

Mariana Stanciu – coordonator

**Adina Mihăilescu, Simona Ilie,
Cristina Humă, Dumitru Chiriac**

ROMÂNIA ÎN AUSTERITATE

**Criza globală a consumismului
pe credit**

**Editura Omnia UNI S.A.S.T
Braşov, 2012**

© Copyright 2012

Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate

Editurii OMNIA UNI S.A.S.T. BRAȘOV

Comanda nr. 364 din 27.01.2012

ISBN 978-973-134-130-9

Editura OMNIA UNI S.A.S.T

BRAȘOV

Nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul scris al

Editurii OMNIA UNI S.A.S.T.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

România în austeritate: criza globală a consumismului pe credit;
Mariana Stanciu (coord.) / Adina Mihăilescu, Simona Ilie, Cristina
Humă, Dumitru Chiriac.

Brașov: Omnia Uni S.A.S.T, 2012

Bibliogr.

ISBN 978-973-134-130-9

I. Stanciu, Mariana (coord.)

II. Mihăilescu, Adina

III. Ilie, Simona

IV. Humă, Cristina

V. Chiriac, Dumitru

338 (498)

Felix Sandu – contribuție la execuția grafică

CUPRINS

1. DEZVOLTAREA LUMII PE CREDIT (M. Stanciu)	
Insolvența suverană – un nou tip de incompetență politică	6
Țări asiatice care au prosperat în criză	14
Uniunea Europeană – coeziune sau destructurare ?	17
Europa Centrală și de Est – încotro?	33
România – o criză nouă peste cele mai vechi	39
2. ROMÂNIA ÎN AUSTERITATE (M. Stanciu)	
O țară de unde tot mai mulți pleacă	47
Cele mai precare condiții de locuit din UE	49
Resurse insuficiente pentru înzestrarea și întreținerea locuințelor	52
Greu de găsit un loc de muncă	54
3. BUGETUL GOSPODĂRIILOR POPULAȚIEI (S. Ilie, M. Stanciu)	
Politici privind veniturile populației	57
Bugetul gospodăriei – percepții ale populației	67
Bugetul gospodăriei – între macro și microeconomie	76
Contractele de credit	79
Consumul românilor – model de austeritate structurat european	82
Achitarea la timp a cheltuielilor curente	88
Cine a suportat, de fapt, costurile crizei declanșate în 2008?	91
4. SĂRĂCIA DIN ROMÂNIA ÎN CONTEXT EUROPEAN (M. Stanciu, A. Mihăilescu)	
Românii cei mai săraci europeni	94
Este munca o garanție a unui trai decent ?	99
Famiile cu copii – cea mai dificilă situație economică	102
O viață de muncă nu garantează ieșirea din sărăcie la vârsta a treia	104
Lipsa unor resurse indispensabile vieții normale în societate	107
Lucrează românii mai puțin decât alți europeni?	110
5. ORAȘE MICI ÎN DERIVĂ (C. Humă, D. Chiriac)	
Dinamica orașelor mici	111
Influențe ale crizei asupra șomajului	115
Studii de caz: orașele Videle și Zimnicea	117
Influențele crizei asupra administrației publice locale	120
6. CRIZA DIN AGRICULTURA ROMÂNIEI (M. Stanciu)	
Forță de muncă și exploatații agricole	131
Suprafața agricolă utilizată și valoarea producției	134
Importanța acordată subvenționării agriculturii în Occident	136
Politicile agricole românești	139
Dificultăți actuale ale agriculturii românești	146
Standardul de viață al agricultorilor	152

7. CONCLUZII (M. Stanciu)	
Nivelul global	161
România	172
Bibliografie	179
Anexe	189
Anexa nr.1 Orașe mici pe județe – dinamica numărului de locuitori: 2002-2009	189
Anexa nr. 2 Raporturi între veniturile populației și coșul minim de consum	195
Tabelul nr. 1 Raporturi între veniturile familiei de 2 adulți cu 2 copii și valoarea coșului de consum minim decent (MD), respectiv valoarea coșului de subzistență (MS), în intervalul 1989-2011 (salariul minim ...	195
Tabelul nr. 2 Raporturi între veniturile familiei de 2 adulți cu 2 copii și valoarea coșului de consum minim decent (MD), respectiv valoarea coșului de subzistență (MS), în intervalul 1989-2011 (salariul mediu)...	197
Tabelul nr. 3 Raporturi între veniturile familiei monoparentale cu 2 copii și valoarea coșului de consum minim decent (MD), respectiv valoarea coșului de subzistență (MS), în intervalul 1989-2011	199
Tabelul nr. 4 Raporturi între veniturile familiei de 2 adulți cu 1 copil și valoarea coșului de consum minim decent (MD), respectiv valoarea coșului de subzistență (MS), în intervalul 1989-2011	201
Tabelul nr. 5 Raporturi între veniturile familiei de 2 adulți cu 3 copii și valoarea coșului de consum minim decent (MD), respectiv valoarea coșului de subzistență (MS), în intervalul 1989-2011	203
Tabelul nr. 6 Raporturi între veniturile familiei de 2 adulți și valoarea coșului de consum minim decent (MD), respectiv valoarea coșului de subzistență (MS), în intervalul 1989-2011	205
Tabelul nr. 7 Raporturi între cuantumul pensiei medii/minime nete de asigurări sociale și valoarea coșului de consum minim decent (MD), respectiv valoarea coșului de subzistență (MS) pentru pensionari, în intervalul 1989-2011	207

LISTĂ DE ABREVIERI:

AE	Amprenta ecologică
AGV	Activități generatoare de venit
AJOFM	Agencia Județeană pentru Ocuparea Forței de Muncă
ANOFM	Agencia Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă
ANR	Agencia Națională pentru Romi
AOR	Asociația Orașelor din România
APIA	Agencia de Plăți și Intervenție pentru Agricultură
BCE	Banca Centrală Europeană
BERD	Banca Europeană de Reconstrucție și Dezvoltare
BIM	Biroul Internațional al Muncii
BM	Banca Mondială
BNR	Banca Națională a României
CASPIS	Comisia Anti-Sărăcie și Promovare a Incluziunii Sociale
CEE	Comunitatea Economică Europeană
ICG	Indicele competitivității globale (Competitiveness Global Index)
DGASPC	Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului
FMI	Fondul Monetar Internațional
FESF	Fondul European de Stabilitate Financiară
IBP	Indicele bunăstării planetei
ICCV	Institutul de Cercetare a Calității Vieții
INS	Institutul Național de Statistică
MD	Valoarea coșului minim de consum decent
MES	Mecanismul european de stabilitate
MS	Valoarea coșului de subzistență
MMFPS	Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale
OMC	Organizația Mondială a Comerțului
ONG	Organizații Non Guvernamentale
PAC	Politica agricolă comunitară (la nivelul UE)
PIB	Produsul Intern Brut
PNUD (UNDP)	Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (United Nations Development Programme)
PPC	Paritatea puterii de cumpărare
ROL	Lei vechi
RON	Lei noi (de după denominarea din iulie 2005; 1 ron = 10.000 rol)
SFV	Satisfacția față de viață
SV	Speranța de viață
UAM	Unități anuale de muncă
UE	Uniunea Europeană
VMG	Venitul minim garantat

1. DEZVOLTAREA LUMII PE CREDIT

Insolvența suverană – un nou tip de incompetență politică

Globalizarea prin datorii suverane. Tentația de a consuma în avans, resurse împrumutate ce nu pot fi returnate la termenul angajat, nu este nouă pe mapamond, manifestându-se totuși, paradoxal, mai mult în timpurile moderne, când avuția națiunilor s-a multiplicat de mai multe ori, comparativ cu evul mediu și, în orice caz, mai mult în rândurile bogaților... Văzând ce se petrece în lumea de astăzi, devine parcă de înțeles de ce lumea feudală se manifesta atât de dur față de insolvabili timpului... Cunoscutele închisori ale datornicilor îngrozesc și astăzi pe cei ce le trec pragul, ca vizitatori de muzeu...

Când insolvența apare la nivelul guvernării unor state, sau al gestionarii capitalului unor instituții financiare, aceasta este, desigur, un pericol social de prim ordin, chiar dacă lumea de azi nu conștientizează pe deplin acest lucru. Pericolul decurge din incompetența managerială a celor responsabili de buna funcționare a sistemelor respective, în limitele unui quantum dat de resurse...

A te dezvolta pe credit, sfidând sau ignorând scadența - iată ceva la care nimeni nu putea aspira în alte epoci istorice... De regulă, pe vremuri, cei tari abuzau pur și simplu de resursele celor slabi, neavând vreun scrupul sau vreo grijă de a le returna vreodată... Odată cu zorii capitalismului însă, mentalitățile oamenilor s-au mai schimbat... Probabil nu întâmplător, îndeosebi acele state îmbogățite în urmă cu mai multe secole, prin practici de tip expansionist sau colonial, sunt astăzi mai puternic înglodate în datorii decât altele (Franța, Italia, Marea Britanie, Germania, Portugalia, Japonia, Spania, Polonia, Austria ș.a.)?

La începutul perioadei moderne, nu doar persoanele sau instituțiile, dar și statele se lăsau mai greu tentate de a se dezvolta pe credit. Treptat însă, teama de insolvență a scăzut, iar peste un secol, în numele asigurării sacrosanctei creșteri a profiturilor, dezvoltarea pe credit a ieșit complet de sub blamul public (adesea tacit), devenind chiar un simbol al succesului social. Vânzătorii de bani au pus atunci bazele celei mai uriașe afaceri a secolelor până astăzi, atrăgând în bănci (spre locurile de muncă cele mai speculative dar și cele mai bine plătite) mințile cele mai strălucite.

Un nou model de dezvoltare. În ultimele decenii, țările occidentale, și nu numai, au lansat o adevărată cursă a îndatorării internaționale – cei mai performanți manageri fiind considerați aceia care au reușit să atragă în dezvoltarea propriilor afaceri, tot mai mulți bani, cu dobânzi cât mai mici, de pe piețele financiare. Efectele unui asemenea model de dezvoltare nu s-au lăsat prea mult așteptate (tabelul nr. 1). Creșterea bogăției acumulatorilor de bani pe credit s-a produs – Occidentul european, ca și alte zone ale lumii (SUA, Canada,

Japonia, Coreea de Sud, Taiwan, Hong Kong, ș.a.) care s-au dezvoltat pe datorie, au devenit mai prospere decât oricând în istorie...

La 1 Noiembrie 2011, ceasul datoriilor, instituit de publicația *The Economist*, indica **un quantum al datoriilor globale de peste 40.549,7 miliarde \$** (<http://www.economist.com...>).

SUA, unul dintre cele mai bogate state ale lumii, a acumulat cea mai mare datorie înregistrată vreodată de un stat. Pe 19 iunie 2011, când se împlineau 149 de ani de la abolirea sclaviei în Statele Unite, presa americană scria despre o nouă formă de sclavie pregătită generațiilor viitoare de americani, prin datoriile ce atinseseră nivelul apocaliptic de 14 trilioane \$ (***) *SUA au acumulat...*, incont.ro, 2011). Ca persoane, americanii din Delaware ocupau primul loc în top, cu o datorie medie de 20.233 \$ pe locuitor (potrivit unui raport al companiei *CareOne Services*, citat de *Reuters*). Chiar și populația din California – statul american cu cel mai mic nivel al datoriilor – avea datorii de peste 12.000 \$ pe locuitor (*Stoica, 2011*).

Indicele competitivității globale. Obsesia pentru ocuparea unui loc de frunte în clasamentul competitivității globale a devenit o dominantă a timpurilor moderne la nivel global. Acesta este, de fapt, motivul pentru care cele mai multe state împrumută foarte mulți bani. Ierarhia celor mai competitive state ale lumii, evaluată de *Forumul Economic Mondial* de la Geneva, este publicată anual în *Raportul Competitivității Globale*. Aceasta ține cont de 12 criterii vizând perspectivele generale de dezvoltare ale fiecărei țări: institutiile, infrastructura, macroeconomia, sănătatea și educația primară, bunurile și eficiența pieței, educația universitară și nivelul de instruire, eficiența pieței muncii, evoluția tehnologică, dezvoltarea pieței financiare, dimensiunile pieței, complexitatea mediului de afaceri, inovația.

În clasamentul competitivității primelor zece țări din lume (tabelul nr. 1), în intervalul 2009-2010 se găseau 6 țări europene, două asiatice și două de pe continentul nord american. După trei ani de criză economico-financiară, în intervalul 2011-2012, în topul ICG se găseau șapte țări europene, două asiatice și una nord-americană. Se pare că totuși, experiența crizei recente nu a fost tocmai defavorabilă creșterii competitivității globale pentru o bună parte dintre țările europene (Suedia, Germania, Olanda, Marea Britanie ș.a.). Alte țări europene însă, precum Danemarca, Norvegia, Austria, Spania, Irlanda, Portugalia, Grecia ș.a. au înregistrat un regres mai mic sau mai mare în topul respectiv. Cea mai competitivă țară din lume, Elveția, este urmată de Suedia și Singapore. SUA a retrogradat de pe locul doi în lume, pe locul patru, iar Danemarca de pe locul cinci pe locul nouă. Retrogradări record au suferit Spania (de pe locul 33 pe 42) și Grecia (de pe 71 pe 83). Suedia, Germania, Franța, Olanda și Marea Britanie, deși au resimțit criza, totuși le-a mers mai bine în perioada de criză decât celorlalte state occidentale.

Din *Raportul Competitivității Globale 2011-2012* rezultă totuși că ICG ai țărilor din UE au avut o tendință de erodare, comparativ cu anii 2010-2011,

ceea ce rezultă și din diminuarea PIB pe locuitor la paritatea puterii de cumpărare în UE.

Tabelul nr. 1: Indicele competitivității globale (ICG) aferent intervalelor 2011-2012, 2010-2011 și 2009-2010 (extras), pentru diverse țări ale lumii

Nr. crt	Țara	Rangul ICG 2011-2012	Rangul ICG 2010-2011	Rangul ICG 2009-2010
1.	Elveția	1	1	1
2.	Suedia	3	2	4
3.	Singapore	2	3	3
4.	SUA	5	4	2
5.	Germania	6	5	7
6.	Japonia	9	6	8
7.	Finlanda	4	7	6
8.	Olanda	7	8	10
9.	Danemarca	8	9	5
10.	Canada	12	10	9
11.	Hong Kong	11	11	11
12.	Marea Britanie	10	12	13
13.	Taiwan China	13	13	12
14.	Norvegia	16	14	14
15.	Franța	18	15	16
16.	Australia	20	16	15
17.	Austria	19	18	17
18.	Israel	22	24	27
19.	China	26	27	29
20.	Irlanda	29	29	25
21.	Spania	36	42	33
22.	Portugalia	45	46	43
23.	Italia	43	48	48
24.	România	64	67	77
25.	Grecia	90	83	71

Surse: *The Global Competitiveness Report 2010-2011*, World Economic Forum, Geneva 2010, *The Global Competitiveness Report 2011-2012*, World Economic Forum, Geneva 2011, K. Schwab (ed.)

Fenomenul respectiv a început în anul 2007, când media PIB pe locuitor în UE a fost de 25.000 euro, ajungând la valoarea de 24.400 euro în anul 2010 (***) *Eurostat, 2011*). În anii 2011-2012, locul 10 aferent anterior Canadei (în intervalul 2010-2011), a fost ocupat de Marea Britanie. În același clasament, Japonia a ajuns de pe locul șase pe locul nouă, Suedia de pe locul doi pe trei, Singapore de pe locul trei pe doi, SUA de pe locul patru a trecut pe cinci iar Germania, de pe locul cinci a trecut pe locul șase. Marea surpriză a acestui top a fost Finlanda, care a urcat de pe locul șapte pe locul patru, ca efect al situației pe primul loc la indicatorii sistemului de învățământ. Germania în schimb, a fost penalizată pentru rigiditatea pieței muncii (locul 125) și, în pofida impresiilor

larg răspândite, această țară dă lumii tot mai puțini savanți și tehnicieni (locul 41 de la 27 anterior). O surprinzătoare evoluție pe criterii apare și la SUA, care ocupă locul 90 mondial la macroeconomie, din cauza datoriei publice foarte mari. Totuși, la acest capitol, recordul este deținut de Japonia, ce ocupă abia un loc 113 la macroeconomie, având o datorie publică (internă) de 220% din PIB.

Se pare că recuperarea *decalajului de productivitate a muncii* din țările UE, comparativ cu SUA, care este de 15% în raport cu PIB/oră lucrată, nu poate fi depășit prea ușor de statele europene, deoarece în Europa se lucrează mai puțin decât în SUA. De exemplu, dacă în Franța se lucrează 1.554 ore pe om, în SUA media națională este sensibil mai mare – 1.681 ore pe om (*Pana, 2011*).

Corupția din bănci și intervenția statelor. Anterior crizei din 2009, caracterul speculativ al multor produse financiare a mărit riscul sistemelor financiar-bancare, în așa măsură încât, atunci când vulnerabilitatea întregii construcții a devenit vizibilă, încrederea în bănci s-a prăbușit în toată lumea. La rândul lor, sistemele bancare, peste noapte, au căzut în extrema prudenței excesive, blocând astfel marea masă a tranzacțiilor potențiale. Ca urmare, din lipsă de lichidități, prețurile de achiziție ale multor bunuri (clădiri, locuințe, loturi de pământ ș.a.) au scăzut. Ieșirea rapidă din bănci a lichidităților și precipitarea riscurilor unor credite neperformante au determinat falimentul unor bănci care nu au fost ajutate prin rezervele guvernamentale. Lipsa de capital bancar a devenit tot mai amenințătoare, deși guvernele deținătoare de resurse au intervenit pe alocuri, sub motivul evitării prăbușirii unor întregi sisteme economice. *Guvernele mai sărace au împrumutat de la FMI sau Banca Mondială, îndatorând astfel bugetele publice (națiunile) pentru a plăti incompetența, fraudă și duplicitatea bancherilor.* Guvernării din SUA și Europa Occidentală au naționalizat o parte a sistemului financiar autohton.

Comentând pe marginea fraudei de 65 miliarde \$ al cărei autor a fost bancherul american Bernard Madoff (condamnat la 150 de ani de închisoare), Paul Krugman (Premiul Nobel pentru economie) a relevat corupția din serviciile financiare, arătând că, în ultimele decenii, dobânzile pretinse de acest sistem financiar au reușit să-i îmbogățească la un nivel incredibil pe lucrătorii din sistem, pe seama populației. Marile averi dobândite de cei care au gestionat banii populației au avut astfel un impact devastator asupra economiei și societății, prin încurajarea comportamentelor economice de risc, atât ale bancherilor (prin acordarea de stimulente) cât și ale consumatorilor de bunuri și servicii (prin acordarea de credite neperformante). Problema legitimității sociale a dobândirii unor averi de o asemenea magnitudine în astfel de condiții și a semnificației lor economice, ar trebui să se pună deschis și tranșant, nu cum s-a făcut în urma crizei declanșate în 2008. Omenirea nu a înțeles încă natura profund parazitară a unui asemenea comportament economic. Krugman (*2008*) deși relevă pericolul social generat prin tendința elitei de a idolatriza pe cei ce fac bani astfel, el crede și că aceștia conștientizează consecințele a ceea ce fac, ceea ce, în fapt, nu se aplică în toate cazurile.

Joseph Stiglitz (fost economist șef al Băncii Mondiale) afirmă că salvarea instituțiilor amenințate de criză prin intervenția guvernelor a fost o decizie neînțeleaptă deoarece i-a determinat pe declanșatorii crizei să creadă că vor scăpa de responsabilitate, pe seama restului economiei. Pe bună dreptate, el compară aruncarea banilor publici pe Wall Street cu o transfuzie de sânge într-un organism ce sângerează în mai multe puncte, dar nu se intervine nicidecum în punctele respective. Desigur, un organism viu este preferabil unuia mort însă, de la un anumit nivel al costurilor în sus, se pune întrebarea cine le poate suporta și pe baza cărei rațiuni civice și morale va face asta. În urma unor asemenea fapte, lumea și-a pierdut încrederea nu doar în modelul de succes american, ci și în filosofia sa menită să legitimizeze piața liberă și o bunăstare socială de tip corporatist (*Stiglitz, 2008*).

Oricum, SUA a ieșit pe termen nedefinit din competiția pentru primul loc în economia mondială. Administrația de la Washington este preocupată de repornirea unuia dintre motoarele principale ale sistemului său economic – restabilirea încrederii în instituțiile financiare – în vederea stimulării activității economice, prin salvarea companiilor importante aflate în pericol de faliment și prin reducerea șomajului. În bună parte și ca efect al ofensivei economice a Chinei, SUA a atins un plafon uriaș de îndatorare publică (14.294 miliarde de dolari, adică 100% din PIB – maximum legiferat prin Constituția SUA). În martie 2011, datoriile americanilor către Beijing, sub formă de titluri de trezorerie, se ridicau la 1.145 miliarde de dolari, China fiind cel mai important creditor al SUA (*Chiujea S., 2011*).

Datorii suverane și datorii ascunse. Situația actuală a datoriilor statelor lumii, din care tabelul nr. 2 prezintă doar o mică parte, vorbește de la sine despre mentalitățile lumii de astăzi privind căile considerate legitime de dezvoltare economică și socială. Amanetarea bunăstării generațiilor viitoare nu este realizată doar în termeni ecologici sau de exploatare a resurselor naturale, ci și în termeni financiari.

Mentalitatea potrivit căreia dezvoltarea economică se poate face și chiar ar trebui să se facă pe datorie, deși acumularea datoriilor poate deveni, la un moment dat, toxică, este prezentă, mai mult sau mai puțin, la nivelul tuturor statelor lumii.

În China, de exemplu, a cărei datorie externă este mai mică decât a altor state ca pondere în PIB, 70% din datoriile acumulate în perioada 2009 - 2010 au fost generate la nivel regional (deci nu se înregistrează ca datorii externe), unde guvernele locale nu dețin multe active, unele nepermițându-și măcar să-și plătească angajații. Prin urmare, deși scadența respectivelor împrumuturi este foarte aproape, ele nu pot fi achitate. De parcă, atunci când au împrumutat banii, guvernele locale respective nici nu intenționau să-i înapoieze vreodată. Sumele respective trebuie suportate totuși, de Beijing sau de băncile naționale chineze, din bugetul național sau din împrumuturi externe. Dar însuși guvernul de la Beijing a încurajat administrațiile locale, în anii 2009-2010, să creeze deficite mari pentru a stimula investițiile.

Tabelul nr. 2: Gradul de îndatorare al unor state, în anul 2011 (noiembrie)

Țara	Datoria externă totală (miliarde \$)	Datoria externă pe locuitor (mii \$)	Datoria externă ca pondere din PIB (%)
Japonia	10.586,0	83,0	196,0
SUA	8.975,0	29,0	61,2
Germania	2.315,0	27,0	75,4
Italia	2.282,0	38,0	118,0
Franța	2.003,0	31,0	82,1
M. Britanie	1.647,0	26,0	74,8
Canada	1.252,0	36,0	82,4
Brazilia	1.136,0	5,0	59,3
China	949,0	0,7	17,3
Grecia	374,8	34,0	127,8
Australia	254,0	11,0	22,3

Sursa: World debt comparison, The Global debt clock, Our interactive overview of government debt across the planet, The Economist, 1 November 2011

Potrivit autorității de reglementare bancară din China, guvernele locale au împrumutat peste 1.000 de miliarde de dolari în ultima jumătate a anului 2010. Din 1998 până în 2011, numai Beijingul a cheltuit 550 miliarde dolari, adică echivalentul a 20% din PIB-ul anului 2005, pentru a recapitaliza și salva de urgență mai multe instituții bancare controlate de stat. Creșterea economică de 10,5% înregistrată de China în 2010 s-a bazat, în mare măsură, pe investiții în infrastructură. Aceasta a fost, de fapt, una dintre principalele măsuri luate de Beijing pentru a combate criza economică și a evita recesiunea. Pentru a ascunde valoarea imensă a acestor datorii, au fost deschise mii de proiecte de investiții ca paravan (*Dumitru, 2011*).

Asemenea situații sunt prezente însă nu numai în China, ci și în alte state dispuse să gireze cu resurse bugetare sau privat-bancare deficiențele unor întreprinderi, pe criterii ce ignoră adesea raționalitatea economică. Astfel, economia nominală a reușit, de-a lungul timpului, să-și altereze relațiile cu economia reală, fapt ce a produs și va produce în continuare distorsiuni grave ale fluxurilor de resurse.

Prin efectele sale puternic destabilizatoare, în special asupra sistemelor financiare (bănci, agenții imobiliare, fonduri de asigurări ș.a.) și asupra piețelor imobiliare, prima etapă a crizei americane (anii 2008-2009) a declanșat o serie de fenomene dezastruoase în lanț, chiar dacă la început, acestea nu au fost resimțite pe toate meridianele lumii la fel. Criza s-a dezvoltat prin colapsul politicilor de creditare, prin retragerea unora dintre investitori, prin creșterea deficitelor și restrângerea cheltuielilor bugetare, prin scăderea numărului de locuri de muncă, diminuarea sau anularea unor beneficii ale protecției sociale, diminuarea veniturilor salariale, creșterea taxelor și impozitelor, reșezarea prețurilor bunurilor și serviciilor și, nu în ultimul rând, prin extinderea

fenomenului sărăciei. La sfârșitul anului 2011, ca efect al eșecului SUA și celorlalte țări occidentale cu datorii suverane, de a adopta măsuri de austeritate în vederea reducerii datoriilor publice, lumea a avut de înfruntat un al doilea val de depresie economică...

Revenire la intervenția statului în economie, dar altfel. De regulă, în trecut, statele au intervenit în economie pentru a redistribui o parte din veniturile primare, realizate în economie, spre categoriile sociale dezavantajate pe diverse piețe capitaliste. La începutul crizei din 2008 însă, intervenția statelor s-a produs, dimpotrivă, pentru *deposedarea maselor largi de contribuabili de o parte a averii lor*, pentru a-i susține pe piețe pe marii jucători financiari, adică pe principalii vinovați de declanșarea crizei.

După ce, în ultimele două decenii, lumea s-a străduit să discrediteze pe orice cale intervenția statului în economie, în prezent, mulți oameni de afaceri înțeleg că sunt și statele bune la ceva, mai ales când interesele lor impun prezența unei obediente mâini de fier care să corecteze acțiunile radicale ale economiei reale. Statele au fost chemate să *privatizeze profiturile și să socializeze pierderile* marilor bănci falimentare. Că acest lucru contravine principiilor capitalismului modern și împuternicește statul în detrimentul unei anumite părți a sectorului privat nici nu mai contează. Comentariile referitoare la deprecierea "valorilor" asociate cu "piața liberă" sau la erodarea modelului economic promovat de Statele Unite în restul lumii, nu mai trezesc pasiuni. Pentru a depăși momentele critice, instituțiile financiare au convins guvernele să angreneze în suportarea pierderilor pe toți actorii sociali începând cu cei mai mici, invocând alternativa aruncării în haos a economiei globale (*too big to fail*). Din motive temeinice (electorale, presiuni ale masoneriei, ale altor reprezentanți ai puterii financiare globale), guvernele nu au ezitat să intre în jocul riscant al socializării costurilor lăcomiei bancare, aruncând astfel în sărăcie și nesiguranță economică largi mase de oameni.

Dar intervențiile fără precedent ale guvernărilor, prin infuzii masive de fonduri publice în sistemul financiar, nu au putut restabili încrederea populației în sistemul bancar, în fondurile imobiliare și de investiții sau în capacitatea autorităților de a pune stavilă speculațiilor toxice, abuzurilor și corupției. Populațiile multor țări mai mici sau mai mari (între care și România) au asistat neputincioase la contractarea de către guvernele lor, a unor împrumuturi mari de la instituțiile internaționale precum Banca Mondială sau Fondul Monetar Internațional. Nimeni însă nu știe la ce au fost folosiți banii împrumutați, de vreme ce țările respective s-au zbatut și se zbat în continuare în penurii și crize de tot felul, iar investiții nu s-au realizat. Ziarele de diverse orientări ale momentului scriu însă că, banii respectivi au fost împrumutați (urmând ca populațiile respective să răspundă de achitarea împrumuturilor) pentru a acoperi falimentele unor instituții financiare puternic amenințate, prevenind astfel riscul ridicat al falimentului unor state ca Grecia, Irlanda, Portugalia, Spania sau Italia. Astfel, dintr-o țară cu datorii modice la începutul crizei, România ca și alte state a devenit puternic îndatorată în mai puțin de doi ani (*Pană, 2011*).

În vara anului 2010, guvernatorul Băncii Centrale a Braziliei, declara că lumea se află într-un „război al valutelor”, în care toate țările își depreciază moneda națională pentru a-și crește competitivitatea pe piața exporturilor. Congresul SUA s-a aflat pe punctul de a adopta chiar o lege care să permită companiilor să ceară despăgubiri Beijing-ului, dacă pot dovedi că au înregistrat pierderi din cauza cursului yuanului. Practica subevaluării monedei naționale a fost utilizată constant de Beijing pentru a-și ajuta exportatorii, stârnind un adevărat război comercial cu SUA. Cu toate acestea, agenția chineză Dagong nu a ezitat să pună în responsabilitatea țărilor occidentale vina pentru izbucnirea crizei economice. Mai mulți oficiali americani, printre care președintele Obama și Geithner, au cerut totuși Chinei să renunțe la această practică și să permită yuanului să se aprecieze, acesta fiind subevaluat cu până la 50%. Chinezii au susținut însă că economia lor s-ar prăbuși, cel puțin 500.000 de companii închizându-se, dacă ar proceda la îndemnul americanilor. Au promis totuși că vor permite o apreciere treptată a yuanului, deși banca centrală a Chinei a continuat să intervină, în sensul subevaluării acestuia.

La nivelul anului 2011, piețele de capital occidentale trăgeau din greu să se mențină pe linia de plutire, în pofida ajutorului guvernamental primit. După toate probabilitățile însă, ele nu-și vor recăpăta suflul anterior crizei prea curând, fiind puternic afectate prin pierderile din dobânzile mari ale serviciului datoriei externe și din devalorizarea investițiilor. Aceasta le va obliga nu numai să-și redefină produsele financiare, ci chiar să se restructureze și să-și reducă numărul de angajați. La rândul său, populația va fi obligată să plătească impozite tot mai mari, ca să acopere datoriile scadente făcute de guvernele respective cu intenția de a stăvili daunele recesiunii economice globale.

Dificultatea de a conceptualiza bunăstarea în termeni noi. Desigur, pe plan financiar, astăzi există foarte multe motive de îngrijorare în lume și peste tot domină sentimentul că miza este de a nu pierde totul și nicidecum de a mai câștiga rapid sume enorme. Adevărata problemă însă este identificată de foarte puțină lume, chiar cu înalte calificări în domeniul socio-economic.

În pofida pierderilor suferite din cauza crizei, mare parte a omenirii, nu poate conceptualiza încă bunăstarea în termeni noi, ci tinde să restabilească vechile situații și condiții de viață dinainte de criză. Cei mai mulți oameni încearcă să se întoarcă la vechile modelele de finanțare a activităților economice, persistând în promovarea vechilor modalități de exploatare a resurselor naturale, a vechilor tehnologii de producție și, mai ales, a modelelor de consum deja dominante în țările industrializate (consumism). Cauzele care au condus omenirea la o criză de proporții globale sunt departe de a fi conștientizate de toată lumea și, ca urmare, fără a fi ieșit cu adevărat din vechea criză, omenirea este pe punctul de a intra într-o nouă depresie.

Poate mai grav este însă, că științele economice, psiho-sociale și socio-politice nu și-au atins încă adevărata maturitate, nu pot oferi soluții viabile de ieșire din impas, nu pot explica în mod convingător și pe înțelesul tuturor, de ce și cum s-au compus evenimentele ce au dus la declanșarea crizei. Aceasta este o criză net

diferită de cele anterioare. Nu este o criză de supraproducție ca în timpurile vechi. Alții sunt acum factorii care au declanșat-o. Aceștia vizează raporturile toxice instituite între economia reală și cea nominală, moralitatea precară a lucrătorilor din instituții, nivelul scăzut de inteligență al structurilor instituționale și nu numai.

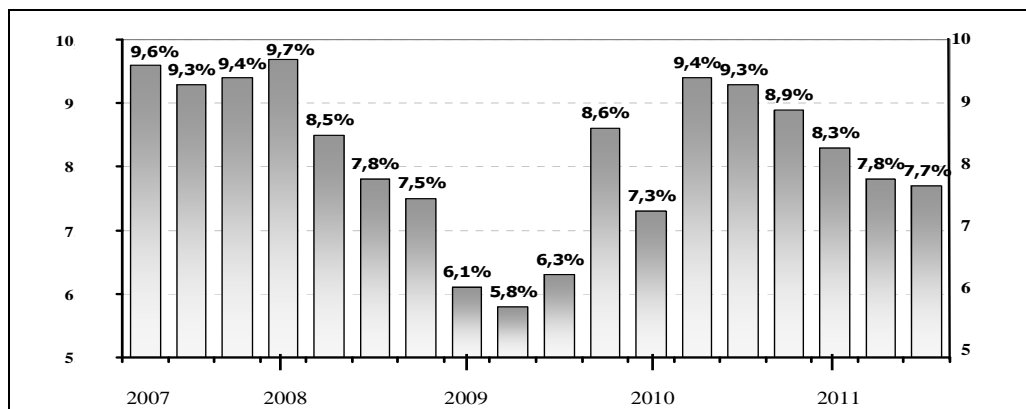
Până când cei vizați nu vor conștientiza deplin acești factori și nu vor adopta măsurile ce se impun, începând cu schimbarea radicală a comportamentului de consum al populațiilor și încheind cu aplicarea unei noi științe a guvernării statelor, criza actuală nu se va sfârși. Recomandările dezarticulate cu privire la măsurile ce ar trebui luate, rostite de așa-numiți specialiști sau experți, atestă limpede că aceștia sunt departe de a înțelege ce se întâmplă de fapt în lumea de astăzi.

Țări asiatice care au prosperat în criză

Proba dependenței față de Occident. Nivelul de cuplare a țărilor asiatice la sistemele financiare occidentale a fost suficient de scăzut, pentru ca unele dintre țările respective să resimtă mai puțin criza occidentală a anilor 2008-2011. Aceasta s-a resimțit îndeosebi în diminuarea ritmurilor de creștere economică și implicit în creșterea șomajului. Totuși au existat și țări cu creșteri economice mari, unde investițiile străine au rămas ridicate, pe durata crizei occidentale. Globalizarea a determinat, totuși, diminuarea stocurilor de piață acolo unde economiile au depins puternic de exportul în Occident. Pe piețele valutare s-a format un trend descendent al valorii valutelor, ceea ce semnifică aplicarea în zonă a unor politici puternic centrate pe exporturi.

India și China – cea mai rapidă creștere economică. După Japonia, India și China dețin cele mai consolidate economii din Asia.

Graficul nr. 1: India în anii 2007-2011 – rata creșterii anuale a PIB ajustată cu inflația

Sursa: *Tradingeconomics.com*; India Central Statistical Organization

Din anul 2007 până în anul 2008, economia Indiei a crescut cu un ritm de peste 9,3% (în mare parte prin extensia pieței naționale), creșterea respectivă atingând 6-7% în 2009 și peste 8% în 2010. O situație similară s-a înregistrat în China care, în intervalul respectiv, a înregistrat creșteri economice de peste 8%, iar în 2010, de 10,5%.

Japonia, care a mai trăit o depresie în anii '90, parcurge o nouă criză. Sistemul bancar japonez, deși pare mai sigur decât cel occidental, depinde de activitățile de export. Din luna ianuarie 2011, producția industrială japoneză a scăzut cu 10% (cea mai mare scădere din anul 1955 până în prezent), din cauza micșorării cererii în SUA și UE. Cutremurul devastator ce a afectat recent Japonia, nu a fost fără efecte în plan economic. Consecințele respective s-au compus cu recesiunea economică internațională și cu creșterea șomajului prin restrângerea producției industriale, ceea ce a afectat masiv optimismul populației japoneze față de recuperarea economică a Japoniei.

Lumea asiatică își cere drepturile. Spre finele lunii octombrie 2008, a avut loc o întâlnire între reprezentanții UE și cei ai națiunilor asiatice, în vederea încheierii unei înțelegeri în privința coordonării răspunsului la criza financiară globală. O asemenea colaborare a fost totuși condiționată de partea asiatică, prin cooptarea economiilor emergente din Asia ca membri în instituțiile internaționale ce decid politicile economice cu impact global. Asta deoarece țările asiatice, asemenea multor țări în curs de dezvoltare, au fost și sunt încă tratate ca state de mână a doua în activitățile de comerț internațional, ca și în discuțiile la nivel G.20, pe teme financiare sau de investiții.

China a cerut ca, în schimbul participării sale la rezolvarea crizei financiare occidentale, să se suspende dreptul de veto al SUA în cadrul Fondului Monetar Internațional, iar țările occidentale să renunțe la decizia de tip discreționar în privința accesului națiunilor la resursele strategice ale dezvoltării. Țările asiatice aspiră chiar la crearea unei instituții financiare alternative Fondului Monetar Internațional, cu acțiune preponderentă în sfera dezvoltării țărilor asiatice. În interiorul lumii asiatice există totuși suficientă incertitudine și neîncredere reciprocă, pentru ca asemenea proiecte să mai aștepte (*Shah, 2011*).

China a solicitat ca SUA să-și mai ridice din barierele protecționiste, permițând un acces mai larg pe piețele sale pentru bunurile chinezești sau ale altor țări în curs de dezvoltare. Ca efect al formulării unor asemenea cereri, nu de puține ori, *mainstream-ul media* occidental și, în special, cel nord-american a prezentat lumea asiatică și îndeosebi economia chineză, ca pe o amenințare la adresa economiei occidentale, semnalând tendințele Chinei de a atrage economiile vecine în sfera sa de influență.

Pe timp de criză, mai bine comerț decât înarmare. China și Taiwanul sunt separate de 60 de ani, Taiwanul aflându-se continuu sub amenințarea Chinei. Numărul rachetelor chineze ce pot lovi Taiwanul este estimat la 1.600. Criza occidentală a contribuit totuși, indirect, la îmbunătățirea relațiilor din sfera investițiilor și comerțului dintre China și Taiwan. Acordul cadru de cooperare economică, semnat în 2011, între cele două țări, permite deblocarea

unor oportunități comerciale. Încheierea celui mai important acord semnat vreodată între cele două state s-a produs după 15 ani de negocieri. Acordul elimină tarifele pentru aproximativ 800 de produse comercializate între China și Taiwan și permite accesul firmelor taiwaneze la 11 sectoare de servicii din China, inclusiv în sectorul bancar, contabilitate, asigurări și servicii medicale. Schimburile comerciale dintre cele două state ar urma să se ridice la 110 miliarde de dolari pe an. Produse taiwaneze în valoare de aproximativ 80 de miliarde de dolari merg anual spre China iar spre Taiwan, produse chinezești de 30 de miliarde. Potrivit guvernului taiwanez, acest acord ar putea crea 260.000 de locuri de muncă și ar adăuga 1,7 puncte procentuale la creșterea economică a Taiwanului (***) *China și Taiwan au semnat..., 2011*).

Raportul CITI (februarie 2011) estimează că, până în 2020, China va depăși SUA ca valoare a PIB calculată la paritatea puterii de cumpărare.

Tabelul nr. 3: Prognoză privind evoluția PIB al primelor 10 economii, în următoarele patru decenii (mii de miliarde de dolari la ppc)

2010		2015		2020	
1. SUA	14,1	1. SUA	16,6	1. China	21,9
2. China	9,9	2. China	15,1	2. SUA	19,5
3. Japonia	4,3	3. India	5,9	3. India	9,3
4. India	3,9	4. Japonia	4,7	4. Japonia	4,9
5. Germania	2,9	5. Germania	3,2	5. Germania	3,4
6. Rusia	2,2	6. Rusia	2,7	6. Brazilia	3,3
7. Brazilia	2,1	7. Brazilia	2,7	7. Rusia	3,3
8. M. Britanie	2,1	8. M. Britanie	2,4	8. M. Britanie	2,8
9. Franța	2,1	9. Franța	2,2	9. Franța	2,4
10. Italia	1,7	10. Italia	1,8	10. Coreea de Sud	2,2
2030		2040		2050	
1. China	38,4	1. China	58,1	1. India	85,9
2. SUA	24,6	2. India	48,9	2. China	80,0
3. India	23,2	3. SUA	31,0	3. SUA	39,0
4. Japonia	5,5	4. Indonezia	8,2	4. Indonezia	13,9
5. Brazilia	5,2	5. Brazilia	7,9	5. Brazilia	11,5
6. Rusia	4,8	6. Rusia	6,4	6. Nigeria	9,5
7. Indonezia	4,2	7. Japonia	6,0	7. Rusia	7,7
8. Germania	4,0	8. Nigeria	5,3	8. Mexic	6,5
9. M. Britanie	3,6	9. Germania	4,7	9. Japonia	6,4
10. Mexic	3,2	10. Mexic	4,6	10. Egipt	6,0

Sursa: Willem Buiter, Ebrahim Rahbari, *Global Growth Generators, Moving beyond 'Emerging Markets' and 'BRIC'* Citigroup Global Markets, 21 February 2011

Până în 2050 însă, India va depăși China devenind astfel prima economie a lumii, deși are în prezent un decalaj de dezvoltare consistent. Cea mai

semnificativă diferență între China și India vine din modul de alocare a capitalului. În China se exploatează forța de muncă ieftină, prin ținerea sub control a cursului valutar. În felul acesta, Banca Centrală Chineză acumulează rezerve mari dar acestea sunt expuse fluctuațiilor dolarului. Succesul sau eșecul economiei chineze depinde de inteligența deciziilor de la centru, economia fiind strâns conectată la piața globală.

În India, capitalul este acumulat direct de cei care îl produc și încearcă să-i mărească valoarea. Deși ambele țări sunt sărace și au populații de peste 1 miliard de locuitori, India are perspective de creștere, în timp ce China are perspective de scădere deoarece vârsta mediană în India este, în prezent, de 26 de ani, în timp ce, în China, aceasta este de 35 de ani. (În SUA – 37 ani, România – 38 ani). Totuși, India (3.300\$/locuitor la ppc) este de 2,5 ori mai săracă decât China (7.600\$/locuitor la ppc) (SUA – 47.000\$/locuitor la ppc, România – 11.700\$/locuitor la ppc).

Economia Chinei contează la nivel global măcar prin inflația pe care o produce. Deși mulți analiști politici au considerat anul 2011 drept anul ieșirii din criză, se pare că 2012 vine cu o nouă criză economică mondială. În contextul respectiv, economia chineză este pe punctul de a “exporta” inflație în întreaga lume. Într-un raport denumit "*Dominoul din China s-a declanșat!*", analiștii Societe Generale (2011), analizează “piesele de domino” ale sistemului de export al inflației din China astfel: creșterea cererii de bunuri și servicii de pe piața internă a Chinei, în condițiile unei oferte cel mult constante determină creșterea prețurilor. Cererea de petrol și oțel a Chinei a determinat creșterea prețurilor pe aceste piețe. Același lucru se întâmplă pe piața produselor din bumbac și a produselor alimentare. Efectele sunt propagate întâi în piețele larg conectate cu economia chineză, cum este cea americană, după care, prin SUA, unda de șoc va fi resimțită prin creșterea cererii la nivelul economiei globale, începând din anul 2012 (***) *Economics, Beyond the Cycle..., 2011*).

Uniunea Europeană – coeziune sau destructurare?

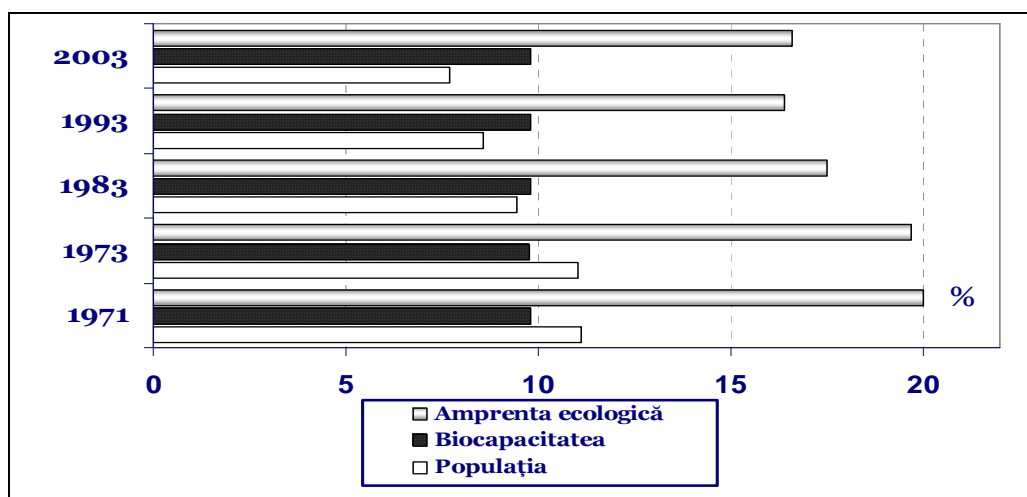
Înainte de criză

Retorică ecologistă, practici consumiste. După anul 2000, în pofida retoricii europene destul de radicale în materie de dezvoltare durabilă și susținere a economiei verzi, țările din UE-27 și-au reprodus, în continuare, modul de viață centrat pe creștere economică susținută și consumism. Ca și în SUA, gospodăriile europene de tip *high-class*, dar îndeosebi cele ale claselor de mijloc au contractat împrumuturi bancare mai mult sau mai puțin substanțiale, în scopul diversificării și creșterii consumului de bunuri și servicii. Pe fondul respectiv, după anul 2000, s-au produs unele evoluții social-economice notabile, ce anunțau iminența crizei.

Un indicator al gradului de solicitare pe care *cererea agregată de resurse naturale* o exercită asupra mediului este *amprenta ecologică globală*. În cadrul amprentei ecologice, de regulă, cea mai mare pondere o are pământul utilizat în agricultură, silvicultură (inclusiv arborii cultivați în vederea absorbției emisiilor de bioxid de carbon), a unor plante utilizate la fabricarea de biocarburanți, dar și suprafețele marine unde se practică pescuitul, suprafețele ocupate cu diverse construcții industriale sau cu amenajări de infrastructură, ori suprafețele folosite pentru neutralizarea unor deșeuri. Amprenta ecologică raportează *consumul uman de resurse naturale la capacitatea pământului de a le regenera și se exprimă în hectare globale (hag)*.

În anul 2001, *biocapacitatea Pământului* – adică aria productivă biologic - se ridica la *11,2 miliarde hectare globale* sau 1,8 hectare globale per persoană. La momentul respectiv, *cererea de biocapacitate a populației mondiale era de 13,7 miliarde hectare globale*, adică de 2,2 hectare globale per persoană. Încă de atunci, amprenta ecologică per persoană depășea cu 0,4 hectare globale (23%) disponibilul existent.

Graficul nr. 2: Amprenta ecologică, biocapacitatea și populația. Ponderea Uniunii Europene în totalul mondial, 1971-2003

Sursa: *WWF for a living planet, Europe 2007, Gross Domestic Product and Ecological Footprint*

Din perspectiva mărimii amprentei ecologice, țările lumii sunt foarte diferite. Există *țări cu amprentă ecologică extinsă*, depășind cu mult mărimea propriului teritoriu geografic (țările dezvoltate economic) și *țări cu amprentă ecologică mai restrânsă*, unele sub suprafața propriului teritoriu - acestea din urmă subutilizând biocapacitatea de care dispun și *creditând ecologic* celelalte state. Amprenta ecologică a unei țări este o funcție a *variației numărului populației sale*, a *cantității de bunuri consumate în medie pe locuitor* și a *intensității utilizării resurselor naturale* în scopul asigurării bunurilor și

serviciilor de consum. Amprenta ecologică oferă elemente de apreciere a *caracterului durabil al dezvoltării*. Cercetările asupra amprentelor ecologice ale diverselor tipuri de consumatori relevă că dacă fiecare locuitor al Pământului ar consuma, de exemplu, la nivelul consumului mediu al unui canadian, ar fi nevoie de cel puțin trei planete Pământ pentru a satisface întreaga cerere.

Între țările care solicită cel mai intens biocapacitatea planetară (utilizând peste 5,4 hectare globale pe locuitor) sunt Statele Unite, Finlanda, Canada, Estonia, Elveția și Norvegia. O persoană rezidentă în România utilizează, în mod curent, în jur de 2,4 hectare globale, depășind disponibilul planetar mediu cu 0,6 ha, în condițiile în care densitatea medie a populației din România este de un locuitor la 2,3 hectare. La capitolul intensității solicitării biocapacității planetare, România se afla în 2006 pe locul 39 în lume, fiind surclasată de toate celelalte țări europene.

Amprenta ecologică medie a Europei era, în anul 2006, mai mult decât dublă față de biocapacitatea continentului și, de aproape 8 ori mai mare, decât cea a unor țări în curs de dezvoltare precum Pakistanul sau Mozambicul. Între țările europene cu cea mai mare amprentă ecologică medie pe locuitor se numără Suedia (7 hag/loc.), Danemarca (6,4 hag/loc.), Norvegia și Irlanda (cu câte 6,2 hag/loc.), (Franța – 5,8 hag/loc., Marea Britanie – 5,4 hag/loc.).

Indicele bunăstării planetei (IBP) măsoară eficiența ecologică a distribuirii prosperității și bunăstării umane pe suprafața planetei. Nu întotdeauna un consum excesiv de resurse induce niveluri ridicate ale satisfacției față de viață (care se autoevaluează pe o scară de la 1 – foarte scăzută la 10 – foarte ridicată) dar, pe de altă parte, este posibilă obținerea unei satisfacții ridicate față de viață, în condițiile unui consum rezonabil de resurse. IBP încorporează trei indicatori: o medie ponderată a satisfacției față de viață (SFV), o medie ponderată a speranței de viață (SV) și amprenta ecologică (AE), și poate fi calculat pentru diferite zone de referință.

Tabelul nr. 4: Repere teoretice privind scorul potențial al indicelui bunăstării planetei (IBP)

	SFV	SV(ani)	AE (hag/loc.)	IBP
Bună stare ridicată /AE acceptabilă	7,0	75,0	1,8	61,8
Bună stare ridicată/ AE ridicată	7,0	75,0	5,4	38,0
Bună stare scăzută/ AE scăzută	5,0	50,0	0,5	38,0
Ideal rezonabil	8,2	82,0	1,5	83,5

Sursa: *Happy Planet Index Report*, 2006, p. 14, NEF

Cele mai utilizate sunt cele naționale. IBP se măsoară pe o scală de la 0 la 100. Valoarea maximă, posibil de atins, a acestui indice, în etapa actuală de dezvoltare a omenirii, este de 83,5. Nici o țară însă nu realizează un scor foarte ridicat și nici o țară nu stă la fel de bine la toți cei trei indicatori utilizați în calcularea IBP.

Tabelul nr. 5: Indicele bunăstării planetei în anul 2006

Țara	Satisfacția față de viață	Speranța de viață	Amprenta ecologică	Indicele bunăstării planetei
În Occident				
Austria	7,8	79,0	4,6	48,8
Italia	6,9	80,1	3,8	48,3
Olanda	7,5	78,4	4,7	46,0
Germania	7,2	78,7	4,8	43,8
Spania	7,0	79,5	4,8	43,0
Noua Zeelandă	7,4	79,1	5,5	41,9
Danemarca	8,2	77,2	6,4	41,4
Mare Britanie	7,1	78,4	5,4	40,3
Canada	7,6	80,0	6,4	39,8
Irlanda	7,6	77,7	6,2	39,4
Norvegia	7,4	79,4	6,2	39,2
Suedia	7,7	80,2	7,0	38,2
Franța	6,6	79,6	5,8	36,4
Grecia	6,3	78,3	5,4	35,7
Australia	7,3	80,3	7,7	34,1
SUA	7,4	77,4	9,5	28,8
În Orientul Mijlociu și Africa de Nord				
Tunisia	6,4	73,3	1,4	58,9
SuIran	6,0	70,4	2,1	47,2
Siria	5,1	73,3	1,9	43,2
Egipt	4,8	69,8	1,5	41,6
Turcia	5,3	68,7	2,0	41,4
Israel	6,7	79,7	5,3	39,1
Emiratele Arabe Unite	7,4	78,0	9,9	28,2
Kuweit	7,2	76,9	9,5	27,7
În Asia				
Vietnam	6,1	70,5	0,8	61,2
Indonezia	6,6	66,8	1,2	57,9
China	6,3	71,6	1,5	56,0
Tailanda	6,5	70,0	1,6	55,4
Bangladeș	5,7	62,8	0,6	53,2
Mongolia	6,7	64,0	1,9	49,6
India	5,4	63,3	0,8	48,7
Taiwan	6,6	76,1	3,9	43,4
Hong Kong	6,6	81,6	4,6	42,9
Japonia	6,2	82,0	4,3	41,7
Singapore	6,9	78,7	6,2	36,1
În centrul și estul Europei				
Polonia	5,9	74,3	3,6	39,3
România	5,2	71,3	2,7	37,7
Ungaria	5,7	72,7	3,5	37,6
R. Cehă	6,4	75,6	5,0	36,6
Slovacia	5,4	74,0	3,6	35,8
Bulgaria	4,3	72,2	2,7	31,6
Rusia	4,3	65,3	4,4	22,8

Notă: Reperete teoretice ale acestor indicatori sunt prezentate în tabelul nr. 4

Sursa: *Happy Planet Index Report, 2006*, p. 18, 20, NEF

În anul 2007, cea mai înaltă valoare a IBP era de 68,2 – aceasta fiind atinsă de statul Vanuatu situat în arhipelagul Pacificului. Statul cu cea mai scăzută valoare a IBP era Zimbabwe (16,6).

Diferențele pe care evaluarea IBP le-a pus în lumină cu privire la anumite grupe de state, precum și similaritățile dintre alte state atestă că populațiile care înregistrează o dezvoltare umană de nivel mediu realizau, în anul 2006, performanțe superioare în materie de IBP, comparativ cu țările slab dezvoltate, sau cu cele puternic dezvoltate. Între primele 25% țări în materie de performanțe ale IBP, se aflau 35 de țări mediu dezvoltate, 9 țări puternic dezvoltate și numai o țară slab dezvoltată.

Acest indicator vorbește de la sine despre schimbările majore pe care trebuie să le realizeze atât țările subdezvoltate cât și cele foarte dezvoltate economic, în vederea atingerii idealului rezonabil al IBP. Dincolo de un anumit nivel, creșterea consumului de bunuri și servicii nu mai antrenează creșterea bunăstării și a *satisfacției față de viață* a populației.

Extinderea orientărilor materialiste ale populației determină în timp diminuarea spiritului comunitar și duce la o scădere a bunăstării sociale existente. Calitatea structurilor sociale, culturale și politice au un rol hotărâtor în condiționarea bunăstării sociale a unei națiuni. Acest fapt este confirmat, în bună măsură, și prin faptul că națiunile din Grupul celor 8 realizau, în anul 2006, performanțe relativ scăzute ale IBP. În clasamentul mondial, Italia se plasa pe locul 66, Germania – pe locul 81, Japonia – pe locul 95, Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord - pe locul 108, Canada – pe locul 111, Franța – pe locul 129, SUA – pe locul 150, iar Rusia – pe locul 172. Între statele occidentale (24 de state), Malta se afla pe poziția cea mai avantajoasă.

Satisfacția față de viață a populației din Statele Unite era aproape identică cu aceea din Germania, speranța de viață din cele două țări fiind foarte apropiată. Totuși, amprenta ecologică a Germaniei era de jumătate din cea a SUA, ceea ce înseamnă că Germania era de două ori mai eficientă decât SUA în producerea condițiilor de viață fericită și îndelungată, la nivelul de resurse pe care le consuma (Stanciu, coord., 2008)

Numărul de gospodării (și locuințe) a crescut, mărimea medie a familiei a scăzut. În anul 2007, în UE-27 se înregistra un număr mai mare de gospodării decât în anul 2000, exceptând Letonia și România. Cea mai mare creștere a numărului de gospodării s-a înregistrat în Spania (cu 22,2%). Simultan, în Europa s-a micșorat *numărul mediu de membri ai familiei*, ceea ce poate semnifica faptul că *mai multe familii tinere sau persoane singure au dispus de resursele necesare întemeierii unei gospodării separate*. Aceasta poate indica însă și o *scădere a coeziunii structurilor de tip familial*, pe fondul creșterii resurselor economice la dispoziție. În anul 2007, gospodăriile din UE-27 prezentau următoarele categorii de structuri: doi adulți cu copii (33% dintre gospodării), doi adulți fără copii (27%), trei sau mai mulți adulți fără copii (15%), o persoană singură fără copii (14%), o persoană singură cu copii (5%) (***Sustainable development...*, Eurostat, 2009).

Europeenii s-au distrat mai mult, s-au îmbrăcat mai scump și au vorbit mai mult la telefon. În intervalul anilor 2000-2006, cheltuielile de consum ale gospodăriilor din UE-27 au crescut continuu, cele mai mari creșteri ale cheltuielilor (în termeni absoluți) realizându-se pentru “*petrecerea timpului liber*” (“*entertainment*”, cu 14,7%) și „*îmbrăcăminte, încălțăminte*” (cu 11,3%). La capitolul “*alte bunuri și servicii*” cheltuielile au crescut cu 11,1%; în cadrul acestuia, cheltuielile pentru *comunicații* au crescut cel mai mult, cu 50%. Deci, mai mulți oameni au manifestat tendința de evadare din rutina vieții de fiecare zi, prin activități de timp liber, și mai mulți oameni au fost interesați de impresia produsă prin vestimentație asupra celorlalți. Faptul că s-a vorbit mai mult la telefon poate fi corelat cu creșterea numărului de gospodării, cu creșterea mobilității persoanelor ce obișnuiesc să comunice frecvent și cu creșterea apetitului pentru comunicare în general.

Cheltuielile europenilor pentru alcool, tabac și narcotice au crescut cu 5,1%. Un asemenea fenomen indică tendința omului (post)modern de evadare din contextul general de conștientizare a problemelor vieții, dar și din banalul cotidian, semnificând totodată intensificarea sau răspândirea mai largă a respectivelor categorii de adicție.

Tabelul nr. 6: Venituri și cheltuieli publice ale statelor membre UE, ca % din PIB (media anilor 1998-2009)

Stat membru	Venituri	Cheltuieli	Deficit public	Stat membru	Venituri	Cheltuieli	Deficit public
Suedia	57,1	55,8	1,4	Bulgaria	40,4	40,0	0,4
Danemarca	56,0	54,1	2,0	R. Cehia	40,1	44,2	-4,2
Finlanda	53,1	50,1	3,1	Grecia	39,7	45,4	-6,1
Franța	49,8	52,9	-3,1	Polonia	39,1	43,4	-4,3
Austria	49,6	51,4	-1,7	Cipru	38,5	41,2	-2,8
Belgia	49,2	50,2	-1,0	Malta	38,4	43,9	-5,5
Italia	45,4	48,4	-3,0	Spania	38,3	39,8	-1,5
Olanda	45,4	46,3	-0,8	Estonia	37,0	36,9	0,1
Germania	44,6	46,6	-2,1	Slovacia	36,4	41,5	-5,2
Ungaria	43,4	49,4	-6,1	Irlanda	35,3	35,7	-0,4
Slovenia	43,4	45,9	-2,5	Letonia	35,3	37,6	-2,3
Luxemburg	42,1	39,8	2,3	Lituania	34,0	36,6	-2,6
Portugalia	41,6	45,6	-3,9	România	32,8	36,1	-3,3
Marea Britanie	40,4	42,9	-2,4				
UE 15	45,1	46,7	-1,6	UE-27	44,7	45,9	-2,2

Sursa: Eurostat – <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>

Cheltuielile pentru transport au crescut în medie cu 0,9% pe an, între 2000-2006, comparativ cu media de 3% pe an în intervalul 1995-2000. Lumea pare să-și mai fi înfrânat apetitul pentru angajarea în lungi călătorii, ca efect al creșterii prețurilor la carburanți.

Cheltuielile de consum *per capita* ale gospodăriilor au crescut, în intervalul 2000-2006, cu 9,7%, de la 10.928 euro la 11.987 euro. Totuși, *cheltuielile medii anuale* au crescut, în intervalul 2000-2006, cu numai 1,6%, adică mai puțin decât în perioada 1995-2000, când creșterile medii anuale s-au ridicat la 2,7% (*Eurostat, 2011*).

Cele mai multe state europene au cheltuit mult pe politicile sociale. Totuși în această privință, statele europene nu sunt omogene. Sunt state dispuse să consume foarte mult în sectorul social (statele scandinave, Franța, Austria, Belgia) și sunt state care, chiar și în cazul realizării unor cuantumuri ale PIB dintre cele mai mici din Europa, alocă sectorului social proporții relativ mici ale resurselor publice (România, Bulgaria, Irlanda, Lituania).

Cu puține excepții (Suedia, Danemarca, Finlanda, Bulgaria, Estonia) în intervalul 1998-2009, statele europene au înregistrat deficite publice, cu procente cuprinse între 0,1% și 6,1%. În România, deficitul mediu public între 1998 și 2009 a fost de -3,3% din PIB, România fiind la circa 1 punct procentual sub media deficitului european. Așadar, pe plan european, România se remarcă prin cele mai scăzute venituri publice și, cu excepția Irlandei, cel mai scăzut procent al cheltuielilor în sectorul social.

Comisia Europeană a recomandat, în anul 2010, legiferarea vârstei de pensionare la 67 de ani sau peste, pentru a menține pensiile la un nivel finanțabil. Șefii de stat sau de guvern europeni s-au angajat să sprijine această măsură. Exceptând România, în Franța, vârsta de pensionare era cea mai scăzută din Europa. Dar noua lege a asigurărilor sociale prevede și în Franța, vârsta de pensionare la 67 de ani. Mult invocata creștere disproporționată a cheltuielilor sociale europene din ultimii 15 ani situează totuși, încă, media acestor cheltuieli sub nivelul existent în Germania. Dar sectorul bugetar din Grecia consumă de aproape două ori mai multe resurse raportate la PIB, decât cel al Germaniei. Marile probleme ale Greciei vin însă nu din volumul cheltuielilor cu pensionarii, ci din cel al cheltuielilor cu angajații statului. Grecia a majorat masiv în ultimii ani salariile bugetarilor, iar corupția, evaziunea fiscală și munca la negru complică și mai mult lucrurile.

Pe timpul crizei

Dificila acceptare a austerității. Consumul de bunuri și servicii diferențiază puternic populațiile europene. Prin nivelul mult mai ridicat al veniturilor, germanii sunt de departe cei mai optimiști atunci când vine vorba despre consum, în vreme ce românii și bulgarii o duc cel mai greu.

În anii 2010 și 2011, consumatorii din România au suportat măsuri extreme, fără precedent în Europa - reducerea veniturilor nere ale categoriilor majoritare de populație, pe un fond deja destul de extins al sărăciei. Dacă grecii au resimțit impactul crizei îndeosebi la nivelul presiunii psihologice a măsurilor de

austeritate dictate de nivelul ridicat al datoriei lor externe (suportând reduceri ale veniturilor, dar de la praguri inițiale mult mai ridicate decât cele ale românilor), cei mai mulți dintre români au resimțit reducerea veniturilor în planul imposibilității satisfacerii trebuințelor de bază. În România, Bulgaria și Grecia, așteptările consumatorilor au fost negative, consumul românilor situându-se sistematic (de peste 25 de ani) în coada clasamentului european. În anii 2010-2011, guvernele României și Greciei s-au aflat continuu sub presiune pentru a-și reduce deficitele bugetare, deși situația lor economică era net diferită. Asta pentru că ambele țări au primit ajutor financiar din partea FMI, BCE și UE. În aceste țări, au fost efectuate din nou, reduceri drastice ale cheltuielilor în domeniul serviciilor sociale și au fost aplicate creșteri masive de taxe și impozite. Iată de ce, nivelul pesimismului acestor populații nu s-a situat deasupra mediei europene.

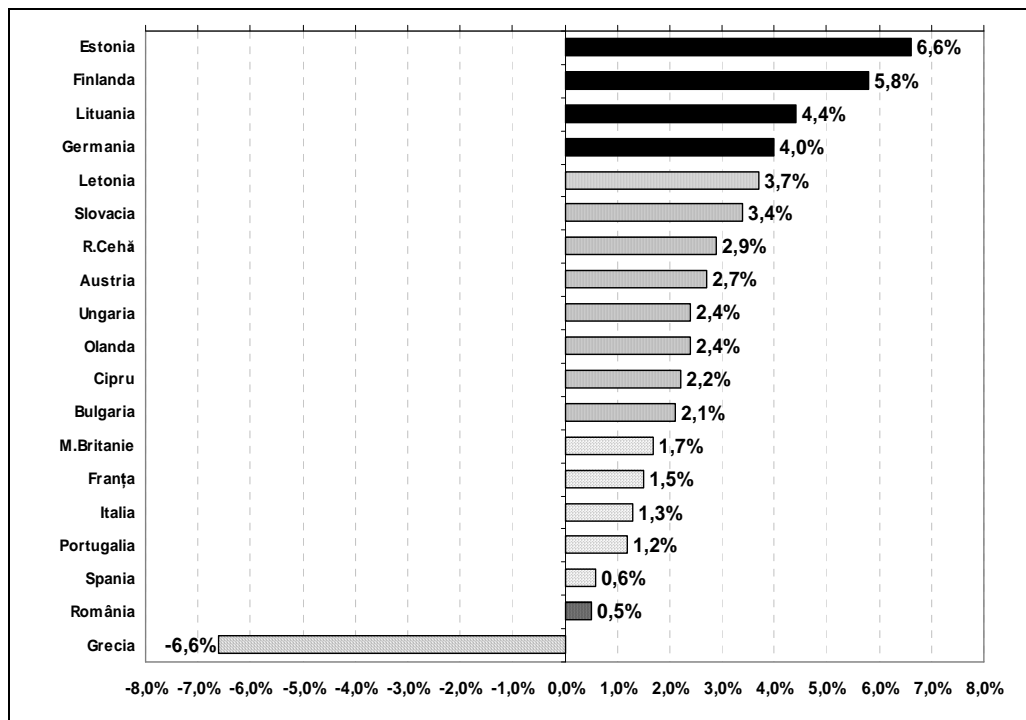
Celelalte națiuni europene, ca și nord-americanii, mult mai relaxate economic decât românii, bulgarii și grecii, au consimțit mai greu la suportarea unor măsuri de austeritate, în vederea micșorării deficitelor bugetare. Ieșirile în stradă ale unor grupuri revoltate de anunțarea unor măsuri de austeritate au crescut foarte mult, în toate țările europene. Iminența austerității a devenit tot mai stânjenitoare, îndeosebi pentru statele vest-europene deloc învățate cu cumpărarea, care deodată s-au văzut nevoite să găsească modalități de restrângere a cheltuielilor, prin înfrânarea unor reflexe consumiste încurajate sistematic vreme de un secol. Și în trecutul mai îndepărtat, statele respective au exercitat un rol dominant în afacerile globale. Încă din secolele al 16-lea sau al 17-lea, odată cu inițierea colonialismului, până în secolul al 20-lea, națiuni precum Franța, Spania, Olanda, Portugalia sau Marea Britanie au trăit în bunăstare materială pe seama altor națiuni, controlând, în diferite perioade, zone întinse ale celor două Americi, Australia, cea mai mare parte a Africii, Oceania și o mare parte din Asia. În a doua jumătate a secolului al 20-lea însă, Europa Occidentală – cea care a condus direcțiile schimbării economice la nivel mondial, vreme de peste trei secole - a pierdut acest rol, în favoarea Statelor Unite ale Americii și Rusiei.

Deși țările vest europene au știut, încă din anul 2007, că nu vor scăpa de criza financiară propagată din SUA, pe fondul stilurilor de viață dominante de tip consumist, acestea au întârziat aplicarea unor măsuri de austeritate, sperând că ieșirea din criză se va face de la sine, fără asemenea măsuri. Totuși, ieșirea UE din zona de maxim a depresiei economice, în anul 2010 (când media creșterii economice a fost de 1,9% pentru 16 țări din Zona Euro) a fost departe de a indica depășirea crizei, ba dimpotrivă, o nouă criză – cea a datoriilor externe – se profila la orizont. Între țările cu creșteri economice aproape nesemnificative – sub 2% – s-au aflat România, Spania, Portugalia, Italia și Marea Britanie. Creșteri economice mai mari au înregistrat Estonia, Finlanda, Lituania și Germania.

Revenirea economică a statelor din UE nu mai părea la fel de probabilă în anul 2011 ca la începutul lui 2010. Iar timpurile când Comisia Europeană își făcea iluzii că, în UE, recesiunea economică se va fi încheiat în trimestrul al treilea din

2009, datorită măsurilor excepționale instituite prin *Planul european de redresare economică (PERE)*, au rămas departe.

Graficul nr. 3: Creșterea economică din state ale UE în trimestrul IV 2010, față de trimestrul IV 2009

Sursa: *Ce au făcut economiile UE în T4 2010 față de T4 2009* (Eurostat), riscograma.ro, Business Intelligence

Pe lângă ministrul de finanțe al Germaniei, cei ai Austriei, Olandei și Finlandei au criticat deschis așa-numitele *pachete de asistență financiară* acordate băncilor, deoarece aceste țări au contribuit masiv cu fonduri la salvarea de la faliment a Greciei, Portugaliei și Irlandei. Poate nu ar trebui pierdut din vedere nici că partidele eurosceptice se află încă pe val în Belgia, Finlanda, Franța, Olanda și Ungaria. În Germania, aripa conservatoare a Partidului Liber Democrat s-a opus, de asemenea, pachetelor de salvare de la faliment a altor țări europene. Pe acest fond general, revenirea economică, acolo unde a fost, s-a produs lent. În anul 2010, per ansamblu, rata șomajului a fost de 10% în UE, deficitul bugetar ridicându-se la 7,25% din PIB.

Una dintre marile incertitudini ale situației economice europene a fost și *politica Rusiei de care Europa depinde energetic*. De ceva vreme, Rusia încearcă să revină în poziția de monopol internațional în domeniul energiei. Rusia este cel mai mare exportator de gaze naturale și al doilea mare producător și exportator de petrol din lume. Dar exploatarea resurselor sale energetice se face cu costuri mari, deoarece 80% dintre acestea se află în Siberia. În plus,

pierderile prin procesul de distribuție sunt foarte mari (circa 30%), ceea ce contribuie la situarea Rusiei pe locul trei în domeniul consumului mondial de energie. UE importă din Rusia cam 30% din necesarul său de petrol, cantitate care va crește, probabil, rezervele europene de petrol fiind în declin. Sectorul rusesc al hidrocarburilor este dominat de firme private. Alte firme mari însă au dificultăți în privința angajării unor investiții deoarece se află încă sub controlul statului, ceea ce complică birocrația. Politicile *Gazprom* produc mari tensiuni în capitalele europene. Această firmă controlează un sfert din rezervele de gaze naturale ale Rusiei, dar reușeste cu greu să mențină producția la nivelul cererii clienților săi. Europa de Vest ar putea să ajute Rusia în depășirea statutului său de consumator ineficient al unor cantități uriașe de energie. Chiar Rusia recunoaște că ar putea economisi jumătate din energia pe care o consumă în prezent, dar relațiile bilaterale trec prea adesea prin momente de criză, generate mai ales în domeniul politic și, nu în ultimul rând, din rațiuni militare.

Datoriile suverane. La scurt timp după ce SUA a ocupat, timp de mai multe luni, primele pagini ale ziarelor, cu informații privind datoriile sale imense, țările din UE au intrat și ele în atenția generală, din motive similare (tabelul nr. 7).

Tabelul nr. 7: Datoriile unor state europene, în anul 2011

Țara	Datorie externă totală (miliarde \$)	Datorie externă pe locuitor (mii \$)	Datorie externă ca pondere din PIB (%)
Germania	2.315,0	27,0	75,4
Italia	2.282,0	38,0	118,0
Franța	2.003,0	31,0	82,1
M. Britanie	1.647,0	26,0	74,8
Spania	804,0	17,0	61,1
Belgia	429,0	40,0	99,7
Grecia	374,8	34,0	127,8
Austria	245,8	29,0	68,1
Polonia	225,0	6,0	49,5
Norvegia	190,9	38,0	47,0
Portugalia	174,0	16,0	82,4
Suedia	158,0	16,0	38,8
Irlanda	147,0	35,0	75,3
Finlanda	107,0	20,0	48,5
Ungaria	87,0	8,0	72,3
România	45,6	2,0	31,7

Sursa: *World debt comparison, The Global debt clock, Our interactive overview of government debt across the planet*, The Economist, 1 November 2011

În anii 2010-2011, investitorii au început să manifeste *circumspecție în plasarea capitalurilor* în statele din Zona Euro, dar mai ales în statele ce nu au intrat încă în Zona Euro. Zonele economice de mare risc s-au lărgit peste

noapte. Șefii de state și de guverne s-au întâlnit în repetate rânduri, pentru a găsi împreună soluții de minimizare a pierderilor și de salvare de la faliment a unor state aflate în pragul insolvenței. Toate acestea au venit pe fondul îngrijorării generale cu privire la viitorul incert al unei societăți europene cu indicatori demografici în derapaj, cu o imigrație complexă și problematizantă, cu economii tot mai slab performante în jocul concurențial global, cu state ce păreau a nu mai funcționa ca înainte, în susținerea bunăstării sociale. Băncile europene au investit sume foarte mari în obligațiunile statelor cu probleme. Expunerea totală (privată și suverană) a băncilor europene pe Grecia ajunsese de 165 miliarde euro în trimestrul al treilea al anului 2010, băncile franceze având cea mai mare parte – 68 miliarde euro, fiind urmate de cele germane cu 50 miliarde euro. Potrivit unui raport JP Morgan, citat de *FT.com*, Banca Centrală Europeană avea o expunere de 194 miliarde de euro pe Grecia, pentru care a plătit 131 miliarde de euro, adică 68% din prețul nominal. Expunerea totală pe Irlanda era de 450 miliarde de euro, din care băncile britanice cu 165 miliarde, cele germane cu 150 miliarde, iar cele franceze cu 57 miliarde de euro (*Alloway T., 2009*). Banca Centrală Europeană avea încă în funcțiune un mecanism ce permitea finanțarea băncilor în schimbul așa numitelor *asset-backed securities* (titluri garantate cu active) – ABS – produse financiare ce au contribuit, de fapt, la declanșarea crizei financiare în 2008. Pe baza acestora, băncile făceau profit din volumul ipotecilor vândute la pachet.

În anul 2010, au fost lansate pe piața europeană titluri securizate de 380 miliarde de euro, din care titluri de 292 miliarde de euro nu au fost tranzacționate ci utilizate pentru a obține împrumuturi de la BCE.

La sfârșitul anului 2010, în contul BCE, se aflau 28.708 titluri securizate în valoare totală de 14 mii de miliarde euro, din care o bună parte erau clădite pe active cel puțin dubioase. O parte semnificativă din acestea reprezentau ipoteci ale debitorilor irlandezi, greci sau portughezi. În cazul în care există pierderi pentru BCE din pricina acestor titluri, precum și a obligațiunilor suverane, statele trebuie să le suporte în funcție de cota de participare. Până în anul 2011, Germania conducea în acest top, fiind urmată de Franța și Italia (*M. Baniță, 2011*).

La nivelul anului 2011, perspectivele economiei europene, în ansamblu, nu deveniseră mai optimiste. Germania avea cea mai mare datorie în valoare absolută de -2.315 miliarde \$, adică 75,4% din PIB. Italia a acumulat, până în anul 2011, un quantum al datoriei externe de 2.282 miliarde \$, adică 118 % din PIB. Franța avea o datorie de 2.003 miliarde \$, adică 82,1% din PIB. Și în Marea Britanie, nivelul îndatorării publice a crescut, până în 2011 – la 74,8% din PIB – datoria externă totală a țării fiind de 1.647 miliarde \$. Datoria publică a Greciei, care echivala în 2009 cu 125% din PIB, a ajuns, în 2011, la 374,8 miliarde de \$, adică 127,8% din PIB.

Deși Marea Britanie a fost evaluată ca având cea mai ridicată datorie din lume (evaluată la circa 1.000% din PIB, cea mai mare componentă aparținând industriei bancare), totuși nivelul datoriilor britanice nu este considerat o

problemă de alte state, deoarece Marea Britanie deține active de valoare foarte mare. Cu toate acestea, economia britanică este deosebit de expusă prin datoriile italiene și spaniole. În asemenea condiții, costurile de împrumut ale Marii Britanii au scăzut la începutul lunii decembrie 2011, devenind mai mici decât cele ale Germaniei. Contractele *futures* pe obligațiuni guvernamentale britanice cu scadență la 10 ani au avut dobânzi mai mici decât cele pentru obligațiuni guvernamentale germane (care reprezintă referința la nivelul Uniunii Europene).

La sfârșitul anului 2011, pentru prima dată Germania, cea mai mare și mai performantă economie europeană, nu a mai fost considerată cea mai sigură țară UE din punct de vedere financiar. Practic, Germania și-a pierdut statutul de țară cu risc zero, ceea ce a născut multă reticență față de viitorul Zonei Euro. Astfel, pentru prima dată, apartenența la Zona Euro a devenit mai degrabă un motiv de îngrijorare decât o garanție pentru investitori.

Problemele Zonei Euro. În anul 1992, cancelarul german Helmut Kohl și președintele francez François Mitterrand puneau bazele unei noi etape de integrare a țărilor europene, într-o megastructură economico-financiară denumită generic *Zona Euro*, prin Tratatul de la Maastricht. Acesta a stabilit premisele adoptării monedei euro de țările europene doritoare de o cooperare economică mai avansată cu statele membre ale *Zonei Euro*.

În intervalul 2008-2011, Uniunea Europeană și, în cadrul acesteia, Zona Euro, a trecut prin cea mai dificilă etapă a istoriei sale. În condițiile incapacității de acțiune deplină ca un organism unitar (UE neavând Constituție), Uniunea Europeană a devenit destul de vulnerabilă la criza financiară propagată din SUA. Dincolo de consecințele crizei nord-americane, criza europeană în sine a produs efecte sociale și economice dificil de gestionat (intrări în faliment, creșterea șomajului, reduceri ale veniturilor populației, contracții ale aparatelor de protecție socială ș.a.), atât în Europa cât și în restul lumii.

Modul de viață vest-european, puternic orientat spre consumism, diferă puțin de cel american. Ca urmare, Europa, ca și SUA, și-a fabricat propriile premise de intrare în criză. Occidentalizarea, în diferite grade, a vieții din alte țări ale lumii, cel puțin din perspectiva înclinației spre consumism, constituie un fapt. Unele dimensiuni ale culturii occidentale, în special aspectele legate de asimilarea rapidă a progresului tehnic și a confortului stilurilor de viață moderne, s-au răspândit în toată lumea, motiv pentru care echilibrul ecologic al planetei este pus la grea încercare.

La puțin timp după declanșarea crizei americane, *Grecia a apelat la susținere financiară externă pentru a nu intra în insolvență*. Momentul respectiv a marcat practic începutul etapei europene a crizei în Zona Euro. Apoi datoriile altor guverne precum cel irlandez, portughez, italian, spaniol, ungar ș.a. au devenit o sursă de îngrijorare pentru lumea financiară. Cancelarul german Angela Merkel și președintele francez Nicolas Sarkozy, ca reprezentanți ai celor mai mari economii europene, au încercat în mai multe rânduri, să adopte

măsurii pentru a detensiona Zona Euro și bursele europene care au înregistrat căderi dramatice în ultimii ani.

În procesul scoaterii Zonei Euro din criză, președintele Sarkozy și cancelarul Merkel au pus tot mai clar *problema consolidării guvernantei unitare a economiilor din Europa*, după ce s-a vorbit destul de mult despre socializarea mai largă a datoriilor europene prin emisiunea de eurobonduri. Germania s-a împotrivit însă continuu “colectivizării” datoriilor statelor din Zona Euro, deoarece atâta timp cât statele implementează politici economice separate, statul german ar suporta, probabil, cum s-a întâmplat în cazul Greciei, costurile salvării statelor cu datorii de la faliment.

În criza din 2009-2012, în Europa s-a ridicat, pentru prima dată în etapa consumismului capitalist, *problema impunerii unei austerități dure pentru datornici, a reducerii deficitelor bugetare, a renunțării la o parte din autonomia statelor cu datorii, a reformării economiilor în scopul creșterii competitivității acestora și a returnării datoriilor contractate pentru creșterea consumului.*

Chiar dacă s-a vorbit puțin despre acest lucru, piețele financiare au acționat practic într-o Europă cu mai multe viteze. Zona Euro a fost divizată pe axa nord-sud în țări considerate competitive, deși cu datorii mari (precum Germania, Franța, Italia) și țări ce *nu pot ține pasul* (Spania, Grecia, Portugalia ș.a.). Marea Britanie, Suedia și Danemarca, deși nu s-au integrat în Zona Euro, fac parte din clubul celor competitivi. Țările din Europa Centrală și de Est, mai de curând intrate în UE, sau în Zona Euro, fac parte din grupul celor care trag din greu să rămână în linie. Zona UE non-euro conține state din blocul estic, în curs de trecere la moneda unică europeană. Unele au regim valutar fixat de euro, precum Letonia, Lituania și Bulgaria, altele au regim de flotare mai mult sau mai puțin controlată, precum România, Ungaria, Polonia și R. Cehă.

Pactul fiscal european. România face parte din cele 25 de state membre ale UE care au semnat, în martie 2012, *Pactul fiscal european* ce cuprinde măsuri menite să asigure o guvernanță fiscală adecvată pentru echilibrarea bugetelor și coordonarea politicii economice la nivel european, consolidarea reglementărilor privind procedura de deficit excesiv prin automatizarea sancțiunilor și transmiterea proiectelor de buget Comisiei Europene spre verificare. Statele care au decis să nu adere la acest pact au fost Marea Britanie și R. Cehă. Pactul respectiv include câteva coordonate de bază:

- *consolidarea uniunii economice, monetare și fiscale la nivelul Zonei Euro, cu extensie în țările din afara Zonei Euro, semnatare ale pactului.* În acest sens se vor elabora norme comune care să reflecte acest angajament într-un nou cadru juridic;
- *echilibrarea bugetelor generale ale guvernelor astfel încât deficitul structural anual să nu depășească 0,5% (1% în anumite condiții) din PIB-ul nominal.* Această regulă conține și un mecanism de corecție automată ce se inițiază în eventualitatea nerespectării limitei de deficit

structural. Curtea de Justiție Europeană are competența de a verifica transpunerea acestei reguli la nivel național. Statele membre trebuie să tindă spre nivelul lor specific de referință, conform unui calendar propus de Comisie. Statele membre care fac obiectul unei proceduri aplicabile deficitului excesiv transmit Comisiei și Consiliului, spre aprobare, un program de reforme structurale în vederea asigurării unei corectări a deficitelor. Va fi instaurat și un mecanism de raportare a planurilor statelor naționale privind emisiunile de datorie publică. Dacă un stat membru depășește nivelul de 3% deficit, trebuie să suporte anumite penalizări, cu excepția cazului în care o majoritate calificată a statelor membre din Zona Euro s-ar opune;

- *coordonarea politicilor economice și elaborarea de politici comune, guvernanta și instrumentele de stabilizare consolidate.* Reformele majore de politică economică planificate de statele din Zona Euro vor fi discutate și coordonate, în vederea aplicării celor mai bune practici. *Fondul European de Stabilitate Financiară (FESF)* va avea rol central în acest proces, iar *Banca Centrală Europeană* va acționa ca agent pentru FESF în cadrul operațiunilor sale de pe piață.

Tratatul privind *Mecanismul european de stabilitate (MES)* va intra în vigoare când va fi ratificat de un număr de state membre reprezentând 90% din angajamentele de capital.

FESF va finanța în continuare programele care au demarat până la jumătatea anului 2013 cum este prevăzut în acordul-cadru. Statele din Zona Euro și alte state membre vor examina și confirma furnizarea de resurse suplimentare pentru FMI pentru ca acesta să poată interveni în sensul depășirii crizei. Pentru ca MES să poată lua măsurile necesare în orice circumstanțe, regulile de votare în cadrul MES vor fi modificate astfel încât să includă o procedură de urgență. Regula acordului reciproc va fi înlocuită cu o majoritate calificată de 85% în cazul în care Comisia și BCE conchid că este necesară o decizie urgentă privind asistența financiară atunci când stabilitatea financiară și economică a Zonei Euro este amenințată.

La puțin timp după summit-ul salvării euro, *Standard and Poor's* și *Moody's* au redus ratingurile unor țări din Zona Euro, apreciind că liderii europeni au anunțat prea puține măsuri care să permită rezolvarea crizei datoriilor. Divergența de opinii apărută între Marea Britanie și restul țărilor membre UE nu a contribuit la restabilirea încrederii investitorilor. Din start, Londra nu s-a remarcat ca susținător al integrării europene, luptând frecvent să obțină derogări de la înțelegerile comunitare, nesfiindu-se totuși să beneficieze de toate avantajele posibile. La *summit*-ul salvării euro însă, cererile britanice s-au lovit de refuzul categoric al Franței și Germaniei. Ca efect, rezervele Marii Britanii s-au resimțit prin aceea că FMI a apreciat acordul ca fiind doar o soluție parțială pentru rezolvarea crizei, ceea ce a determinat agențiile de rating să nu renunțe la ideea modificării notelor țărilor din Zona Euro, iar piețele să nu fie convinse de hotărârea liderilor europeni de a aplica măsurile de ieșire din criză.

Administrația SUA, deși a salutat acordul, așteaptă măsuri mai ferme și un fond de salvare financiară mai consistent. Statele Unite sunt îngrijorate că actuala criză a datoriilor din Zona Euro s-ar putea extinde, afectând și economia americană.

Implementarea acordului fiscal în legislațiile naționale s-ar putea dovedi un proces îndelung și complicat. Chiar Franța, care a militat, alături de Germania, pentru impunerea pactului, ar putea avea probleme deoarece măsurile respective vor fi adoptate abia după alegerile prezidențiale din 2012, iar contracandidatul socialist al președintelui Sarkozy, Francois Hollande, a anunțat că nu este de acord cu prevederile acordului.

Ideea cedării unei părți a suveranității naționale potrivit acordului (Comisia Europeană având un cuvânt de spus în legătură cu bugetele țărilor membre înainte de adoptarea acestora în Parlament) ar putea crea mari tensiuni în viitor, mai ales în momentul aplicării efective, chiar și în țările care au aderat fără rezerve la acest pact, deoarece este posibil ca viitoarele guverne să includă forțe naționaliste sau ostile Pactului.

Datoriile se multiplică rapid, dar nu și veniturile din creșterea economică a statelor debitoare. În condițiile creșterii continue a dobânzilor la împrumuturile noi acordate țărilor din Zona Euro, lichidarea datoriilor pare un demers mult mai dificil și îndepărtat decât s-a preconizat. Datoriile respective au devenit acum un fel de capcană din care țările titulare nu mai pot scăpa, deoarece datoriile cresc mai rapid decât veniturile din creșterea economică. Cu toate acestea, principala soluție avută în vedere de statele în cauză este mai multă disciplină bugetară și mai multă austeritate. Investitorii consideră totuși că țările cu probleme nu vor putea să revină prea curând pe creștere economică, ceea ce va ridica și mai mult gradul lor de îndatorare.

Anul 2011 a început cu predicții pesimiste și s-a încheiat cu incertitudini. La Forumul de la Davos, George Soros, a avertizat că economia Marii Britanii riscă o nouă recesiune dacă nu își asumă un nou pachet de austeritate. În februarie 2011 Marea Britanie a înregistrat o inflație de 4%, cea mai mare din ultimii doi ani.

China a devenit a doua mare economie a lumii, detronând Japonia care a deținut acest titlu pentru mai mult de 40 de ani. Cutremurul din Japonia (martie 2011) a zguduit nu numai pământul ci și echilibrele de pe piețele financiare. Într-un asemenea context, China și-a majorat dobânda de politică monetară pentru a doua oară, în 2011.

Moody's a sancționat Grecia până la ratingul B1 și a retrogradat Spania la Aa2. În aprilie 2011 *Standards & Poor's* a schimbat perspectiva de rating a Statelor Unite de la stabilă la negativă pentru prima dată după anul 1941.

Costurile împrumuturilor pentru țările cu mari datorii din Zona Euro a continuat să crească, prefigurând nevoia de noi ajutoare de urgență. Prețul aurului a atins recordul de 1.500 de dolari pe uncie. Toată lumea se află în

căutare de refugii economice sigure, dar pentru prima dată în istorie nici un tip de plasament nu mai este sigur.

Portugalia a contractat un ajutor de urgență de 78 de miliarde de euro, iar Grecia a anunțat un foarte probabil faliment. În ceasul al unsprezecelea, liderii europeni s-au întâlnit din nou pentru a pune la punct un „plan Marshall” de stimulare a economiei elene.

În august 2011, Congresul SUA a aprobat ridicarea plafonului de îndatorare. Cu toate acestea, cea mai mare economie a lumii a fost retrogradată de *Standards & Poor's*, pierzând ratingul maxim AAA. Piețele au intrat în haos.

În septembrie 2011, băncile centrale au inundat piața cu dolari, sperând să readucă încrederea în lumea investitorilor.

După semnarea Pactului de Stabilitate Financiară de circa 1 trilion de euro, lumea europeană pare să fi recăpătat o oarecare încredere în revenirea Zonei Euro dar, nu pentru multă vreme, deoarece vechile problemele persistă.

După abandonarea ideii de *referendum* asupra aplicării Pactului european și a anumitor măsuri de austeritate, premierul grec George Papandreu și-a dat demisia. A urmat demisia premierului Italiei, Silvio Berlusconi, care a lăsat în urmă un randament al obligațiunilor italiene de 7%. Guvernul italian a prezentat un program de austeritate de 30 miliarde euro, cuprinzând reduceri de cheltuieli și creșteri de taxe, deși se estima o scădere de 0,5% a economiei italiene în 2012 și stagnare pentru 2013.

Tensiunile comerciale dintre SUA și China s-au intensificat, după ce Beijingul a amenințat că va supraimpozita importurile de mașini americane.

În decembrie 2011, guvernul german se pregătea din nou pentru un episod de recesiune. Acesta a decis să reactiveze fondul de urgență pentru salvarea băncilor și a anunțat că ar putea reintroduce subvențiile „*Kurzarbeit*”, care au ajutat firmele ca, în timpul crizei, să poată face față reducerii comenzilor fără a fi nevoite să concedieze angajați. Ambele fonduri au fost instituite la momentul de vârf al crizei economice declanșate în 2008, când economia germană a suferit cea mai abruptă scădere de la al Doilea Război Mondial până în prezent.

La sfârșitul anului 2011, multe state puternice din Zona Euro au constatat că un nou val al crizei este pe punctul de a se declanșa, odată cu o nouă etapă a insolvenței, ce ridică mari probleme finanțării economiilor din UE. Ar fi nevoie din nou de recapitalizarea unora dintre marile bănci folosind banii contribuabililor.

Colapsul Zonei Euro amenință pe toată lumea : state, guverne, mari afaceri, instituții, angajați din toate sectoarele. Europa va trebui să-și replieze comportamentul economic fundamental, fiind nevoită să pună la bătaie mult mai multe resurse. Cele 200 de miliarde de euro colectate la nivelul FMI în fondul de urgență sunt cu totul insuficiente, în acest scop, fiind nevoie de cel

puțin 1.000 de miliarde. Tot mai mulți analiști sunt pesimiști în ceea ce privește viitorul monedei unice europene.

Dincolo de actuala criză, o nouă recesiune amenință Europa - fondurile de pensii devin nesustenabile. În anul 2009, Centrul de Cercetări pentru Contracte Generaționale al Universității din Freiburg a realizat un studiu, la cererea Băncii Centrale Europene, potrivit căruia obligațiile fondurilor de pensii de stat din 19 state ale UE către beneficiari, sunt de cinci ori mai ridicate decât suma datoriilor publice brute ale națiunilor în cauză. Obligațiile respective au ajuns la 39,3 trilioane de \$ sau 30.000 miliarde de euro. Din această sumă, Germaniei îi revin 7.600 miliarde de euro iar Franței 6.700 miliarde de euro. Aceste sume trebuie eliberate în timp către beneficiarii contractanți, pe fondul economic general al necesității reducerii datoriilor publice. Ca urmare, creșterea vârstei de pensionare și micșorarea nivelului beneficiilor sunt măsuri ce trebuie legiferați urgent de către toate statele europene, dar în special de către statele din Zona Euro, unde pensiile actuale au cantumuri foarte ridicate. Măsuri în acest sens au fost deja luate în Franța, Germania, Grecia, Italia și Marea Britanie.

Ratele de natalitate în stagnare sau în scădere și creșterea duratei medii de viață se adaugă la presiunile din sistemele de pensii. În prezent, Europa prezintă proporția cea mai ridicată a persoanelor de peste 60 de ani din lume, iar prognozele ONU indică creșterea acesteia de la 22% în 2009, la 35% în 2050. Numărul persoanelor vârstnice din spațiul OCDE se va multiplica de patru ori, de la 85 milioane în 1970 la 350 milioane în anul 2050. Speranța de viață în Europa crește cu o rată de cinci ore pe zi (Charles Cowling, director la *JLT Pension Capital Strategies Ltd., London*). În țările dezvoltate, speranța de viață va crește de la 75 de ani în 2009, la 83 de ani în 2050. La nivel global, ONU estimează că numai 11% din populație are peste 60 de ani, pondere care s-ar putea dubla până în anul 2050.

Ca urmare, statele europene care au fixat cantumuri relativ ridicate pentru pensiile actuale vor trebui să reformeze sistemele respective astfel încât ele să devină sustenabile. Marea Britanie, care a refuzat să intre în Zona Euro, a transferat, în ultimul deceniu, riscurile asigurării unui cantum adecvat al pensiei, de la nivelul angajatorului la cel al angajatului, prin intermediul pensiilor ocupaționale. Fondurile private de pensii se află, și acestea, sub presiune, date fiind dificultățile de creștere economică prin care trece Zona Euro (***) *European pensions nearing crisis point*, January, 12, 2012).

Europa Centrală și de Est – încotro?

Noi întrebări după întoarcerea în forță la capitalism. Patru decenii și jumătate de experiment comunist pentru Europa Centrală și de Est au fost urmate de alte două decenii de întoarcere în forță la capitalism. Nici nu și-au

revenit bine din austeritățile tranziției, că țările Europei Centrale și de Est s-au trezit, din nou, în plină criză economică și financiară, gata de noi sacrificii.

Dintotdeauna și peste tot în lume, perioadele de criză au venit cu sacrificii și recesiune economică. Practica internațională a ultimelor șase-șapte decenii însă, a demonstrat că, dincolo de sincopele specifice ciclului economic capitalist, „politicile de ajustări structurale” aplicate țărilor slab sau mediu dezvoltate, încurajate de unele țări capitaliste dezvoltate, au generat, în numeroase cazuri, *accentuarea mult prea puternică a polarizării sociale*. Desigur, în lumea capitalistă a ultimului secol, și acolo unde nu s-au aplicat neapărat reforme masive sau „ajustări structurale”, polarizarea economică și socială s-a accentuat. Dar acest fenomen a atins cote fără precedent, atât la nivel global, cât și în interiorul statelor. O analiză pe termen lung asupra dinamicii *distanței dintre cele mai bogate și cele mai sărace națiuni* arată că aceasta era de 3/1 în anul 1820, devenind apoi de 11/1 în anul 1913, 35/1 în anul 1950, 44/1 în anul 1973 și 72/1 în anul 1992. În anul 1960, 20% dintre cei mai bogați oameni ai lumii au realizat venituri de 30 de ori mai mari decât 20% dintre cei mai săraci; în anul 1997, decalajul respectiv era de 74 de ori mai mare (UNDP, 1999). Bineînțeles, un asemenea trend nu a lăsat neatins vreunul dintre domeniile fundamentale ale vieții sociale, polarizând, în primul rând, accesul populației la serviciile publice, prin aceasta, influențând negativ bunăstarea socială, dezvoltarea umană și mobilitatea socială. Ca urmare, în rândurile populației dezavantajate s-au reinstituit unele fenomene de natura dezintegrării sociale, care fuseseră eradicate cândva, în comunism – precum analfabetismul, sărăcia absolută, excluziunea socială, TBC-ul, subnutriția cronică ș.a. Asemenea fenomene sunt, din nou, de actualitate, pe scară mai largă sau mai restrânsă, și în țările central și est europene. Ori, în condițiile ultimei crize economico-financiare din 2008-2011, țările central și est europene au fost nevoite să adopte noi măsuri de austeritate, ceea ce a dus la o nouă acutizare a situației. Cum era de așteptat, populațiile mai sărace de la marginea estică a Europei se întrebă astăzi, oare în această direcție ne-am închipuit că mergem atunci când am abandonat comunismul? Bineînțeles, răspunsurile sunt ușor previzibile. Marea masă a răspunsurilor susțin că „țara se îndreaptă într-o direcție greșită..”. Asemenea răspunsuri au căpătat accente deosebite în vremea crizei, în toate eurobarometrele sau barometrele naționale de profil, aplicate în țările din centrul și estul Europei - România, Bulgaria, Ungaria - dar și în unele state baltice precum Estonia, Lituania sau Letonia.

Când fondatorii economici ai Zonei Euro s-au clătinat serios sub povara datoriilor externe, multe dintre națiunile respective aflându-se în imposibilitatea de a returna la termen împrumuturile efectuate, s-a ridicat nu numai problema fiabilității Zonei Euro, ci a întregii construcții europene (UE). Pe fondul manifestării extrem de vocale și xenofobe a euroscepticilor (olandezi, danezi, francezi, englezi, germani ș.a.), s-au formulat noi întrebări privind soarta țărilor central și est europene și șansele lor de dezvoltare într-o Europă divizată și tot mai ostilă integrării economice a țărilor estice. Ultimii venți în UE – România și Bulgaria – au întâmpinat reacții fără precedent, extrem de ostile

pe piețele muncii vest-europene. Unele țări au limitat discreționar accesul la piața muncii a imigranților din est (Olanda, Danemarca, Austria ș.a.).

Totodată, Europa a început să problematizeze – deși lent, subiectiv, părtinitor, adesea extrem de dezarticulat și mai ales la nivelul (in)conștientului colectiv - și alte tipuri de realități, care deodată nu au mai fost *specifice unor state*, ci au devenit *problemele Europei* – migrația unor grupuri de populație rroma în căutarea unor oportunități de îmbogățire ușoară și rapidă, europenizarea delincvenței sociale, a traficului de carne vie, a comercializării drogurilor, a fraudei financiare și fiscale, a fraudei la frontieră ș.a.

Unele țări central și est europene au refuzat, ori nu au reușit să se împrumute peste măsură în vederea dezvoltării (Bulgaria, R.Cehă, România ș.a.). Alte țări, pentru a-și micșora deficitul bugetar, au aplicat măsuri de austeritate fără precedent pe fondul unei austerități deja prezente de mai multe decenii (România, Bulgaria). Aceasta a ferit oarecum aceste țări de falimentul statului, dar au condamnat populațiile respective la sărăcie extremă și subnutriție, pe fondul stagnării economice (creșteri anuale ale PIB sub sau în jur de 2%). Populațiile din țările care au introdus măsuri dure de austeritate, precum Grecia, Bulgaria sau România (unde măsurile adoptate au fost caracterizate drept „brutale” de mulți reprezentanți ai lumii vestice), s-au revoltat în repetate rânduri, dar nu s-a schimbat nimic. Guvernanții și-au aplicat planul de salvare a fondurilor necesare derulării contractelor clientelei lor politice, sacrificând mulțimile, fără a ceda un bit presiunii acestora.

Românii – un caz particular al experimentului întoarcerii la capitalism. De aproape șapte decenii, românii trec prin frustrări economice, politice și sociale, ce par fără sfârșit. După al doilea război mondial, în anii comunismului, românii au dus-o rău, obligați fiind de puterea comunistă să-și industrializeze economia pe datorie. După aceea, au fost nevoiți să-și achite în marș forțat, datoriile industrializării către Fondul Monetar Internațional. În anii tranziției la economia de piață, România a fost, din nou, țara cea mai puternic încercată din grupul țărilor central și est europene – cel mai mic salariu minim pe economie din Europa (din 1990 până în prezent), cele mai mici alocări din PIB pentru protecția socială din Europa, cele mai dure ajustări structurale asupra economiei serviciilor publice și sociale, cel mai dezastruos sistem de servicii medicale, cel mai dezavantajos proces de privatizare a mijloacelor de producție, cea mai radicală dislocare a industriei autohtone cu efecte dramatice în sfera locurilor de muncă și a dezvoltării în plan regional, a economiei în ansamblu. Tot acest proces de descompunere economică și socială nu a rămas fără ecou asupra condițiilor de mediu, mai ales în locațiile unde, după ce au dispărut fabricile și alte obiective economice, au rămas cantități însemnate de reziduuri, unele extrem de toxice. Toate acestea au avut profunde implicații negative asupra calității vieții.

Criza anilor 2009-2011 a venit pe fondul unor inegalități economice și sociale foarte mari între țările central și est europene (tabelul nr. 8). Inegalități mari există și în domeniul reformării serviciilor sociale. Cele mai avansate în

implementarea reformelor sunt: Polonia, Slovenia, Ungaria, R. Cehă și Slovacia. Aceste state alocă, de regulă, un procent mai mare din PIB pentru susținerea sectorului social, apropiindu-se astfel mai mult de modelul social european. Reforme publice slab susținute economic au aplicat: Bulgaria, Estonia, Lituania, Letonia și România, cu efecte negative puternice asupra calității vieții.

Tabelul nr. 8: Evoluția PIB pe locuitor în unele țări central și est europene (la ppc) în intervalul 2003-2008

Țara	2003	2004	2005	2006	2007	2008*
UE-27	96	96	96	96	96	96
UE-25	100	100	100	100	100	100
Bulgaria	31	32	34	35	36	38
România	30	33	34	36	37	39
Polonia	47	49	50	51	53	54
Ungaria	61	61	62	63	63	63
Slovacia	53	54	57	60	63	66
R. Cehă	71	72	74	76	77	79

Notă: * estimări

Sursa: calculat pe baza datelor din Eurostat yearbook 2006-2007. M. Chistruga, *Evoluția dezvoltării economice a țărilor Europei Centrale și de Est în perioada post-integrare*, Chișinău, 2009

În anii 2010-2012, românilor li s-a aplicat din nou, cel mai dur program de austeritate din Europa, deși nu ei au fost autorii crizei și nici actorii săi principali în materie de îndatorare. În plus, ca și bulgarii, românii nu sunt printre cei mai bogați est europeni, dimpotrivă.

Erik Berglof (*Berglof în Lovasz, 2009*), economistul șef al BERD, afirma că, *faptul de a fi fost integrate în sistemul financiar global a constituit mai degrabă un dezavantaj pentru țările est europene*, deoarece în momentul de vârf al crizei țările vest europene au retras finanțarea filialelor bancare din țările central și est europene, pentru a susține financiar băncile mamă. Astfel, o serie de linii de finanțare ale economiilor central și est europene, susținute anterior de filialele unor bănci vestice s-au redus ori chiar au încetat.

Pe de altă parte, *intenția de a ridica rapid nivelul consumului în țările nou intrate în Uniunea Europeană, prin intermediul creditelor în valută străină a reprodus în Europa de Est, la scară redusă, situația din America de Nord*. Încurajarea prematură (în scopul asigurării profitului exportatorilor occidentali) a consumului de bunuri și servicii din țările central și est europene a contribuit mult la creșterea cheltuielilor gospodăriilor din UE-27. De-ar fi să ne referim doar la *disponibilul de automobile din zonă*, se constată că, în intervalul 2000-2006 *numărul de pasageri în automobil la 1000 de locuitori* din UE-27, a crescut semnificativ – de la 422 în anul 2000 la 466 în 2006 – creșterea respectivă înregistrându-se îndeosebi în Europa

de est și în Statele Baltice. Aceasta înseamnă o creștere medie de 1,7% pe an. Totuși între țări diferențele au rămas extrem de mari. În anul 2006, în țările UE-27, *numărul de pasageri în automobile la 1000 locuitori* a variat între 167 în România și 656 în Luxemburg. În anul respectiv, exista mai mult de un automobil la doi locuitori (mai mult de 500 automobile la 1000 locuitori) în Luxemburg, Italia, Germania, Malta și Austria. În intervalul 1995-2006, rata motorizării a crescut cu peste 80% în Letonia, Lituania, Grecia și Polonia. Ori, în achiziționarea automobilelor, un rol major l-au avut activitățile de creditare.

Efecte ale crizei în țările central și est europene. Specialiștii BERD au justificat *intervenția Fondului Monetar Internațional* în Ungaria, Letonia și România, prin *încercarea de a refinanța creditele, în vederea evitării ca aceste țări să intre în incapacitate de plată*. Țările din estul Europei au primit împrumuturi în valoare de 65 miliarde de dolari, deși experți ai FMI afirmă că ar fi fost nevoie de aproximativ 100 de miliarde. Berglof a recomandat statelor est europene să introducă reglementări care să reducă dependența lor de monedele străine și să prevină reproducerea pe plan intern, a unor crize financiare similare cu cea americană, din cauza creditelor prea mari acordate în euro sau franci elvețieni (****European..., BERD, 2011*).

Panica statelor din Zona Euro în fața perspectivei de compunere a efectelor crizei economice occidentale, prin lărgirea spațiului UE, a determinat, între altele și *amânarea adoptării de către noile venite în UE (Bulgaria și România) a monedei euro*. Din cauza crizei, monedele naționale ale noilor veniți în UE au devenit prea volatile, pe fondul *datoriilor în creștere* și a *măjorării ratei șomajului*.

Sunt însă și opinii ale unor analiști care cred că, Europa Centrală și de Est va rezista mai bine crizei, comparativ cu Zona Euro. “La o primă vedere, situația actuală din Europa Centrală și de Est poate părea asemănătoare cu cea din perioada post-Lehman (n.a. bancă americană după prăbușirea căreia s-a declanșat criza financiară în 2009), deoarece canalele de contagiune rămân aceleași – posibila prăbușire a cererii globale și oprirea bruscă sau chiar inversarea fluxurilor de capital. Așadar, dacă economia din Zona Euro frânează brusc, Europa Centrală și de Est nu va putea evita contagiunea. Dar există și motive pentru care regiunea Europei Centrale și de Est ar trebui să reziste mai bine (comparativ cu Zona Euro) decât în perioada post-Lehman: nivelurile mai reduse ale datoriei publice, îmbunătățirea consolidării fiscale și diminuarea deficitelor de cont curent”, a afirmat Juraj Kotian, co-director Cercetare Macro/Fixed Income ECE în cadrul *Erste Group*. Într-adevăr, nici unul dintre cele opt state din regiunea central și est europeană nu se află într-o situație atât de dificilă ca unele state de la periferia Zonei Euro, în ceea ce privește dezechilibrele contului curent, sustenabilitatea datoriei publice sau expunerile din sectorul bancar. Analiștii de la *Erste Group* relevă că “piețele fac în prezent o diferențiere mult mai clară între state, în funcție de nivelul datoriei acestora. De exemplu, ratingurile pentru România și R.

Cehă au fost îmbunătățite ca recunoaștere a progresului de consolidare fiscală”, spun analiștii Erste Group (*Ciocan, 2011*).

Ieșirea din criză nu se întrevade prea curând. Criza în care se află în prezent economia globală se arată mult mai profundă și mai durabilă decât s-a presupus, la un moment dat, judecând după dimensiunile sale financiare. În pofida măsurilor de redresare inițiate în cadrul UE, de-a lungul anilor 2011-2012, nesiguranța plutește încă în aer, și nu lucrează în avantajul piețelor financiare sau a burselor de mărfuri. Într-un asemenea context, situația economică a țărilor central și est europene este și ea extrem de fragilă, putându-se deteriora oricând și mai mult.

După anul 2000, în țările Europei Centrale și de Est – odată cu asimilarea consumismului ca model de comportament economic dominant – dezechilibrele existente între economia reală și cea nominală, între volumul uriaș al producției de bunuri și servicii și posibilitățile Pământului de a îl susține, au devenit tot mai vizibile.

După o perioadă de tranziție marcată de mari dificultăți economice, trebuințele sociale au explodat. Multe dintre ele – cele ale bogaților – sunt generate și întreținute artificial, altele – cele ale săracilor – rămân continuu, mai mult sau mai puțin, fără răspuns din partea societății.

Resursele naturale disponibile sunt gestionate discreționar, decidenții politici favorizând fără scrupule pe acei capitaliști dispuși să compenseze discret dar consistent (astfel încât să nu intre sub incidența legii penale), pe cine trebuie, pentru a obține avantaje în dezvoltarea unor afaceri, chiar dacă aceasta se face prin ignorarea rațiunilor de eficiență (macro)economică, a rațiunilor ecologice ori a celor privind etica socială. Sacrosanctului ideal al rotunjirii averilor personale permite fără probleme ca, alături de capitaliștii mai vechi, care și-au acumulat averile de-a lungul a mai multe generații, să intre în topul miliardarilor și noii îmbogățiți ai Europei Centrale și de Est, chiar dacă aceștia au acumulat averi neverosimile în mai puțin de un deceniu-două. De cealaltă parte însă, marile dezechilibre economice, ecologice și sociale vorbesc de la sine despre spiritul rapace al marilor acumulatori de bani, ce par să se fi retras pentru totdeauna din lumea oamenilor simpli, într-o lume a elitelor economice dinspre care rar mai răzbate câte o informație în afară. Dar dezechilibrele create de aceștia nu vor dispărea de la sine, dimpotrivă se vor adânci, cât timp vor dăinui mentalitățile consumiste, ce frânează orice inițiative de adoptare pe scară globală a unor modele de consum mai puțin ostentative, mai puțin toxice pentru mediu, mai etic balansate social.

Lipsa de responsabilitate și responsabilizare socială a decidenților din sfera dirijării fluxurilor de resurse naturale din țările central și est europene și, nu în ultimul rând, lipsa unei viziuni realiste asupra riscurilor ce planează asupra unei omeniri învățate să progreseze rapid, cu orice preț, pe baza unui criteriu unic – profitul – a antrenat deja în vârtejul general al dezvoltării pe credit și țările central și est europene. Acestea au asimilat nediscriminatoriu bune și rele din Occident. Pentru asemenea țări, dimensiunile materiale ale bunăstării

deplasează frecvent conceptul de *interes global, regional sau național* în zone riscante sau lipsite de orizont – fapt reflectat și prin *amprenta ecologică relativ mare a unor țări relativ mici* ca suprafață geografică, așa cum sunt, de exemplu, R. Cehă sau Slovenia).

Tabelul nr. 9: Indicele bunăstării planetei în țări din Europa Centrală și de Est, în anul 2006

Țara	Satisfacția față de viață (1 – 10)	Speranța de viață (ani)	Amprenta ecologică (hag./loc.)	Indicele bunăstării planetei
Slovenia	6,6	76,4	3,8	44,0
R. Cehă	6,4	75,6	5,0	36,6
Polonia	5,9	74,3	3,6	39,3
Ungaria	5,7	72,7	3,5	37,6
Slovacia	5,4	74,0	3,6	35,8
România	5,2	71,3	2,7	37,7
Bulgaria	4,3	72,2	2,7	31,6

Notă: Reperetele teoretice ale acestor indicatori sunt prezentate în tabelul nr. 4
Sursa: *Happy Planet Index Report, 2006*, p. 18, 20, NEF

Cu excepția României și Bulgariei, ale căror amprente ecologice atestă conectarea mai modestă la dimensiunea materială a vieții (deși și aceste țări tind să ignore standardele, prin depășirea idealului rezonabil al AE = 1,5 hag/loc.), restul țărilor inserate în tabelul nr.9 par să fi copiat destul de rapid modul de viață occidental, care se remarcă prin caracterul puternic ofensiv, dacă nu chiar agresiv, la adresa planetei (*în Occident* – tabelul nr.5). Aceasta reiese nu doar din dimensiunile excesive ale *amprentelor ecologice*, dar și din valorile mai ridicate ale *satisfacției față de viață* a populațiilor din țările respective, care pledează implicit pentru legitimarea comportamentului economic dominant actual. Desigur, dintr-o perspectivă radical umanistă (dar simplistă), unii ar putea întreba – ei și ce? Nu-i binele și satisfacția omului cea mai înaltă dintre valori? Chiar și la o asemenea întrebare, răspunsul rămâne categoric, da, dar cu precizarea că un anumit concept despre *binele unora pe termen relativ scurt* poate deveni o reală amenințare pentru *binele comun pe termen lung*.

România – o nouă criză peste cele mai vechi

Competitivitatea globală a economiei românești. Teoretic, aderarea la UE ar fi trebuit să determine avansul competitivității României în clasamentul general al statelor lumii. Practic însă, se constată că, cel puțin în perioada de criză, integrarea României în Uniunea Europeană nu pare să fi lucrat în interesul țării.

Indicele competitivității globale aferent perioadei 2011 – 2012 plasează România pe locul 77 din 142 de state, adică departe nu numai de locul întâi, ci și de situația proprie din anii anteriori (tabelul nr. 10).

Înainte de România se află Bulgaria (care a retrogradat și ea de pe locul 71 pe locul 74). În raport cu vecinii mai apropiați, România devansează doar Grecia și Serbia (care ocupă locurile 90, respectiv 95), România situându-se cu 15% sub media țărilor UE (***) *The Global Competitiveness...*, 2011-2012, WEF).

Tabelul nr. 10: Indicele competitivității globale (ICG) al României în intervalul 2010-2012 (extras)

Țara	Rangul ICG 2011-2012	Rangul ICG 2010-2011	Rangul ICG 2009-2010
R. Cehă	38	36	31
Polonia	41	39	46
Slovenia	57	45	37
Ungaria	48	52	58
România	77	67	64
Bulgaria	74	71	76

Surse: *** *The Global Competitiveness report 2010-2011*, World Economic Forum, Geneva 2010, *The Global Competitiveness report 2011-2012*, World Economic Forum, Geneva 2011, K. Schwab (ed.)

Locurile pe care le ocupă România pentru fiecare dintre criteriile avute în vedere la stabilirea ICG sunt următoarele: instituții – 99, infrastructură – 95, mediu macroeconomic – 87, eficiența pieței muncii – 92, eficiența pieței bunurilor – 96, dezvoltarea pieței financiare – 84, sănătate și educație primară – 66, educație universitară și instruire – 55, deschidere pentru noi tehnologii – 60, dimensiunea pieței – 44, diversificare mediu afaceri – 99, complexitate mediu afaceri – 102, inovație – 95 (***) *The Global Competitiveness Report 2011-2012...*, 2011).

Așadar, în cazul României, dintre cele 12 criterii avute în vedere la calcularea ICG, doar patru au lucrat în sensul creșterii competitivității economiei naționale. *Dimensiunea pieței* este un dat pentru care generațiile actuale nu au făcut mai nimic. În ceea ce privește *sănătatea și educația*, guvernul Boc a lucrat din greu pentru a le coborî în clasament, prin diminuarea resurselor bugetului public alocate acestor sectoare și prin politici devastatoare în domeniul capitalului uman.

Forumul Economic Mondial clasifică în *trei stadii* dezvoltarea statelor lumii: în stadiul unu se află țările cele mai puțin dezvoltate, afectate în dezvoltarea lor de *factorii preponderent materiali, obiectivi, ai dezvoltării sociale* (în acest stadiu sunt multe state africane); în stadiul doi se află țări cu probleme în direcția *eficienței economice a activităților* angajate, iar în stadiul trei se află țări aflate în competiție, în principal, în privința *inovării și progresului științific*.

România se poziționează de mai mulți ani în stadiul doi de dezvoltare, alături de Bulgaria și Serbia. Celelalte state central și est europene se află în stadiul trei (***) *The Global Competitiveness Report 2011-2012* © 2011 World Economic Forum, p. 11).

Politici antieconomice. Situația economică a României s-a răsturnat în decursul unui an și jumătate de criză, după cum se afirmă și în raportul BERD (***) *European..., BERD, 2011*). Dacă între 2004 și 2008, România a înregistrat o creștere reală a PIB de 6,8% pe an (preponderentă în acest fenomen fiind creșterea consumului de bunuri și servicii), în 2009, PIB-ul a scăzut cu 7,1%, creșterea acestuia rămânând sub 1% în 2010 și până în 2,5% în anul 2011.

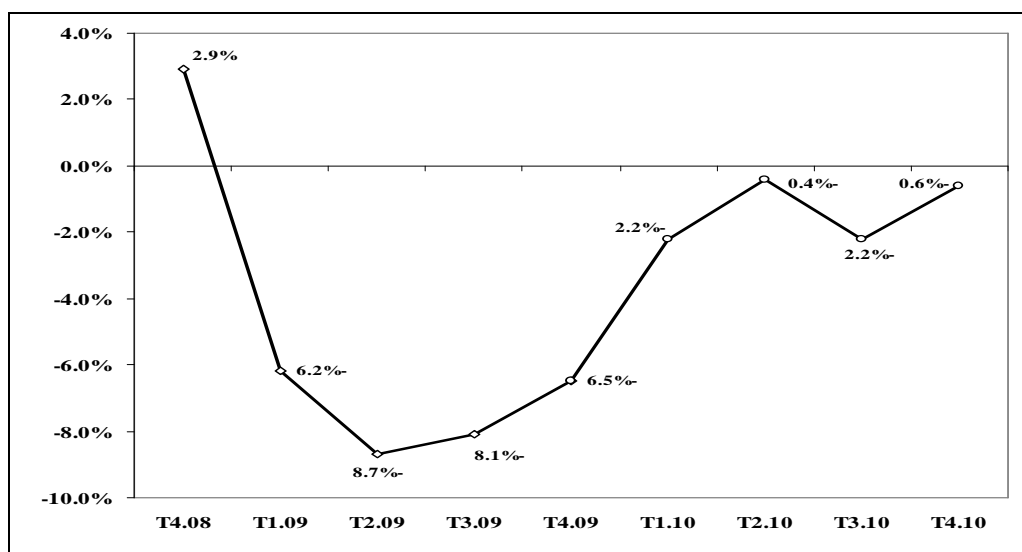
De-a lungul perioadei de criză, România și-a subminat puternic propriul mediu de afaceri prin practicarea unor impozite forfetare, a unui TVA mărit (ceea ce a gonit rapid puținii investitori străini) și a hărțuirii fiscale, aplicând totodată, una dintre cele mai ridicate taxări ale muncii.

Majorarea CAS cu 3 puncte în februarie 2009 a readus impozitarea muncii la 43%, adică la nivelul de dinaintea introducerii cotei unice. Asta într-un moment când Polonia, de exemplu, care deși a avut datorii foarte mari, nu a trecut prin recesiune economică, deoarece și-a redus impozitele și a restrâns cheltuielile publice. Toate acestea au determinat, scăderea dramatică a PIB-ului României, determinată inclusiv prin scăderea consumului de bunuri și servicii al populației.

În anul 2011, puterea politică din România a făcut mari eforturi pentru a putea marca ieșirea României din recesiune, în condițiile în care în România se contura o criză serioasă a datoriei externe, din cauza lipsei de potențial al economiei. Tot în 2011, când criza economică a dus la scăderea masivă a prețurilor bunurilor și serviciilor pe plan internațional, președintele României a invitat Occidentul să cumpere, pe preț de nimic, unele întreprinderi strategice din România (Hidroelectrică, CFR ș.a.), având în vedere, probabil, trebuințele financiare ale apropiatelor alegeri din 2012.

În trimestrul I 2011 însă, cu excepția Greciei și a Portugaliei, toate țările europene au realizat creșteri economice mult mai substanțiale decât România, în esență, din cauza lipsei măsurilor românești de redresare economică ce ar fi trebuit legiferate și puse în aplicare în cei doi ani de criză. În perioada respectivă, nemulțurirea agenților economici din România a fost atât de mare față de regimul politic aflat la putere încât mulți au afirmat că România s-ar fi descurcat mult mai bine dacă nu ar fi fost guvernată deloc.

Graficul nr. 4: Evoluția PIB al României, în 2009-2010, (în fiecare trimestru, față de trimestrul corespunzător al anului precedent)

Sursa: *Produsul intern brut în trimestrul IV și anul 2010*, INS, Comunicat de presă nr. 44 din 3 martie 2011

În anul 2011, presiunile salariale au început din nou să crească. Cu toate acestea, chiar și în unele companii mai profitabile, salariile au fost înghețate din cauza “recesiunii potențiale”. Deși în anul 2011 s-a vorbit despre atingerea în luna septembrie a celei mai scăzute cote a inflației de după anul 1990 (3,45%), în celelalte luni ale anului, inflația a returnat spre sectorul productiv, o parte din avuția ce fusese transferată anterior populației prin mărirea salariilor și prin protecția socială.

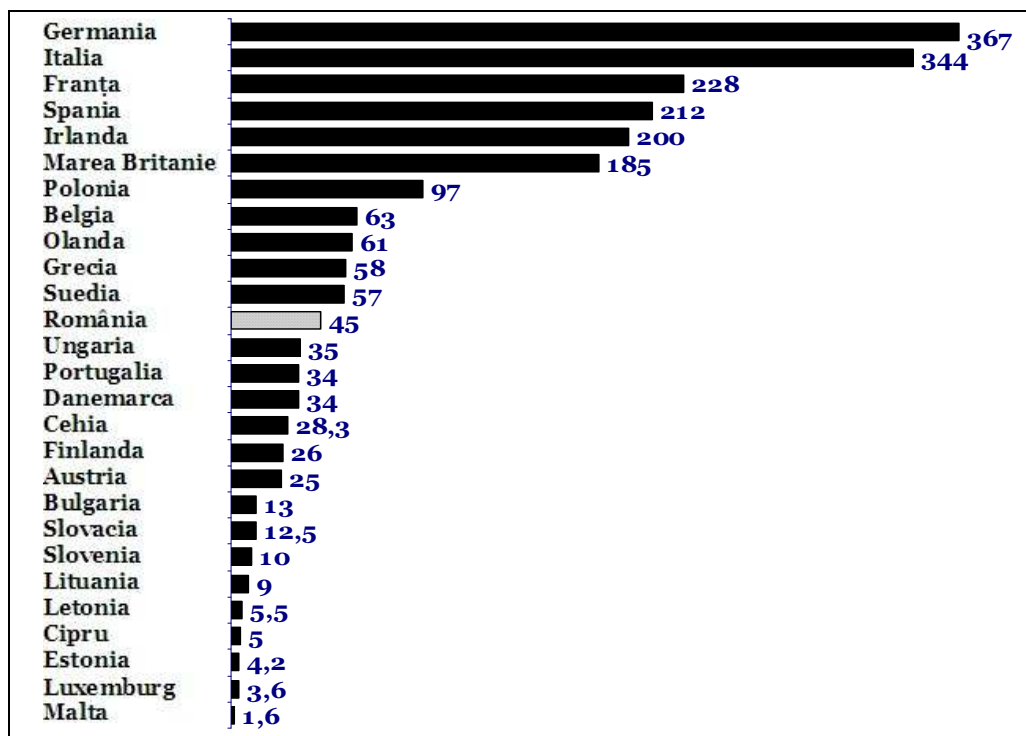
Economia subterană a României. Evaluările privind dimensiunile economiei subterane a României diferă destul de substanțial, de la o sursă la alta. De exemplu, Schneider (în *A.T.Kearney*, 2011) afirmă că ponderea economiei subterane în PIB-ul României a fost de 29,8% în anul 2010, în timp ce Asaftei (2011) afirmă că aceasta a fost de 37,1%, egalând, de fapt, bugetul de stat al anului 2011. Dincolo de diferențele și comentariile specifice însă, fenomenul este descris de ambele surse oarecum similar.

În intervalul 2008-2011, **economia subterană a României** a fost, după cea a Bulgariei, **a doua ca pondere în PIB, din Europa** (Schneider în *Kearney*, 2011, *Asaftei*, 2011).

În prima jumătate a clasamentului european al ponderii economiei subterane în PIB se află preponderent fostele state comuniste. La polul opus, cea mai redusă pondere a economiei subterane se află în Austria (8,7% în PIB) și Luxemburg (8,8% în PIB).

Deoarece PIB-ul României este unul dintre cele mai mici din Europa, expresia bănească a economiei subterane situează România, pe acest criteriu, pe la jumătatea clasamentului european (locul 12). *Valoarea economiei subterane a României se ridică la aproximativ 45 de miliarde de euro*, în condițiile în care, bugetul de stat aferent anului 2011 a fost de 180,5 miliarde de lei, adică 44 miliarde de euro (graficul nr. 5).

Graficul nr. 5: Valoarea economiei subterane din țările europene, în anul 2010 (în miliarde de euro)

Sursa: Asaftei B., *Economia subterană din Romania este egală cu bugetul de stat!* Ponderea și valoarea economiei informale în UE, Iulie 11, 2011

Economia subterană reprezintă un fenomen greu de ținut sub control, nu doar în România, ci în toate statele lumii. Desigur, un guvern care chiar dorește să se angajeze într-o asemenea luptă poate să o facă (nemaivorbind de faptul că are chiar datoria s-o facă), deși se expune, evident, unor riscuri și unor cheltuieli fără de care actul guvernării devine mult mai comod. Totuși, în cele din urmă, riscurile și cheltuielile asociate se justifică prin efectele pe care le produc în sfera economiei și nu numai. Cu toate acestea, abordarea unei atitudini de combatere deschisă, hotărâtă, a acestui flagel constituie o alegere puțin probabilă a guvernelor caracterizate de o clientelă politică prea consistentă. Asta deoarece, de regulă, chiar reprezentanții respectivei clientele devin subiecți ai evaziunii fiscale.

Principiul dominant după care funcționează în România *lupta contra evaziunii fiscale* este “bate calul care trage”. Inspectorii fiscalului, cu rare excepții, nu fac decât să-i constrângă pe contribuabilii aflați deja în evidențe (ignorându-i pe cei ce se sustrag evidenței, deși nu sunt prin aceasta chiar invizibili), în speranța că “poate mai descoperă ceva nereguli în hârtii”. Un asemenea comportament birocratic este desigur extrem de păgubos, deoarece contribuabilii vor face tot posibilul să iasă din scripte, mărinz astfel ponderea economiei subterane. *Garda Financiară* are o oarecare eficiență în zona micilor comercianți, care n-au prea auzit de propriile drepturi procedurale și legale sau de optimizarea fiscală. Clienții inspectorilor din domeniul muncii se găsesc îndeosebi în zona comercială, a alimentației publice, a industriei ușoare sau a șantierelor de construcții, unde oricum, salariile sunt foarte mici. În plus, asemenea sectoare economice sunt atât de larg dispersate încât inspectorii nu le pot acoperi compact prin controale. Și oricum, ponderea acestor sectoare în economia subterană este destul de redusă.

Scopurile declarate ale combaterii evaziunii fiscale sunt acelea de a determina ieșirea la vedere a afacerilor ce produc profit neimpozitat și de a mări astfel încasările la bugetul de stat. Combaterea evaziunii fiscale ar trebui să vizeze însă, nu atât creșterea contribuțiilor la bugetul de stat, prin exercitarea caracterului său punitiv, cât distribuirea echitabilă a sarcinii fiscale pe umerii contribuabililor, în vederea creării unui mediu de afaceri concurențial, egal favorabil pentru genții economici. În România însă, efectele directe ale combaterii evaziunii fiscale se materializează mai rar prin creșterea aportului de resurse la bugetul statului, dar mai frecvent prin scoaterea în faliment a multora dintre micile întreprinderi ce nu fac față cheltuielilor de personal.

Efectele integrării europene asupra finanțării economiei românești. La sfârșitul anului 2008 o serie de bănci străine cu filiale în România (austriace, grecești, ungurești, olandeze ș.a.) au început să-și extragă capitalul din România, pentru a capitaliza băncile mamă afectate de criza vest-europeană. Prin retragerea capitalului respectiv, liniile de credit autohtone au încetat finanțarea, ceea ce a determinat pe mulți agenți economici să nu-și mai poată achita impozitele și taxele către stat, iar pe alții chiar să intre în faliment. Intrarea României în Uniunea Europeană a fost condiționată de privatizarea băncilor românești, și ca urmare, *România nu și-a proiectat un demers de dezvoltare economică prin resurse proprii. Puținele resurse de care s-a dispus la un moment dat, din procesul de privatizare al anilor `90, au fost irosite pur și simplu în finanțarea unor investiții neprofitabile ori, în cel mai bun caz, au mers spre susținerea socială a tranziției.* Puținele proiectele de dezvoltare economică inițiate au fost declanșate prin conjuncturi minore, imitative, de dezvoltare pe credit, încercând prin aceasta să se copieze unele inițiative ale altor țări. România nu a beneficiat de timpul necesar dezvoltării pe credit, ori prin investiții străine, asemenea țărilor vest europene. Aceasta a determinat creșterea rapidă a deficitului bugetar și intrarea României în criză.

Un al doilea val masiv de ieșire a banilor din băncile românești cu destinația Europa de Vest s-a produs în luna noiembrie 2011, ceea ce a creat condiții dure pentru finanțarea economiei românești în anul 2012.

Potrivit Guvernatorului Băncii Naționale a României, sistemul bancar românesc a fost mai puțin afectat de criza financiară internațională, întrucât acesta nu a fost expus la active toxice, precum alte sisteme, datorită măsurilor prudențiale și administrative adoptate de-a lungul timpului de către Banca Națională. Indirect însă, criza financiară internațională și, mai ales, consecința ei evidentă – recesiunea din țările dezvoltate – s-a extins și asupra economiei românești pe mai multe canale: pe *canalul comercial* – prin încetinirea creșterii exporturilor sau reducerea acestora; pe *canalul financiar* – prin limitarea accesului la finanțare externă, ceea ce a determinat restrângerea volumului creditării și apariția unor dificultăți în serviciul datoriei externe private; pe *canalul cursului de schimb* – prin reducerea finanțărilor externe, ce s-a reflectat în deprecierea monedei naționale; pe *canalul încrederii* – prin retragerea unor investitori străini din România.

Impactul direct al crizei s-a resimțit îndeosebi pe piața monetar-valutară, prin manifestarea unor momente de panică și atacuri speculative, precum cel din luna octombrie 2011, care a făcut necesară intervenția pe piața monetară a BNR. Pe *canalul efectelor de avuție și bilanț*, a avut loc deteriorarea activului net al populației și al companiilor, ca urmare a ponderii ridicate a creditelor în valută (corelate cu deprecierea leului) și a scăderii prețurilor activelor mobiliare și imobiliare de la valori speculative, nesustenabile (de tip "bubble") (la valori ceva mai realiste, dar oricum greu accesibile pentru o populație sărăcită - n.a.). Propagarea acestor efecte a făcut ca *gradul de incertitudine referitor la evoluțiile variabilelor economice să fie extrem de ridicat*. Aceasta a contribuit la *accentuarea crizei*, prin efectele negative pe care le-a avut asupra *așteptărilor* și prin *augmentarea gradului de prudență* la nivelul consumatorilor și al agenților economici (Isărescu, *Criza financiară...*, 2011).

Așadar, chiar dacă procesul de integrare europeană nu s-a finalizat până în anul 2009, la momentul respectiv, România devenise deja vulnerabilă față de influențele sistemului financiar și economic european. În România, criza a afectat *sistemul bancar și relațiile financiare, relațiile economice și comerciale internaționale, piața forței de muncă și emigrația română în străinătate*.

Încheierea acordurilor cu FMI și CE. Despre fenomenul ieșirii capitalului străin din România, Guvernatorul Băncii Naționale a vorbit deschis abia în anul 2011, afirmând că, la începutul crizei, economia României a fost aproape de un "un stop cardiac", însă ceea ce a dus la evitarea unei asemenea situații a fost acordul cu Fondul Monetar Internațional și Comisia Europeană, care au fost încheiate "la timp". Guvernatorul BNR a precizat că încheierea la timp a acordului cu FMI și CE a permis evitarea efectelor opririi bruște a intrării capitalurilor străine asupra finanțării economiei și, în special, evitarea consecințelor retragerii acestora (Negreanu, 2011).

Deficitul bugetar al României a atins 7,8% din PIB în anul 2009, 6,8% în 2010, și în jur de 5,9% în 2011. Potrivit *World debt comparison, The Global debt clock*, România avea o datorie externă de 31,7% din PIB la 1 noiembrie 2011 (tabelul nr. 7), aceasta fiind totuși una dintre cele mai mici datorii din Uniunea Europeană, dar una dintre datoriile problemă, dat fiind potențialul extrem de scăzut de rambursare al economiei românești.

Îndatorarea puternică a sectorului guvernamental în perioada 2006 – 2010, urmată de o frânare bruscă a intrărilor de capital care a generat instabilitate financiară în mai multe țări din regiune, a afectat, desigur, și România care a fost nevoită să-și tripleze datoria publică (avea datorie doar 18% din PIB în 2008), pentru a asigura stabilitatea financiară și a evita atacurile speculative. Tot în acest scop, România a încheiat acordul de împrumut în valoare de circa 20 miliarde de euro cu FMI și UE și a apelat la un acord de tip preventiv pentru alte 5 miliarde de euro cu FMI, bani despre care Președintele țării a afirmat că vor fi utilizați doar dacă se vor ivi situații limită, fără a preciza de ce natură ar putea fi acestea.

2. ROMÂNIA ÎN AUȘTERITATE

O țară de unde tot mai mulți pleacă

Rezultatele provizorii ale recensământului din anul 2011 arată că românii sunt cu aproximativ două milioane mai puțini decât erau la ultimul recensământ, cel din 2002, când s-au numărat 21,8 milioane de persoane. Datele provizorii prezentate de Institutul Național de Statistică arată că în perioada 20-31 octombrie 2011 au fost recensate 8.387.153 de locuințe și 19.599.506 persoane. INS precizează că cifrele respective nu indică încă populația stabilă a țării, dar, conform estimărilor, rezultatele finale nu vor diferi cu mult de acestea.

Principalele evoluții demografice înregistrate în România, după anul 1989, au fost următoarele:

- scăderea consistentă a natalității în prima parte a anilor 1990, urmată de persistența unui nivel scăzut (în jur de 40% sub nivelul anului 1989) până în prezent;
- începând din 1992, scăderea naturală a populației prin scăderea natalității, creșterea mortalității generale și creșterea emigrației forței de muncă;
- în intervalul 1991-1996, diminuarea speranței de viață la naștere și înregistrarea unui fenomen de *supramortalitate masculină*; după anul 1996, *reducerea mortalității pe vârste și creșterea speranței de viață la naștere*, deși *rata mortalității generale* (decese la 1000 de locuitori) nu a scăzut;
- *restructurarea trendurilor migrației interne între urban-rural*; în anul 2008, din cele 7,4 milioane de gospodării românești, 57,0% se aflau în urban și 43,0% în rural. În anul 2009 însă, 56,6% dintre gospodării mai existau în urban. Primul an al crizei a marcat așadar, scăderea ponderii gospodăriilor urbane cu 0,4%, pe fondul persistenței emigrației forței de muncă, dar și al retragerii în rural a unora dintre gospodării;
- în anul 2009, gospodăriile românești erau conduse de persoane în vârstă de 25-49 ani (37,1%), acestea fiind urmate ca pondere de gospodăriile conduse de persoane în vârstă de 50-64 ani (31,2%). Ponderea gospodăriilor conduse de o persoană cu vârsta de 65 ani și peste se apropia de a doua grupă de gospodării (30,8%);
- *gospodăriile cu copii dependenți reprezentau 35,6% din total, iar cele fără copii dependenți erau de 1,8 ori mai numeroase*. Copiii sub vârsta de 13 ani reprezentau 70,2% din totalul copiilor dependenți. Preponderența copiilor sub 13 ani era ridicată în toate tipurile de

gospodării cu 1 sau mai mulți copii dependenți (cu ponderi cuprinse între 73,4% și 78,2%), dar era mai redusă în familiile monoparentale (unde copiii sub 13 ani reprezentau 54,6% din totalul copiilor care trăiau în astfel de gospodării) (***Condițiile...*, INS, 2010);

- în România nu se publică date statistice oficiale și reale, privind populația plecată la muncă în străinătate. Informațiile care circulă la nivelul opiniei publice se bazează doar pe unele sondaje efectuate în România și în principalele țări de destinație ale emigrației românești, și pe unele date ale instituțiilor sau organizațiilor din țările respective. Potrivit unei estimări de acest tip, numărul românilor plecați la muncă în străinătate în anul 2009 oscila între 2.800.000 și 3.000.000 de persoane. În anul respectiv, aceștia au trimis în țară cam 6,7 miliarde de euro;
- INS publică *numărul emigranților* - cetățeni români care și-au stabilit domiciliul în străinătate - din anul 2002 până în 2007 inclusiv, care a fost de 74.704 de persoane. Așadar, potrivit Anuarului Statistic al României 2008, din România ar fi emigrat definitiv, în perioada menționată, doar cca. 10.000 de persoane pe an. Probabil, datele respective subestimează mult situația reală, deoarece sunt numărați numai emigranții care și-au stabilit definitiv domiciliul în străinătate (Abraham, Sufaru, 2012).

Pentru o parte a celor plecați la muncă în străinătate, ca și pentru cei care muncesc în țară, se pune problema supravegherii și îngrijirii copiilor minori rămași acasă. Supravegherea copiilor în intervalul când angajarea în muncă îi împiedică pe părinți să-și exercite rolul, are loc prin intermediul sistemului de educație și învățământ (creșe, grădinițe, școli primare), prin intermediul altor membri ai familiei, prieteni sau vecini și mai rar (în familiile cu situație economică mai prosperă), mamele stau acasă să-și crească copiii. Asta deoarece în România nu există o ofertă de servicii de tip *baby sitting* supervizat de o instituție publică, cu atribuții bine stabilite în domeniu. Ca urmare, doar 3% dintre copiii sub 13 ani sunt supravegheați de persoane plătite pentru exercitarea acestui serviciu (bone). Această ultimă formă de supraveghere este mai frecventă pentru copiii din urban, decât între cei din rural (3,6% față de 1,9%). În rural este mai frecventă supravegherea copiilor de familia extinsă (42,1% față de 39,1% dintre copiii din urban) (***Condițiile...*, INS, 2010).

În anul școlar 2008-2009, doar 14,4% din populația școlară totală era cuprinsă în structurile preșcolare ale sistemului de educație națională (***Anuarul...*, INS, 2010). O asemenea formă de supraveghere a copiilor este mai frecventă în familiile tinere, cu vârste de 15-24 ani (30,3%), în familiile formate din 2 părinți și un copil (27,6%), în familiile conduse de persoane cu educație cel puțin de nivel liceal (23,2%), ori în gospodăriile conduse de salariați (22,2%).

În centrele de supraveghere a copiilor în afara orelor de școală sunt înscriși doar 0,3% din copiii mai mici de 13 ani. În gospodăriile conduse de femei, prin forța

împrejurărilor, aproape jumătate dintre copiii sub 13 ani sunt supravegheați de rude și nu de părinți (***) *Condițiile...*, INS, 2010).

Cele mai precare condiții de locuit din UE

Locuința este definitivă pentru standardul de viață al unei familii, atât prin caracteristicile sale tehnico-arhitecturale și funcționale, cât și sub aspectul cheltuielilor impuse de întreținere. În România, majoritatea gospodăriilor (97,9%) utilizează locuințe în proprietate personală, ponderea locuințelor cu chirie fiind mai ridicată în urban (3,5%), cel mai frecvent, acestea fiind conduse de salariați (4,0%) sau de șomeri (3,7%).

Mai mult de jumătate dintre gospodării (57,2%) beneficiază de locuințe separate, proporția fiind mai mare în rural, restul gospodăriilor utilizând imobile cuprinzând mai multe locuințe, sau locuințe aflate în blocuri (36,7%). Gospodăriile din locuințele de 1-2 camere au o pondere de 47,1%, iar cele cu locuințe de 3 sau mai multe camere au ponderea de 52,9%. Dacă în mediul urban mai mult de jumătate dintre gospodării (56,0%) ocupă locuințe mici, în rural aproape două treimi dintre gospodării ocupă locuințe cu 3 sau mai multe camere. (***) *Condițiile...*, INS, 2010).

La nivelul mediei, România este țara cu cele mai austere condiții de locuit din Europa, dispunând de cel mai mic spațiu mediu de locuit - 14,4 metri pătrați pe locuitor. Numărul mediu de membri ai gospodăriei românești este de 2,7 persoane, care trăiesc pe o suprafață medie de 40 m.p.

Pentru familiile tinere din România, limitele spațiului de locuit constituie unul dintre cei mai puternici determinanți ai numărului de membri. Restricțiile impuse prin spațiul locativ destul de limitat și supraaglomerarea acestuia, situația economică precară și starea de degradare continuă a serviciilor publice și sociale au contribuit masiv la scăderea natalității din România. Din aceste cauze, după anul 1989, a avut loc și emigrarea unei mase populaționale fără precedent în istoria țării noastre, în vederea căutării unor condiții mai bune de viață. Rata locuințelor supra-aglomerate (55,3%) este a doua ca mărime în Europa, după Letonia (57,7%). Asta înseamnă că multe familii mai mult sau mai puțin tinere, sunt nevoite să locuiască împreună cu părinții/socrii, în apartamente sau case foarte mici.

Pentru a înțelege exact situația României în această privință, menționăm că Irlanda (în care rata fertilității depășește valoarea 2 – adică nivelul de înlocuire a populației), doar 3,7% dintre locuințe sunt supra-aglomerate. Acolo, fiecare persoană are la dispoziție – în medie – 2,1 camere. În plus, doar o locuință din 10 este un apartament la bloc. În Dublin, 97% din populație locuiește la mai puțin de 300 de metri distanță de un parc. Populația rurală a Irlandei este de 40% din total - o cifră incredibilă pentru Europa de Vest, dar comparabilă cu situația din România (***) *De ce se...* riscograma.ro, 2011).

Tabelul nr. 11: Modul de locuire în unele țări europene, în anul 2009

Țara	Suprafața locativă pe locuitor (mp)	Număr mediu de camere/persoană	Locuințe supraaglomerate în total locuințe (%)
Danemarca	53,0	1,9	7,8
Austria	50,4	1,7	13,2
Suedia	43,6	1,8	10,0
Germania	41,3	1,7	7,0
Olanda	40,4	2,0	1,7
Spania	36,4	1,9	3,2
M. Britanie	35,0	1,8	7,2
Franța	34,9	1,8	9,6
Italia	34,6	1,2	23,3
Belgia	33,7	2,3	3,9
Irlanda	33,7	2,1	3,7
Finlanda	32,7	1,9	5,9
Grecia	32,0	1,2	25,0
Portugalia	30,8	1,5	14,1
Slovenia	29,2	1,1	38,0
Estonia	24,0	1,2	41,2
Polonia	22,9	1,0	49,1
Lituania	21,0	1,1	49,0
Ungaria	20,0	1,0	55,0
R. Cehă	19,0	1,3	26,6
Slovacia	17,6	1,1	39,7
Letonia	15,3	1,0	57,7
Bulgaria	14,6	1,0	47,0
România	14,4	1,0	55,3

Sursa: Eurostat, preluare din *riscograma.ro, Business Intelligence*, 15.01.2011

Și din perspectivă utilitară, locuințele românești sunt în cea mai mare parte extrem de modeste. Doar 60% dintre gospodăriile dispun de o locuință cu baie/duș și grup sanitar în interior. Ponderea cea mai ridicată a locuințelor fără asemenea dependențe se află în rural, unde, neexistând o rețea extinsă de canalizare, cele două tipuri de dependențe se găsesc doar la una din cinci gospodării. În rural, mai frecvent, gospodăriile de patroni și cele de salariați și-au putut asigura asemenea dependențe în locuință. Gospodăriile urbane beneficiază de baie/duș și grup sanitar în proporție de aproape 90%.

Aberații ale economiei nominale în domeniul comercializării locuințelor. O problemă deosebită a domeniului locuirii vine din *accesul extrem de restrictiv al familiilor* la achiziționarea unei locuințe. Familiile cu venituri sub un anumit quantum (două salarii medii nete pe economie), practic, au acces zero la achiziționarea unei locuințe (noi), chiar dacă locuința respectivă se află printre cele mai ieftine din țară. Nimeni nu acordă credit pentru

cumpărarea unei locuințe oricât de modeste, unei familii cu venituri mici, în România.

După anul 1990, prețurile locuințelor la bloc au crescut continuu, fenomen ce a culminat în marile orașe, în intervalul ianuarie-iulie 2003, când prețurile locuințelor s-au majorat cu aproximativ 60-70%. Unii explică această evoluție prin apariția pe piață a unor noi instrumente financiar-bancare – credit ipotecar fără giranți sau a altor instrumente – sau prin aderarea României la UE, după care prețurile au crescut în unele situații cu până la 500% (Dan, 2006).

Economisirea integrală a două salarii medii brute, în vederea cumpărării unui apartament, de către cei ale căror venituri nu depășesc o asemenea limită, este, evident, imposibilă. Pentru ca o familie de tineri, dispunând de două salarii medii brute, să poată economisi un salariu pentru a-și cumpăra un apartament, este nevoie ca familia să aștepte timp de peste 28 de ani, pentru un apartament de două camere, sau peste 37 de ani, pentru unul cu trei camere. Astfel, largi categorii de familii sunt eliminate *ab initio* din cursa achiziționării unei locuințe, asemenea familii reușind cu greu și cu foarte multe sacrificii să apeleze totuși la un credit pentru achiziționarea mai devreme a unei locuințe. Calculele incluse în tabelul nr. 12 au rolul de a releva raporturile economice absurde (în raport cu contextul economic general și cu cererea socială de locuințe) de pe piața românească a locuințelor.

Tabelul nr. 12: Evoluția costurilor unei locuințe* în București, în intervalul 1989-2011, exprimată în salarii medii

Tipul locuinței	Anul	Costul (mii ROL)	Costul în salarii medii	Timp de așteptare economisind două salarii medii (lunar)
Apartament cu două camere	1989	120	40	1 an și 8 luni
	1994	15.000	88	3 ani și 8 luni
	2000	250.000	119	4 ani și 11 luni
	2003	585.000	120	5 ani
	2006	2.200.000	204	8 ani și 6 luni
	2011	6.525.000	321	14 ani și 2 luni
Apartament cu trei camere	1989	180	60	2 ani și 6 luni
	1994	22.000	129	5 ani și 5 luni
	2000	338.000	161	6 ani și 9 luni
	2003	810.000	163	6 ani și 10 luni
	2006	2.900.000	276	11 ani și 6 luni
	2011	8.700.000	428	18 ani și 8 luni

Notă: * Apartament în bloc, confort 1 de comandat, construit după 1980 și situat într-o zonă rezidențială de nivel mediu.

Surse: Pentru anul 2011, calcul efectuat de M. Stanciu; pentru anii 1989-2006, A.N. Dan, 2006

Calitatea locuirii, îndeosebi în urban, lasă mult de dorit în cazul multor locuințe. O seamă de factori amplifică stresul din mediul de locuit: zgomot al traficului

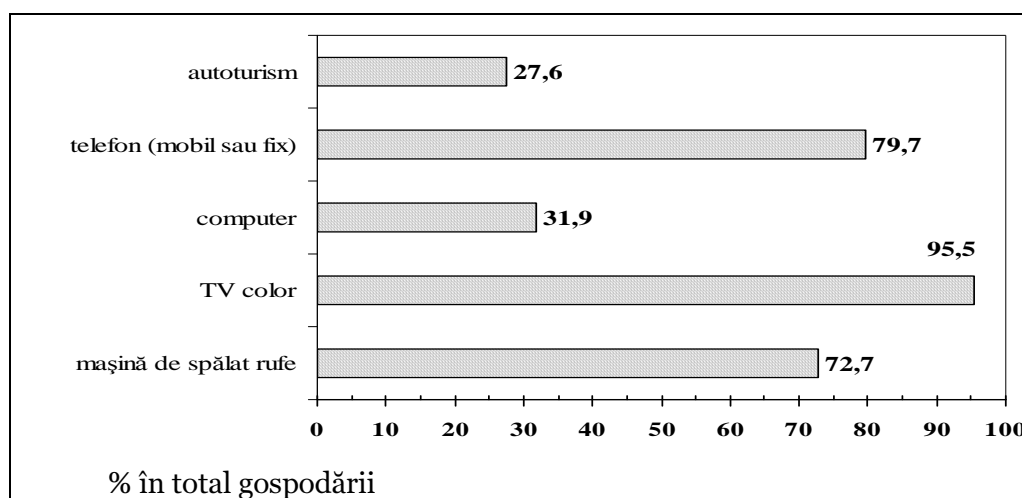
rutier, feroviar sau aerian (22,9% din totalul gospodăriilor); poluare (17,0%); zgomotul produs de oamenii din apropiere (vecini, copii), riscul unor incidente de tipul furturilor și agresiunilor (13,0-14,0%). De asemenea, multe locuințe sunt serios deteriorate: pereți, podele sau tocuri de ferestre cu probleme (66,3% dintre gospodăriile), igrasie (51,5%), scurgeri prin acoperiș sau pereți (35,0%) (***) *Condițiile...*, INS, 2010).

Resurse insuficiente pentru înzestrarea și întreținerea locuințelor

Aparatura electrocasnică, aparatele electronice sau autoturismul au devenit necesități de prim ordin, ce condiționează strict traiul decent în lumea modernă. Pe lângă alte obiecte casnice (aragaz, frigider, combină frigorifică, mașină de spălat rufe, aspirator de praf, telefon fix), intrate deja în dotarea curentă a multor gospodării, devin tot mai răspândite computerele (31,9% din totalul gospodăriilor). O apropiere a nivelului de înzestrare a gospodăriilor în profil rezidențial, ce tinde spre punctul de saturare a cererii, se înregistrează doar la *televizoarele color*.

Profilul ocupațional al capului gospodăriei disociază net gradul de dotare al gospodăriilor românești. O dotare superioară au gospodăriile de salariați, patroni, lucrători pe cont propriu în activități neagricole, comparativ cu gospodăriile conduse de persoane neocupate.

Graficul nr. 6: Dotarea gospodăriilor cu unele bunuri de folosință îndelungată, în anul 2008

Sursa: *Condiții de viață ale populației din România în anul 2008*, INS, 2009

Gospodăriile de agricultori sunt înzestrate mai modest. Frecvent însă, acestea dețin unele obiecte caracteristice mediului rural. Bunurile mai scumpe, de mare

tehnicitate sunt mai frecvente în gospodăriile de patroni și salariați și mai rare în gospodăriile de lucrători pe cont propriu în activități neagricole. Gospodăriile de patroni dețin computere în proporție de 78,3% și autoturisme în proporție de 79,1%. În gospodăriile de salariați proporțiile respective sunt de 56,4% și, respectiv, 43,6%, iar în gospodăriile de agricultori, de 8,7% și 11,8%.

Trendul general indică o creștere a înzestrării cu asemenea obiecte de la an la an, pentru toate categoriile ocupaționale. Lipsa din dotarea gospodăriilor a unor bunuri de folosință îndelungată se explică în cele mai multe cazuri prin limitele resurselor financiare disponibile la nivelul populației.

Dintre gospodăriile de salariați care nu dețin un computer, 75% nu își pot permite iar 25% invocă alte motive. O proporție de 73% dintre gospodăriile de lucrători pe cont propriu în activități neagricole nu dețin un autoturism, deoarece nu pot suporta costurile achiziției și întreținerii lui. O pondere de 76% a gospodăriilor de pensionari nu au mașină de spălat rufe, din cauza veniturilor insuficiente (***) *Condițiile...*, INS, 2010).

Potențialul deosebit de scăzut al gospodăriilor românești de a-și înzestra gospodăriile cu bunuri de uz îndelungat este vizibil și în plan european.

În pofida înzestrării deficitare a gospodăriilor românești, dintre țările europene, România își permite să cheltuiască cea mai mică sumă (ca medie pe țară) din bugetul total de consum al gospodăriei, atât pentru întreținerea locuinței, cât și pentru mobilier și echipament menajer. Din această perspectivă, România se situează foarte departe de media cheltuielilor respective pe UE-27 (tabelul nr. 13).

Tabelul nr. 13: Cheltuielile medii pentru înzestrarea și întreținerea locuinței, în unele state ale UE, în anul 2005, (ppc)

Țări	Cheltuieli pentru mobilier și echipament menajer	Cheltuieli pentru întreținere, gaze, electricitate
UE-27	1.416	6.936
Bulgaria	213	2.461
R. Cehă	815	2.444
Germania	1.543	8.445
Grecia	1.929	7.442
Spania	1.211	7.874
Ungaria	498	2.073
Polonia	478	3.341
România	201	832
Slovacia	494	2.517

Sursa: *File: Mean consumption expenditure of households, 2005 (PPS).PNG*, Eurostat 2012

Situația dramatică a cheltuielilor de întreținere este deja de notorietate publică – o mare parte a populației din România, nu câștigă suficient pentru a-și

permite petrecerea iernii într-o locuință încălzită. Ca urmare, cartiere întregi de locuințe din nordul, sudul extrem și centrul țării, au fost decuplate de mai mulți ani de la sistemul centralizat de termoficare.

Greu de găsit un loc de muncă. Principalul suport al asigurării condițiilor de viață, pentru populația din România, îl constituie *ocuparea* în diferite activități economico-sociale a persoanelor apte de muncă. În România ultimului deceniu, proporția populației ocupate a scăzut cel mai mult, comparativ cu statele UE.

Tabelul nr. 14: Rata ocupării la grupele de vârstă 20-64 ani, în țările UE, în anii 2000 și 2010 (%)

Țara	Anul 2000	Anul 2010	Dinamica
UE-27	66,7	68,6	+2,1
Austria	70,7	74,9	+4,2
Belgia	66,3	67,6	+1,3
Bulgaria	56,5	65,4	+8,9
R. Cehă	70,9	70,4	-0,5
Cipru	72,0	75,4	+3,4
Danemarca	77,9	76,1	-1,8
Estonia	67,4	66,7	-0,7
Finlanda	72,3	73,0	+0,7
Franța	67,4	69,1	+1,7
Germania	68,7	74,9	+6,2
Grecia	62,1	64,0	+1,9
Irlanda	70,1	64,9	-5,2
Italia	57,1	61,1	+4,0
Letonia	63,4	65,0	+1,6
Lituania	66,1	64,4	-1,7
Luxemburg	67,5	70,7	+3,2
Malta	57,5	60,1	+2,6
Marea Britanie	73,9	73,6	-0,3
Olanda	74,2	76,8	+1,6
Polonia	61,1	64,6	+3,5
Portugalia	73,4	70,5	-2,9
Romania	70,5	63,3	-7,2
Slovenia	68,5	70,3	+1,8
Slovacia	63,0	64,6	+1,6
Spania	60,6	62,5	+1,9
Suedia	76,3	78,7	+2,4
Ungaria	60,9	60,4	-0,5

Sursa: *** *Active ageing in the EU The employment rate for persons aged 60-64 increased from 23% in 2000 to 31% in 2010 and from 50% to 61% for those aged 55-59, Eurostat, 2012.*

Eurostat atestă acest fenomen, indicând pentru România o diminuare a ocupării de peste 7%, în condițiile în care *Strategia de la Lisabona* prevede atingerea unui grad de ocupare de minimum 70% pentru țările membre ale UE.

În anul 2000, România se situa, încă, peste acest nivel, și cu trei procente și jumătate peste media europeană. În 2010 însă, România a coborât la 63,3%, tendința descrescătoare fiind tot mai greu de stăvilit în condiții de criză (***Active ageing...*, Eurostat, 2012).

Spre deosebire de România, ocuparea din Germania a urcat de la 68,7% la 74,9%, ceea ce explică poziția de locomotivă economică a Europei a acestei țări. România însă a înregistrat evoluții negative ale ocupării la toate segmentele de vârstă. Pe intervalul 55-59 de ani, ponderea ocupării din țara noastră a coborât de la 56,6% la 50,2%, adică doar o persoană din două mai lucrează după vârsta de 55 de ani.

În anul 2008, gospodăriile cu persoane ocupate reprezentau 68,7% din totalul gospodăriilor, în mediul urban ponderea acestora fiind ceva mai mare (71,0% față de 65,7% în rural).

Între gospodăriile cu *persoane ocupate*, cea mai mare frecvență o aveau gospodăriile cu 2 persoane ocupate (46,8%) și gospodăriile cu o singură persoană ocupată (38,1%). Gospodăriile cu 3 sau mai multe persoane ocupate erau mai rare (15,1%), fiind mai frecvente în rural (***Condiții de viață...*, INS, 2009).

După *statutul ocupațional al capului gospodăriei*, în anul 2008, gospodăriile românești prezentau următorul profil: salariați – 37,0%; patroni – 1,3%; lucrători pe cont propriu în activități neagricole – 3,3%; agricultori – 15,5%; șomeri – 2%; pensionari – 38,1%; alte categorii de inactivi – 2,8%. Așadar, trei sferturi dintre gospodării erau conduse de salariați și pensionari.

În funcție de *vârsta capului gospodăriei*, în 2008, cele mai multe gospodării erau conduse de persoane în vârstă de 25-49 ani (38,1%) și de 50-64 ani (30,3%). Ponderea gospodăriilor al căror cap era un vârstnic de 65 ani și peste depășea ușor 30%.

În jumătate din *gospodăriile al căror cap este femeie*, nu exista nici o persoană ocupată (pondere dublă față de gospodăriile conduse de bărbați), iar între cele unde există persoane ocupate, predominau gospodăriile cu o singură persoană ocupată (55,4%).

În gospodăriile cu *nivel mai ridicat de educație*, persoanele ocupate sunt mai frecvente. Între gospodăriile conduse de persoane cu studii superioare ponderea celor ce dețin persoane ocupate este de 83,2%. Dintre gospodăriile în care capul gospodăriei are studii primare, doar 43,1% au în componență persoane ocupate.

În funcție de *statutul ocupațional al capului gospodăriei*, proporțiile gospodăriilor cu persoane ocupate sunt foarte mari în cazul categoriilor de salariați, patroni, lucrători pe cont propriu în activități neagricole (94,0% și peste) și agricultori (76,0%), dar mult inferioare la gospodăriile conduse de pensionari (36,0%), șomeri și alte categorii (43,0-46,0%).

Tabelul nr. 15: Gospodării cu persoane ocupate, pe medii de rezidență, în anul 2008

URBAN			RURAL		
1 persoană ocupată	2 persoane ocupate	3 sau mai multe persoane ocupate	1 persoană ocupată	2 persoane ocupate	3 sau mai multe persoane ocupate
36,7%	50,1%	13,2%	40,1%	42,1%	17,8%

Sursa: *** *Condițiile de viață ale populației din România în anul 2008*, INS, 2009

Pe regiuni de dezvoltare, situația este relativ echilibrată, cu excepția regiunii Nord-Est, unde șomajul este foarte ridicat. Celelalte regiuni dețin ponderi ale gospodăriilor cu persoane ocupate ce se încadrează între 67,0% și 70,0%.

Condițiile de viață sunt influențate deopotrivă de structura demo-socială, de caracteristicile rezidențiale ale gospodăriei, de caracteristicile ocupării membrilor activi și de situația economică a gospodăriei. Toate acestea condiționează direct modul de locuire, accesul la bunuri și servicii, premisele dezvoltării umane și sociale.

Un efect vizibil al crizei economice îl reprezintă *șomajul*. Deși nu este un fenomen generat exclusiv de criza economică, aceasta a contribuit la accentuarea lui, afectând nivelul de trai și calitatea vieții populației. Statistica indică pentru România o creștere a ratei șomajului de la 4% în anul 2007, la 4,4% în 2008 și la 7,8% în anul 2009 (*Anuarul Statistic al României 2010, 2010*). Șomajul, ca efect direct al crizei economice, a afectat diferit populația în plan rezidențial și regional. În unele județe, în anul 2010, s-au consemnat rate mai mari ale șomajului: 8,95% în Brăila, 10,72% în Hunedoara și 13,13% în Teleorman, comparativ cu 2008, când s-a înregistrat: 4,4% în județul Brăila, 6,7% în județul Hunedoara și 8,1% în județul Teleorman (*Anuarul Statistic al României 2009, 2010*).

Eurobarometrul din primăvara anului 2011 indică o percepție negativă a românilor asupra situației generale a locurilor de muncă. Circa 93% dintre români consideră această situație ca *destul de proastă* sau *foarte proastă*. O percepție negativă s-a înregistrat în aproape toate țările Uniunii Europene, doar 19% dintre europeni apreciind că situația generală a locurilor de muncă este bună. Opinia referitoare la acest subiect a rămas constantă pe parcursul anului 2010 în România, însă în alte țări europene percepția asupra situației locurilor de muncă s-a îmbunătățit în a doua jumătate a anului 2010. Tot potrivit *Eurobarometrului* aproape o treime dintre români (29%) considerau, în 2011, că impactul crizei asupra locurilor de muncă a atins deja apogeul.

3. BUGETUL GOSPODĂRIILOR POPULAȚIEI

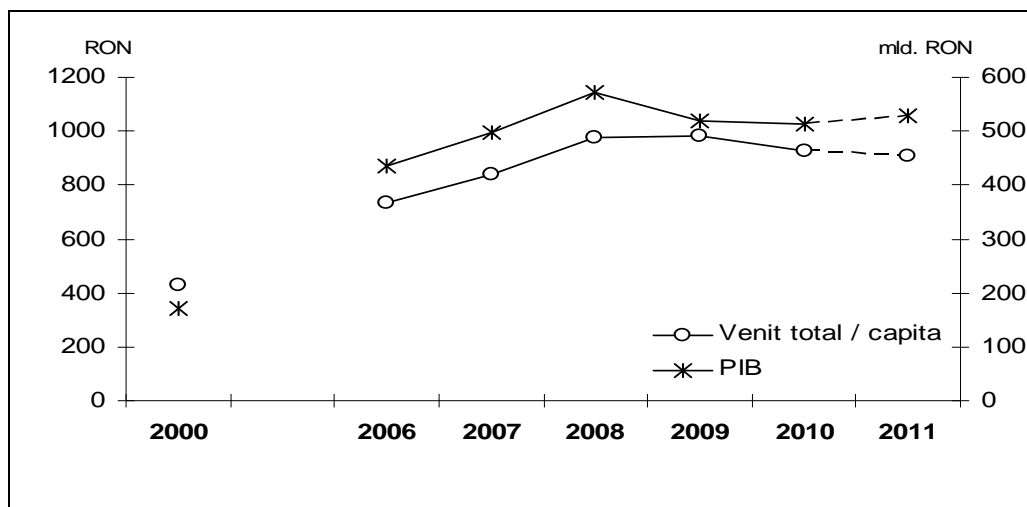
Politici privind veniturile populației

Nivelul de trai. În intervalul 2000-2009, nivelul de trai al populației s-a ameliorat. Anul 2008 a fost anul de vârf al economiei românești din ultima decadă. Următorii trei ani au adus însă schimbări negative în economie, prin scăderea oportunităților de muncă, reducerea unor categorii de venituri, creșteri de prețuri și restrângerea surselor externe de venituri pentru populație (credite, transferuri din străinătate).

Sub argumentul *politicii de austeritate* impuse prin constrângerile financiare, combinate cu scopul declarat al corectării unor încheități sociale din procesul redistributiv, în domeniul politicilor privind veniturile populației au fost luate măsuri foarte dure.

Recesiunea economică din 2009 a fost slab resimțită în gospodării, veniturile medii păstrându-se relativ la același nivel (graficele nr. 7 și 8). De-a lungul anului 2009, contractia economiei naționale s-a reflectat prin scăderea populației salariate cu cca. 500 mii persoane (MMFPS) și reducerea ratei de ocupare cu 3 puncte procentuale (la 59,6%, *INS-Tempo*), prin impunerea unor restricții în politica salarială.

Graficul nr. 7: Dinamica economiei și a veniturilor populației (prețuri comparabile, 2010)

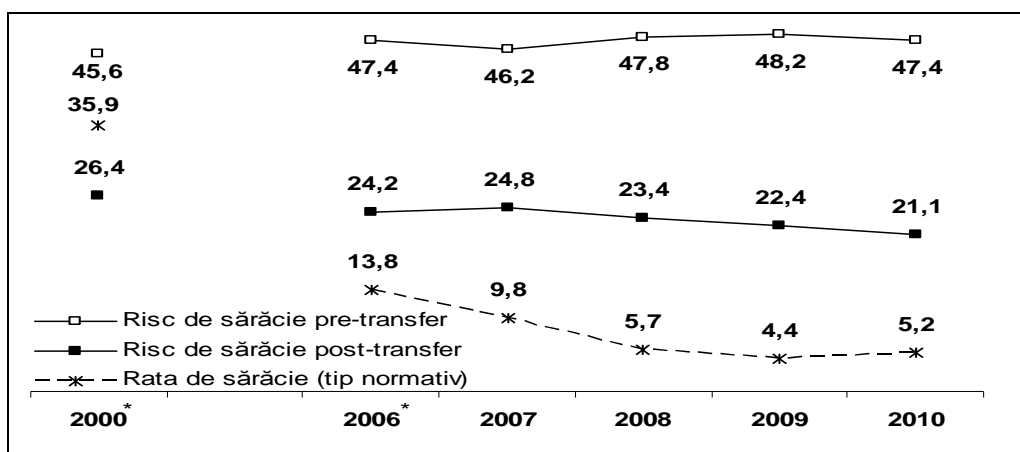

Sursa: Prelucrări efectuate de S. Ilie după date INS; 2011 – estimări pe baza primului semestru

În anul 2010, Guvernul României a anunțat măsuri de austeritate fără precedent în istoria post-tranziției: scăderea salariilor bugetare și a pensiilor, precum și reducerea sau chiar anularea unor categorii de suport social. Retragerea totală sau parțială a statului din rolul său de susținător social al celor aflați în situații de dificultate a exceptat doar salariul minim și pensia minimă, ajutorul pentru persoane cu handicap și drepturile veteranilor.

În anul 2011 economia românească s-a stabilizat, ce-i drept, la un nivel destul de redus al producției autohtone, dar parametrii economici au înregistrat totuși unele valori pozitive: a crescut PIB, s-a reluat la cote restrânse creditarea, s-a mai temperat creșterea prețurilor, s-a estimat în scădere deficitul bugetar. În privința veniturilor populației, s-au menținut însă restricțiile impuse în 2010, pentru păstrarea echilibrului bugetar și evitarea incapacității de plată.

Graficul nr. 8: Dinamica sărăciei (%)

Notă: Rata sărăciei de tip normativ este calculată pe baza metodologiei BM, INS și CASPIS (MMPFS, <http://www.mmuncii.ro/pub>).

Sursa: INS, 2000-2006; Eurostat 2007-2010, metodologia EU-SILC.

Activitatea productivă în regres din anul 2009 a determinat, prin veniturile de piață (salarii, profit, chirii, dobânzi) o sărăcie relativă mai accentuată decât în anul anterior. Transferurile sociale au avut rolul de a echilibra distribuția veniturilor populației, în scopul atenuării sărăciei relative. Prin intervenția protecției sociale, sărăcia relativă din România s-a redus cu aproximativ 50% (INS, 2000-2006, Eurostat 2007-2010) (graficul nr. 8).

Un studiu recent al Institutului de Cercetare a Calității Vieții din București (Stanciu, Mihăilescu, 2011), relevă că, la nivel european, România nu se numără între campionii eficienței atenuării sărăciei prin pârgii de natura protecției sociale; alte țări precum Ungaria, R. Cehă, Franța, Suedia, Austria se detașează net din acest punct de vedere.

În cadrul transferurilor sociale din România, pensiile, acoperind un segment larg al populației, cu un quantum al prestației semnificativ mai mare decât al

celorlalte prestații sociale, este de așteptat să contribuie în mai mare măsură la reducerea sărăciei. Procentul de populație salvat de la sărăcie prin pensii a fost în ușoară creștere pe perioada crizei, în timp ce celelalte tipuri de prestații sociale au avut un efect atenuator în descreștere după anul 2008 (tabelul nr. 16).

Tabelul nr. 16: Efectul transferurilor sociale asupra sărăciei relative (scăderea riscului de sărăcie, în %)

	2007	2008	2009	2010
Pensii	15,3	17,1	19,1	19,9
Alte transferuri sociale	6,1	7,3	6,7	6,4

Sursa: Prelucrări după date Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

Sărăcia de tip normativ a crescut (de la 4,4% la 5,2%) în anul 2010, când criza s-a resimțit dur în România. Din această perspectivă, prestațiile sociale și-au păstrat constant efectul reductor al sărăciei (tabelul nr. 17).

Tabelul nr. 17: Efectul transferurilor sociale asupra sărăciei de tip normativ (% din populație aflată în sărăcie)

	Rata sărăciei de tip normativ	
	Anul 2009	Anul 2010
După distribuția primară a veniturilor obținute pe diferite piețe	35,4	37,1
După distribuția veniturilor obținute pe diferite piețe și a pensiilor	10,2	11,5

Notă: Rata sărăciei de tip normativ este calculată pe baza metodologiei BM, INS și CASPIS (MMPFS, <http://www.mmuncii.ro/pub>).

Sursa: MMFPS, 2009 și 2010, calcule pe baza datelor INS

Salarii și alte venituri obținute pe diferite piețe. În România, *salariul minim pe economie* este unul dintre cele mai mici din Europa (158 Euro, depășind doar pe cel din Bulgaria). Cu toate acestea, în anii 2009 și 2011 s-a respectat procedura anuală de indexare a acestuia, adoptată după anul 2000. În anul 2010 însă, România s-a numărat între cele 8 excepții ale Europei (*Schulten, 2010*) care nu au majorat minimul salarial de-a lungul anului.

Salariul mediu pe economie a scăzut constant între 2008 și 2010 cu 9 puncte procentuale. Pe acest fond, creșterea salariului minim din anul 2009 a urcat raportul acestuia față de cel mediu la 33%. În anul 2010, reducerea veniturilor salariale din sectorul public cu 25%, o măsură fără precedent în domeniul salarial, dar și deprecierea salariului minim sub efectul inflației, au făcut ca ponderea salariaților salarizați la nivel minim să crească semnificativ (tabelul nr. 18).

Tabelul nr. 18: Ponderea salariaților cu salariul minim (% din total salariați)

	2000	2006	2007	2008	2009	2010
Pondere salariați cu salariu mai mic sau în vecinătatea salariului minim	6,9	8,4	2,0	4,9	5,4	7,0

Surse: Pentru 2000-2009 – estimări pe baza datelor INS, *Anuarul României 2010*, INS. Pentru anul 2010 – ****Salariile în luna Octombrie 2010*, Comunicat INS, http://www.insse.ro/cms/files%5Cstatistici%5Ccomunicate%5Ccom_anuale%5Csalarii%5Csalarii-oct2010.pdf

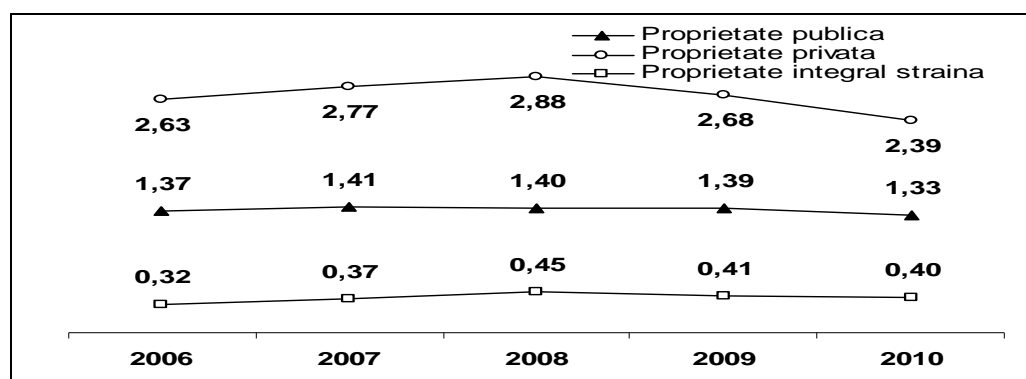
Datele privind ocuparea salarială și salarizarea relevă dinamici diferite ale celor doi indicatori pe forme de proprietate. Proprietatea privată a menținut nivelul salarial cu prețul efectuării unor disponibilizări în anii crizei, în timp ce sectorul public a fost relativ inert în 2009, dar a efectuat și acesta disponibilizări în 2010 (tabelul nr. 19; graficul nr. 9). Deși promisă inițial, recuperarea scăderii salariilor bugetare nu a fost decât parțială, începând din ianuarie 2011 (15%). În anul 2011, întreprinderile private cuprindeau 54,7% dintre salariați.

Tabelul nr. 19: Dinamica salariilor medii, per total și pe forme de proprietate

	2000	2006	2007	2008	2009	2010
Salariul mediu net, termeni reali (%)	100,0	164,0	188,2	219,2	215,8	210,3
Ron, în prețuri 2010						
Întreprinderi în proprietate publică	767	1.408	1.609	1.900	1.821	1.593
Întreprinderi în proprietate privată	531	849	999	1.154	1.149	1.146
Întreprinderi în proprietate integral străină	859	1.287	1.472	1.736	1.827	1.962

Sursa: Prelucrări după date nominale ale INS, Baza de date *Tempo*

Graficul nr. 9: Dinamica ocupării salariale pe forme de proprietate (milioane de salariați)

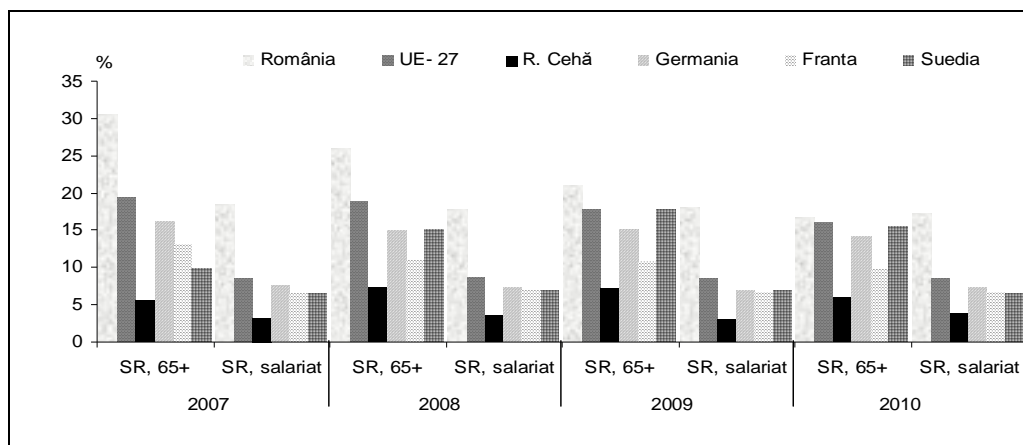

Sursa: Baza de date *Tempo*, INS

Legea salarizării. Proiectul de reformă în domeniul politicilor salariale a vizat *unificarea salarizării din domeniile bugetare după un sistem bazat pe coeficienții de ierarhizare a activității*. Proiectul a luat în discuție criteriile ce stau la baza sistemului de premiere și pe cele de performanță în administrația publică. În efortul de scădere a nivelului cheltuielilor bugetare, toate ramurile bugetare, cu excepția culturii care nu a fost ținta unei reforme specifice, au fost supuse reformării: au fost suspendate mare parte a primelor, altele au fost cuprinse în salariul de bază, au fost restricționate prelungirea perioadei de activitate a celor ajunși la vârsta de pensionare și cumulul de funcții, a fost introdusă coplata în sistemul sanitar, a fost transferată responsabilitatea finanțării unei serii de spitale către primăriile locale, a fost limitată extinderea normei didactice, au fost restricționate sursele extrabugetare de creștere a veniturilor salariaților din învățământ, cercetare și în rândurile funcționarilor publici, au fost demarate proceduri de concediere sau pensionare în apărare, administrație și interne, totul în vederea reducerii numărului de angajați și a limitării noilor angajări în sectorul bugetar.

Sărăcia prin participarea pe piața muncii. Participarea pe piața muncii, în mod normal, ar trebui să determine diminuarea masivă a riscului de sărăcie. Un studiu al Băncii Mondiale arată însă că în România, sărăcia nu a ocolit pătura salarială, nici măcar în anii de creștere economică (2007, 2008), când circa 4-5% dintre salariați trăiau în sărăcie (*BM/MMFPS/INS, 2007, Eurostat 2009*). În anii crizei, riscul de sărăcie al salariaților din România a atins constant dublul mediei europene, fiind cel mai ridicat în context european (18% – graficul nr. 10); în apropierea României, în Grecia și Portugalia, riscul de sărăcie salariată atingea în anul 2010, 14%, respectiv 12%.

Graficul nr. 10: Riscul relativ de sărăcie la populația vârstnică (65+) și la salariați (% din total populație în segmentul corespondent)

Sursa: Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

Tăierile salariale. Pentru diminuarea costurilor salarizării bugetarilor, în anul 2010, s-au aplicat o serie de amputări salariale absolut discreționare – unii salariați au primit în continuare salariile mărite, pe baza unor norme de aplicare a legii clasificate ca “secret de serviciu”. Cazul Ministerului de Interne este doar unul dintre cele dezvăluite opiniei publice, în general de surse din presă, însă din unele date indirecte ale INS rezultă că fenomenul s-a manifestat, de fapt, pe scară mult mai largă. Primul set de date, de după operarea amputărilor salariale aferente lunii august 2010, arată că reducerea salarială s-a aplicat de fapt, doar unei ponderi medii de 15% dintre angajații din administrație, *alți bugetari primind mărituri de salarii și în anul 2011* – fapt pe care publicul larg îl va afla probabil abia peste câțiva ani, când regimul responsabil de aceasta va cădea.

În vederea creșterii colectării de resurse la bugetul public, au fost inițiate și o serie de alte direcții de intervenție, între care amintim:

- impozitarea activității de zilierat;
- impozitarea terenului agricol nelucrat;
- aplicarea impozitului minim obligatoriu pe veniturile companiilor;
- schimbări în Codul Muncii, de natura flexibilizării contractuale;
- eficientizarea sistemului de impozite și taxe și reducerea birocrăției din sistem, pentru aducerea la suprafață a economiei gri și pentru susținerea activității antreprenoriale de mici dimensiuni; în acest sens, s-a discutat posibilitatea reducerii numărului de taxe și impozite de la un număr de ordinul sutelor la 4-5, anume la cele care generează cea mai mare parte a veniturilor bugetare.

Pensii și alte transferuri sociale. În plină criză economică, similar anilor electorali 1990, 1996 sau 2008 în care, sub argumente diferite, politicile de suport social au fost mai generoase, anul 2009 a fost marcat de creșterea veniturilor din transferuri sociale. Măsura cu cel mai mare ecou, memorabilă prin noutatea în spațiul românesc post-comunist și prin opoziția cu trendul general de restrângere al economiei bugetare pe componenta cheltuielilor sociale, a fost *pensia socială minimă*. Aceasta a egalizat toate veniturile din pensii la un nivel minim de 350 Ron, începând de la mijlocul anului 2009, pentru 8% dintre pensionari, adică aproximativ pentru 430.000 de persoane cu venituri din pensie sub acest prag (estimări pe baza datelor CNPAS, aprilie 2009). În același an au avut loc două creșteri ale punctului de pensie. Această majorare nu putea rămâne fără efecte notabile, de vreme ce, de creșterea pensiilor au beneficiat circa 9,9 milioane persoane (beneficiarii direcției și familiile acestora) (*MMFPS, 2009*).

Tabelul nr. 20: Ponderea în PIB a cheltuielilor publice pentru asigurările sociale din România în intervalul 1990-2010

1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
6,9	7,0	6,7	5,9	5,5	5,7	5,6	5,2	7,1	7,2	6,9

2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
7,1	7,1	6,3	6,5	5,9	5,4	5,6	6,5	8,1	8,4

Sursa: BNR preluare de la ICCV, INS

După ce *pensiile de asigurări sociale* au fost supuse în anul 2001 unui proces de reformare (pentru a asigura unitate de calcul intergenerațional, pentru a demara procesul de creștere a vârstei medii de pensionare și a pune bazele sistemului privat de pensii), acestea au trecut, în anii 2009, 2010, printr-un nou proces de restructurare. Sub argumentul inechităților de venit (accentuate și prin legislația vizând pensionarea pe ramuri apărută ulterior anului 2001), s-a urmărit recalcularea pe baze contribuitorii a tuturor pensiilor plătite din fondul de pensii, al căror număr s-a lărgit în timp prin atragerea de noi categorii de beneficiari.

Numărul pensionarilor îl depășește pe cel al contribuțiilor la sistemul de pensii de peste 10 ani. În 1990 în România existau 8,1 milioane de salariați și 3,6 milioane de pensionari. Acest raport s-a inversat dramatic în ultimele două decenii: în prezent există 5,5 milioane de pensionari și 4,3 milioane de salariați. Bugetul asigurărilor sociale nu se mai poate susține din contribuțiile obligatorii la sistemul de pensii, ca urmare a majorării pensiilor cu 50% în anul 2007. Cele aproape 200.000 de pensii speciale (pentru care se cheltuiește aproape un miliard de euro anual) consumă mult din buget. În noiembrie 2010, din cei 5,49 milioane de pensionari, doar 3,8 milioane atinseseră limita de vârstă completă pentru a ieși la pensie. Dintre aceștia, doar 2,1 milioane aveau și limita de vârstă și stagiul complet de cotizare, adică mai puțin de jumătate din numărul total de pensionari. Aproape 1,7 milioane de pensionari aveau limita de vârstă pentru a ieși la pensie, dar stagiul de cotizare incomplet. 127.000 de pensionari erau înregistrați în noiembrie 2010 cu pensie anticipată parțială (***) *Situația dramatică din sistemul...,2011*.

Peste 40.000 de pensii de invaliditate false. Un control inițiat de Guvern în anul 2010, a relevat că mai multe sute de pensii de invaliditate au fost obținute prin încălcarea legii. La începutul anului 2011, în România, erau 40.000 de pensionari cu gradul I de invaliditate, 490.000 cu gradul II de invaliditate și 336.000 cu gradul III de invaliditate. În urma controalelor efectuate, numărul pensiilor de invaliditate a scăzut până în noiembrie 2010 cu

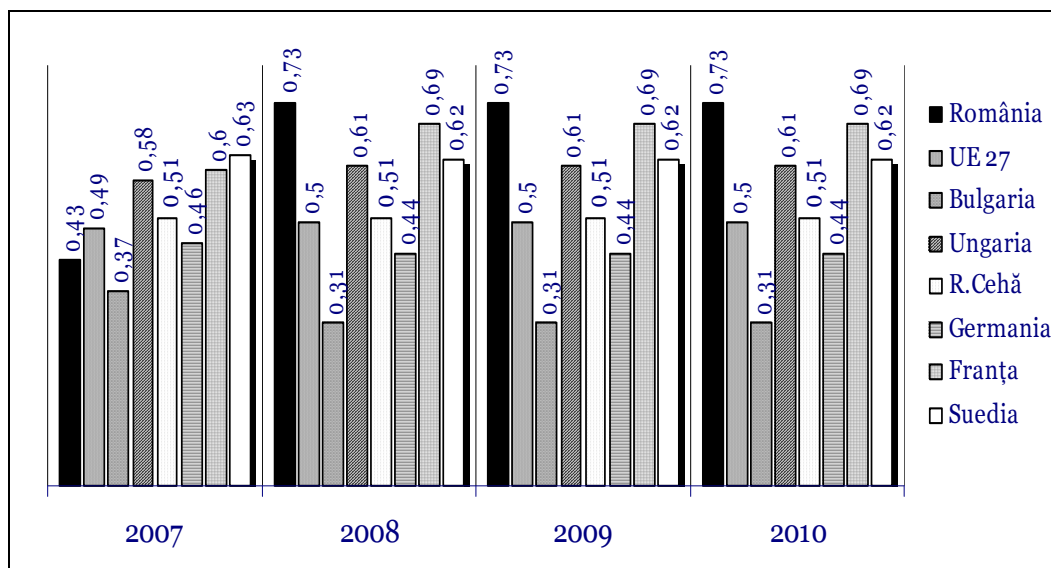
peste 40.000. În România, mai sunt, de asemenea, 648.000 de pensii de urmaș. Aceste pensii costă 10 miliarde de euro anual, care sunt plătiți din contribuțiile celor patru milioane de angajați și de la bugetul de stat (peste 1,5 milioane de euro în 2009) întrucât bugetul pensiilor nu mai poate susține asemenea cheltuieli (***) *Situația dramatică din sistemul...*, 2011). Pensionarea pe caz boală, în măsura în care nu a fost abuzivă, și pensionarea anticipată au fost, în majoritatea cazurilor, oportunități de minimă securizare a veniturilor pentru persoanele care, ajunse la vârste active avansate, s-au văzut în pericolul de a-și pierde locul de muncă sau de a avea acces numai la venituri salariale scăzute. Vârsta medie de pensionare în România a fost în 2009, de 54 de ani (vârsta standard de pensionare prevăzută prin lege fiind de 59 de ani pentru femei, și 64 de ani pentru bărbați, adică sub ținta europeană de 70 de ani). Pensionările pe caz de boală au fost reconsiderate din perspectiva eligibilității, ceea ce a determinat scăderea numărului lor, în anii 2010, 2011.

CAS pentru pensionari. Pensionarii - o categorie socială numeroasă, având venituri transparente - au intrat și ei sub incidența eforturilor de lărgire a bazei de impozitare a veniturilor. Pensiile, care suportau deja marginal *impozitul pe venit și contribuția pentru asigurări de sănătate*, din anul 1997, au suferit noi modificări. *Scăderea pragului peste care se aplică impozitul pe venit de la 1000 la 740 Ron*, în 2011, a afectat negativ aproximativ 20%¹ dintre pensionari. Având în vedere că aplicarea cotei corespunzătoare asigurărilor de sănătate asupra întregii sume și nu doar a diferenței față de limita minimă de impozitare îi afectează și pe cei aproximativ 20% pensionari ale căror pensii (peste 1000 Ron) au fost și conform legislației anterioare supuse impozitării, înseamnă că lărgirea bazei de impozitate i-a afectat dublu pe pensionarii cu pensia peste *pensia medie*. Nivelul pensiei medii s-a situat între 40-45% din salariul mediu net (ICCV, 2011), aproape în fiecare an post-tranziție, dar a crescut la peste 50%, ca urmare a măsurilor sociale din 2009, când, deși față de 2007 riscul de sărăcie al populației de 65 de ani și peste a scăzut astfel aproape la jumătate (graficul nr. 10), ajungând la un nivel comparabil cu cel al sărăciei salariale din România, el s-a menținut totuși peste media europeană.

Rata de înlocuire a veniturilor salariale prin pensie pune România într-o poziție favorabilă în raport cu majoritatea țărilor europene. Valoarea pentru România este surclasată de Franța și Luxemburg (0,67-0,68), dar depășește niveluri precum acela al Suediei, sau Ungariei (0,60), după cum se poate vedea în graficul nr. 11. *Aceasta însă nu indică atât o bună protecție prin pensii, așa cum ar trebui potrivit principiului general al ratei de înlocuire a salariului prin pensie, cât relevă nivelul relativ scăzut al distribuției salariale.*

¹ Aproximări pe baza datelor privind pensionarii de asigurări sociale de stat, ale CNPAS.

Graficul nr. 11: Rata medie de înlocuire a câștigurilor salariale prin pensii

Sursa: Raport între câștigurile salariale ale grupei 50-59 ani și pensia medie a grupei 65-74 ani, Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

Ajutorul de șomaj care a fost suficient de expus presiunii liberale, fiind diminuat sever la începutul anilor 2000, prin relaționarea sa cu nivelul salariului minim, nu a suferit noi reduceri în perioada de austeritate.

Alocația pentru copii a rămas cel mai larg distribuit beneficiu social adresat copilului (de care beneficiază aproape 4 milioane de copii), deși acest tip de beneficiu social s-a depreciat sensibil în timp, ca raport față de salariul minim (9% în 2010). Acordată cu titlul de drept al copilului, după 2004, alocația pentru copii a fost integrată în complexul de beneficii dedicate familiei, care au fost extinse după anul 2007.

Prestațiile adresate familiei cu mulți copii, începând din anul 2009, au fost majorate. Atâta timp cât au avut statut de beneficiu universal, rolul motric privind incluziunea școlară și profesională a fost preluat de *alocațiile complementare*, de cele de *susținere a familiei monoparentale* sau de alte indemnizații, care au fost condiționate și restricționate pentru a servi obiectivelor de combatere a sărăciei, asumate în urma aderării la UE.

Din anul 2010:

- alocația pentru susținerea familiei a fost condiționată de participarea și performanța școlară a copilului;
- indemnizația pentru creșterea copilului a fost limitată maximal (procentual din venit, dar nu peste un anumit plafon) și minimal (la nivelul salariului minim);

- a fost introdusă indemnizația suplimentară pentru creșterea copilului;
- a fost reformulată diferențiat, în raport cu opțiunea mamei asupra nivelului de venit, durata concediului de creștere a copilului (1 sau 2 ani);
- a fost prelungită, cu până la 6 luni, interdicția de concediere în urma revenirii din concediul de creștere a copilului;
- a fost aprobată acordarea diferențiată a alocației de stat pentru copii, în funcție de veniturile părinților. Universalitatea acordării beneficiului respectiv se aplică în domeniul dreptului și nu al cuantumului (deja diferențiat în funcție de vârsta copilului și starea sa de sănătate).

Venitul minim garantat (VMG) a constituit subiectul reconsiderării eligibilității alocării. De la implementarea sa (în anul 1995), VMG a fost adresat membrilor familiilor cu venituri reduse, fiind menit să le asigure un cuantum minimal (în completarea resurselor de care aceștia dispuneau), care să le permită păstrarea capacităților necesare reinsertiei sociale. VMG a fost acordat condiționat, pe baza testării mijloacelor economice ale beneficiarilor. Ulterior anului 2001, alături de ajutorul de șomaj, VMG a fost atras în politicile active de incluziune, prin menținerea la un nivel scăzut, care să motiveze integrarea pe piața muncii. Disponibilitatea pentru incluziunea pe piața muncii (prin contactul cu AJOFM sau participarea la munci comunitare) a fost accentuată ca importanță.

Eligibilitatea pentru VMG nu a fost, de fapt, niciodată indiscutabilă, tipul și numărul proprietăților luate în calcul și echivalarea lor monetară având un foarte accentuat caracter zonal, și – după descentralizare – ținând, cont de resursele locale alocabile. Cuantumul său pentru o persoană este, în prezent, în jurul nivelului de 20% din salariul minim. VMG este o formă de suport social cu multiple implicații prin filosofia sa, dar și prin conexiunea sa cu alte forme de suport social, cum este *garantarea asigurării de sănătate* pentru beneficiari sau *ajutorul pentru încălzire*. În contextul accentuării responsabilității individuale pentru propria bunăstare, reglementarea VMG a constituit un argument central în restructurarea sistemului național al asistenței sociale, și în reconsiderarea baremurilor compatibile cu eligibilitatea pentru această formă de suport.

În scopul reducerii cheltuielilor sociale, în 2010 a fost propusă eliminarea VMG, alături de alte beneficii familiale și introducerea conceptului de *venit minim de inserție*, care urma să consolideze și să simplifice ajutorul dat familiilor cu venituri reduse. Un an mai târziu acest concept a fost inclus în *Strategia privind reforma în domeniul asistenței sociale*, al cărei scop declarat este focalizarea pe segmentele de populație săracă, reducerea numărului de prestații financiare de tip asistențial prin cumulara lor, și eliminarea fraudelor din sistem, urmărind și stimularea reintegrării pe piața muncii și reducerea cheltuielilor bugetare (MMFPS, 2011).

Bugetul gospodăriei – percepții ale populației

Politicile extrem de restrictive adresate veniturilor aplicate în intervalul 2009-2011 reflectă o parte a eforturilor statului de a supraviețui crizei. La nivelul micro însă, al gospodăriilor populației, motivația acestora a contat mai puțin, prevalând ca importanță doar efectele lor asupra bugetului gospodăriei. Într-un *studiu calitativ*² efectuat în cadrul ICCV, București, în anul 2011, am căutat să asociem statisticilor oficiale povestea trăită pe viu a crizei. Fără pretenția reprezentativității, studiul a urmărit totuși o selecție acoperitoare pentru nivelul de venit net și vârsta populației (tabelul nr. 21). În identificarea veniturilor am avut în vedere toate sursele potențiale, dar sursele confirmate prin interviuri au fost doar salariile, pensiile, alocațiile pentru copii, veniturile din agricultura de subzistență, veniturile ocazionale din muncă și, în mult mai mică măsură, transferul monetar privat din țară (și din străinătate), creditul, veniturile din micul antreprenariat, consultanța și venitul din închiriere.

Domeniile în care membrii gospodăriilor intervievați lucrează/au lucrat sunt: comerț, învățământ, administrație publică, industrie energetică, poștă, consultanță financiară și juridică, asigurări, servicii medicale, industrie electromecanică, servicii imobiliare sau servicii auto, în toate formele de ocupare: angajat sau mic antreprenariat în instituții publice, private (cu capital național și străin), ONG sau regii autonome.

Tabelul nr. 21: Repartiția persoanelor incluse în micro - studiul ICCV (%²)

Mediu		Vârsta – ani						Venit monetar/capita - Ron			
Urban	Rural	Sub 18	18-29	30-39	40-49	40-59	60+	Sub 700	700-1.399	1.400-2.799	2.800+
59,5	40,3	27,5	10,0	16,3	16,3	16,3	13,8	41,8	36,7	12,7	8,9

Sursa: Studiu calitativ, *Nivel de trai în România* (coord. M. Stanciu), ICCV București, 2011

Economie și locuri de muncă. Într-o perioadă în care rata inflației a fost mai mică decât în oricare alt moment din ultimii 20 de ani, deși poate părea un clișeu sau o idee indusă de larga mediatizare a temei, interlocutorii studiului nostru sunt totuși destul de convingători în privința ecourilor severe pe care le-a avut criza și creșterea prețurilor în bugetul gospodăriilor lor.

² Studiul a fost realizat în perioada aprilie-iunie 2011, în cadrul programului “Standard de viață și modele de consum în România” din ICCV București. Au fost realizate 23 de interviuri de profunzime, vizând situația a 80 persoane, în două localități urbane mari (București, Brașov) și într-o zonă rurală sub-montană (jud. Prahova).

O. Ne puteți spune dacă ați resimțit în vreun fel criza și cum a afectat creșterea prețurilor bugetul gospodăriei dumneavoastră?

R. În principiu s-a resimțit destul de tare, deși de când m-am angajat mi-a mai crescut salariul. Dar parcă din ce în ce mai rău merge. Bani s-au devalorizat, a trebuit să micșorăm necesitățile în funcție de banii pe care i-am avut. (26 ani, urban, 3.000 lei/lună)

O. A avut loc vreun dezechilibru în bugetul vostru, acum un an, care te-a făcut să începi să faci masaj și în particular?

R. Nu. Doar că s-a scumpit viața (38 ani, urban, 2.200 lei/lună)

O. Aveți un buget relativ constant (*pentru mâncare, utilități*)?

R. Asta, da. Din punctul nostru de vedere, dar din punct de vedere al prețurilor, care cresc continuu... nu te poți baza pe un buget constant. ... Am resimțit (și) această tăiere bugetară: dacă înainte mai reușeam să pun ceva deoparte, acum nu se mai poate.

O. Aveți obiceiul de a economisi?

R. Aveam acest bun obicei, dar cu vremurile astea ... m-am lăsat. (43 ani, urban, 2.000 lei/lună)

O. S-a schimbat cu ceva calitatea produselor pe care le cumpărați comparativ cu 2008?

R. Nu. Doar că s-au scumpit. A crescut TVA-ul foarte mult. Cheltuielile de întreținere le simt mai acut. (35 ani, urban, 1.500 lei/lună)

R. Facturile care vin tot timpul. Cresc de la lună la lună, iar salariile noastre nu cresc.

O. Vă restrângeți de la ceva pentru a plăti aceste facturi?

R. Da, ne restrângem. Nu prea cumpărăm haine, încălțăminte, ieșim mai rar la iarbă verde, mergem mai puține zile în concediu sau de loc. (51 ani, urban, 1.200 lei/lună)

R. ... au crescut ușor veniturile din agricultura în perioada respectivă (2010), față de anul anterior ca urmare a creșterii prețurilor. Cam cu 2.000 lei. (40 ani, urban, 900 lei/lună)

R. Pensia lui tata a mai scăzut (*prin recalculare*) cu câteva zeci de roni. Dar cu prețurile de acum nici nu mai contează cu cât a scăzut, că totul este foarte scump și nu te mai poți atinge de mare lucru. (43 ani, rural, 400 lei/lună)

R. Este greu cu cheltuielile pe motorină și benzină, deoarece noi călătorim foarte mult ca să onorăm diferite comenzi (*Bărbatul are atelier auto în sat*). Și energia electrică a devenit o problemă, deoarece s-a scumpit foarte mult de la o lună la alta. În general, toate produsele s-au scumpit, de nu mai poți să te atingi de nimic. Te uiți și pleci mai departe, că nu ai cu ce cumpăra. (57 ani, rural, 400 lei/lună)

R. A trebuit să ne împrumutăm ca să achităm la termen (*factura de curent*). În mod normal, achităm cam 150 lei pe lună. Dar ultima factură a venit de 300 de lei, deși am consumat la fel ca luna trecută. (56 ani, rural, 400 lei/lună)

³ Pentru specificarea citărilor am avut în vedere vârsta respondentului, mediul de rezidență și venitul monetar per capita în gospodărie, exprimat în ron. Nu au fost echivalate autoconsumul și transferurile private non-monetare.

Inflexibilitatea pieței muncii, cel puțin pe anumite segmente de populație – vârstă sau zonă, dezechilibrele teritoriale în privința muncii salariate, ca și reducerile de personal se regăsesc în experiența de viață a respondenților. Ocuparea în sectorul privat pare să anuleze *posibilitatea unei activități suplimentare*, din cauza programului zilnic de lucru sistematic prelungit.

R. Ne-am gândit, dar nu este timp, lucrăm mult. Vii obosit de la 10 ore de lucru. Lucrăm de la 07.00 la 16.00 normal, dar la 10 ore lucrezi de la 07.30 la 18.00-18.30. Ne-am chinuit așa (*cu salariile*). (51 ani, urban, 1.200 lei/lună)

R. Nu. Înainte eram angajat și nu prea aveam timp, lucram de la 6.00 la 18.00, iar acum nu găsesc. (51 – 52 ani, urban, 1.100 lei/lună)

R. M-am gândit la un moment dat să fac ceva în plus, dar din lipsă de timp am renunțat. Am programul destul de încărcat. Vin la 17.30 acasă. (33 ani, urban, 800 lei/lună)

Exceptând munca pământului, *activitățile suplimentare* se reduc la activități ocazionale – instalații de centrale, tehnoredactare, operator de cercetare, servicii de transport, instalare programe, mutat mobilă, croitorie, baby-sitting, oportunități de muncă de aceeași natură ca activitatea din ocupația de bază. Excepțiile sunt în mediul urban și sunt asociate unor ocupații de bază cu program variabil/flexibil, mai ales în cazul pensionarilor (activități sezoniere).

R. În facultate m-am întreținut cu tehnoredactare și conceperea de lucrări... Acum fac pentru profesori (*tehnoredactare*).

O. Astea sunt activitățile pe care le faci când ești în concediu?

R. Da. Și... ce fac? Echipa (*de baschet*)..., cochetez cu o firmă de asigurări: timp de 3 ani am fost un fel de recuperator de credite..., masaj în particular și, în vacanță, orice găsesc part-time, cum ar fi... am colaborat cu o firmă de cercetare de piață.

O. Nu te sperie eventualitatea de a deveni șomer?

R. Nu. Nu se poate să nu îmi găsesc de muncă. Orice job este o provocare pentru mine. O să reușesc eu ceva. (38 ani, urban, 2.200 lei/lună)

R. Am trimis CV-ul (*soțului*) peste tot și-și caută alt serviciu. Se găsesc destul de greu, dar se mai găsesc. (31 ani, urban, 1.600 lei/lună).

O. Cât timp lucra soțul, dar și dvs, ați căutat să lucrați ceva suplimentar pentru a vă mări veniturile?

R. Da, și eu și soțul. Soțul a mai mers la o firmă care muta mobilă, iar eu după program am făcut masaj, deci aceeași activitate ca aici, dar aveam alți clienți decât la firmă. Soțul a mai făcut și curse de persoane spre București. Fetița merge și supraveghează câteva ore un bebe de câteva luni. (42 ani, rural, 1.000 lei/lună)

R. Soțul meu mai muncește și ocazional, sâmbăta, să mai câștige ceva, și mama mai lucrează cu ziua, pe la unu și altul, dar nu câștigă prea mult. (23, rural, sub 250 lei/lună)

Preocuparea pentru căutarea unui loc de muncă apare la cei care nu au loc de muncă sau se pensionează, în cazul în care nu locuiesc într-o zonă rurală sau în vecinătatea unei zone rurale. În rural, activitatea suplimentară este agricultura de subzistență și creșterea animalelor.

Creșterea economică din perioada 2006-2008 pare să nu fi diluat punctele/segmentele cronic inflexibile ale pieței muncii.

R. Nu s-a putut angaja ca jurist. Trebuiau o mulțime de bani ca să dea pentru a fi avocat. Până la urmă a renunțat și s-a făcut pompier. Are o muncă grea, care nu prea îi place, dar nu are de ales. Este mulțumit că are totuși un loc de muncă. (56 ani, urban, 1.600 lei/lună + venit din agricultură).

R. În Brașov este greu să găsești. Nu ai șansă la a doua muncă. În sănătate mai găsești pe ici pe acolo la un privat, dar în rest... Dacă prinzi un loc de muncă ești lipit de el. (51 ani, urban, 1.100 lei/lună).

R. Nora noastră ar dori să facă și un master în economie, dar corelat cu un eventual loc de muncă. De când a terminat facultatea (*acum 3-4 ani*), însă nu a găsit nici un loc de muncă. (56 ani, rural, 400 lei/lună).

O. Părinții s-au opus legat de plecarea din Brăila?

R. Nu. M-au susținut. Oricum în Brăila criza se instalase mai de mult decât aici. Salariile erau foarte mici și am venit aici cu un prieten. Mi-am dorit undeva la munte. El și-a găsit de lucru aici și eu l-am urmat. (33 ani, urban, 800 lei/lună).

R. Între 40 și 50 de ani găsești foarte greu de lucru și rata sinuciderilor este cea mai mare – sinucidere, depresie, accidente vasculare, pe fondul stresului. Avem un pacient de 52 de ani, care, după ce a fost lăsat în șomaj, a făcut accident vascular și infarct cu resuscitare. Și-a revenit un pic și zice oare mă primescăștia la muncă? Ce face societatea pentru omul ăsta? Și soția lui a rămas cu el (*acasă, să-l îngrijească*).

O. Și după 50 de ani spuneți că se mai găsesc locuri de muncă?

R. Mai ușor, pentru că găsești servicii mai puțin plătite. Dar după 50 de ani nici tu nu mai ai forța chiar să muți munții din loc și atunci te mulțumești și tu cu mai puțin, să treacă anii să ajungi la pensie. Dar nu e OK... La 50 de ani ai totuși randament. Viața nu s-a terminat. (42, rural, 1.000 lei/lună... aprecierile se referă la mediul urban)

Casnicele reprezintă 30,3% din subiecții intervievați în rural și, împreună cu pensionarii, se ocupă invariant cu muncile agricole în gospodărie sau în afara gospodăriei. Ocupații non-agricole au mai degrabă bărbații și, cu mici excepții, acestea sunt localizate în afara ruralului de domiciliu (Brașov, Văleni). Apropierea de urban, cu atât mai mult de urbanul mare, diversifică gama ocupațiilor non-agricole ale locuitorilor din rural. Tinerii tind să migreze spre urban sau în străinătate.

R. Este o problemă și cu mâna de lucru, atât pentru agricultură, cât și la atelier. Tinerii nu mai vor să lucreze în agricultură. Toți se uită să plece din țară. Iar bătrânii nu mai pot lucra. Sunt sate întregi cu case noi, locuite numai de bătrâni și copii. (56 ani, rural, 400 lei/lună)

Considerarea agriculturii o activitate secundară vine probabil din insecuritatea veniturilor generate de aceasta și din gradul ridicat de dificultate al muncii în lipsa mecanizării. Pentru mulți însă, activitatea de tip agricol este un imperativ. Satisfacția muncii și a utilității ei, produsele de calitate obținute, cutuma sau relaxarea vin ca argumente odată cu o minimă securitate a locului de muncă sau al nivelului de venit.

R. Dacă nu am crește animale și nu am lucra pământul, nici nu știu cum ne-am duce zilele. Că banii câștigați de soțul meu (care lucrează ca transportator la un aeroport) nu se ajung și nici nu este sigur mereu că putem conta pe ei. Uneori câștigă mai bine, dar de cele mai multe ori, abia putem să cumpărăm pâinea de fiecare zi. (23, rural, sub 250 lei/lună)

R. Dacă nu am munci și în grădină, dacă nu am mai crește un porc, o pasăre, nu ne-am putea descurca cu atâtea nevoi. ... Tata mai muncește ocazional cu ziua pe la unu și altul, dar nu câștigă prea mult (34, rural, 400 lei/lună)

R. Activitățile agricole se desfășoară în primul rând pentru asigurarea hranei familiei. Iar pământul trebuie lucrat dacă-l ai, că nu se cade să-l lași în paragină. Ne și place să cultivăm tot felul de plante necesare. Asa ne asigurăm tot ce ne trebuie. Nu cumpărăm mai nimic. Că facem totul în casă. (56, rural, 400 lei/lună)

R. În grădină punem numai niște porumb, cartofi și câteva legume (roșii, ceapă etc)... (și cresc) păsări, porc, 1 vacă. (67 ani, rural, 500 lei/lună)

R. Ne este rușine să lăsăm pământul nemuncit. Aici lumea te judecă pentru asta: că ai pământ și-l irosești. (63 ani, rural, 700 lei/lună)

R. Activitățile agricole sunt practicate pentru a suplimenta veniturile familiei, dar și pentru că pământul trebuie lucrat. Imi place ceea ce fac, deși este multă muncă, ai și satisfacții, pentru că obții ceva util, necesar pentru viață. (40 ani, urban, 900 lei/lună)

R. Animale nu avem, dar punem roșii, ardei...legume care să ne asigure consumul personal. Toți trei ne ocupăm de grădină. Am mai dat niște roșii și castraveți mamei, dar de vândut nu vindem. Nu sunt cantități chiar atât de mari... Sunt ani când nu ies, nu se fac. Anul trecut am avut melci din aceia fără cochilie și au mâncat tot. (42 ani, rural, 1.000 lei/lună; *desfășoară și alte activități secundare în afara agriculturii*)

R. Ne place ceea ce facem, desi munca este destul de dificilă și cere multe renunțări, dar ai satisfacția că obții produse naturale și scapi de cumpărarea oricărui lucru de trebuință. (56 ani, urban, 1.600 lei/lună + venit din agricultură – *câștig anual agricol 200.000 ron, împărțit între 2 gospodării*)

O. Văd că aveți grădină. Vindeți ceva?

R. Nu, este ceva mai mult pentru destindere, nu pentru suplinirea unor nevoi de hrană. (43, urban, 2.000 lei/lună)

Veniturile. Ideea de reformă, imaginea de sistem public, riscul incapacității de plată la nivel național, problema justiției distribuției sociale – toate argumente aduse în favoarea adoptării de guvernanți a unor politici austere în domeniul veniturilor - nu au ajuns la rațiunile și experiența vieții de zi cu zi a micii gospodării. Motivațiile ar putea fi diverse, ținând deopotrivă de realitățile sociale din sfera gospodăriilor populației (între acestea numărându-se sărăcia cronică, ori existența unor situații sociale dificile – vârstnici cu pensii mici și fără ajutor, familii cu mulți copii, copii cu părinții plecați în străinătate de ceva vreme ș.a.), dar și de ruptura clară dintre politicile sociale asumate arbitrar de guvernanți și trebuințele reale de politici ale societății. Un rol oarecare în formarea opiniei generale îl au și abordările de tip pesimist ale populației, “că totul se duce de râpă” sau, dimpotrivă, de tip optimist (mai rar) că “timpurile se mai schimbă”. Ceea ce se conștientizează în mod cert este

insecuritatea veniturilor, manifestă prin reducerile salariale, suspendarea plății orelor suplimentare (dar, frecvent, executarea lor), reducerea obligatorie a numărului de zile lucrătoare din săptămână, întâzieri la plata salariilor sau scăderea cererii pentru bunurile și serviciile produse.

Faptul că domeniul privat și cel public s-au restructurat la momente de timp decalate a atenuat oarecum șocul reculului economic.

O. Anul 2010, din punct de vedere al încasărilor, a fost un an mai prost?

R. Nu neapărat mai prost, cât cu intrările mai greoaie. Cei cu care lucra sotul meu, aveau dificultăți și-l plăteau cu întâziere... Au mai dispărut din venituri din cauza tăierilor bugetare. Cei 25%. (43 ani, urban, 2.000 lei/lună)

R. La mine venitul a crescut în ultimii trei ani, cu 500 ron. La soț a scăzut: le-au impus, în 2010, 2 zile libere fără plată (35 ani, urban, 1.700 lei/lună) .

R. Eu am avut salariul redus 8-9 luni. Am lucrat doar 4 zile pe săptămână. În 2009. (42 ani, urban, 1.500 lei/lună)

R. (*Salariile*) au fost influențate în bine. Au crescut. Firma este privată, dar am fost promovați. Au fost reduceri de personal și apoi am avut salariul diminuat cu 25% o perioadă de 10 luni, în 2008, iar apoi, în perioada 2009-2010, s-a mărit salariul de 2-3 ori cu câte 7%. (41, urban, 1.500 lei/lună)

R. S-a schimbat în rău. S-au tăiat salariile în 2010, cu 25%. Au crescut puțin în 2008 și apoi le-au tăiat.

R. Și la noi s-a simțit la locul de muncă și apoi, ca pensionari, ne-au tăiat asigurările de sănătate. (51-52 ani, urban, 1.100 lei/lună)

R. (*Soțul*) nu a mai primit salariul 2 luni și a plecat cu demisie. N-a mai rezistat să meargă.

O. Deci până acum două luni a fost plătit la timp?

R. Cu mici întâzieri, până într-o săptămână, acceptabil. Apoi ajunsese de se ducea la caserie într-una ca să întrebe de salariu. (42 ani, rural, 1.000 lei/lună)

R. Au scăzut și la mine și la el, cu vreo 300 de roni.

O. În afară de această scădere se întâmplă să vină salariile cu întâziere?

R. Da, și la mine și la el. Cu două trei zile întâziere. 3-4 luni la rând s-a întâmplat. (33 ani, urban, 800 lei/lună)

R. Din vara lui 2010 a scăzut salariul și nu se mai plătesc orele suplimentare, deși le execută. Salariul net a scăzut cam cu 110 lei lunar. (40 ani, urban, 900 lei/lună)

R. Pensia a mai crescut puțin în 2008, cam cu 100 lei, apoi a scăzut, în 2011, cu 150 lei. (63 ani, rural, 700 lei/lună)

R. Salariul meu a mai scăzut, în 2010, de la 9 la 8 milioane (800-900 ron), că au scăzut vânzările. Pensia tatei a mai crescut puțin în 2008, dar apoi a scăzut iar în 2011, cam cu aceeași sumă. (34 ani, rural, 400 lei/lună)

R. Veniturile fiului din munca la atelier au mai scăzut, că au fost ceva mai puține comenzi și acelea plătite cu mai puțini bani. ... Pensia soțului a mai crescut puțin în 2008 (cam 80 lei) apoi a scăzut în 2011 cu 100 lei. (56, rural, 400 lei/lună)

R. Salariul soțului este instabil. Cât îi dă patronul. Câteodată îi dă 2 milioane (200 ron) într-o săptămână. Alteori însă îi dă 5-600 mii de lei vechi (50-60 ron). Și nu ai ce să faci. (23, rural, între 250-600 lei/lună)

Transferuri monetare și non-monetare între gospodării; autoconsum.

Transferurile monetare private au loc, de regulă, dinspre urban către rural și constau în sume de bani periodice, la cerere sau nu, cu destinație (precum plata facturii la energie, pentru medicamente ș.a.) sau nu, și sunt frecvent însoțite de transferuri non-monetare în sens invers, fără a se urmări echivalența lor. În majoritatea cazurilor este vorba despre reciprocitate, ambele părți având de câștigat: pe de-o parte se consumă produse naturale, se completează consumul alimentară al familiei non-rurale sau se satisface un mic capriciu/o plăcere. În sens invers, către rural, se asigură produsele de consum curent mai greu accesibile zonei – zahăr, ulei, făină, orez, dulciuri pentru copii sau vârstnici, ca și obiecte de vestimentație, noi sau pentru redistribuire către cei mai puțin avuți, dar și alte produse non-alimentare, medicamente ș.a. Suportul social pe rețele sociale a fost identificat numai în rural, unde din puținul avut se găsește de dat și celor mai săraci.

Ajutorul din partea părinților sub formă de mici servicii (supraveghere copii, mic menaj, reparații în casă, udat grădina în absență, dus cu mașina la oraș) sau produse alimentare există indiferent de nivelul de venit, mai ales dacă fie părinții fie copiii (mai rar) locuiesc la curte. De asemenea, mici sume de bani pentru copii de sărbători sau dulciuri de 3-4 ori pe an definesc o constantă a relației bunicilor cu copiii, indiferent de nivelul de venit și mediul de rezidență. Transferul privat de tip monetar și darurile din grădina gospodăriei proprii sunt, de regulă, deosebit de apreciate. Transferul monetar, de regulă, de la copiii ce locuiesc în urban, este o necesitate în cazul gospodăriei sărace din rural. Transferul de produse alimentare din gospodăria rurală este și el apreciat, ca aport de bunăstare autentică, sau chiar aport afectiv (“sunt produse naturale”, „cumpărăm mai puțin”, „este de la părinții mei de la țară” etc.).

R. (*Părinții*) ne-au ajutat întotdeauna, dar acum (*de când au scăzut salariile*) se simte foarte tare ajutorul lor.

O. Cam cât reprezintă ajutorul acordat de părinți în bugetul dvs?

R. Cam un sfert din salariul meu. La 2-3 luni, mai primesc și bani de la ei, iar restul, produse. Cam 10% din consumul nostru. Fructe, ouă, carne... (33 ani, urban, 800 Ron lei/lună)

R ... ne-am mai ajutat cu vecinii, că au venit să vadă ce mai facem. Că de la dispensar nici o speranță. Nici o bulină nu primești pe gratis. Iar pentru medicamente nu avem bani. Abia ne descurcăm cu cele de mâncare...

R. Nu ne mai facem griji și pentru haine. Mama mai primește câte-o haină când lucrează cu ziua. Am mai primit și eu de la ajutoare, că s-au mai dat la Primărie. Ne descurcăm cumva.

R. Mai avem și niște vecini, aici peste drum, care ne mai dau haine, mai ales pentru ăla micu', că ei au trei copii care au mai crescut de-acum și le-au rămas mici de toate. Avem mare noroc cu ei. Mai primim și de la nașii copilului, de sărbători. (23, rural, sub 250 lei/lună)

R. Fără noi, ei (*părinții, locuind la țară*) nu s-ar putea descurca, deoarece ei nu mai pot munci. Dar nici noi nu ne-am descurca fără gospodăria lor de la țară. Practic luăm de acolo tot ce avem nevoie pentru traiul zilnic. (56 ani, urban, 1.600 lei/lună + venit din agricultură)

R. Noi dăm ajutor ambilor copii: fiicei care are o familie de 4 persoane și fiului (3 persoane). Le dăm regulat produse alimentare – lapte, ouă, carne, că altfel nu s-ar putea descurca cu copiii. (57 ani, rural, 700 lei/lună)

R. Da, (*ajutăm*) familia băiatului (*căsătorit la Văleni*), dar de câteva luni, și pe un vecin care a rămas singur (*i-a murit soția*) și se descurcă mai greu cu gătitul hranei de zi cu zi. Îl ajutăm și cu muncile din gospodărie. (67 ani, rural, 500 lei/lună)

R. Mai ajutăm vecinii care au copii, cu hăinuțele ce prisosesc de la băiat, cu jucării. Uneori, de sărbători, mai împart de-ale gurii unei bătrâne singure din vecini, la care nu vine nimeni în vizită și nu prea poate să mai muncească. (62 ani, rural, 400 lei/lună)

R. Mai ajutăm pe vecinii noștri când ne solicită, că sunt bătrâni și mult mai amărâți decât noi. Le mai dăm și noi de-ale gurii, că doar creștini suntem. Le dăm în general de la masa noastră de duminică, dar mai scapă spre ei și în timpul săptămânii, când ne mai rămâne câte ceva ce le-ar face și lor trebuință. (34 ani, rural, 400 lei/lună)

Autoconsumul constituie cea mai mare parte a veniturilor non-monetare. Mai ales în rural, produsele cumpărate (în special la capitolul consumului alimentar) sunt mult mai puține decât în urban.

Au existat și subiecți care au amintit decontarea transportului, a telefonului, a cheltuielilor de întreținere sau a chiriei de către firma la care lucrează. Unii primesc produse de la patronii lor.

R. Mai aduc și eu produse de la Văleni, că lucrez într-un minimarket și patronul ne mai dă câteodată produse aproape de expirare. (33 ani, rural, sub 400 lei/lună)

Împrumuturi, credite și economisire. Obiceiul de a economisi bani⁴ (de regulă, sume relativ mici, până în 10.000 de ron pentru diferite scopuri sau destinații a fost frecvent menționat și l-am avut în vedere în contextul veniturilor, dat fiind că, în termeni bilanțieri, constituie soldul începutului de lună și, dacă acesta nu se constituie în depozit, devine un potențial venit la dispoziția gospodăriei. Această formă de economisire este, în esență, un comportament economic rațional ce evită cumpărarea pe datorie, acumularea datoriilor la facturile de utilități, sau dificultățile în fața unor cheltuieli neprevăzute ori a celor microstrategice (lemne pentru iarnă, repararea locuinței ș.a.). Cu mici excepții, independente de nivelul de venit, un asemenea comportament pare mai degrabă asumarea liberă a unei coerciții. În gospodăriile cu venituri mai mari, motivul economisirii se îndreaptă însă mai mult spre cheltuieli de dezvoltare personală (o viață mai atractivă, educație, timp liber) și nu spre consumul de bază.

R. Încerc să economisesc bani ca să nu mai stau aici, cu chirie. Aș vrea să am de acont pentru a-mi cumpăra o locuință prin programul acela de creditare, Prima

⁴ Economisirea sub forma depozitelor la bancă nu a făcut obiectul studiului nostru

Casă, iar dacă nu reușesc, să mă mut să stau singur cu chirie. (26 ani, urban, 3.000 lei/lună)

R. Când mai pleacă băiatul în concediu, el cheltuie ce a reușit să mai strângă peste an și îi mai dăm și noi acolo câteva milioane... în lunile când nu mai câștigăm cu croitoria, trebuie să apelăm la economii pentru a cumpăra medicamentele. (56 ani, urban, 1.600 lei/lună + venituri din agricultură)

R. Băiatul (*salariat, 26 ani*), de îmbrăcat nu-mi cere niciodată bani. Face el economie și-și ia. (51 ani, urban, 1.200 lei/lună)

R. Câteodată mai îți faci economii în cursul săptămânii, și poți ieși la iarbă verde, în weekend. (51 ani, urban, 1.200 lei/lună – *ieșiri frecvente în week-end*)

R. Ca să plătești rate, mai faci economie la lumină, la apă, cumperi haine mai rar. Și înainte te restrângeai ca să faci ceva, dar din 2008 încoace parcă este mai rău. (52 ani, urban, 1.100 lei/lună)

O. Dar în afară de lemne, obișnuieți în general să faceți economii, să aveți deoparte mereu o sumă de bani?

R. Da, sigur că da. Am în casă o cutie a mii, în care fiecare pune cât poate în fiecare zi, iar cutia aceea conține bani de școala de șoferi pentru Ioana. În 2 ani de zile acolo vor fi 1.000 de roni. Deci economisim fără sacrificii, fără să ne dăm seama. (42 ani, rural, 1.000 lei/lună)

R. ... cheltuielile pentru meditațiile ficei, deși banii pentru acestea au fost economisiți în anii anteriori, deoarece știam că va veni acest moment. (40 ani, urban, 900 lei/lună)

R. Mă gândesc să cumpărăm un calculator pentru băiat, dar deocamdată nu avem destui bani. Economisim pentru asta. (34 rural, 400 lei/lună)

R. ... cheltuielile pentru impozite și asigurări, cu cheltuielile pentru grădină, mai ales primăvara, cu cumpărarea nutrețului pentru vite. Astea sunt cheltuieli fixe, trebuie să le faci în fiecare an și trebuie să pui bani de-o parte pentru ele. (43 ani, rural, 400 lei/lună)

R. ... cheltuielile cu întreținerea animalelor și cu grădina, mai ales primăvara, că se mai îmbolnăvesc animalele, găinile mai mor dacă nu le tratezi. În grădină mai trebuie răsaduri, semințe, îngrășăminte... Pentru asta mai strâng eu în timpul anului bani, că altfel nu ai cum să te descurci. Mai renunțăm la cumpărat mâncare, ce să facem... (23, rural, sub 250 lei/lună)

Alternativa economisirii ca sursă de venit este *contractarea de credite, împrumutul la prieteni, deschiderea unui cont la magazin sau cumpărarea pe datorie*. Dar apelul la credite sau la cumpărăturile pe datorie nu sunt nici posibile și nici atractive pentru toată lumea. Principala limitare vine din nivelul veniturilor curente și stabilitatea acestora, dar și din percepția echilibrului economic, ca mod de viață, și refuzul asumării constrângerilor financiare pe termen lung.

R. Există un credit pentru locuință. Contractat în anul 2010. Nu sunt probleme cu achitarea lui. (37, urban, 7.500 lei/lună)

R. Da. Anul trecut în februarie, mi-am luat mașină. Mai am de plătit încă 4 ani la bancă. (26 ani, urban, 3.000 lei/lună)

R. Nu s-a împrumutat niciodată, de la bănci, nu. S-a împrumutat de la seful lui pentru motocicletă, bani pe care îi dă lunar, câte 100 de euro. ... Am vrut să fac

credit pentru Prima casă. Am socotit... și nu m-a lăsat el (*soțul*). Mi-a zis, eu nu duc creditul ăsta cu tine întreagă. El știe că eu nu suport să am datorii și când nu am bani încep să mă agit. (38, urban, 2.200 lei/lună)

O. Ați avut vreodată împrumuturi?

R. Da. De când ne știm. În primii ani aveam CAR-uri, apoi bănci, credite de nevoi personale, pentru renovarea apartamentului.

O. Intenționați să mai faceți vreun credit pe viitor?

R. Da. Cât de curând. Vrem să vindem apartamentul și să construim casă. (41, urban, 1.500 lei/lună)

R. Rate, din 2007. Un credit de nevoi personale la care am făcut refinanțare, pentru bani de concediu și pentru rate mai mici. (51 ani, urban, 1.100 lei/lună)

R. Nu, pentru că ne-am ferit să avem datorii. Când văd la colegi că nu se dau salariile la timp și trebuie să dea banii la bancă... Stresul că nu iei banii luna asta, că nu iei banii luna viitoare... Dobânzile care se măresc... M-a fost teamă. M-am limitat la cât am avut. (51 ani, urban, 1.200 lei/lună)

R. Doar soțul avea un credit de nevoi personale când ne-am căsătorit, făcut din 2007. Nu l-am refinanțat.

O. Intenționați să mai faceți vreun credit?

R. Nu, nu-mi place ideea. Totul este imprevizibil astăzi. Ne limităm la ceea ce avem. (33 ani, urban, 800 lei/lună)

R. Există un credit pentru plata apartamentului și *overdraft* la salariu pentru achiziționarea unor obiecte electrocasnice... Mereu ne împrumutăm ca să le putem achita. Și bineînțeles că, de regulă, renunțăm la o haină în plus, la dulciurile copiilor. Totul este foarte greu. (34 ani, urban, 600 lei/lună plus *ajutor săptămânal în produse din partea părinților din rural*)

R. Împrumut de la CAR pensionari, anual. Că altfel nu am putea face față cheltuielilor. 1.600 lei achitabili în 10 rate. (56, rural, 400 lei/lună)

Bugetul gospodăriei – între macro și microeconomie

Datele Institutului Național de Statistică din București referitoare la **ponderea veniturilor bănești ale populației în bugetul total al gospodăriilor** relevă că aceasta a atins un moment de vârf în anul 2009 (tabelul nr. 21), adică înainte de declanșarea crizei, după care a început să scadă.

Tabelul nr. 22: Structura bugetului gospodăriilor (%)

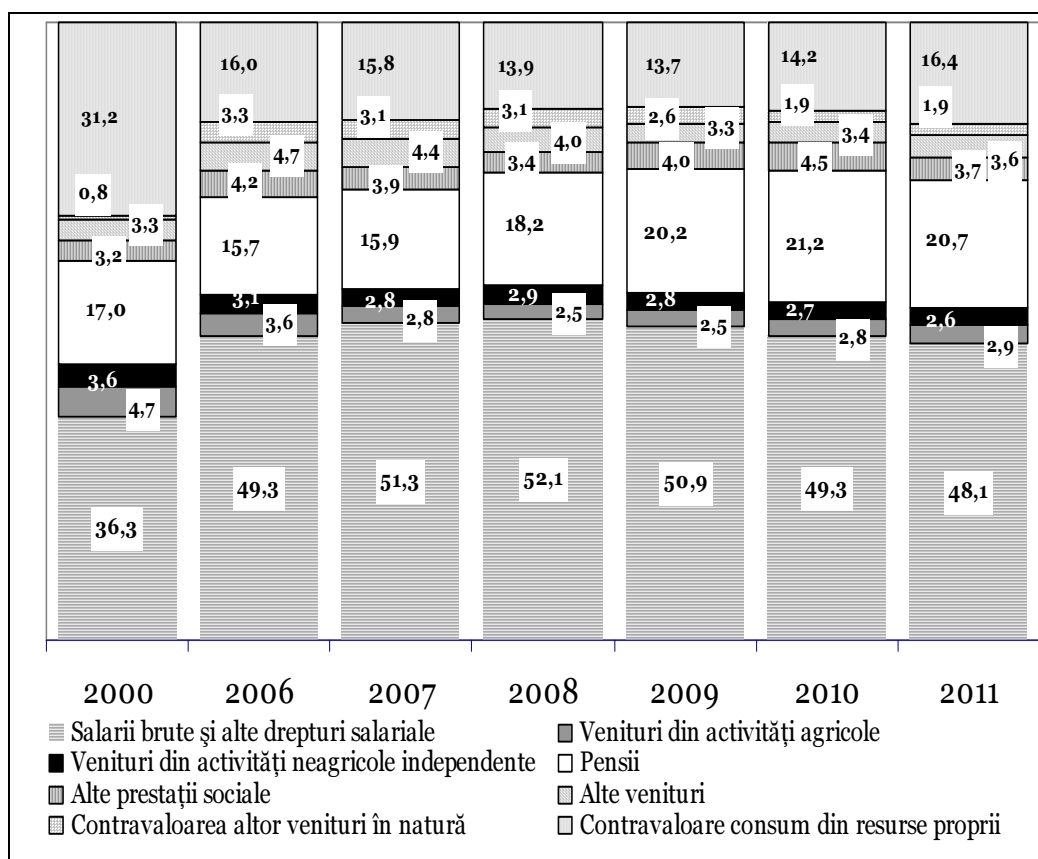
	2000	2006	2007	2008	2009	2010	2011 sem I
Câștiguri bănești curente	58,3	68,5	70,1	72,2	74,2	74,1	73,5
Venituri curente în natură	27,4	16,4	16,3	14,7	14,5	14,2	16,5
Imprumuturi, credite, retrageri de la bănci	2,7	3,0	2,2	1,8	1,4	2,1	1,3
Sold la începutul perioadei	11,6	12,0	11,4	11,2	10,0	9,5	8,6

Sursa: Baza de date *Tempo*, INS

Veniturile în natură au crescut ca importanță în bugetul total al gospodăriilor, în intervalul 2009-2011 (tabelul nr. 22), pe fondul crizei economice, chiar dacă în 2009-2010, acestea au continuat să scadă ca pondere în bugetul total al gospodăriilor. Acestea au devenit însă cu atât mai indispensabile cu cât, în 2011, ele s-au aflat pe un trend crescător în termeni reali, pe fondul reducerii sau, în cel mai bun caz, al înghețării veniturilor populației majoritare.

Reducerile salariale și restrângerea ocupării au făcut ca veniturile salariale să scadă în totalul veniturilor curente (graficul nr. 12). Veniturile independente – agricole și neagricole – s-au menținut relativ constante în perioada de criză, dar la un nivel diminuat față de anii anteriori acesteia.

Graficul nr. 12: Structura veniturilor curente ale gospodăriilor și contravaloarea consumului din resurse proprii (%)

Notă: Datele aferente anului 2011 se referă doar la trimestrele 1 și 2

Sursa: *** Veniturile și consumul gospodăriilor populației, INS, Tempo; INS

Așadar, dintre **veniturile de piață**, în anii 2009-2011, a crescut ușor doar rolul celor *non-monetare* în menținerea bugetului. Aceasta indică scăderea nivelului de trai. În anul 2000 – cel mai prost an al economiei românești post-tranziție, în

bugetul gospodăriilor, veniturile în natură s-au apropiat de o treime din veniturile curente. Acest nivel s-a datorat pierderii sau diminuării celorlalte tipuri de venituri, în termeni absoluți, nivelul autoconsumului plasându-se totuși, sub cel al ultimilor 4-5 ani. Creșterea ușoară, în termeni relativi, a autoconsumului din 2011, se datorează însă și unei creșteri în termeni absoluți a volumului produselor obținute în gospodăriile oamenilor, deoarece a fost un an agricol mai bun decât alți ani, aceasta în paralel cu scăderea majorității veniturilor monetare.

Între **prestațiile sociale**, pensiile au avut o contribuție în creștere la bugetul gospodăriei, compartiv cu anii dinainte de criză, în termeni procentuali (de la 15,7% în anul 2006 la 21,2% în anul 2010) (graficul nr. 12), dar și în termeni reali. În pofida amenințărilor continue la adresa nivelului pensiilor, prin schimbarea modului de calcul, intervențiile asupra zonei de bază (inferioare) a acestora și lărgirea segmentului de populație beneficiar au menținut *pensiile ca principal factor de suport social în noua perioadă de austeritate impusă de guvernanți după 2009*.

Celelalte tipuri de prestații, de tip asistențial, au crescut în termeni relativi față de momentul anterior crizei, dar în anul 2011 a devenit evidentă intenția de retragere a statului din aceste forme de suport, încă înainte de implementarea noii forme a legii asistenței sociale (graficul nr. 12).

Structural, bugetul gospodăriilor reflectă indirect preocuparea susținută a Guvernului de a contracara efectele crizei, prin primirea primei tranșe a împrumuturilor externe (2009).

Bugetul gospodăriilor dovedește însă și faptul că ocuparea în sectorul privat stă sub semnul incertitudinii, cel puțin din perspectiva veniturilor; creșterea ocupării salariale din anul 2009 este probabil doar efectul prevederilor noului *Cod al muncii*, care a adus la suprafață un număr de locuri de muncă din economia gri, dar nu reflectă o relansare categorică a ocupării (*raport FMI, 2011*); aproape jumătate dintre pensii se află la un nivel apropiat salariului minim pe economie.

VMG și orice alte forme de suport dedicate familiilor cu venituri mici nu-și pot îndeplini obiectivul reinsertiei sociale, atât datorită nivelului lor real extrem de redus, cât și din cauza lipsei locurilor de muncă locale; serviciile sociale nu oferă un suport adecvat pentru insertia profesională (ca extindere și accesibilitate pentru situațiile de handicap/boli cronice, minori în întreținere etc.); agricultura de subzistență nu constituie o sursă a dezvoltării, fiind practică la nivelul asigurării subzistenței micilor gospodării, în lipsa altor opțiuni economice, sau de către neprofesioniști.

Toate acestea explică foarte bine de ce, într-un interviu acordat de Adrian Vasilescu, (consilier al guvernatorului Băncii Naționale (*Capital, 23 noiembrie 2011*), la Conferința Națională a Patronatului Societăților din Construcții, el a spus că, România se află în prezent la coada clasamentului UE în privința averii țării. El și-a exprimat reticența cu privire la șansele României de a intra în Zona Euro în 2015.

În acest moment, averea țării este compusă, pe lângă imobile și fabrici, din numai *42 miliarde de euro, din care 25,5 miliarde euro sunt banii populației*. Suntem o țară foarte săracă. Aceasta este o sumă foarte mică, comparativ cu averile deținute de alte

țări, iar atitudinea rezervată a populației în ceea ce privește investițiile nu încurajează sporirea avutului național.

Din totalul cheltuielilor unei gospodării din România, numai un procent de 0,6% este alocat investițiilor, respectiv achiziționării de case, terenuri, acțiuni sau obligațiuni de stat. Ca urmare, este greu de spus dacă România va reuși să intre în Zona Euro în 2015, acest lucru depinzând atât de progresele pe care le vom înregistra pe plan intern, cât și de deciziile luate la nivelul UE.

Contractele de credit

În prezent, pe multe piețe bancare din Europa *economisirea* reprezintă principalul obiectiv al relațiilor clienților cu bancile. În România însă, obiectivul principal îl constituie *creditul*. În mod normal, într-o economie în tranziție, este de așteptat ca investițiile populației să crească mai rapid decât economisirea, mai ales într-o țară a cărei populație și-a refuzat decenii la rând satisfacerea unor trebuințe firești și a unor aspirații către o viață mai bună, cum este România. Cu toate acestea, contractarea unor împrumuturi bancare de către populația din România, în vederea realizării unor investiții, sau a achiziționării unor bunuri de folosință îndelungată, a avut și are încă, nu doar o frecvență ci și un nivel relativ scăzut, comparativ cu alte state europene, în principal, din cauza reglementărilor severe ce condiționează acordarea creditelor către populația din România.

Entuziasmul **contractării de credite** bancare din anii 2004-2006 (tabelul nr. 23) s-a calmat abrupt după 2008. Dar stoparea declinului economic din 2010 pare să fi redeschis unora apetitul pentru realizarea de noi împrumuturi. Cele două tendințe contradictorii s-au exprimat natural, ca efect al inegalităților mari existente în sfera veniturilor populației, al insecurității veniturilor și impactului inflației.

Tabelul nr. 23: Ponderea împrumuturilor și retragerilor bancare ale populației în bugetul gospodăriilor (%)

	2000	2006	2007	2008	2009	2010	2011 sem I
Imprumuturi, credite, retrageri de la bănci	2,7	3,0	2,2	1,8	1,4	2,1	1,3

Sursa: Baza de date *Tempo*, INS

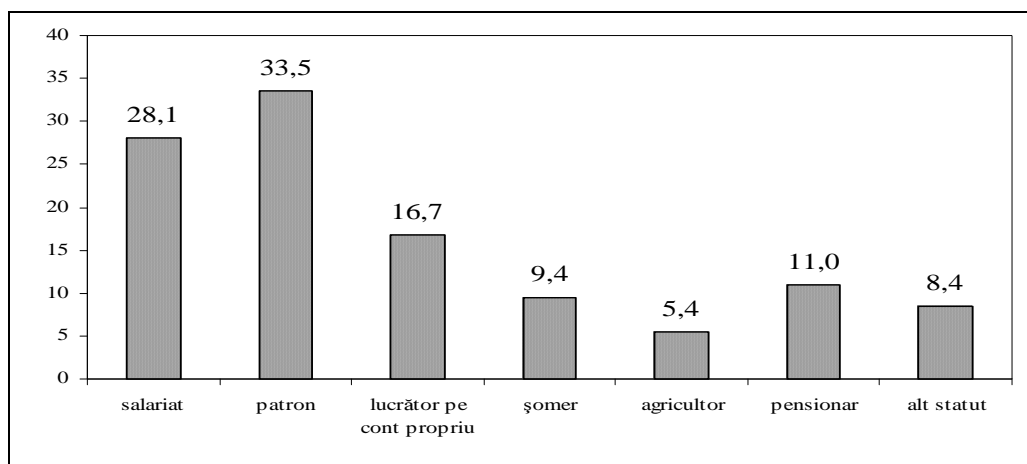
În a doua parte a anului 2006 (august), potrivit datelor publicate de Banca Națională a României, pentru prima dată, *populația României a ajuns în postura de debitor net față de bănci*, după ce anterior, timp de trei ani, a avut loc o creștere galopantă a creditului acordat de bănci populației. Astfel, *creditul a atins valoarea de 34 mld. lei (9,6 mld. euro), în timp ce economiile populației au rămas la valoarea de 31,9 mld. lei (9 mld. euro)*. Această situație ilustrează nivelul relativ scăzut al averii populației din anii '90 (mari trebuințe de creștere rapidă a nivelului de trai), care este întotdeauna corelat cu posibilități

reduse de economisire. Tot din august 2006, creditul contractat de populație în valută a depășit depozitele în valută, cu un sold de peste 13 mld. lei (3,7 mld. euro). Aceasta după ce în anul anterior, creditul în valută a crescut accelerat, în timp ce depozitele au urcat foarte lent, tendința respectivă fiind încurajată și de aprecierea rapidă a leului.

Este adevărat, la nivelul unei populații de circa 21 de milioane de locuitori, economii de numai circa 11 miliarde de euro reprezintă foarte puțin, acestea oferind o expresie sintetică a mijloacelor economice relativ reduse aflate la dispoziția populației. Pe de altă parte însă, trebuie să ținem seama și că, în România, bogații nu își țin banii în bănci, din cauza taxelor foarte mari, a neîncrederii în sistemul bancar românesc și, nu în ultimul rând, din cauza remunerării neatractive a depunerilor. Ei le protejează astfel și de eventualul control public.

În anul 2008, **una din șase gospodării din România contractase un împrumut bancar**, scopurile cele mai frecvente fiind: cumpărarea în rate a unor bunuri de tipul autoturisme, echipament tehnic etc. și plata cheltuielilor pentru îmbunătățirea, repararea, renovarea locuinței. Împrumuturile au fost mai des utilizate de gospodăriile din mediul urban (21,7% față de 10,5% în gospodăriile din rural) și de către gospodăriile conduse de bărbați (18,9% față de 11,1% în cazul gospodăriilor conduse de femei) (***) *Condițiile de viață...*, INS, 2009).

Graficul nr. 13: Ponderea gospodăriilor cu împrumuturi, în anul 2008 (% în totalul gospodăriilor aferente fiecărui statut ocupațional)

Sursa: *** *Condițiile de viață ale populației din România în anul 2008*, INS, 2009

În anul 2008, aveau de restituit împrumuturi 28,1% dintre gospodăriile de salariați, 33,5% dintre cele de patroni și 16,7% dintre cele de lucrători pe cont propriu în activități neagricole. Între gospodăriile cu venituri relativ mici (pensionari, șomeri și agricultori) ponderea celor cu împrumuturi nu depășea 11,0%.

Cumpărarea în rate a unor bunuri a fost primul obiectiv pentru gospodăriile de salariați și patroni care au făcut împrumuturi (69,0%). Ponderile cele mai ridicate ale gospodăriilor ce au contractat împrumuturi pentru îmbunătățirea și repararea locuinței s-au înregistrat la lucrătorii pe cont propriu în activități neagricole (62,0%), șomeri (50,0%) și pensionari (45,0%). Gospodăriile de patroni și de lucrători pe cont propriu în activități neagricole au folosit împrumuturile și pentru investiții sau inițierea unor noi afaceri (22,0%, respectiv 3,0%).

Un sfert din gospodăriile cu împrumuturi au declarat însă că restituirea acestora afectează în mare măsură bugetul lor familial, iar trei cincimi dintre gospodării au resimțit achitarea împrumutului ca pe o problemă financiară (într-o oarecare măsură) dificilă. Doar pentru una din 7 gospodării cu împrumuturi, restituirea datoriilor nu a creat un stres economic deosebit.

În anul 2009, trendul contractării de împrumuturi de către populație a avut un grafic similar cu cel din 2008, numai că gospodăriile de patroni au apelat la împrumuturi în și mai mare măsură decât în anul anterior (36,4%), și în cea mai mare măsură comparativ cu celelalte categorii, fiind secondată de gospodăriile de salariați (23,9%) și, la o diferență apreciabilă, de cele de lucrători pe cont propriu în activități neagricole. Gospodăriile de șomeri, pensionari și agricultori au înregistrat ponderi mai reduse în contractarea de credite, având venituri mai modeste (***) *INS, 2010*).

Tabelul nr. 24: Gospodăriile cu împrumut(uri), în anul 2009 (% din total gospodării aferent fiecărui statut ocupațional)

Salariaț	Patron	Lucrător pe cont propriu	Șomer	Agricultor	Pensionar	Alt statut
23,9	36,4	16,7	13,5	3,7	9,0	4,0

Sursa: *Condițiile de viață ale populației din România în anul 2009*, INS, 2010

Cumpărarea în rate a unor bunuri a fost primul obiectiv pentru gospodăriile de patroni (80,8%), salariați (61,9%), și agricultori (65,6%), iar repararea și renovarea locuinței au fost primordiale în special pentru lucrătorii pe cont propriu în activități neagricole (62,5%) și șomeri (61,2%) (***) *INS, 2010*).

Numărul persoanelor fizice cu credite la bănci sau la instituții financiare nebankare a ajuns la circa 4,5 milioane, reprezentând aproape 50% din populația activă a României, din care peste 500.000 aveau credite atât la bănci, cât și la instituții financiare nebankare, în iunie 2010. Cei care s-au îndatorat atât la bănci, cât și la instituții financiare nebankare (având în general trei credite), (peste 500.000 de persoane fizice) totalizau o datorie de 13,8 miliarde lei, în iunie 2010, prezentând o rată a neperformanței de 13,4% (iunie 2010), similară pe cele două categorii de creditori.

Maturitatea medie a unui credit în valută acordat populației era de peste 19 ani, în timp ce creditul în lei era contractat pe un orizont de 2,5 ori mai mic la nivelul lunii iunie 2010. În linii mari, creditul acordat companiilor avea o situație similară - maturitatea medie a creditelor în valută era de 3,3 ani.

În condițiile crizei, gradul mare de îndatorare, pe o durată lungă a contribuit la diminuarea capacității debitorilor, în special a celor care au luat credite în valută, de a face față unor evoluții nefavorabile. Dinamica neperformanței la finanțarea în valută a devenit de la începutul anului 2010 superioară neperformanței la creditele în lei (***) *Jumătate din populația ..., RL, Newsin, 25 august 2010*).

În ianuarie 2012, în România existau în jur de 8 milioane de credite, țara noastră înregistrând *cel mai mare număr de credite restante* din Europa. Acest fapt s-a produs pe fondul reducerilor salariale operate în anul 2010.

Prin *OUG nr. 50/2010 privind contractele de credit pentru consumatori*, au devenit posibile eliminarea comisionului de rambursare anticipată și calcularea dobânzii la toate creditele noi în funcție de Euribor/Robor plus marja. Aceasta a avut ca efect renegocierea contractelor de împrumut ale populației în condiții mai favorabile clienților, ceea ce a determinat dublarea numărului de credite refinanțate și rambursarea anticipată a creditelor de către 229.000 de clienți.

Imediat după apariția OUG nr. 50 (iunie 2010 – mai 2011), au fost acordate aproximativ 160.000 credite de refinanțare, comparativ cu doar 85.500 refinanțări în perioada similară a anului precedent. Volumul cumulat al creditelor de refinanțare în lei din primul an de la apariția OUG 50 a fost de 2,17 miliarde de lei (6% din volumul creditelor în sold acordate gospodăriilor populației). Volumul creditelor refinanțate în valută, în aceeași perioadă, a fost de 338 milioane de euro (<http://www.stiriazi.ro/ziare...>).

Consumul românilor – model de austeritate structurat european

Vechea problemă a cheltuielilor alimentare. România este o țară cu un potențial agricol foarte ridicat. Cu toate acestea, de multe decenii, comparativ cu ceilalți europeni, românii înregistrează cea mai ridicată pondere a cheltuielilor alimentare în bugetul cheltuielilor totale de consum (o treime din cheltuielile casnice, adică dublu față de media din UE).

Chiar și în anii de relativă creștere economică (2006-2008), când în România cea mai mare pondere a PIB a fost generată de consumul populației, românii s-au remarcat prin *cel mai auster model de consum din Europa*.

Tabelul nr. 25: Structura cheltuielilor de consum ale populației din România, comparativ cu nivelul mediu european, în intervalul 2003-2009 (%)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Produse alimentare și băuturi nealcoolice							
UE-27	13,1	12,9	12,6	12,6	12,6	13,0	13,1
România	35,4	33,6	29,9	29,1	27,9	27,9	29,1
Băuturi alcoolice, tutun și narcotice							
UE-27	3,7	3,6	3,6	3,5	3,4	3,4	3,5
România	4,7	4,1	4,4	3,9	3,6	3,6	3,6
Îmbrăcăminte și încălțăminte							
UE-27	5,9	5,7	5,6	5,6	5,5	5,4	5,4
România	3,6	3,4	3,5	3,9	3,7	3,6	3,5
Întreținerea locuinței și energie							
UE-27	21,1	21,5	21,7	21,7	21,7	22,3	22,9
România	21,8	20,9	20,1	20,1	22,5	22,1	23,5
Mobilă, echipament casnic și curățenie							
UE-27	6,4	6,3	6,2	6,2	6,1	6,0	5,9
România	4,7	5,3	4,9	5,3	5,5	5,3	5,1
Sănătate							
UE-27	3,5	3,5	3,5	3,4	3,4	3,5	3,7
România	3,1	3,7	3,3	3,4	3,5	3,8	3,7
Transport							
UE-27	13,3	13,5	13,7	13,7	13,7	13,4	13,2
România	11,7	12,6	17,5	18,0	16,0	15,1	13,5
Comunicații							
UE-27	2,8	2,8	2,8	2,7	2,7	2,7	2,7
România	2,4	2,3	2,0	2,0	2,1	2,1	2,2
Activități de timp liber și cultură							
UE-27	9,5	9,6	9,4	9,3	9,3	9,2	9,1
România	4,6	4,3	3,9	4,7	4,9	5,1	4,9
Educație							
UE-27	1,0	1,0	1,0	1,0	1,1	1,0	1,1
România	1,1	2,2	2,1	1,8	1,7	2,0	2,0
Hoteluri și restaurante							
UE-27	8,7	8,8	8,8	8,8	8,8	8,7	8,5
România	4,0	4,0	5,3	5,2	5,1	5,2	5,0
Alte bunuri și servicii							
UE-27	11,1	11,3	11,5	11,6	11,4	11,4	11,0
România	2,6	3,3	2,6	3	3,4	3,6	3,7

Sursa: *** *Final consumption expenditure of households, by consumption purpose*, Eurostat, 2011

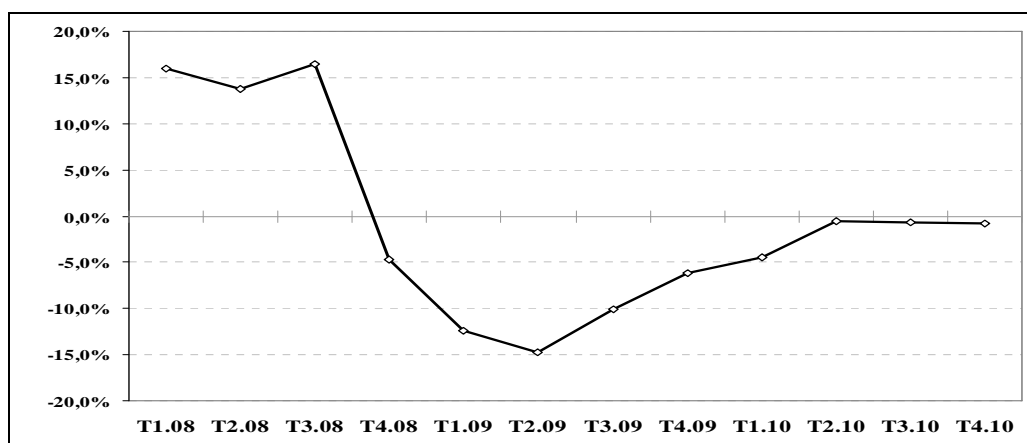
Datele statistice indică un mare decalaj între România și alte țări europene, în privința accesului la bunurile și serviciile considerate indispensabile pentru desfășurarea unei vieți normale în actuala etapă de dezvoltare a țării. Cu excepția cheltuielilor alimentare, structura cheltuielilor de consum ale

gospodăriilor românești, pe principalele capitoare ale consumului, se apropie sensibil de modelul mediu european.

Diferențe mai mari apar la acele capitoare unde, pentru români, manifestarea unei tendințe de tip european este frânată prin nivelul mai ridicat al prețurilor la produsele alimentare și unele servicii și prin nivelul mai scăzut al veniturilor aferente masei largi de consumatori din România, comparativ cu nivelul mediu european (vizând dimensiunile cheltuielilor pentru: *activități de timp liber și cultură, hoteluri și restaurante sau alte bunuri și servicii*).

Dinamica cheltuielilor alimentare atestă că, pentru marea majoritate a europenilor, criza s-a resimțit mai puțin intens decât la români, dar ceva mai devreme (la începutul anului 2008). Criza a determinat o creștere de 0,4% a ponderii cheltuielilor alimentare ale țărilor europene, în anul 2008 față de 2007 (tabelul nr. 25). La români, criza s-a resimțit mai puternic în anul 2009, când ponderea cheltuielilor alimentare (față de 2008) a suferit o creștere mai mare de trei ori decât cea europeană (1,2%) (graficul nr. 14).

Graficul nr. 14: Evoluția cheltuielilor de consum ale populației din România, în perioada de criză

Sursa: *Produsul intern brut în trimestrul IV și anul 2010*, INS, Comunicat de presă nr. 44 din 3 martie 2011

În trimestrul IV 2010, consumul populației care genera 61% din PIB, a scăzut cu 0,8% față de trimestrul III 2010. Iată de ce, la *Eurobarometrul* aplicat în spațiul european în primăvara anului 2011, românii au declarat printre *principalele lor probleme, creșterea prețurilor, sistemul de îngrijire a sănătății și șomajul*. La momentul respectiv, creșterea prețurilor îngrijora în jur de 50% din populație, deoarece cheltuielile de consum s-au redus cu 10,8% în 2009 față de 2008 și cu 1,6% în 2010 față de 2009.

În perioada de criză, europenii au mai redus ușor *cheltuielile pentru îmbrăcăminte și încălțăminte* (românii ceva mai mult), *cele pentru mobilă, echipament casnic și*

curățenie și cele pentru transport (din nou românii ceva mai mult). La începutul crizei însă s-a plătit ceva mai mult pentru întreținerea locuinței (tabelul nr. 25).

În primul semestru al anului 2011, românii au cheltuit cu 15% mai mult pentru alimentele de bază, deși au consumat mai puțin decât în anul 2010, ca urmare a creșterii prețurilor la alimente.

Dintre produsele alimentare de bază, volumul vânzărilor la ulei a scăzut cu aproape 2%, deși acesta s-a scumpit cu până la 40%. Pentru cafeaua măcinată și prăjită (considerată de consumatori un produs esențial) nivelul cheltuielilor a rămas relativ stabil, în condițiile în care consumul a scăzut cu până la 7%, la un număr de consumatori constant (Mediafax, GfK, 2011).

În prezent, pentru români, creșterea prețurilor este resimțită extrem de sensibil, deoarece deja nivelul mediu al veniturilor fiind cam jumătate din cel mediu european, cheltuielile de consum per capita (la ppc) sunt cele mai mici din Europa. Pe de altă parte, înzestrarea gospodăriilor populației lasă mult de dorit comparativ cu alte state europene, ceea ce creează o puternică orientare a populației spre consum, ceea ce determină ceamai ridicată pondere în PIB a cheltuielilor de consum (tabelul nr. 26).

Tabelul nr. 26: Cheltuielile de consum ale gospodăriilor românești în context european

Țara	Ca pondere în PIB (%)			Cheltuieli per capita la paritatea puterii de cumpărare		
	1998	2002	2007	1996	2001	2006
EU-27	58,1	58,4	57,2	5.800	11.400	13.300
Zona Euro	57,3	57,2	56,3	14.600
Belgia	53,9	53,5	52,4	10.200	12.800	14.200
Bulgaria	67,5	71,1	69,1	3.300	4.300	6.400
R. Cehă	52,7	51,2	48,1	6.200	7.500	9.400
Germania	57,9	59,0	56,7	10.800	13.000	14.900
Estonia	59,5	58,3	57,3	8.900	12.100	14.700
Franța	55,6	55,9	56,7	9.900	12.700	14.700
Italia	59,2	58,7	59,0	10.900	14.000	14.500
Luxemburg	44,4	41,9	35,2	16.200	21.600	25.800
Ungaria	50,9	54,3	53,3	4.300	6.600	8.200
Polonia	62,5	66,9	60,9	4.200	6.000	7.500
România	75,7	69,0	68,2	...	3.800	6.200
Slovacia	55,12	57,8	56,0	4.000	5.900	8.400
M. Britanie	64,1	65,4	63,3	10.700	14.400	16.600
Norvegia	49,5	45,6	41,6	10.400	13.300	17.200

Sursa: *Key Figures on Europe 2009*, Eurostat, Pocketbook Series, p. 89

Creșterea TVA din anul 2010 a generat cam 5% din cele 15 procente ale scumpirilor per total. Alte 5 procente au fost determinate de creșterea prețului la petrol și alimente pe plan mondial, iar restul a venit din

comportamentul antipopular al întreprinzătorilor din România, care au mărit prețurile chiar și pe timp de criză.

Inflația a lovit, așadar, deopotrivă în pensionari, bugetari și angajații din sectorul privat. Efectele acesteia au fost percepute însă diferit. Scumpirea alimentelor, care a depășit media inflației, i-a afectat mai puternic pe salariații și pensionarii cu salarii, respectiv pensii mici. Scăderea puterii de cumpărare a bugetarilor s-a produs prin tăierea salariilor cu 25%, dar și prin inflație. De fapt, pentru toată lumea, inflația a fost o penalizare suplimentară (tabelul nr. 27).

Tabelul nr. 27: Indicii prețurilor de consum și rata inflației, în intervalul 1989-2010

Anul	Indicii prețurilor de consum (%)	Rata inflației (%)
1989	101,10	1,10
1990	105,10	5,10
1991	270,20	170,20
1992	310,40	210,40
1993	356,10	256,10
1994	236,70	136,70
1995	132,30	32,30
1996	138,80	38,80
1997	254,80	154,80
1998	159,10	59,10
1999	145,80	45,80
2000	145,70	45,70
2001	134,50	34,50
2002	122,50	22,50
2003	115,30	15,30
2004	111,90	11,90
2005	109,00	9,00
2006	106,56	6,56
2007	104,84	4,84
2008	107,85	7,85
2009	105,59	5,59
2010	106,09	6,09

Notă: anul precedent = 100

Sursa: *** *Indicii anuali ai prețurilor de consum și rata anuală a inflației în perioada 1971-2010*, INS, 2011

Creșterile de prețuri au depășit, în martie 2011, cu 8%, nivelul din 2008, România înregistrând a doua mare creștere de prețuri la alimente din regiune, după Bulgaria. În 2011, ponderea cheltuielilor pentru alimente în coșul de consum al românilor a fost de 33%, de departe cea mai ridicată din Europa, deși românii nu au consumat mai multe alimente decât alți

europeni. Față de octombrie 2008, când au fost plătite salariile și pensiile majorate, pe ultima sută de metri a campaniei electorale, inflația cumulată s-a apropiat de 16%. Inflația a operat indirect ceea ce n-a reușit Guvernul în anul 2010 - reducerea pensiilor cu 15%.

Indicele prețurilor de consum din țările europene a variat mult în raport cu indicele mediu la nivel UE-27, cel al României fiind cel mai scăzut din UE-27 – după Bulgaria.

În anul 2011, Guvernatorul BNR Mugur Isărescu preciza că aproape toată creșterea inflației din primele patru luni ale anului s-a datorat segmentului mărfurilor alimentare. În anul respectiv, BNR a ridicat prognoza de inflație de la 3,6% la 5,1%, iar pe cea din 2012, de la 3,2% la 3,6%.

Tabelul nr. 28: Indicele prețurilor de consum din unele țări europene în anii de criză

Țara	2008	2009	2010
<i>UE-27</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
<i>Zona Euro 17</i>	<i>103</i>	<i>106</i>	<i>105</i>
Luxemburg	127	132	132
Suedia	118	112	116
Franța	111	113	111
Austria	109	112	110
Italia	103	106	105
Olanda	105	109	109
Marea Britanie	105	96	102
Cipru	89	91	91
Grecia	90	94	92
Spania	95	97	96
Portugalia	86	88	86
R. Cehă	71	68	70
Ungaria	64	58	59
Polonia	64	54	57
Letonia	60	61	59
Lituania	69	69	65
Slovacia	64	67	66
România	56	51	51
Bulgaria	43	45	45

Sursa: *Exchange rates and price level indices for AIC, 2008-2010*, Eurostat, 2011

În primul semestru al anului 2011, *consumul casnic de bunuri* a scăzut în expresie reală cu aproape 2%, deși ca valoare nominală, acesta a crescut cu 6% (din cauza inflației). Ca efect, fenomenul de migrație a consumului spre produse din segmente de prețuri inferioare s-a manifestat continuu pe piața bunurilor de larg consum (*Mediafax, GfK, 2011*).

În anul 2011, scumpirea alimentelor s-a produs în contextul în care cererea deja se afla în scădere. În martie, mărfurile alimentare s-au scumpit cu 1,17% față de februarie și cu 4,12% comparativ cu decembrie 2010. Încă de la începutul anului 2011, au fost înregistrate scumpiri sensibile la legume și conserve de legume (cu 19,2%), la cartofi (24,7%), fructe proaspete (12,56%) și zahăr (11,98%). Vânzările de alimente, băuturi și tutun au scăzut cu 10%, cele de carburanți – cu 6%, iar cele de produse nealimentare – cu 2,4%, în primul trimestru al anului 2011 față de perioada ianuarie-martie 2010.

Comerțul modern a câștigat în continuare teren în defavoarea celui tradițional, atrăgând în primele șase luni ale anului 2011, 47% din totalul cheltuielilor gospodăriilor din România pentru produse de larg consum, în creștere cu două puncte procentuale. Buticurile și magazinele alimentare, principalele forme de comerț tradițional, au pierdut 4 puncte procentuale în valoare, atrăgând în primele șase luni ale anului 2011 doar 37% din totalul cheltuielilor pentru produse de larg consum. *Hipermarket*-urile și *supermarket*-urile au avut rate de creștere de aproape 15% fiecare, iar magazinele de tip *discount* de 14%. Principalul motor de creștere al comerțului de tip modern este numărul mai mare de cumpărători – tendință explicată și prin expansiunea teritorială a marilor lanțuri de *retail*. Asemenea informații sunt generate de *GfK România*, prin monitorizarea consumului casnic a aproximativ 90 de categorii de produse de larg consum, pe un eșantion de 2.200 gospodării, reprezentativ la nivel național (*GfK România*, fondată în 1992, face parte din grupul GfK, înființat în 1934, ca primă companie de cercetare de piață în Germania. Grupul are mai mult de 150 de sucursale în 100 de țări de pe cinci continente, *Mediafax*, *GfK*, 2011).

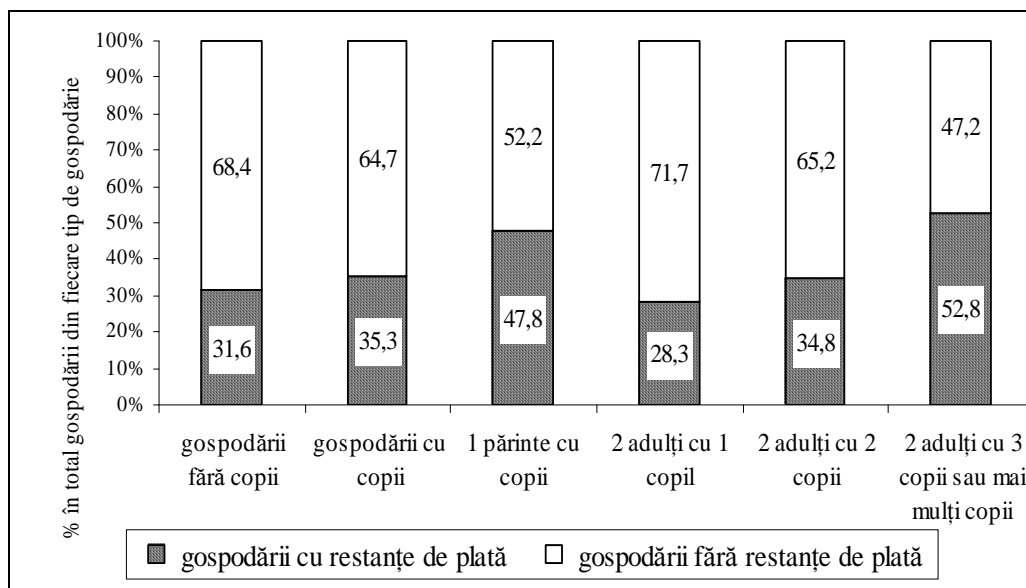
Achitarea la timp a cheltuielilor curente

La nivel național, în anul 2008 (an de creștere economică), în jur de o treime dintre gospodării au prezentat restanțe repetate la achitarea unor cheltuieli cvaziobligatorii (întreținerea locuinței, rate la împrumuturi, plata utilităților) sub motivul situației financiare precare a gospodăriei. Comparativ cu 2007, a existat o tendință de creștere a proporției gospodăriilor restante la achitarea cheltuielilor curente. Cel mai frecvent s-au înregistrat restanțe la cheltuielile de întreținere a locuinței (49,4% din gospodăriile cu restanțe de plată), energia electrică și abonamentul radio (51,8%) și cheltuielile pentru îngrijirea sănătății (44,4%). Ponderi mai reduse ale restanțelor s-au înregistrat la ratele unor împrumuturi bancare (7,2%) și la chirie (1,5%), știut fiind că restanțierii unor asemenea tipuri de plăți sunt sancționați mai sever, iar clienții unor asemenea împrumuturi sunt mai reduși ca număr. La acest capitol, gospodăriile de șomeri au avut situația cea mai grea, aproape jumătate (45,2%) dintre acestea neachitându-și la timp, în mod repetat, sumele datorate. Fenomenul restanțelor a fost mai

răspândit în gospodăriile cu copii, mai ales în rândurile celor monoparentale (47,8%) sau cu mulți copii (52,8%).

În anul 2009, cele mai frecvente cazuri de plăți pentru care s-au înregistrat restanțe au fost la întreținerea locuinței (50,9% din gospodăriile cu restanțe), apoi la energia electrică și abonamentul radio (54,2%). Ponderi reduse s-au înregistrat la restanțele pentru rate la împrumuturi (9,6%) și chirie (2,0%). Deși asemenea restanțe pot părea relativ mici, important este că tendința lor față de anul anterior a fost de creștere ca număr.

Graficul nr. 15: Gospodării ce nu și-au putut achita la timp, în mod repetat, unele cheltuieli, după tipul gospodăriei, în anul 2008

Sursa: *Condițiile de viață ale populației din România în anul 2008*, INS, 2009

Pentru autoaprecierea gospodăriilor privind măsura în care pot face față cheltuielilor curente, a fost utilizată o scală de valori ce a pornit de la nivelul "cu mare dificultate" până la nivelul "foarte ușor".

Tabelul nr. 29: Gospodării care nu și-au achitat la timp, în mod repetat, unele cheltuieli, în anul 2009 (% din total gospodării de fiecare tip)

Gospodării fără copii	Gospodării cu copii	1 părinte cu copii	2 adulți cu 1 copil	2 adulți cu 2 copii	2 adulți cu 3 sau mai mulți copii
28,4	37,6	57,8	29,4	39,1	49,0

Sursa: *Condițiile de viață ale populației din România în anul 2009*, INS, 2010

Aproape jumătate dintre gospodăriile (48,3%) au afirmat că suportă “cu dificultate” sau “cu mare dificultate” cheltuielile curente, iar dacă se iau în considerare și cele care au declarat “cu oarecare dificultate”, 4/5 din totalul gospodăriilor au avut dificultăți în achitarea cheltuielilor curente sau lunare, în timp ce doar aproximativ una din șase gospodării “nu a avut probleme cu cheltuielile curente”. Printre tipurile de gospodării ce “au făcut față cu dificultate” sau “cu mare dificultate” cheltuielilor curente s-au numărat cele conduse de femei (60,0%), de persoane vârstnice (54%) și cele al căror cap a fost șomer (63,0%), pensionar (55,0%) sau agricultor (55,0%). Mari probleme au avut și multe dintre gospodăriile cu mulți copii (69,0%). De altfel, aceste tipuri de gospodării sunt și printre cele care declară că în situația apariției unor cheltuieli neprevăzute nu s-ar putea descurca, adică nu ar putea face rost de sumele necesare acoperirii acelor cheltuieli.

Estimarea de către gospodării a nivelului minim al veniturilor ce le-ar permite acoperirea cheltuielilor curente a fost corelată cu gradul în care gospodăriile au făcut față cheltuielilor de zi cu zi. Aproape un sfert dintre gospodării au considerat că și-ar fi putut achita cheltuielile curente cu un venit bănesc net lunar de până la 900 lei, iar circa jumătate dintre gospodării ar fi avut nevoie de o sumă cuprinsă între 901 lei și 2000 lei. Proporția gospodăriilor care au afirmat că le-ar fi fost necesar un venit de peste 2000 lei lunar pentru a face față cheltuielilor a fost de 29,0% – în creștere față de anul 2007 cu peste 10 puncte procentuale.

Trebuințele bănești declarate ale gospodăriilor atestă existența unor *diferențe mari între condițiile de trai ale gospodăriilor din rural față de cele din urban*, în special în zona grupelor extreme de venituri considerate necesare. Astfel, dacă în rural aproximativ două cincimi din gospodării se încadrează în primele două intervale de venituri (sume de până la 900 lei), în urban o proporție asemănătoare se include în grupa de venituri de peste 2000 lei, locuințele gospodăriilor fiind aproape în totalitate de tipul casă individuală separată în rural și, preponderent, apartamente în blocuri în urban (unde doar puțin peste un sfert din gospodării ocupă case individuale separate).

Cheltuielile efectuate de proprietari pentru întreținerea locuinței s-au încadrat până la 200 lei pentru 35,6% dintre gospodării și între 201 și 400 lei pentru 47,2% dintre gospodării. Mai mult de 600 lei lunar au cheltuit sub 4,0% dintre gospodării. Diferențe mari s-au înregistrat în funcție de mediul rezidențial; în rural aproape 60% din gospodării s-au încadrat într-un cost de până la 200 lei, pe când în urban cu asemenea sume abia 17,0% din gospodării au reușit să-și acopere toate cheltuielile cu locuința. Cheltuielile au fost mai reduse pentru locuințele individuale. În gospodăriile urbane un sfert dintre gospodăriile cu asemenea locuință au declarat că le-ar fi fost necesare sume între 901 lei și 1500 lei, iar ceva mai mult de o cincime au avut nevoie de 1501-2000 lei. Cheltuieli mai mici la acest capitol (de până la 500 lei) au efectuat gospodăriile conduse de femei, cele cu cap de gospodărie vârstnic, cele cu statut ocupațional în agricultură, și gospodăriile ce nu au în componență copii dependenți (*Condiții..., INS, 2009*).

Datele *Eurobarometrului*, aplicat în primăvara anului 2011, atestă că 39% dintre români considerau *situația economică a momentului drept principala lor problemă* (față de 35% în primăvara lui 2010), media la nivelul UE fiind de 25%. În același context, 22% dintre români indicau *sistemul de îngrijire a sănătății* drept principala lor problemă, față de 25% în primăvara lui 2010. Nivelul mediu european al îngrijorării față de sistemul de îngrijire a sănătății a fost de 19% în 2011. Același *Eurobarometru* atestă că 17% dintre români - față de 20% media la nivelul UE - considerau *șomajul* drept principala lor problemă, iar 16% (față de 14% media la nivelul UE) indicau *nivelul mare al impozitelor* drept principala lor problemă.

Eurobarometrul – primăvara 2011 - indică și că *marea majoritate a românilor erau pesimiști și în legătură cu evoluția situației financiare a gospodăriei proprii și cu cea a situației locurilor de muncă*, doar 18%, și respectiv 12% dintre ei fiind de părere că acestea vor evolua în bine în următoarele 12 luni. Aproape jumătate dintre români (48%) credeau că următoarele 12 luni vor fi mai proaste în privința locurilor de muncă, iar 32% credeau că situația va rămâne neschimbată. Aproximativ o treime dintre români (28%) credeau că situația gospodăriei lor va fi mai proastă în următoarele 12 luni, în timp ce 48% dintre români credeau că aceasta va rămâne neschimbată. La nivelul UE, 35% dintre cetățeni credeau că situația locurilor de muncă se va înrăutăți în următorul an, iar 19% credeau că situația gospodăriei lor se va deteriora. Diferențele de percepție în legătură cu evoluția conjuncturii economice în următoarele 12 luni variază în funcție de vârstă, tinerii dovedindu-se mai puțin pesimiști decât persoanele mai în vârstă. Astfel, 37% dintre românii cu vârsta cuprinsă între 15 și 24 de ani se așteptau la o înrăutățire a situației, ponderea fiind de 57% pentru populația de peste 55 de ani (*Domnariu, 2011*).

Cine a suportat, de fapt, costurile crizei declanșate în 2008 ?

Uneori, din cauza relativei rarități a datelor despre consumul de bunuri și servicii al populațiilor din Europa, unii analiști preferă să compare PIB/locuitor din diferite țări, propunându-și să aproximeze astfel nivelul de trai al diferitelor populații.

Din tabelul nr. 30 rezultă însă că, totuși, o asemenea aproximare nu indică întotdeauna raporturile reale dintre valorile consumului efectiv al diferitelor populații.

În intervalul 2008-2010, potrivit Eurostat, PIB/locuitor în Zona Euro a scăzut ușor, de la 109% la 108%, comparativ cu media UE-27. În același interval însă, consumul de bunuri și servicii individual efectiv a rămas constant la 107% (UE-27 = 100). Totodată, în spațiul UE-27 nu s-a produs o apropiere a nivelului de trai între țările bogate și cele sărace, dimpotrivă.

În general, în țările din Zona Euro – în pofida retoricii fervente a reprezentanților puterii unora dintre aceste țări, privind necesitatea unui regim de austeritate în vederea depășirii perioadei de criză – nu s-au produs diminuări spectaculoase ale nivelului de trai în perioada de criză, dimpotrivă, în cele mai multe asemenea state, consumul efectiv individual a crescut din 2008 până în 2010 – Austria, Suedia, Belgia, Germania, Franța ș.a. (tabelul nr. 30).

Scăderi ușoare, ne semnificative, ale consumului au avut loc doar în câteva țări (Spania, Olanda și Grecia).

Tabelul nr. 30: Ponderea consumului individual efectiv al populației comparativ cu PIB/locuitor în anii de criză (%)

Țara	PIB/locuitor			Consumul individual efectiv		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
UE-27	100	100	100	100	100	100
Zona Euro 17	109	109	108	107	107	107
Luxemburg	279	266	271	151	153	150
Olanda	134	132	133	119	118	116
Danemarca	125	123	127	114	113	114
Austria	124	125	126	113	115	116
Suedia	124	119	123	113	115	116
Belgia	116	118	119	108	109	110
Germania	226	116	118	113	116	117
Finlanda	119	115	115	110	110	111
Marea Britanie	112	111	112	124	121	121
Franța	107	108	108	111	113	113
Italia	104	104	101	103	103	102
Spania	104	103	100	99	95	95
Cipru	99	100	99	108	101	103
Grecia	92	94	90	104	104	101
Portugalia	78	80	80	83	84	84
R. Cehă	81	82	80	69	72	71
Slovacia	73	73	74	70	72	71
Ungaria	64	65	65	62	62	60
Polonia	65	61	63	61	64	66
Letonia	61	55	57	70	63	61
Lituania	56	51	52	59	50	50
România	47	47	46	49	46	45
Bulgaria	44	44	44	45	43	42

Sursa: *Volume indices per capita*, 2008-2010, Eurostat

Dar **adevărații și marii perdanți**, cei care au achitat, de fapt, nota de plată a crizei declanșate de Occident în 2008, sunt țările care au trecut de curând la economia de piață – **Bulgaria, România, Lituania, Letonia, Ungaria**. Românii, ca și bulgarii, în anii 2009 și 2010 au înregistrat valori mai scăzute

pentru consum decât pentru PIB/locuitor, dar cu niveluri ale PIB/locuitor atât de scăzute, consumul individual se situează cu certitudine la pragul celei mai acute austerități din Europa.

În pofida scăderii ușoare a consumului din intervalul 2008-2010, țara din UE-27 unde s-a trăit cel mai bine (exceptând Luxemburg, care beneficiază și de munca celor ce trăiesc în zonele adiacente) este Marea Britanie. Britanicii, deși se plasează pe locul zece în UE, după rezultatele economice, cu un plus de 12% în 2010 față de media UE-27, ei se află pe primul loc la consumul efectiv individual, cu un plus de 21% (în 2010) față de media UE-27.

Cea mai dramatică scădere a consumului s-a înregistrat însă în România și Bulgaria, ale căror renunțări au fost operate pe cele mai mici valori ale PIB/locuitor din UE-27.

Cu un PIB de 118%, raportat la media UE-27 din 2010, dar cu 117% la consumul individual efectiv, Germania a devansat Olanda (133% la PIB), Austria (126% la PIB) și Suedia (123% la PIB), fiecare înregistrând o pondere de 116% din media UE-27, la nivelul consumului individual efectiv.

Deși nivelul PIB-ului/locuitor o plasează exact la media europeană, Spania se află sub acest nivel la consumul individual efectiv. **Cipru și Grecia** se află însă într-o situație inversă – aceste țări fiind **pe primul loc la capitolul traiului peste posibilitățile generate de rezultatele economice**. Nici diferența semnificativă de nivel de trai dintre Portugalia și R. Cehă (84% față de 71%, măsurată prin consumul individual) nu ar avea justificare în datele privind PIB-ul/locuitor, care are exact aceeași valoare.

Așadar, modul de distribuire socială a rezultatelor economice are un rol capital în dimensionarea nivelului de trai al populației. Cehii și slovacii pot să trăiască la fel de bine cu PIB-uri diferite, iar polonezii marchează cel mai bun nivel de trai dintre statele foste comuniste, deși sunt în urma Ungariei ca PIB/locuitor.

4. SĂRĂCIA DIN ROMÂNIA ÎN CONTEXT EUROPEAN

Românii cei mai săraci europeni

Sărăcia ca problemă socială recunoscută la nivel european. În medie, trei sferturi dintre cetățenii țărilor membre ale UE consideră sărăcia o problemă gravă pentru țara lor (***) *Eurobarometer, CE, 2009*).

În *Eurobarometrul* din septembrie 2009 România se situa pe locul trei în clasamentul ponderii percepției cetățenilor cu privire la răspândirea sărăciei în țara lor; 90% dintre români afirmă atunci că sărăcia este larg răspândită în țara noastră, în timp ce pentru Bulgaria ponderea a fost de 92%, iar pentru Ungaria de 96%. La nivel mediu european, 56% din populație aprecia că șomerii sunt cei mai expuși sărăciei, în timp ce 41% considera că persoanele cele mai vulnerabile sunt vârstnicii.

Gradele de sărăcie. În Uniunea Europeană sunt luate în considerare două nivele ale sărăciei: *sărăcia relativă* și *sărăcia extremă /absolută*. La *summit-ul* mondial pe problemele dezvoltării sociale de la Copenhaga din 1995, *sărăcia absolută sau extremă* a fost definită ca o *condiție umană caracterizată prin deprivare severă privind trebuințele de bază, incluzând alimentația, accesul la apă potabilă, facilități sanitare, sănătate, adăpost, educație și informare*.

Definiția *sărăciei relative* a fost agreată întâia oară de Consiliul European în anul 1975: *oamenii trăiesc în sărăcie relativă dacă venitul și resursele lor sunt atât de inadecvate încât îi împiedică să aibă un standard de viață considerat acceptabil în societatea în care trăiesc. Din cauza sărăciei, aceștia se confruntă cu dezavantaje multiple prin șomaj, venituri prea mici, condiții improprii de locuire, asistență medicală precară, lipsă de acces la sistemul de educație permanentă, la serviciile culturale, sport și recreere. Aceștia sunt frecvent excluși ori marginalizați de la participarea în activități economice, sociale și culturale, care constituie o normă pentru largi categorii de cetățeni, iar exercitarea drepturilor lor fundamentale este restricționată din cauza lipsei de mijloace economice*.

În condițiile în care *sărăcia extremă* afectează doar grupuri sociale relativ restrânse, în Uniunea Europeană, *sărăcia relativă* tinde să devină fenomenul ce stă în centrul atenției politicilor sociale. Caracteristicile sărăciei relative pot varia în funcție de gen, categoria de vârstă, modul locuirii ș.a.m.d. (***) *Combating poverty..., Eurostat, 2010, p.7-8*). De aceea, în mod legitim, *pragul sărăciei relative* este cel mai frecvent utilizat ca mijloc de delimitare a populației sărace din UE.

Pragul sărăciei relative în UE este fixat la 60% din venitul median⁵/mediu aflat la dispoziția persoanelor /gospodăriilor.

Pentru evaluarea *sărăciei absolute* se utilizează pragul de 40% din venitul median.

În anul 2007, doar 6% din populația UE realiza venituri sub 40% din venitul median al UE. O persoană din 10 realiza venituri sub 5% din venitul median al UE și aproximativ 24% din populație realiza venituri sub 70% din venitul median (rata de 70% din venitul median desemnează cel mai ridicat prag al sărăciei în spațiul UE).

În anul 2011, în jur de 81 milioane de persoane din Uniunea Europeană (17% din populație, 19% dintre copii) trăiau în sărăcie, deprivare materială și excluziune socială, dispunând de venituri mai mici de 60% din venitul median pe UE (European Commission, 2011).

Sărăcia este legată organic de *inegalitatea economică*. În anul 2007, venitul celor mai bogați 20% rezidenți din UE-27 a fost de cinci ori mai mare decât cel obținut de cei mai săraci 20%. În interiorul țărilor, acest indicator a variat însă mult mai larg, de la mai puțin de 3,5 ori în Slovenia și Suedia, la mai mult de 6,0 ori în Bulgaria, Portugalia și Letonia. În **România** raportul s-a ridicat la **7,8**.

Rolul protecției sociale. *Principalul instrument de realizare a solidarității sociale este protecția socială.*

În anul 2006, statele UE au utilizat pentru protecția socială în jurul a 27% din PIB-ul UE. Protecția socială a redus în UE sărăcia cu 38%. În funcție de atenția acordată protecției sociale, reducerea sărăciei a variat de la țară la țară, cu ponderi cuprinse între mai puțin de 10% și 60%.

În România, cheltuielile sociale au căpătat, în ultimii ani, o conotație negativă, fiind considerate în bloc, un gen de asistență socială.

⁵ Venitul median este venitul sub care se plasează jumătate din populație.

Tabelul nr. 31: Venitul mediu și venitul median disponibil (pe persoană echivalentă), la paritatea puterii de cumpărare (ppc⁶), în țări membre ale UE, în anul 2007

Țara	Venitul mediu (ppc)	Venitul median (ppc)	Venitul median pe categorii de vârste (ppc)		
			18-24 ani	25-49 ani	50-64 ani
Luxemburg	33.539	29.292	26.324	30.656	33.967
Marea Britanie	22.262	18.943	19.429	21.595	20.889
Cipru	21.100	18.230	18.931	19.384	19.732
Irlanda	20.978	17.843	18.322	20.484	18.303
Olanda	20.196	17.718	17.327	18.999	19.599
Germania	19.787	17.338	16.633	18.727	18.861
Danemarca	18.245	16.958	13.529	18.099	20.065
Belgia	18.217	16.726	16.444	18.586	17.558
Franța	17.411	15.604	13.949	16.260	17.700
Suedia	17.101	15.968	13.485	16.881	20.011
Finlanda	17.099	15.372	13.429	16.973	17.644
Italia	16.725	14.580	13.606	15.568	16.502
Spania	14.753	13.011	13.493	14.264	14.095
Slovenia	14.388	13.298	13.379	13.934	13.914
Grecia	13.763	11.577	10.596	12.440	12.598
Malta	13.714	12.572	14.226	13.552	13.080
Portugalia	11.699	8.933	8.885	9.572	9.952
R. Cehă	10.098	8.913	9.170	9.743	9.689
Estonia	8.069	6.765	7.322	7.854	6.922
Slovacia	7.592	6.888	6.909	7.456	7.566
Ungaria	7.369	6.631	6.362	6.843	7.240
Lituania	7.037	5.854	6.396	6.721	6.260
Letonia	6.823	5.594	6.112	6.477	5.693
Polonia	6.756	5.704	5.294	5.956	6.187
Bulgaria	3.871	3.343	3.345	3.697	3.632
Romania	3.526	2.942	2.948	3.293	3.135

Sursa: ****Combating poverty and social exclusion A statistical portrait of the EU*, Eurostat, 2010

În anul 2008, media europeană a cheltuielilor sociale era de 56,2% din cheltuielile publice. Dintre vechile state membre ale UE-15, cea mai scăzută pondere a cheltuielilor sociale în cheltuielile publice totale s-a înregistrat în Marea Britanie – 50%, iar cea mai ridicată pondere, în Germania – 63,4% (Zamfir (coord.), 2011)

⁶ Paritatea puterii de cumpărare (PPC) este o metodă folosită în economie pentru a calcula o rată de schimb alternativă între monedele a două țări. PPC măsoară puterea de cumpărare a unei monede, într-o unitate de măsură internațională (de regulă, dolari), deoarece bunurile și serviciile au prețuri diferite în unele țări comparativ cu altele. Ratele de schimb ale parității puterii de cumpărare sunt folosite pentru compararea nivelului de trai din țări diferite. Diferențele dintre PPC și ratele de schimb reale pot fi semnificative.

În România, ponderea cheltuielilor sociale în cheltuielile publice totale a fost de 37,3%, ceea ce a plasat țara noastră pe penultimul loc în UE, înaintea Letoniei (32,5%). Alte state foste socialiste au alocat sensibil mai mult sectorului social decât România: Bulgaria – 41%, Slovacia – 45,8%, Ungaria – 46,5%.

Tabelul nr. 32: Rata sărăciei în țări ale UE, pe categorii de gospodării, în anul 2007, în raport cu pragul de 60% din venitul median al UE

Țara	Gospodării cu copii dependenți	2 părinți cu 3 sau mai mulți copii dependenți	2 părinți cu 2 copii dependenți	Părinte singur cu copil dependent	Personă singură	Gospodării fără copii dependenți	3 sau mai mulți adulți
EU-27	18	25	14	34	25	16	10
Romania	27	55	22	42	36	22	17
Bulgaria	25	71	22	30	44	18	10
Italia	23	41	23	31	27	17	11
Spania	21	37	22	34	35	18	12
Polonia	21	36	20	31	16	11	10
M. Britanie	19	31	13	44	30	19	11
Portugalia	18	43	17	34	33	19	9
Lituania	18	46	16	34	59	26	10
Ungaria	16	28	14	29	16	8	4
Estonia	16	21	12	44	49	23	8
Franța	15	18	10	27	17	11	18
Slovacia	14	26	12	26	17	6	4
R. Cehă	13	29	8	37	16	6	2
Germania	12	12	8	34	27	17	9
Olanda	11	19	5	30	15	9	7
Cipru	10	16	9	33	46	26	7
Suedia	10	13	5	24	21	12	5
Norvegia	10	8	5	29	28	15	6
Finlanda	10	13	5	22	32	16	6
Danemarca	8	15	4	17	25	15	3

Sursa: ****Combating poverty and social exclusion A statistical portrait of the EU*, Eurostat, 2010

Ca efect al performanței scăzute a economiei românești, în ultimele două decenii, complementar cu nivelul cel mai scăzut al protecției sociale, nivelul sărăciei din țara noastră a fost și este încă cel mai ridicat din Europa. În anul 2007, aproape o treime din populația României (32%) realiza venituri sub 70% din valoarea venitului median din spațiul UE, situându-se în situație de sărăcie relativă.

Prin raportarea veniturilor populației la medianele naționale și nu la mediana UE, se conturează următoarea situație: în România, în anul 2007, 18% din

populație obține mai puțin de 40% din venitul median la nivel național, plasându-se într-o situație de sărăcie absolută/ severă. România a fost, înainte de criza financiară din 2009 dar este și în prezent, țara cu cea mai ridicată proporție de populație săracă din UE.

În alte țări din UE, populația aflată într-o situație economică similară (cu nivelul veniturilor sub 40% din veniturile mediane naționale) deține ponderi mult mai scăzute -2% în R.Cehă, 4% în Suedia sau Irlanda.

Din tabelul nr. 32 reiese situația deosebit de grea a familiilor cu copii din România, țara noastră prezentând, alături de Bulgaria, cele mai ridicate ponderi ale ratei sărăciei la gospodăriile cu copii dependenți, îndeosebi la cele cu 3 sau mai mulți copii.

De asemenea, se observă că în UE sunt și țări unde prin politici de protecție socială adresate familiilor cu copii, acestea reușesc mai frecvent decât familiile fără copii să depășească pragul sărăciei (Norvegia, Suedia, Finlanda, Lituania, Cipru, Estonia, Germania, Danemarca).

Distribuția zonală a sărăciei. Pe lista celor mai sărace 20 de regiuni din Europa, România se înscrie cu șase zone, ce acoperă aproape toată țara, exceptând zona București-Ilfov. În România și Bulgaria, PIB pe locuitor, (exprimat la paritatea puterii de cumpărare standard) a fost, în anul 2010, cu aproximativ 55% mai mic față de PIB-ul mediu pe locuitor din Uniunea Europeană (Eurostat, 2011).

În anul 2008 cea, mai săracă regiune din UE era Severozapaden, din Bulgaria, cu un PIB pe locuitor de 28% din PIB-ul mediu european pe locuitor. Pe locul al doilea era regiunea Nord-Est din România, care cuprinde județele Suceava, Botoșani, Neamț, Iași, Bacău și Vaslui, cu un PIB pe locuitor de 29% din PIB-ul mediu european pe locuitor. După încă trei regiuni aparținând Bulgariei, pe locul al șaselea se plasa regiunea Sud-Vest din România (Oltenia), cu județele Dolj, Gorj, Mehedinți, Olt și Vâlcea, cu un PIB pe locuitor de 36% din PIB-ul mediu european pe locuitor. În anul 2011, Oltenia a urcat în topul regiunilor sărace din Europa, puterea de cumpărare devenind acolo, mai scăzută decât în regiunea bulgară Severoiztochen. Regiunea Sud-Est a României, cuprinzând Brăila, Buzău, Constanța, Galați, Tulcea, și Vrancea se situa pe locul opt.

De asemenea, cea mai săracă zonă din Polonia, aflată pe locul al nouălea, cu un PIB pe locuitor de 39% din PIB-ul mediu european pe locuitor, a fost devansată de regiunea Sud-Muntenia din România, care include județele Argeș, Călărași, Dâmbovița, Giurgiu, Ialomița, Prahova și Teleorman. Pe locul al 15-lea se afla regiunea Nord-Vest din România, cu județele Bihor, Bistrița-Năsăud, Cluj, Maramureș, Satu-Mare Sălaj (Eurostat 2011).

Criza financiară nu a împiedicat unele regiuni europene sărace, precum cele din Polonia sau Spania, să-și intensifice eforturile de ieșire din sărăcie, prin utilizarea fondurilor europene. Nu la fel s-a întâmplat însă în România, Portugalia sau Bulgaria, care s-au menținut pe lista țărilor cu cei mai numeroși săraci din Europa.

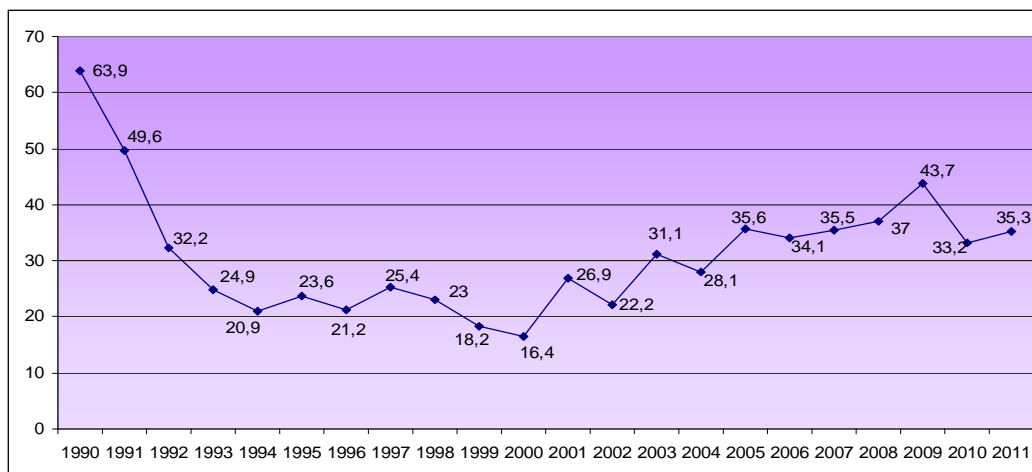
Efectul măsurilor de austeritate adoptate de Guvernul României în anul 2010. Prin diminuarea salariilor finanțate de la bugetul statului cu 25% și aplicarea celorlalte măsuri de reducere a protecției sociale adresate categoriilor de populație vulnerabile economic și social, puterea de cumpărare a românilor a scăzut cu peste 9%, din martie 2010 până în martie 2011. În intervalul respectiv, creșteri ale salariului real s-au înregistrat doar în fabricarea produselor din tutun, în prelucrarea țigărilor și în producția video și TV. Salariul mediu net pe economie a scăzut și în martie 2011 cu 16 lei față de aceeași lună din 2010, ajungând de la 1.493 la 1.477 de lei (*INS, 2011*).

Este munca o garanție a unui trai decent?

Salariul minim cel mai mic în Europa. Statistic, în spațiul UE, o persoană al cărei câștig salarial se ridică la mai puțin de 60% din salariul mediu la nivel național, trăiește în sărăcie. În anul 2009, în UE, în jur de 16% din populația salariată, adică 79 milioane de salariați, se aflau într-o asemenea situație.

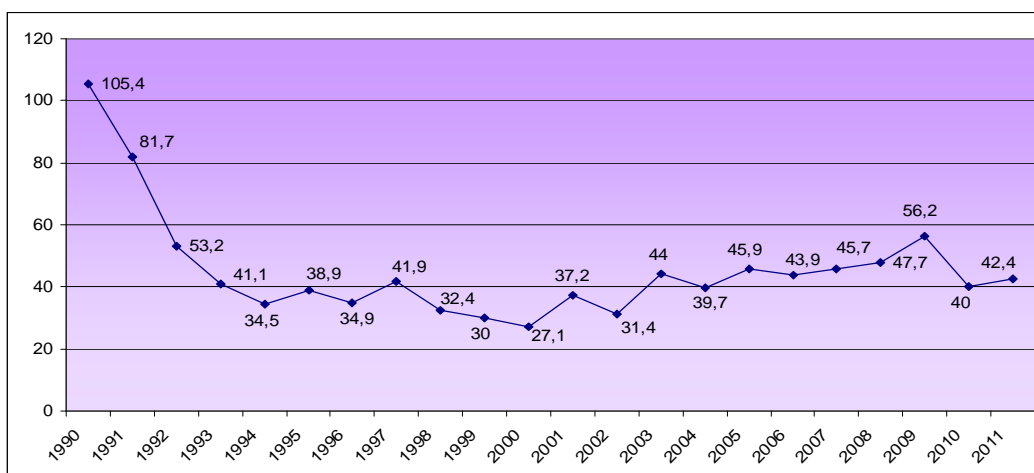
Nici în România, deținerea unui loc de muncă nu consolidează în toate cazurile statutul economic al angajatului și nu garantează menținerea familiei sale deasupra pragului de sărăcie. O asemenea situație a persistat pe toată durata tranziției, dar și după anul 2000, până în 2011 (graficele nr.16 și 17).

Graficul nr. 16: Proportia în care 1 salariu minim plus alocația a 2 copii acoperă consumul minim decent al familiei de 2 adulți cu 2 copii

Politicile salariale practicate în România, în ultimele două decenii, au menținut în sărăcie o pondere ridicată a celor ce muncesc. Plasarea României în urma Bulgariei în ceea ce privește salariul minim pe economie explică sărăcia mai extinsă din țara noastră, alături de distribuția mult mai inegală a veniturilor.

Graficul nr. 17: Proportia în care 1 salariu minim plus alocația a 2 copii acoperă consumul de subzistență al familiei de 2 adulți cu 2 copii

Notă: *Minimul decent de trai și minimul de subzistență* sunt calculate prin metoda normativă, în Institutul de Cercetare a Calității Vieții din București, începând din anul 1990 până în prezent.

Dacă în Marea Britanie un angajat câștiga un salariu minim de 967 euro (£841,49), un angajat român câștigă un salariu minim de 159 euro (£141,49), adică cel mai mic salariu minim din țările UE.

Tabelul nr. 33: Salariul minim în unele țări ale UE (anul 2010)

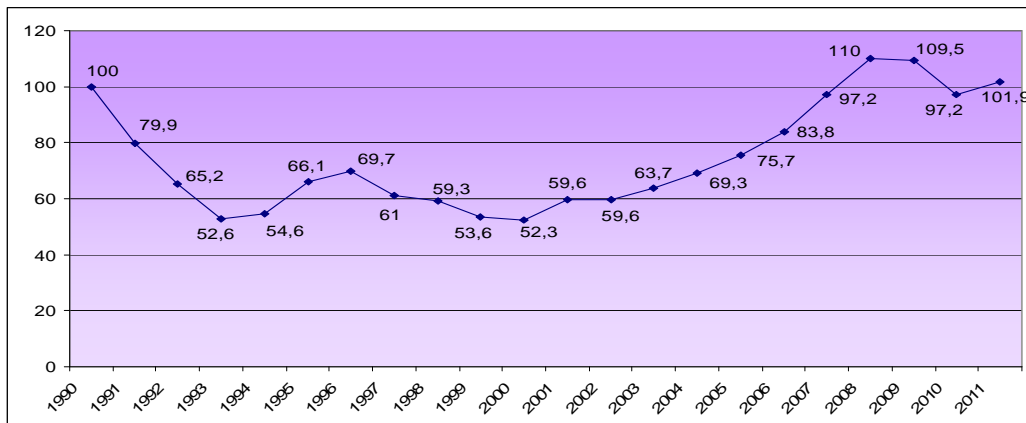
Țara	Salariul minim (euro)	Țara	Salariul minim (euro)
Marea Britanie	967	Finlanda	802
Austria	937	Italia	752
Irlanda	912	Spania	699
Germania	885	Grecia	604
Danemarca	877	Portugalia	480
Suedia	864	Polonia	326
Belgia	845	Bulgaria	233
Franța	811	România	159

Sursa: *Observatoire des inegalites, Les seuils de pauvreté en Europe*, 28.01.2010

De altfel, în România, chiar și salariul mediu net de 1.411 lei (332 euro) – aferent lunii februarie 2011, a menținut în sărăcie familia de doi adulți cu doi copii minori care a beneficiat de un singur salariu - potrivit standardelor românești (mult mai austere decât cele vest europene) privind costul *coșului minim de consum decent* (elaborat de ICCV București și calculat din anul 1990 până în prezent).

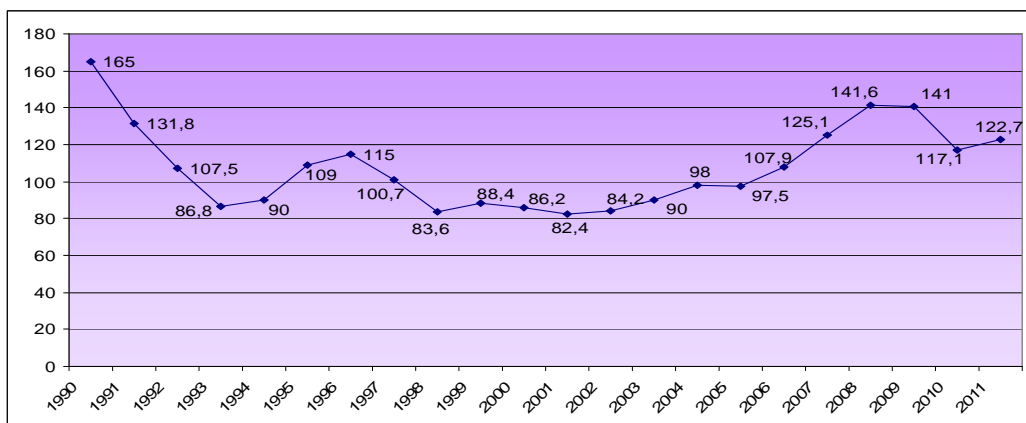
Pentru numeroase familii din România care beneficiază de un singur salariu, dar în special pentru cele care au copii în întreținere, stresul economic de a nu putea asigura prin propria muncă nici măcar trebuințele nivelului de subzistență sau ale unui trai decent este extrem de ridicat (graficele nr. 18 și 19).

Graficul nr. 18: Proporția în care un salariu mediu plus alocația a 2 copii acoperă consumul minim decent al familiei de 2 adulți cu 2 copii

Venitul provenind dintr-un salariu mediu plus alocațiile a 2 copii a reușit să satisfacă trebuințele de consum aferente *minimumului decent de trai* unei familii de 2 adulți plus 2 copii, abia după anul 2008, dar pentru foarte scurt timp (2 ani). Criza economică de după anul 2009, a coborât din nou venitul total al acestui tip de familie sub valoarea aferentă minimumului de trai decent, în anul 2010 (graficul nr. 18).

Graficul nr. 19: Proporția în care 1 salariu mediu plus alocația a 2 copii acoperă minimumul de subzistență al familiei de 2 adulți plus 2 copii

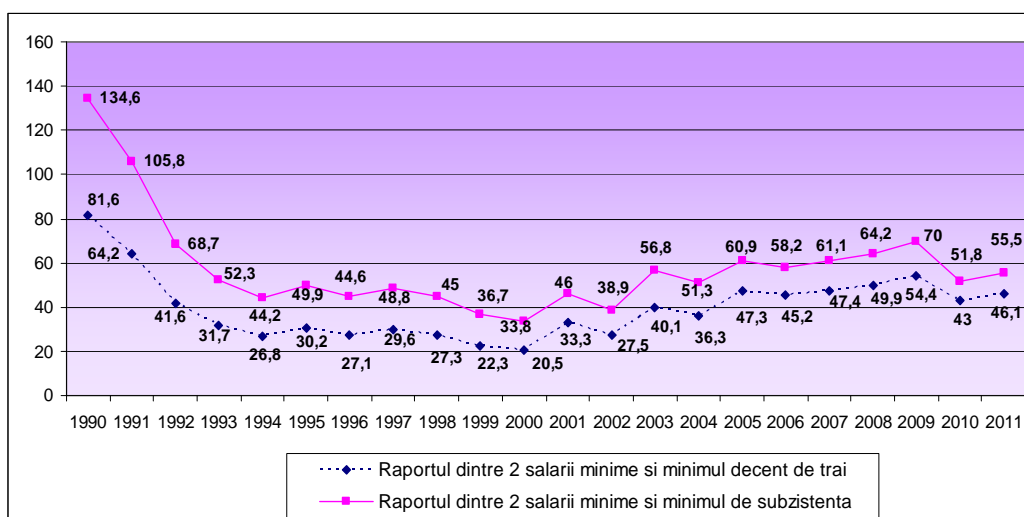

În perioada octombrie 1990 - octombrie 2011, au existat două intervale (între anii 1992-1995 și 1997-2006) în care veniturile dintr-un *salariu mediu plus alocațiile a 2 copii* nu au reușit să acopere nici măcar trebuințele *minimului de subzistență* ale unei familii de 2 adulți plus 2 copii (graficul nr. 19).

Famiile cu copii au avut cea mai dificilă situație economică

Famiile de 4 persoane dispunând de 2 *salarii minime plus alocațiile a 2 copii* nu au reușit niciodată să-și satisfacă trebuințele *minimului de subzistență* și, cu atât mai puțin pe cele ale *minimului decent* (graficul nr. 20).

Graficul nr. 20: Gradul în care 2 salarii minime plus alocația a 2 copii acoperă consumul minimul decent respectiv consumul de subzistență pentru familia de 2 adulți cu 2 copii

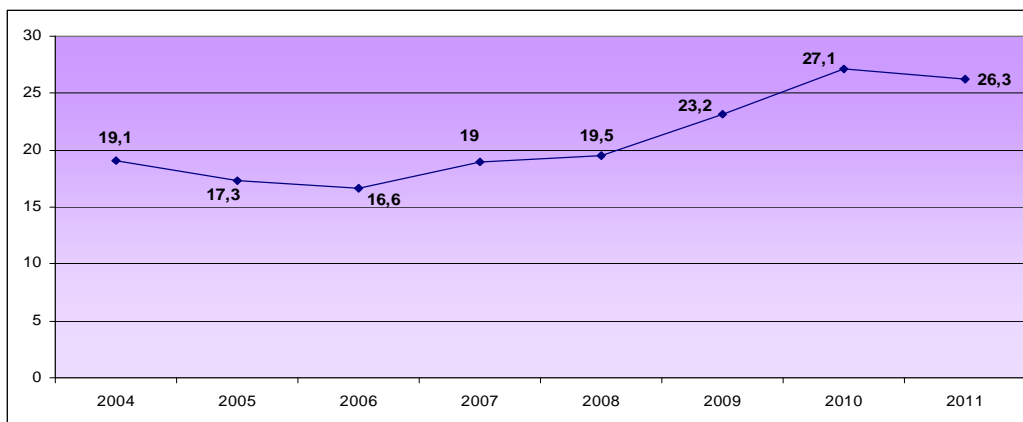
Politica *menținerii la un nivel scăzut a salariului minim* a făcut neoperantă, din perspectiva stimulării angajării în muncă, politica *venitului minim garantat (VMG)*.

Famiile care au beneficiat doar de un salariu minim plus alocațiile a 2 copii au trăit la un nivel comparabil cu familiile în care adulții au preferat să nu se angajeze în muncă și să trăiască din venitul minim garantat (de comparat graficele nr. 16, 21 și 22).

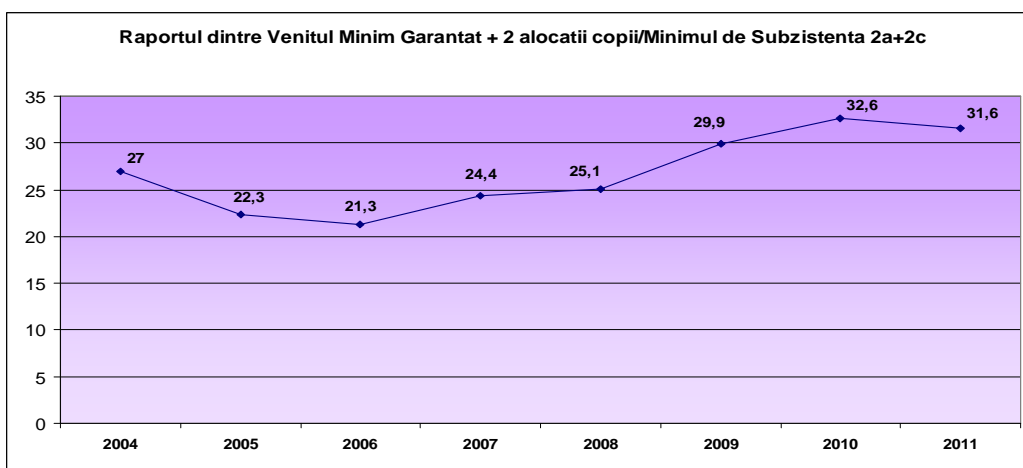
Dincolo de faptul că, în familia cu 2 copii minori, este de presupus că unul dintre părinți ar trebui să rămână acasă pentru îngrijirea, educarea și

supravegherea copiilor, ne putem întreba dacă în afara unei asemenea rațiuni, ar mai putea exista un alt obiectiv social sau argument care să legitimeze acordarea, în cuantumul actual, al VMG.

Graficul nr. 21: Proportia în care venitul minim garantat plus alocațiile a 2 copii acoperă consumul minim decent pentru familia de 2 adulți cu 2 copii

Graficul nr. 22: Proportia în care venitul minim garantat plus alocațiile a 2 copii acoperă consumul de subzistență pentru familia de 2 adulți cu 2 copii

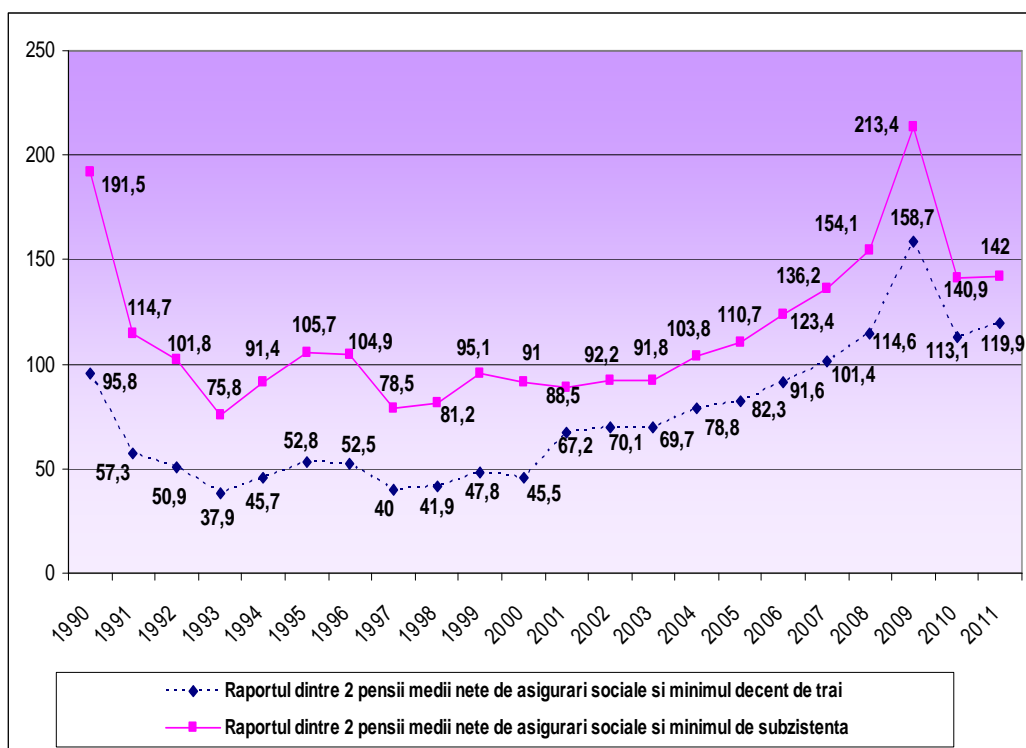
Oricum, dacă prin cuantumul extrem de scăzut, VMG constituie, poate, o ultimă șansă pentru supraviețuire, acesta nu face posibilă subzistența socială, așa cum ar trebui și cum se întâmplă cu acest tip de beneficiu social în țările vest-europene.

Situația economică deosebit de dramatică a altor categorii de familii cu copii din România este ilustrată în anexa nr. 2 și în capitolul 6, subcapitolul privind standardul de viață al agricultorilor.

O viață de muncă nu garantează ieșirea din sărăcie la vârsta treia

Din perspectiva acoperirii trebuințelor aferente consumului minim decent, familia de doi pensionari cu două pensii medii s-a apropiat de nivelul real al pensiei medii aferente anului 1989 – dar l-a atins abia în anul 2009 și doar pentru scurtă vreme. După 2009, pensiile au scăzut din nou (graficul nr.23). Deoarece după anul 2009, salariul mediu net pe economie a crescut mai puțin, ponderea pensiei medii în salariul mediu net a crescut de la 46% în 1989, la 56% în 2010 (Zamfir, Ilie, Stănescu, 2010).

Graficul nr. 23: Gradul de acoperire a consumului minim decent, respectiv consumului de subzistență în familia de pensionari, prin două pensii medii nete de asigurări sociale de stat

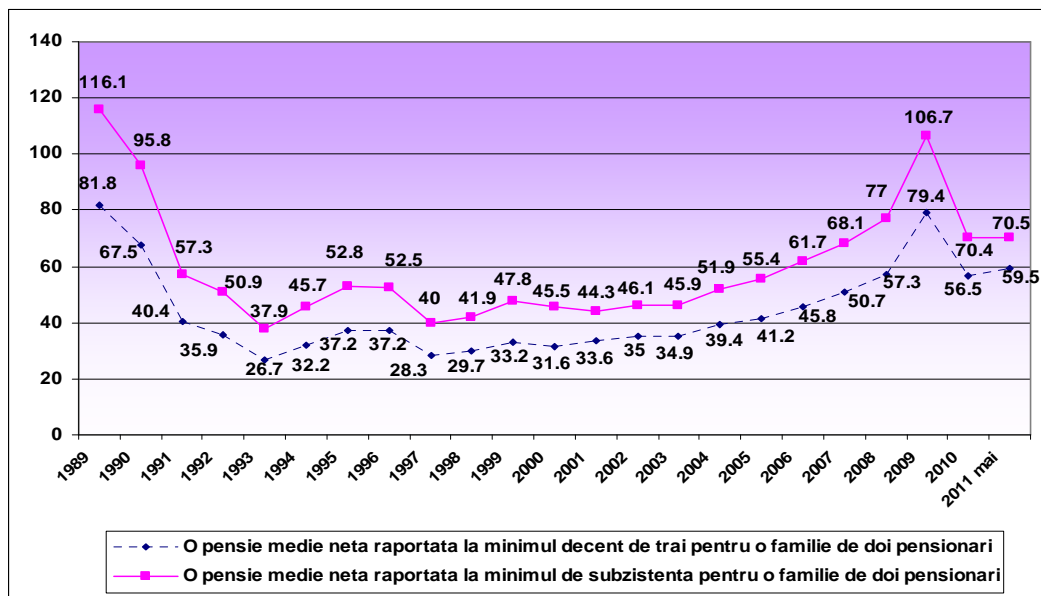

Dincolo de orice referințe la dinamica salarială sau la alte considerente de ordin teoretic, realitatea este că pensionarii de asigurări sociale și-au câștigat prin contribuții pe termen lung dreptul la pensie.

Indiferent de dinamica salarială dintr-o etapă sau alta a dezvoltării sociale, după o viață de muncă, pensionarii sunt îndreptățiți, dacă nu la pensii foarte apropiate de salariile anterioare, măcar la pensii care să le permită acoperirea trebuințelor de consum decente.

Practica socială se află însă departe de un asemenea deziderat. *Nivelul mediu net al pensiei de asigurări sociale de stat* nu a permis acoperirea trebuințelor *minimului decent al familiei de pensionari* decât după anul 2007, și asta numai în situația existenței a 2 pensii într-o familie (*graficul nr. 23*).

Graficul nr. 23: Gradul de acoperire a consumului minim decent, respectiv consumului de subzistență în familia de pensionari cu 1 pensie medie netă de asigurări sociale de stat

Au existat însă intervale de timp în care două pensii medii nete nu au putut acoperi nici trebuințele *minimului de subzistență*: anii 1993-1994, 1997-2003 (*graficul nr. 23*).

Când familia de pensionari a dispus doar de o pensie medie netă, aceasta nu a putut satisface nici trebuințele minimului de subzistență (cu excepția anilor 1989 și 2009). O asemenea categorie de familii însă, niciodată nu și-au putut permite un nivel minim decent de trai (*graficul nr. 23*). Aceasta se explică și prin nivelul extrem de scăzut al valorii reale a punctului de pensie, dar și prin creșterea extrem de lentă a acesteia (*tabelul nr. 34*).

Teoretic, dinamica valorii reale a punctului de pensie indică tendința absolută de majorare, stagnare sau scădere a cuantumului pensiilor de asigurări de stat, sub influența variațiilor inflației.

Corelând dinamica aparent sensibilă a punctului real de pensie (VRPP) de după anul 2001 (*tabelul nr. 34*), cu datele graficelor nr. 22 și 23, observăm că, mult invocata creștere mai rapidă a pensiilor în raport cu salariile, din ultimii ani, chiar dacă a existat în termeni relativi, aceasta abia dacă a reușit să aducă în

domeniul consumului minim decent familia de pensionari dispunând de două pensii medii nete – dar numai începând din anul 2007 – ceea ce nu s-a întâmplat cu familia de pensionari, dispunând de o singură pensie medie netă, nici până în prezent.

Au existat intervale de timp în care nici măcar două pensii medii nete nu au putut acoperi trebuințele *minimului de subzistență* pentru familia de pensionari: 1993-1994, 1997-2003.

Tabelul nr. 34: Evoluția valorii reale a punctului de pensie (VRPP) în perioada aprilie 2001 - ianuarie 2010

ANUL	LUNA	ACTUL NORMATIV	VALOAREA PUNCTULUI	RATA INFLAȚIEI	VRPP (în RON)
2001	Aprilie	<i>Legea nr. 191/2001</i>	1.597.232 ROL	34,5	104,6
	Iunie	<i>HG nr. 523/2001</i>	1.693.066 ROL	34,5	110,9
	Septembrie	<i>HG nr. 781/2001</i>	1.762.482 ROL	34,5	115,4
	Decembrie	<i>HG nr. 1169/2001</i>	1.885.856 ROL	34,5	123,5
2002	Martie	<i>HG nr. 195/2002</i>	1.999.008 ROL	22,5	154,9
	Iunie	<i>HG nr. 518/2002</i>	2.098.959 ROL	22,5	162,6
	Septembrie	<i>HG nr. 920/2002</i>	2.161.928 ROL	22,5	167,6
	Decembrie	<i>HG nr. 1301/2002</i>	2.252.729 ROL	22,5	174,6
2003	Ianuarie	<i>Legea nr. 632/2002</i>	2.265.701 ROL	15,3	191,8
	Martie	<i>HG nr. 218/2003</i>	2.345.001 ROL	15,3	198,6
	Iunie	<i>HG nr. 614/2003</i>	2.408.317 ROL	15,3	204,0
	Septembrie	<i>HG nr. 1006/2003</i>	2.472.138 ROL	15,3	209,3
	Decembrie	<i>HG nr. 1383/2003</i>	2.548.775 ROL	15,3	215,5
2004	Ianuarie	<i>Legea nr. 519/2003</i>	2.652.000 ROL	11,9	233,6
	Martie	<i>HG nr. 263/2004</i>	2.705.040 ROL	11,9	238,3
	Iunie	<i>HG nr. 808/2004</i>	2.759.141 ROL	11,9	243,1
	Septembrie	<i>HG nr. 1297/2004</i>	2.869.507 ROL	11,9	252,8
2005	Ianuarie	<i>OUG nr.67/2004</i>	2.955.592 ROL	9,0	269,0
2006	Ianuarie	<i>Legea nr. 380/2005</i>	323,0 RON	6,56	301,8
	Septembrie	<i>OG nr. 42/2006</i>	339,3 RON	6,56	317,0
	Decembrie	<i>OUG nr.90/2006</i>	396,2 RON	6,56	370,2
2007	Septembrie	<i>OG nr. 40/2007</i>	416,0 RON	4,84	395,9
	Noiembrie	<i>OUG nr. 111/2007</i>	541,0 RON	4,84	514,8
2008	Ianuarie	<i>Legea nr. 387/2007</i>	581,3 RON	7,85	535,7
	Octombrie	<i>OUG nr. 226/2008</i>	697,5 RON	7,85	642,7
2009	Aprilie	<i>Legea nr. 19/2009</i>	718,4 RON	5,59	678,2
	Octombrie	<i>Legea nr. 19/2009</i>	732,8 RON	5,59	771,4
2010	Ianuarie	<i>Legea nr. 12/2010</i>	732,8 RON	6,09	688,2

Surse: Ministerul Muncii, [http://www.mmuncii.ro/pub/imagemanager/images/file/Statistica Statistici%20lunare/Ev_punct_pensie.pdf](http://www.mmuncii.ro/pub/imagemanager/images/file/Statistica%20lunare/Ev_punct_pensie.pdf), *** *Indicii anuali ai prețurilor de consum și rata anuală a inflației în perioada 1971-2010*, INS, 2011, calcul VRPP - M. Stanciu

Dacă până în anul 2009 punctul de pensie a avut o tendință de creștere (ce-i drept, destul de lentă, de la un an la altul), din anul 2010, punctul de pensie a început să scadă în valoare reală, ceea ce a mărit și mai mult

vulnerabilitatea veniturilor pensionarilor de asigurări sociale în fața inflației, a creșterii TVA ș.a.

Lipsa unor resurse indispensabile vieții normale în societate

A dispune de un *nivel de trai decent* se delimitează *radical* de orice situație economică inferioară, nu prin aceea că oamenii cu venituri peste pragul sărăciei ar trăi deja fără griji de ordin material, ci prin faptul că o asemenea stare permite manifestarea libertăților esențiale ale demnității umane, printr-o integrare socială normală în viața societății în care trăim.

Tabelul nr. 35: Populație săracă afectată de lipsa unor resurse materiale de largă necesitate, din țările UE, în anul 2007 (%)

Țara	Lipsă				Capacitatea		
	Tele-fon	TV color	Mașină de spălat rufe	Auto-mobil	De a achita rata (chiria) locuinței	De a încălzi locuința pe timpul iernii	De a face față unor cheltuieli neașteptate
EU-27	6	2	7	22	7	21	57
România	43	9	55	75	0	44	69
Bulgaria	39	20	55	67	5	17	96
Lituania	10	5	19	47	4	42	89
Ungaria	10	2	8	42	10	24	88
R. Cehă	6	3	2	43	14	18	82
Polonia	6	2	2	33	2	39	81
Slovacia	6	3	4	48	13	14	76
Franța	2	1	3	11	13	11	66
Spania	1	0	1	10	4	15	49
Germania	1	1	1	17	4	15	70
Norvegia	1	1	2	20	12	2	29
M. Britanie	1	0	2	20	9	9	50
Suedia	0	3	0	14	9	9	50

Notă: În cadrul cercetării realizate de Eurostat, în eșantionul populației sărace din România nu au fost identificate cazuri de familii cu credite la locuințe (știut fiind că acordarea unor credite bancare pentru cumpărarea de locuințe în România este permisă numai în cazul atestării existenței unor salarii situate cel puțin în jurul salariului mediu pe economie). O explicație similară este valabilă în cazul chirieșilor. Numai cei cu salarii în jurul salariului mediu pe economie își pot permite – și aceia cu mari dificultăți și eventual cu ajutor financiar din partea familiei lărgite – susținerea, în cadrul bugetului total al cheltuielilor de consum, a costurilor unei chirii pentru locuință.

Sursa: *Combating poverty and social exclusion, A statistical portrait of the EU*, Eurostat, 2010

În actuala etapă, *dimensiunea materială a bunăstării sociale* a devenit o premisă de bază a existenței unei ordini sociale echitabile și durabile, ce presupune ca toți membrii comunităților umane să dispună de un *stoc minim de bunuri economice*. Viața în societatea actuală nu este posibilă (exceptând asumarea fenomenului de excluziune socială) pentru familiile ce nu dispun de un cuantum minim de bunuri și servicii de consum specifice civilizației moderne (tabelul nr. 35).

Nu toți săracii din UE au aceleași șanse de a-și depăși situația de vulnerabilitate socială. A avea sau nu o locuință decentă poate face diferența între o viață normală și condiția de excluziune socială. Populația săracă din România care nu dispune de o locuință se deosebește net de săracii din celelalte țări europene, deoarece o condiție absolut indispensabilă pentru depășirea stării de sărăcie este valorificarea unei oportunități oarecare de a dobândi o locuință. Ori, acest fapt este imposibil în actualele condiții social-economice din România.

Tabelul nr. 36: Condiții de locuit în state ale UE, în anul 2009 (%)

Țara	La bloc	Supraaglomerare (o cameră din locuință revine la mai mult de o persoană)	Fără WC (în interior)	Fără baie sau duș (în interior)
Media la nivel UE	41,7	17,8	3,5	3,1
Spania	64,6	3,2	0	0
Grecia	56,0	25,0	1,8	1,1
Italia	53,4	23,3	0,2	0,4
Italia	53,4	23,3	0,2	0,4
Germania	53,1	7,0	1,2	0,3
R. Cehă	52,7	26,6	0,7	0,5
Slovacia	49,9	39,7	1,1	0,3
Polonia	47,8	49,1	4,8	5,6
Austria	42,6	13,2	1,3	0,7
Bulgaria	42,1	47,0	26,2	15,6
România	37,7	55,0	42,5	41,2
Franța	34,0	9,6	0,8	0,6
Ungaria	29,5	55,0	7,1	4,2
Danemarca	28,8	7,8	0	0,7
Belgia	19,6	3,9	0,6	0,9
Irlanda	3,1	3,7	0,3	0,6

Sursa: *Europe in figures*, Eurostat yearbook 2010

În anul 2007 (ultimele date disponibile), pentru circa 42 milioane de rezidenți europeni (circa 17% din populația UE), condițiile materiale de viață erau sever afectate prin lipsa unor resurse de largă necesitate. Atunci când aceștia au dispus totuși de un adăpost, Unii dintre ei nu și-au putut achita la timp facturile de întreținere a locuinței, alții nu au beneficiat de o locuință

încălzită pe timp de iarnă, alții nu au deținut un automobil sau un telefon etc. Proportia populației afectate astfel a fost net diferită în diverse zone ale UE: mai puțin de 1 din 10 persoane în țări ca statele nordice sau Olanda și Luxemburg, o treime din populație în țări ca Ungaria și Polonia, jumătate din populație în România și Letonia și aproape trei sferturi din populație în Bulgaria.

Deprivarea materială este extrem de răspândită în rândurile populației cu venituri mici (două treimi din populația cu venituri mici din Cipru, Slovacia și Polonia și chiar mai mult în Ungaria (71%), Letonia (76%), România (85%), Bulgaria (94%).

Pe de altă parte, fondul de locuințe din țara noastră prezintă încă neajunsuri serioase. La nivel național, proporția locuințelor care dispun de baie și toaletă în incintă nu depășește 60%. Dotarea gospodăriilor românești este puternic diferențiată, fiind mai echilibrată în urban. *Locuințele urbane* au acces relativ larg la rețelele publice de canalizare, gaze naturale și electricitate. Cu toate acestea 12% dintre locuințele urbane nu au încă baie proprie.

Condițiile de viață din rural. Din cele 7,4 milioane de gospodării din România, 44% sunt în rural iar dintre acestea, 88% nu dispun de baie proprie. În cele mai multe zone, satul românesc actual pare mai aproape de Evul Mediu (din punctul de vedere al accesului la apa curentă și al prezenței băilor în interiorul locuințelor) decât de modernitate.

Un motiv obiectiv al lipsei băilor din casele rurale din România este acela că *nu există încă apă curentă și canalizare în toate satele*. În anul 2009, numai 13% dintre locuințele rurale erau racordate la rețeaua centrală de canalizare, ponderea respectivă fiind cea mai redusă din UE (*INS, 2010*).

Așa cum rezultă și din tabelul nr.36, populația săracă și chiar cea cu venituri ce se apropie de media din România se detașează net în context european, și prin aceea că, în cele mai multe cazuri, fără a-și fi rezolvat în mod acceptabil problema locuirii, nu-și poate permite schimbarea locuinței sau achiziționarea unei noi locuințe, deoarece atât nivelul chiriilor cât și costul locuințelor exced cu mult posibilitățile lor de susținere financiară. În România actuală, *deficitul sau necesarul locativ* este de cel puțin *un milion de locuințe*, dintre care cel puțin 300.000 în București. Cei care dispun de o locuință sunt, în proporție de 97%, proprietarii acesteia (dată fiind nesiguranța economică ridicată asociată statutului de chiriaș în România, spre deosebire de Occident, unde ponderea locuirii cu chirie este mult mai ridicată, deoarece este mai accesibilă și, în unele țări, chiar mai avantajoasă).

Înzestrarea gospodăriilor este direct corelată cu creșterea nivelului de educație al capului de gospodărie și cu gradul de ocupare în muncă. Populația din urban locuiește în cea mai mare parte în apartamente cu doua camere dotate cu obiectele casnice de strictă necesitate (aragaz, frigider, mașină de spălat rufe, aspirator, telefon fix). Totuși, în România, numai 36% dintre locuințe sunt înzestrate cu computere, iar cu autoturisme, doar 29%.

Românii lucrează la fel de mult ca alți europeni

În jur de 34 milioane de europeni trăiesc în gospodării unde adulții lucrează, de regulă, cu circa 20% *sub potențialul de angajare în muncă aferent unui an calendaristic*: Irlanda (14% angajați sub potențial), Ungaria, Belgia și Germania (12%). La polul opus se află țări cu nivel ridicat de angajare precum Cipru (doar 4% angajați sub potențial), Luxemburg, Letonia, Lituania, Slovacia, Estonia, Suedia (5%).

La nivelul opiniei generale, dar și al multor politicieni, *sunt persoane care susțin că românii ar fi mai săraci deoarece muncesc mai puțin decât alți europeni*. Sudii recente infirmă net însă această supoziție.

Dintr-un studiu realizat recent de *Fundația Europeană pentru Îmbunătățirea Condițiilor de Viață și de Muncă (Eurofound, 2010)*, rezultă că românii lucrează în jur de 42 de ore pe săptămână, adică un timp ușor mai ridicat decât oricare dintre națiunile europene investigate în cadrul studiului. După români, următorii clasati sunt polonezii, apoi cehii și letonii cu câte 41,7 ore pe săptămână. Francezii muncesc cel mai puțin – în jur de 38,4 ore pe săptămână.

Există o diferență substanțială între numărul de ore lucrate în statele mai vechi membre ale Uniunii Europene (39,9 ore pe săptămână) și cele mai noi (42 ore pe săptămână).

La nivelul celor mai mulți angajați, din întreprinderile de stat dar mai ales din întreprinderile private, există o mare presiune psihologică, în sensul autoangajării în prestarea unor ore de muncă suplimentare (cel mai frecvent neretriuate), pentru a dobândi astfel garanția că nu-și vor pierde locul de muncă.

În jur de 66% dintre romani afirmă că sunt nevoiți să lucreze ore suplimentare, acasă sau la firmă, pentru a putea face față sarcinilor practic supradimensionate, în raport cu fișa teoretică a postului, ce le sunt atribuite. 23% dintre cei circa 5 milioane de angajați lucrează câte 10-12 ore zilnic, iar 45% dintre aceștia declară că sunt extenuați atunci când ies de la serviciu. În general, absolvenții de studii superioare lucrează mai mult decât celelalte categorii de angajați, în timpul săptămânii. Persoanele cu studii primare se regăsesc mai frecvent în rândurile celor care lucrează suplimentar mai degrabă în weekend.

Aproape o treime dintre angajați (29%) lucrează pentru serviciu și când ajung acasă. Între aceștia, cel mai frecvent se regăsesc absolvenții de studii superioare (49%), angajații din sectorul public (34%) și cei care muncesc mai puțin de 8 ore (peste 50%).

O proporție ridicată dintre români (62%) consideră că munca lor este solicitantă, iar 20% susțin că este foarte solicitantă (*Berindei, 2010*).

5. ORAȘE MICI ÎN DERIVĂ

Dinamica orașelor mici

Cele două viteze ale economiei românești. În Uniunea Europeană se vorbește tot mai mult despre *cele două viteze ale economiei din Europa*. Unele state vestice își continuă dezvoltarea în ritm susținut constituind pilonii economici ai *Zonei euro* (Germania, Luxemburg, Olanda ș.a.), în timp ce alte state, în cel mai bun caz, stagnează, luptându-se cu datorii și dezechilibre structurale dificil de compensat (Portugalia, Grecia, Bulgaria, Ungaria, România ș.a.).

Evoluția economică a României, ca și a altor țări europene, în următorul deceniu, este greu de prevăzut, și ca urmare, există prognoze de toate calibrele. Sunt prea mulți factori, unii cu adevărat impredictibili, ce ar trebui luați în seamă într-o simulare a variantelor posibile de viitor.

Tablel nr. 37: Dezvoltarea economică a unor județe în anul 2011

Județe mai dezvoltate		Județe mediu dezvoltate		Județe mai sărace	
Denumire	PIB/loc. (euro)	Denumire	PIB/loc. (euro)	Denumire	PIB/loc. (euro)
Ilfov	14.289	Prahova	5.950	Satu Mare	3.940
Timișoara	8.218	Gorj	5.753	Galați	3.938
Argeș	7.712	Vâlcea	5.753	Ialomița	3.860
Cluj	7.625	Alba	5.709	Buzău	3.708
Brașov	6.923	Bihor	5.354	Călărași	3.570
Constanța	6.709	Hunedoara	5.080	Mehedinți	3.532
Arad	6.119	Brăila	4.537	Suceava	3.488
Sibiu	6.412	Caraș-Severin	4.446	Teleorman	3.484
		Dolj	4.313	Olt	3.460
		Harghita	4.308	Vrancea	3.242
		Iași	4.291	Neamț	3.224
		Bistrita-Nasaud	4.168	Giurgiu	3.132
		Bacău	4.155	Botoșani	2.804
		Mureș	4.135	Vaslui	2.513
		Sălaj	4.040		
		Dâmbovița	4.015		

Sursa: *** *Cele două viteze ale României*, RL, 04.04.2011

Cert este însă că, și la nivel județean, România prezintă o situație destul de inegală din perspectiva premiselor de dezvoltare. Unele județe recuperează mai repede decalajele social-economice față de media economică a UE, în timp ce altele se descurcă mai greu.

În prima categorie sunt județele cu industrii mai consistente, orientate spre producții de export, cum sunt cele din Transilvania (Sibiu, Brașov, Cluj), sau județele ce includ mari orașe (Timișoara, Arad, Constanța, Argeș), sau Capitala. Nivelul de dezvoltare economică al acestora depășește în multe cazuri media UE.

Județe cu deficit masiv de dezvoltare se află în Moldova (Vaslui, Botoșani, Suceava, Neamț) și în Câmpia Română (Teleorman, Călărași, Olt ș.a.). În asemenea județe, dependența populației de sistemul de protecție socială este foarte ridicată, deoarece există o pondere scăzută a populației ce dispune de un loc de muncă.

Unele județe au devenit mai bogate pe timpul crizei. Județul Argeș a prosperat pe fondul creșterii exporturilor de autovehicule, PIB-ul județului crescând cu 3 miliarde de lei. În județul Cluj, a funcționat fabrica Nokia ce a adus un plus la bugetul județului de circa 2,2 miliarde de lei, în 2009. În 2011 însă, Nokia a părăsit România. Cu sume mai mici au prosperat și județele Timiș, Brașov și Arad.

Majoritatea județelor însă au sărăcit în anii de criză. În 31 de județe, recesiunea s-a resimțit din plin. Cele mai mari pierderi au înregistrat județele Iași, Dolj, Galați, Mureș și Hunedoara. Recesiunea a afectat și Bucureștiul, care concentrează cele mai multe locuri de muncă din țară. Acesta ocupă locul 8 în topul zonelor afectate de recesiune din România.

Orașele mici din România sunt unități administrativ-teritoriale cu o populație cuprinsă între 5.000 și 30.000 de locuitori, ocupând rangul III în ierarhia localităților din țara noastră. Orașele mici cu peste 25.000 de locuitori pot dobândi, în condițiile legii, și statutul de municipiu, prin care ocupă rangul II în sistemul național de localități (*L. 351 din 2001 privind Planul de amenajare a teritoriului național*).

În anul 2009, rețeaua de localități urbane din România era formată din 320 de orașe, dintre care 250 se încadrau în categoria orașelor mici, cu 30.000 de locuitori și reprezentând 78,1% din totalul orașelor țării. Dintre acestea, 36 aveau rangul de municipiu. Comparativ cu anul 2002, numărul localităților urbane mici a crescut cu 53 (26,9%) în decurs de 7 ani. La acestea s-au adăugat 6 orașe mici prin descreșterea demografică a unor localități urbane mai mari.

Distribuția orașelor mici în plan teritorial indică o concentrare mai mare a acestora în județele Suceava, Prahova, Hunedoara și Maramureș, județe care se remarcă prin numărul mare de localități urbane: 16 localități urbane în Suceava, 14 în Prahova, 14 în Hunedoara și 13 în Maramureș. Ponderea orașelor cu mai puțin de 30.000 de locuitori în cadrul rețelei urbane județene este de 93,8% în județul Suceava și de 90,8% în județele Alba și Vâlcea. Un număr redus de orașe mici se găsesc în județele Galați și Giurgiu, acestea deținând fiecare câte 2 orașe. Alte județe, precum Argeș, Bistrița-Năsăud, Brăila, Buzău, Cluj, Iași, Neamț, Sălaj, Teleorman și Vaslui conțin fiecare câte 3 orașe mici. Județul Suceava se remarcă prin numărul relativ ridicat de orașe mici de dată recentă,

respectiv 8 dintr-un total de 53, provenind din declararea unor comune drept orașe. O situație similară prezintă județele Ilfov și Maramureș, cu câte 5 astfel de orașe fiecare.

După anul 1989, orașele mici din România au avut de trecut proba dură a supraviețuirii. În anii tranziției la economia de piață, majoritatea orașelor mici au decăzut economic și social, din cauza desființării unor obiective economice și a reducerii locurilor de muncă. Nivelul veniturilor obținute de populația din asemenea orașe s-a situat, de regulă, cu 20-30% sub media veniturilor populației pe țară.

În prezent, în orașele mici, mai există puține obiective industriale, probabilitatea ca și acestea să se închidă, din cauza crizei, fiind foarte mare. În asemenea orașe, rata șomajului este mult mai ridicată decât la nivelul mediei naționale.

Politicile de creștere a calității vieții din orașele mici, acolo unde nu au lipsit cu desăvârșire, au avut o slabă eficiență sau au fost incoerente. În anul 1998 (la aproape un deceniu de la Revoluția din '89), statul a creat unele facilități pentru creșterea șanselor de dezvoltare a unor zone defavorizate.

*A fost legiferată scutirea de taxe vamale și TVA a anumitor firme, scutirea de la plata impozitului pe profit pe durata funcționării în zona defavorizată ș.a. În intervalul anilor 1998-2003 au fost instituite 38 de zone defavorizate, apoi numărul lor a scăzut la 28 (înglobând 160 de localități). Asemenea avantaje a fost eliminată după aderarea României la UE, avantajele fiscale ne fiind permise pe piața unică europeană. Avantajele acordate de statul român înainte de intrarea României în UE au fost însă departe de a scoate din sărăcie populația din asemenea așezări, aceste zone devenind mai degrabă un paradis fiscal pentru antreprenorii oportuniști. Politicile respective, deși au fost bune în esență, au fost tardive și nu și-au atins scopul. Controalele autorităților fiscale au demonstrat că multe firme au profitat de statutul orașelor respective doar pentru a-și reduce impozitele, fără a desfășura efectiv activitățile economice declarate (au declarat activități fictive). Multe dintre orașele mici, mai ales cele monoindustriale, se confruntă de peste două decenii cu *probleme grave de poluare a mediului*, ca efect al dezmembrării haotice, nesupravegheate, a unor obiective industriale (raportul *Societății Academice din România* în colaborare cu *Siemens SRL* privind situația orașelor mici și mijlocii din România).*

Declararea de noi orașe a antrenat, la început, o creștere a numărului de locuitori pentru această categorie de așezări și, implicit, pentru mediul urban. În anul 2009, populația celor *250 de orașe mici din România* era de 2.938.749 persoane, adică 24,9% din populația urbană a țării. Față de anul 2002, s-a produs un salt al ponderii populației care locuia în această categorie de orașe, de la 20,1% la 24,9%. Totuși, concentrarea populației din orașele mici nu este impresionantă în raport cu numărul mare al acestor entități administrative. 118 orașe mici au mai puțin de 10.000 de locuitori, iar 20 dintre ele au chiar sub 5.000 de locuitori, adică au rămas cu mai puțin decât prevede legea pentru această categorie de localități. Deși

au dobândit statutul de oraș, în ultimii ani, multe comunități urbane mici nu dispun de infrastructură și dotări edilitare adecvate.

Ponderile locuitorilor din orașele mici în totalul populației urbane din județ sunt extrem de inegale, fiind cuprinse între 3,2% și 74,9%. Cele mai mari ponderi le înregistrează populația orașelor mici din județele Ilfov (74,4%), Alba (68,9%) și Suceava (64,7%), iar cele mai mici, din județele Galați (3,2%), Iași (9,0%) și Brăila (9,5%).

Diminuarea populației din orașele mici. În perioada 2002-2009⁷, majoritatea orașelor mici au înregistrat reduceri ale populației (pentru orașele noi s-au utilizat date statistice din anul ulterior declarării localității urbane). Din cele 250 de orașe mici, un număr de 177 (77,8%), au avut o dinamică demografică negativă. Cele mai mari scăderi ale ponderii numărului de locuitori au înregistrat orașele Solca (jud. Suceava) cu 44,9%, Budești (jud. Călărași) cu 23,2%, Sovata (jud. Mureș) cu 19,5%, Curtici (jud. Arad) cu 18,6% și Berești (jud. Galați) cu 10,5%. Diminuarea ponderii populației s-a înregistrat în toate orașele mici din 13 județe: Botoșani (6 orașe), Brăila (3 orașe), Buzău (3 orașe), Caraș-Severin (7 orașe), Covasna (4 orașe), Dâmbovița (6 orașe), Dolj (6 orașe), Galați (2 orașe), Hunedoara (11 orașe), Mehedinți (4 orașe), Olt (6 orașe), Sălaj (3 orașe) și Teleorman (3 orașe).

Doar în județul Ilfov orașele mici au înregistrat evoluții demografice pozitive. În acestea, creșterea demografică este corelată cu dezvoltarea economică din zona București-Ilfov.

Scăderea populației din orașele mici s-a datorat atât *diminuării sporului natural al populației*, cât și *migrației forței de muncă* spre alte zone, ca urmare a *procesului de restructurare economică*. În paralel cu acest fenomen a avut loc și un proces de *îmbătrânire a populației*. Tendințele de scădere și îmbătrânire a populației, înregistrate în multe orașe mici, au dus la scăderea rolului și funcțiilor acestora și au afectat potențialul de dezvoltare economică, *diminuând capacitatea de a depăși efectele crizei*.

Dezvoltarea economică a orașelor mici este condiționată, în principal, de gradul lor de atractivitate. În comparație cu orașele mari a căror influență în teritoriu se exercită în raport de multiple facilități pe care le oferă (infrastructură, locuri de muncă, unități școlare, sanitare, de cultură etc.), orașele mici au o influență limitată în teritoriu.

În anul 2002, în orașele cu mai puțin de 30.000 de locuitori (191 orașe), numai 54% dintre locuințe erau conectate la sistemul de canalizare, 69% erau conectate la o rețea de apă în locuință, 56% erau racordate la rețeaua de gaze naturale și numai 18% erau conectate la sistemul de energie termică (*Diagnoza locuirii: lipsa unei locuințe sau locuirea în condiții precare*, ICCV, 2004, citat de *Planul Național de Dezvoltare 2007-2013*, 2005). În

⁷ Pentru orașele noi s-au utilizat date statistice din anul ulterior declarării localității urbane.

orașele mici nu sunt îndepliniți indicatorii minimali privind dotarea de bază prevăzuți de lege pentru această categorie de așezări.

Multe orașe mici din România includ, administrativ, și unele cartiere ce sunt, de fapt, sate al căror nivel de dezvoltare corespunde mediului rural.

Date suplimentare pentru ilustrarea acestei tematici pot fi găsite în anexa nr. 1 la finalul prezentei lucrări.

Influențe ale crizei asupra șomajului

Ca efect al angajării tot mai reduse de tip salarial, în județele Teleorman, Brăila și Hunedoara, s-au înregistrat *ponderi ridicate ale șomajului structural și ale ocupării în agricultura de subsistență*. În perioada decembrie 2008 – ianuarie 2010, numărul de șomeri din urbanul județului Brăila a crescut cu 230,8%, din urbanul județului Hunedoara cu 81,9%, în timp ce în perioada aprilie 2009 – aprilie 2010, numărul de șomeri din urbanul județului Teleorman a crescut cu 38,8%. O dinamică similară a avut-o *numărul de șomeri noi înregistrați în centrele urbane mici* din județele Brăila (3 orașe), Hunedoara (11 orașe) și Teleorman (3 orașe). În orașele mici din județul Brăila, numărul șomerilor înregistrați a crescut, în perioada decembrie 2008 – ianuarie 2010, după cum urmează: cu 32,6% în orașul Însurăței, cu 38,5% în orașul Ianca și cu 57,9% în orașul Făurei. Ca tipologie funcțională, orașele Făurei și Însurăței sunt orașe industriale și de servicii, iar orașul Ianca este un oraș mixt.

Tabelul nr. 38: Dinamica numărului de șomeri în orașele mici din județul Brăila

Nr. crt.	Număr șomeri					Creșterea numărului de șomeri în perioada dec. 2008 - ian. 2010 (%)
	Oraș	Dec. 2008	Ian. 2009	Dec. 2009	Ian. 2010	
	Mediul urban	1.793	2.109	5.538	5.931	230,8
1	Făurei	126	127	190	199	57,9
2	Ianca	418	408	557	579	38,5
3	Însurăței	230	248	280	305	32,6

Sursa: Agenția pentru Ocuparea Forței de Muncă, Brăila

Tabelul nr. 39: Dinamica numărului de șomeri în orașele mici din județul Hunedoara

Nr. crt.	Număr șomeri					Creșterea numărului de șomeri în perioada dec. 2008 - ian. 2010 (%)
	Oraș	Dec. 2008	Ian. 2009	Dec. 2009	Ian. 2010	
	Mediul urban	8.862	9.871	15.594	16.119	81,9
1	Brad	401	414	863	858	114,0
2	Lupeni	573	725	893	917	60,0
3	Orăștie	702	831	1.377	1.401	99,6
4	Vulcan	834	893	1.303	1.357	62,7
5	Aninoasa	170	181	245	265	55,9
6	Călan	504	577	961	958	90,1
7	Geoagiu	245	199	365	385	57,1
8	Hațeg	508	557	517	521	2,6
9	Petrla	884	1.085	1.310	1.354	53,2
10	Simeria	632	398	718	738	16,8
11	Uricani	210	194	216	222	5,7

Sursa: Agenția pentru Ocuparea Forței de Muncă Hunedoara

În cele 11 orașele mici din județul Hunedoara a avut loc o creștere a numărului de șomeri înregistrați cu ponderi între 2,6-114%. Creșterile semnificative ale numărului de șomeri înregistrați în localitățile urbane mici sunt legate și de caracterul monoindustrial al acestor orașe.

În orașele mici din județul Teleorman, în perioada aprilie 2009 – aprilie 2010, numărul șomerilor înregistrați a crescut cu 25,2% în Turnu Măgurele, cu 25,8% în Videle și cu 22% în Zimnicea.

Tabelul nr. 40: Dinamica numărului de șomeri în orașele mici din județul Teleorman

Nr. crt.	Oraș	Număr de șomeri		Creșterea numărului de șomeri în perioada aprilie 2008-aprilie 2010 (%)
		Aprilie 2009	Aprilie 2010	
	Mediul urban	15.706	21.793	38,8
1	Turnu Măgurele	3.050	3.820	25,2
2	Videle	2.422	3.047	25,8
3	Zimnicea	2.950	3.599	22,0

Sursa: *Buletin Statistic Lunar*, aprilie 2010, Direcția Județeană de Statistică Teleorman, citat de *Strategia de Dezvoltare Durabilă a Județului Teleorman 2010-2020*, 2010

Datele privind nivelul șomajului din orașele mici ale județelor Brăila, Hunedoara și Teleorman arată că starea de criză economică a fost resimțită acut de populația din aceste așezări. Același lucru îl indică ponderea șomerilor calculată lunar pentru populația în vârstă de 18-62 de ani din

orașele mici din județele Buzău și Constanța. În unele orașe mici, din județul Buzău (3 orașe) și din județul Constanța (6 din 8) ponderea șomerilor calculată pentru mediul urban a fost mai ridicată.

Tabelul nr. 41: Ponderea șomerilor în populația stabilă din unele orașe mici din România

Nr. crt.	Mediul urban/ Oraș	Număr de șomeri înregistrați	Populația stabilă (18-62 ani)	Pondere șomeri în populația stabilă
Județul BUZĂU (decembrie 2010)				
	Mediul urban	5.851	138.298	4,2
1	Nehoiu	657	7.233	9,1
2	Pătârlagele	305	4.878	6,3
3	Pogoanele	601	4.363	13,8
Județul CONSTANȚA (februarie 2011)				
	Mediul urban	10.437	350.969	3,0
1	Băneasa	522	3.261	16,0
2	Cernavodă	430	12.888	3,3
3	Eforie	248	7.034	3,5
4	Hârșova	644	6.767	9,5
5	Murfatlar (Basarabi)	180	7.461	2,4
6	Negru Vodă	109	3.529	3,1
7	Ovidiu	248	9.604	2,6
8	Techirghiol	164	5135	3,2

Surse: Agenția pentru Ocuparea Forței de Muncă Buzău, Agenția pentru Ocuparea Forței de Muncă Constanța

Creșterea numărului de șomeri în perioada de criză economică, în unele orașe mici, s-a datorat disponibilizărilor operate de unele societăți, șomajului tehnic din unele întreprinderi, precum și numărului de absolvenți care nu și-au găsit un loc de muncă.

Studii de caz: orașele Videle și Zimnicea

În septembrie 2011, *Institutul de Cercetare a Calității Vieții* a inițiat cercetarea situației social-economice a populației din unele orașe mici din România, în vederea identificării impactului crizei declanșate în 2008 asupra acesteia. În acest scop s-au aplicat trei tipuri de interviuri semistructurate, la nivelul populației, al unor agenți economici încă activi în zonă și al Primăriilor din localitățile respective.

Aspecte demografice. În anul 2009, populația orașului Videle era de 11.671 locuitori, iar cea a orașului Zimnicea era de 15.122 locuitori, după ce acestea s-a parcurs deja o etapă de scădere demografic (***) *Anuarul...*, INS, 2003, 2010).

Tabelul nr. 42: Evoluția populației în orașele Videle și Zimnicea, în intervalul 2002-2009

Orașul	2002	2009	Dinamica numărului de locuitori 2002-2009	
			Număr	%
Videle	11.953	11.671	-282	-2,4
Zimnicea	16.131	15.122	-1.009	-6,3

Surse: *** *Anuarul Statistic al României 2009*, INS, București, 2010,
*** *Anuarul Statistic al României 2003*, INS, București, 2004

Cele două orașe au devenit puțin atractive pentru forța de muncă din regiune, încă dinainte de începerea crizei economice actuale, din cauza activității economice reduse ce nu asigură suficiente locuri de muncă, și a dotării nesatisfăcătoare a mediului citadin cu utilități publice. În asemenea condiții, migrația spre cele două orașe a înregistrat solduri negative chiar și într-un an de creștere economică la nivel național.

Tabelul nr. 43: Migrația spre orașele Videle și Zimnicea, în anul 2008

Orașul	Sosiți	Plecați	Sold
Videle	165	226	-61
Zimnicea	169	202	-33

Sursă: *Anuarul Statistic al Județului Teleorman 2009*, Direcția Județeană de Statistică Teleorman, 2009

Structura pe vârste a unei comunități – tineri 0-14 ani, adulți 15-59 de ani și bătrâni peste 60 de ani – este importantă din perspectiva șanselor de dezvoltare socială. La recensământul din 2002, cele două orașe – Videle și Zimnicea – aveau o populație ușor îmbătrânită: copiii aveau o pondere de 18,4% în populația din orașul Videle și 15,5% în orașul Zimnicea.

Tabelul nr. 44: Structura populației pe grupe de vârstă în orașele Videle și Zimnicea, în anul 2002

Orașul	Total		Grupa de vârstă					
			0-14 ani		15-59 de ani		60 de ani și peste	
	Număr	%	Număr	%	Număr	%	Număr	%
Videle	11987	100	2.205	18,4	7.666	64,0	2.116	17,6
Zimnicea	15672	100	2.435	15,5	9.934	63,4	3.303	21,1

Sursă: *Recensământul populației și al locuințelor. 18 martie 2002, vol. I – Populație – Structură demografică*, INS, București, 2003

Indicele de îmbătrânire a populației (I.I.P.) semnifică nivelul de îmbătrânire a populației (peste 60 de ani) dintr-o anumită localitate, în raport cu populația de 0-14 ani. În anul 2002, (I.I.P.) era de 95,9% pentru orașul Videle, și de 135,6% pentru orașul Zimnicea.

Tabelul nr. 45: Indicele de îmbătrânire a populației (I.I.P.) în orașele Videle și Zimnicea în anul 2002

Orașul	Populație total	Grupa de vârstă		I.I.P. (%)
		0-14 ani	Peste 60 ani	
Videle	11.987	2.205	2.116	95,9
Zimnicea	15.672	2.435	3.303	135,6
Mediul urban din Județul Teleorman	140.093	22.763	20.773	91,3

Sursă: *Recensământul populației și al locuințelor. 18 martie 2002, vol. I – Populație – Structură demografică*, INS, București, 2003

În orașul Zimnicea, procesul de îmbătrânire a fost mult mai accentuat.

Economia orașului Videle se bazează, în principal, pe *extracția de petrol și gaze naturale*, din care derivă sau care susțin economic în zonă, alte câteva domenii de activitate⁸. Dintre acestea menționăm:

- extracția petrolului și a gazelor naturale plus serviciile conexe;
- comerțul cu amănuntul în magazine nespecializate, cu vânzare predominantă de produse alimentare, băuturi și tutun;
- lucrările de construcții clădiri rezidențiale și nerezidențiale.

O altă activitate de bază este *agricultura*, care se desfășoară la nivel de microferme și într-o mai mică măsură sub formă asociativă.

Economic, orașul Videle a fost în declin în ultimii ani. Economia centrată pe *extracția de petrol și gaze naturale* și-a restrâns treptat activitatea și, implicit, numărul locurilor de muncă. Preluarea de către Petrom și, ulterior, de către OMV a *Schelei de producție Videle* nu a îmbunătățit situația. Criza economică a accentuat trendul negativ al activităților industriale, astfel că, în prezent, exploatarea funcționează la numai o treime din capacitate. În absența alternativelor pentru un loc de muncă, migrația spre alte zone a forței de muncă a devenit un fenomen curent.

Economia orașului Zimnicea este ceva mai diversificată și se bazează pe următoarele domenii de activitate⁹:

- distribuția combustibililor gazoși prin conducte;
- producția de tuburi, țevi, profile tubulare și accesorii;
- comerțul cu amănuntul în magazine nespecializate, cu vânzare predominantă de produse alimentare, băuturi și tutun;
- fabricarea produselor din carne;
- cultivarea cerealelor, a plantelor leguminoase și a celor oleaginoase.

⁸ Acestea au fost stabilite în funcție de profilul firmelor active (*Strategia de Dezvoltare Durabilă a județului Teleorman 2010-2020*, 2010).

⁹ Stabilite de asemenea în raport de profilul firmelor active (*Strategia de Dezvoltare Durabilă a județului Teleorman 2010-2020*, 2010).

Potențialul agricol al zonei este valorificat și dezvoltat de *Grupul InterAgro*, care prin *SC Cerealcom SA Teleorman* cultivă cereale, tutun, floarea soarelui etc. Mai practică de asemenea legumicultura, pomicultura și cultivarea viței de vie.

Producția agricolă obținută este valorificată de Grupul InterAgro prin producerea de energie alternativă – biocombustibil, bioetanol – prin activități de morărit și panificație, fabricarea de biscuiți și napolitane, vinificație și fabricarea de produse din carne.

Prin intermediul *SC Intercereal SRL*, Grupul InterAgro desfășoară colectarea, condiționarea și depozitarea produselor agricole.

Activitățile din domeniul agriculturii și cel al producerii de biocombustibil, desfășurate de firme cu profil agricol, par să predomine în economia orașului. În Zimnicea, sectorul agricol mai este important și din perspectiva numărului de populație ocupată. Agricultura ocupă o mare parte a populației active, aproximativ 2.000 de persoane (date furnizate de primăria orașului Zimnicea). Se practică o agricultură pe suprafețe mici, de subzistență, care asigură gospodăriilor producții mici pentru consum propriu și venituri relativ reduse.

Influențele crizei asupra administrației publice locale

Bugetele publice locale. Criza a influențat advers bugetele publice locale ale orașelor mici în următoarele moduri:

- prin micșorarea sumelor distribuite de la bugetul de stat;
- prin micșorarea veniturilor obținute pe plan local.

Declinul economic la nivel național, reflectat prin scăderea PIB, s-a repercutat și asupra bugetelor locale. În anul 2009, PIB-ul României a suferit o diminuare cu 7,1% față de anul anterior. La aceasta a contribuit scăderea producției în următoarele sectoare: agricultură, vânătoare și silvicultură – 1,0%, industrie – 0,3%, construcții – 1,4%, servicii – 3,0%, impozite nete – 1,4% (***) *Anuarul ...*, INS, 2010).

Pentru diminuarea efectelor crizei economice, au fost adoptate unele acte normative ce au avut în vedere diminuarea arieratelor și reducerea decalajului dintre veniturile și cheltuielile publice locale ale unităților administrativ teritoriale. Dintre acestea amintim Ordonanța de Urgență nr. 63 din 30 iunie 2010 pentru modificarea și completarea Legii nr. 273/2006 privind finanțele publice locale, precum și pentru stabilirea unor măsuri financiare, care a fost publicată în Monitorul Oficial nr. 450 din 2 iulie 2010.

Criza economică și măsurile de austeritate adoptate la nivel central au afectat negativ bugetele locale ale unităților administrativ-teritoriale mici, deoarece sumele alocate acestora au devenit mai mici. Prin Ordonanța de Urgență nr. 63

din 30 iunie 2010 s-a alocat fiecărei localități urbane, inclusiv orașelor mici, o cotă de 77% din impozitul pe venit încasat la bugetul de stat, față de cota de 82% din impozitul pe venit ce se alocă prin Legea nr. 273 din 29 iunie 2006. Diminuarea cu 5% a cotei din impozitul pe venit se regăsește la nivelul cotelor defalcate, după cum urmează:

- 44% la bugetele locale ale orașelor, față de 47%;
- 12% la bugetul local al județului față de 13%;
- 21% pentru echilibrarea bugetelor locale ale orașelor, față de 22%.

În cazul orașelor mici, măsura reducerii decalajelor dintre veniturile și cheltuielile publice locale ale administrațiilor teritoriale a generat *riscul neasigurării finanțării unor servicii publice prestate de autorități*, cum sunt: alimentarea cu apă, canalizarea, salubritatea, încălzirea locuințelor etc. și, prin aceasta, degradarea condițiilor de viață ale comunităților. De altfel, *diminuarea procentelor prevăzute la capitolul alocări bugetare* – prin Ordonanța de Urgență nr. 63 din 30 iunie 2010 – a fost semnalată la nivel de Administrație Publică Locală (cazul orașului Videle).

Diminuarea respectivă a fost resimțită și de bugetului local al Primăriei Zimnicea. Partea provenită de la bugetul de stat s-a diminuat în anul 2010 față de anul 2008 în proporție de 36%. Diminuarea părții din buget provenită de la bugetul de stat a avut loc în condițiile în care bugetele publice locale ale orașelor mici depind într-o mare măsură de bugetul central.

Conform „*Strategiei de Dezvoltare Durabilă a Județului Teleorman 2009-2010*”, în anul 2009, în localitățile urbane mici ale județului, partea din bugetele locale care provenea de la bugetul central, pe diferite căi, depășea 50%, fiind de 57% în orașul Videle și de 74% în orașul Zimnicea. Numai 43% și, respectiv, 26% din bugetele publice locale ale celor două orașe proveneau din taxe și impozite locale. Resursele financiare proprii ale unităților urbane mici fiind limitate, situațiile de subfinanțare a unor servicii sau instituții publice au fost frecvente: „*Autofinanțarea e sub necesarul serviciilor ce le administrează* (Primăriile orașelor mici - n.n.), *acestea confruntându-se cu probleme serioase de buget* (reprezentant Asociația Orașelor din România (AOR)).

Reducerea bugetelor locale în perioada de criză s-a produs și prin diminuarea gradului de colectare a taxelor și impozitelor. La aceasta au contribuit doi factori: *scăderea activității firmelor și reducerea veniturilor populației*. Numărul mare de firme care au intrat în faliment sau care și-au restrâns activitatea, ca urmare a scăderii cererii pentru bunurile și serviciile furnizate de acestea, a contribuit la scăderea încasărilor la bugetele locale: „*micile firme având probleme financiare, aceasta duce, implicit, la imposibilitatea plății impozitelor și taxelor* (reprezentant AOR).

Administrațiile publice locale au resimțit în grad diferit influențele crizei asupra bugetelor – pe partea de venituri proprii - „*în funcție de firmele care au fost mai mult sau mai puțin afectate de criză* (reprezentant AOR).

Reducerea veniturilor a numeroase categorii de populație s-a reflectat de asemenea asupra bugetelor locale ale orașelor mici prin restanțe sau întârzieri la plata impozitelor și taxelor. Criza economică a afectat vizibil bugetele locale ale unor orașe mici, măbind riscul ca primăriile să nu-și poată achita la timp obligațiile.

Orașele a căror economie depinde de un singur sector economic suportă riscurile cele mai mari - de a nu putea realiza venituri și de a nu-și putea achita datoriile la timp. Un exemplu în acest sens îl reprezintă orașul Videle. Economia acestui oraș se bazează pe exploatarea petrolului, a gazelor naturale și pe serviciile conexe. Schela Videle (preluată de Petrom, ulterior, de OMV) funcționează la o treime din capacitate, iar societățile comerciale din oraș, din cauza crizei, și-au restrâns activitatea și, ca urmare, au acumulat restanțe la chirie și impozite. Preluarea de către OMV nu a îmbunătățit situația economică a Schelei Videle, pentru că disponibilizările de personal au continuat. Veniturile populației au scăzut și acest lucru se reflectă în întârzieri la plata impozitelor și taxelor. În anul 2011, 7-8% din populația plătitoare de impozite s-a aflat în situația de a fi restanțieră. „Colectarea cu întârzieri mari de la persoane fizice și juridice a taxelor locale a făcut ca situația bugetului local să fie nesatisfăcătoare, în condițiile în care Primăria a înregistrat datorii de 13 milioane de lei. Situația a fost dramatică și pentru angajații Primăriei, deoarece aceasta „nu a putut da salariile lună de lună” (reprezentantul Administrației orașului Videle).

Administrațiile publice locale au resimțit în grad diferit influențele crizei asupra bugetelor – pe partea de venituri proprii – „în funcție de firmele care au fost mai mult sau mai puțin afectate de criză.

Dotarea tehnico-edilitară. Dotarea cu utilități publice a orașelor Zimnicea și Videle, respectiv *sistemul de canalizare, sistemul de alimentare cu apă și rețeaua de gaze naturale*, este insuficientă pentru satisfacerea trebuințelor populației.

Tabelul nr. 46: Dotarea gospodăriilor cu utilități publice în Zimnicea și Videle, în anul 2011 (%)

Oraș	Gospodării racordate la sistemul de canalizare	Gospodării racordate la rețeaua de apă curentă	Gospodării racordate la rețeaua de gaze naturale	Gospodării racordate la sistemul de termoficare
Zimnicea	60,00	95,00	20,00	0,00
Videle	42,97	49,97	36,75	0,00

Sursă: Primăria orașului Zimnicea, Primăria orașului Videle

Puține gospodării sunt racordate la sistemul de canalizare: 60% în Zimnicea și 42,97% în Videle.

Orașul Zimnicea are o situație mai bună privind *rețeaua urbană de apă* – 95% dintre gospodării sunt branșate la sistemul de alimentare; în Videle numai

49,97% dintre gospodării beneficiază de alimentare cu apă curentă. O pondere mult mai redusă a gospodăriilor din Zimnicea (20%) și Videle (36,75%) sunt racordate la *rețeaua de distribuție a gazelor naturale*. Nici Zimnicea și nici Videle nu mai dispun de *sisteme centralizate de termoficare*.

În Zimnicea, sistemul centralizat de *termoficare* nu mai funcționează din anul 2000. *Încălzirea locuințelor se face cu combustibili solizi* (ceea ce are efecte negative asupra mediului) și cu *energie electrică* și mai puțin pe bază de *gaze naturale*. Aceasta deoarece numai 20% dintre gospodării sunt racordate la rețeaua de gaze naturale.

În Videle, sistemul centralizat de termoficare s-a desființat în anul 2008. În prezent, 36,75% dintre gospodării sunt racordate la rețeaua de gaze naturale, în cazul acestora montarea de centrale cu consum de gaze devenind soluția optimă pentru încălzirea locuințelor. *Gospodăriile neracordate la rețeaua de gaze nu mai au încălzire, chiar și la bloc: „Azi la bloc unii nu au încălzire”* (reprezentant Primărie oraș Videle). Pentru asemenea gospodării, încălzirea pe timpul iernii se face cu energie electrică sau combustibil solid. Dotarea tehnico-edilitară în cele două orașe nu satisface nevoile (de bază) ale populației și nu asigură confortul urban minim. Unii dintre indicatorii minimali de definire a unei localități urbane nu sunt îndepliniți. În Zimnicea există structuri incipiente de construcții nefinalizate de mai mulți ani, care afectează estetica orașului.

Proiectele de investiții. În Zimnicea și Videle, există câteva proiecte de urbanizare în derulare, finanțate din fonduri europene, care nu au avut de suferit din cauza crizei. Acestea au ca obiect reabilitarea și extinderea rețelelor de canalizare, a rețelelor de apă și a stațiilor de epurare și salubritate.

Sunt însă și proiecte care au avut de suferit în urma crizei. Acestea sunt câteva proiecte amânate care se referă la refacerea unor școli din orașul Zimnicea. Un alt proiect vizează construirea unui campus școlar, ce ar urma să cuprindă săli de clasă, laboratoare, săli de sport, de conferințe etc., pentru elevii din orașul Zimnicea și din zona limitrofă acestuia. Investiția a fost lansată în anul 2009, însă construcția „s-a amânat până la o dată neprecizată pentru că nu s-au alocat fonduri de la Guvern”, după cum menționează reprezentantul Primăriei orașului Zimnicea.

Efecte ale crizei asupra firmelor. Criza economică a determinat restrângerea activităților companiilor reflectată prin cifrele de afaceri.

În Videle, în anul 2009, firmele (active) au înregistrat o scădere a cifrei de afaceri, comparativ cu anul 2008, de la peste 26 milioane de euro la mai puțin de 24 de milioane de euro (*Strategia de Dezvoltare Durabilă a Județului Teleorman 2010-2020*, 2010).

În Zimnicea s-a înregistrat, de asemenea, o reducere a activității firmelor active, reflectată prin scăderea cifrei de afaceri de la 111 milioane de euro, în anul 2008, la aproximativ 75 de milioane de euro, în anul 2009. Pe fondul crizei economice, în Zimnicea a scăzut, de asemenea, numărul de firme active și într-o mare măsură numărul de salariați (de la peste 2500, în 2008, la aproximativ

1400, în 2009) (*Strategia de Dezvoltare Durabilă a Județului Teleorman 2010-2020*, 2010).

Reducerea locurilor de muncă. Economia orașului Videle este centrată pe extracția de petrol efectuată de Petrom-OMV și pe serviciile prestate către acesta. Odată cu restrângerea activității Petrom-OMV-ului s-au pierdut numeroase locuri de muncă nu numai în cadrul companiei, dar și în sfera serviciilor ce o deservește. În anul 2011, doar 30% din personal a mai rămas angajat la compania producătoare de petrol din Videle. Dintre cei care au fost disponibilizați „majoritatea au luat Ordonanța”, unii s-au angajat la Serviciul Public de Salubritate, iar „alții s-au dus la București pentru a avea loc de muncă”.

Reduceri de personal s-au operat și la alte societăți din oraș. De exemplu, în *Societatea Publiserv*, cu capital de stat, care în 2010 număra 180 de angajați, au rămas, în 2011, doar 70 de angajați.

Reduceri de posturi au fost efectuate și în sectorul bugetar. Prin aplicarea Ordonanței 63/2010, Administrația Publică Locală a redus 50 de posturi. Dacă în anul 2010, Primăria dispunea de 151 de posturi, în anul 2011, după aplicarea Ordonanței, au rămas 101 posturi.

În Videle, în aprilie 2009, erau 2422 de șomeri înregistrați. În aprilie 2010, numărul acestora ajunsese la 3047, ceea ce semnifică o creștere cu 25,8%.

În Zimnicea, în aprilie 2010 numărul șomerilor ajunsese la 3599, față de aprilie 2009, când se înregistrau 2950 de șomeri – o creștere cu 22%.

Tabelul nr. 47: Dinamica numărului de șomeri înregistrați în orașele Zimnicea și Videle

Orașul	Număr șomeri		Creșterea numărului de șomeri în perioada aprilie 2009 -aprilie 2010 (%)
	Aprilie 2009	Aprilie 2010	
Videle	2.422	3.047	25,8
Zimnicea	2.950	3.599	22,0

Sursa: *Buletin Statistic Lunar*, aprilie 2010, Direcția Județeană de Statistică Teleorman, citat de *Strategia de Dezvoltare Durabilă a Județului Teleorman 2010-2020*, 2010

Migrația forței de muncă. Pentru locuitorii orașului Zimnicea, naveta săptămânală a angajaților spre București constituie un fapt obișnuit. Pe fondul înrăutățirii nivelului de trai însă, ca urmare a crizei economice, migrația forței de muncă din Zimnicea spre București a devenit tot mai consistentă. Și locuitorii din Videle care au locuri de muncă în afara orașului, fac naveta zilnic spre Capitală, ca primă destinație, dar și spre Alexandria, municipiul reședință a județului Teleorman.

Criza economică este reflectată de percepția populației din orașele mici prin percepția lor privind situația familiilor lor și a comunității din care fac parte. Percepțiile sunt în mare parte negative și privesc aspectele economice: veniturile, prețurile, situația locurilor de muncă, situația economică a orașului,

funcționarea unor servicii publice. Populația activă din punct de vedere economic a resimțit criza economică și financiară prin pierderea locurilor de muncă sau prin scăderea salariilor. Fie că este vorba de o situație sau de alta, ea se reflectă, în cele din urmă, la nivelul gospodăriei prin venituri mai mici. *Reducerea veniturilor reprezintă consecința cea mai puternic resimțită a crizei, indiferent dacă este vorba despre persoane aflate în situație de șomaj, angajate în sistemul de stat sau privat.* Scăderea veniturilor s-a resimțit cu atât mai mult cu cât a avut loc pe fondul creșterii ratei inflației și al creșterii taxelor și impozitelor.

Angajații și angajatorii. Întreprinderile private din orașul Videle și cele din orașul Zimnicea au înregistrat venituri semnificativ mai mici în anul 2009 față de anul 2008. Restrângerea activității întreprinderilor s-a reflectat asupra angajaților și angajatorilor prin reducerea locurilor de muncă și prin scăderea câștigurilor salariale.

„Mi-am pierdut locul de muncă” și „s-au redus veniturile și e foarte mult stres” au declarat un fost angajat și un angajat din sectorul privat.

În ceea ce-i privește pe micii întreprinzători, comercianți sau producătorii din sistemul agricol familial, aceștia au fost în mod clar afectați de criza financiară și economică. În declarațiile lor, ei se referă la scăderea cererii pentru produse agricole și alimentare, dar și nealimentare:

„în 2009, vânzările la produse alimentare – n.n. au scăzut, în 2010 au scăzut mai mult și nici anul ăsta – 2011 (n.n.) – nu merg” (vânzător magazin alimentar, orașul Zimnicea);

„au scăzut vânzările la toate produsele” (vânzător magazin alimentar, orașul Videle);

„în piață, sâmbăta și duminica nu sînt cumpărători... bate vîntu” (salariat, Videle).

Angajații din sistemul bugetar reprezintă o altă categorie de populație care a fost afectată advers de criza economică și măsurile de austeritate. Prin Legea 118/2010 – cunoscută ca una dintre legile austerității – a fost diminuat cu 25% cuantumul brut al salariilor lunare de încadrare inclusiv sporuri, indemnizații și alte drepturi salariale ale unor categorii de personal din sectorul bugetar. Cei vizați de această lege au fost angajații din primării, poliție, învățământ, sănătate. Diminuarea reală a nivelului salarial a ajuns până la 50%. Câștigurile salariale lunare ale salariaților au ajuns, în multe cazuri, aproape de 700 lei, existând și situații când coboară sub acest plafon. Nivelul de trai al angajaților și al familiilor acestora a scăzut într-o măsură semnificativă.

În cazul orașului Zimnicea, reducerea cu 25% a salariilor angajaților din Primărie a determinat plecarea tinerilor către sistemul privat, la compania *InterAgro*. Primăria nu mai poate face angajări, așa că, în fapt, funcționează cu mari dificultăți deoarece se confruntă cu un deficit major de personal.

Reducerea cu 25% a salariilor în anul 2010 nu a fost recuperată decât parțial în 2011.

Scăderea veniturilor reprezintă efectul cel mai sensibil resimțit de angajații din sectorul de stat, după cum reiese și din declarațiile lor: „ne-au scăzut veniturile”, (învățătoare, Videle), „criza a afectat gospodăria pentru că au scăzut veniturile” (îngrijitoare grădiniță, Videle), „veniturile s-au micșorat, prețurile sunt duble, a scăzut nivelul de trai” (angajat poliție, Videle). Diminuarea salariilor s-a reflectat implicit în modificarea comportamentului de consum, prin înlocuirea unor bunuri cu produse mai ieftine sau chiar prin renunțarea la anumite cumpărături.

Pensionarii. O altă categorie de populație a cărei situație financiară s-a deteriorat o reprezintă persoanele aflate la pensie. Prin OUG 107/2010, pensionarii ale căror venituri din pensii depășesc 740 lei contribuie cu o cotă de 5,5% la *Fondul național unic de asigurări sociale de sănătate*. Inflația din 2009 și 2010 care a erodat puterea de cumpărare, neindexarea pensiilor în 2010 și 2011 și contribuția la fondul de asigurări sociale de sănătate, au făcut și din această categorie un grup vulnerabil la efectele crizei economice. În plus, problemele de sănătate impun efectuarea unor cheltuieli mari pentru medicamente; de exemplu, pensionarii suferind de afecțiuni cardiovasculare au declarat că tratamentul lor costă între 100 și 150 lei lunar.

Persoanele vârstnice, singure, bolnave, cu pensii de până la 500 lei/lună și fără alte posibilități financiare au resimțit acut perioada de criză. Situația materială precară a acestor persoane a atras atenția *Federației Naționale „Omenia a C.A.R. Pensionari din România*, care a inițiat o campanie socială „Dați 1 leu pentru pensionarii săraci”, care are ca scop „strângerea de fonduri destinate acordării de ajutoare nerambursabile pensionarilor săraci”, afectați de criza economică tot mai accentuată. În urma acestei acțiuni sociale au fost acordate ajutoare financiare și celor mai nevoiași pensionari din Videle și Zimnicea.

Beneficiarii de ajutor social (persoanele fără venit sau cu venituri mici). Criza economică a determinat creșterea dependenței față de ajutorul social a persoanelor cu venituri reduse sau fără venit. În Zimnicea, numărul beneficiarilor de ajutor social (conform Legii 416/2001 cu modificările și completările ulterioare) a avut o dinamică pozitivă între 2008 și 2010.

Tabelul nr. 48: Beneficiari de ajutor social* în orașul Zimnicea, în anii 2008-2010

Indicator	2008	2009	2010
Număr de persoane singure	112	121	127
Număr de familii cu copii	122	129	131
Număr de familii fără copii	221	236	239
Număr total de beneficiari	455	486	497

Notă: * Numărul dosarelor de ajutor social (cu venituri reduse sau fără venit, conform Legii nr. 416/2001) aflate în plată la sfârșit de an

Sursa: Primăria orașului Zimnicea

Din datele Primăriei din Zimnicea rezultă că, dacă la sfârșitul anului 2008, numărul de beneficiari (dosare în plată) de ajutor social era de 455, la sfârșitul anului 2010, acesta ajunsese la 497. A crescut nu numai numărul persoanelor singure, dar și al familiilor fără copii, precum și al celor cu copii aflate sub pragul sărăciei.

Numărul beneficiarilor de ajutor social, cu venituri reduse sau fără venit – constituit din persoanele singure, din membrii familiilor cu copii și cei ai familiilor fără copii - în orașul Zimnicea, este apreciat ca depășind 1.300 de persoane. Între acestea, o pondere mare o au persoanele de etnie rromă. În Zimnicea trăiește o comunitate de rudari, estimată ca reprezentând aproximativ 10% din populația orașului.

Scăderea generală a nivelului veniturilor ca efect al crizei economice a făcut ca și în orașul Videle să crească dependența față de ajutorul social. *Numărul de cereri pentru ajutor social* a crescut în anul 2010, devenind aproape dublu față de anul 2008. 89 de dosare noi au intrat în plată în anul 2010, față de 48 câte s-au înregistrat în anul 2008.

Numărul de beneficiari de ajutor social, la sfârșitul anului 2008, era 431 de persoane, iar la sfârșitul anului 2010, era de 508. Perioada de vârf a trebuințelor sociale a fost totuși anul 2009. Față de sfârșitul anului 2009, când se înregistrau 532 beneficiari de ajutor social, în anul 2010 numărul acestora a scăzut.

Tabelul nr. 49: Beneficiari de ajutor social* în orașul Videle, în anii 2008-2010

Indicator	2008	2009	2010
Număr de persoane singure	71	76	110
Număr de familii cu copii	98	105	98
Număr de familii fără copii	10	16	11
Număr total de cereri	179	197	219
Număr total de beneficiari	431	532	508

Notă: * Persoane cu venituri reduse sau fără venit, conform Legii 416/2001
Sursa: Primăria orașului Videle

Consumul populației. Reducerea veniturilor a determinat populația să adopte unele măsuri de adaptare a satisfacerii trebuințelor gospodăriei la noile restricții financiare. Acest lucru a fost realizat fie prin *extinderea bazei de obținere a veniturilor* sau/și prin *reducerea cheltuielilor din bugetele familiei*. Extinderea bazei de obținere a veniturilor nu a constituit o modalitate la îndemână pentru foarte mulți. Prestarea de ore suplimentare sau găsirea unui al doilea loc de muncă sunt alternative rar accesibile în orașele mici, pentru că „*numărul de locuri de muncă s-a redus*” (salariat, Videle) și „*șomeri sunt foarte mulți*” (șomer, Videle).

Pentru multe gospodării reducerea cheltuielilor de consum a fost obligatorie. S-au redus cheltuielile pentru produse alimentare și băuturi

nealcoolice, pentru îmbrăcăminte și încălțăminte, pentru locuință, apă, electricitate, gaze, pentru mobilier, dotare locuință, întreținerea locuinței, pentru sănătate și educație, pentru poștă și telecomunicații. Pentru că unele alimente de bază au intrat deja în obiceiurile de consum, la care este mai greu să se renunțe, unii dintre intervievați au spus că nu prea au recurs la reducerea consumului alimentar – „*nu fac economie la alimente*” (salariat, Videle), „*la mâncare nu am redus cheltuielile*” (salariat, Videle). Alții însă au fost nevoiți/constrânși să fie mai atenți chiar și în privința cheltuielilor pentru produse alimentare de bază – „*Ne-am limitat la cheltuieli. Nu umplem frigiderul, nu facem rezerve: avem nevoie de un litru de ulei, luăm un litru de ulei, avem nevoie de un kilogram de zahăr, luăm un kilogram de zahăr... luăm strictul necesar. Aveam mai multe înainte de criză*” (salariat, Videle). Odată cu scăderea puterii de cumpărare, unii locuitori din Videle și-au redus frecvența vizitelor la magazin, caută să cumpere produse mai ieftine și, în general, produse de strictă necesitate – „*Am redus din cheltuieli: mergem mai rar la cumpărături... căutăm să cumpărăm mai ieftin, dar produsele s-au scumpit... ne limităm la strictul necesar*” (pensionar, Videle).

Scăderea vânzărilor la produse alimentare, băuturi nealcoolice și produse agroalimentare înregistrate în orașele Videle și Zimnicea confirmă reducerea cheltuielilor de consum ale populației.

„*Vânzările au scăzut... Am adus 20 de pâini dimineața și până acum – n.n. am vândut șase. Au scăzut vânzările la produse congelate... și carne de pui, mezeluri, lactate... și făina merge greu, aceasta – n.n. se mai vinde la sărbători*” (vânzător magazin alimentar, Zimnicea).

„*Au scăzut vânzările la toate produsele*” (vânzător magazin alimentar, Videle). „*Au scăzut vânzările la toate sortimentele de produse cu 20-30%. Când mergea bine exploatarea de petrol, după-masa când ieșeau angajații se făcea coadă la alimente. Acum, după-masa, magazinul este gol. Clienții vin în special dimineața și cumpără mai puțin*” (vânzător magazin alimentar, Videle).

„*Vânzările sunt mai slabe...iar prețurile sunt mai mici*” (vânzător piață legume, Videle).

„*Criza a avut efecte asupra orașului. Cel mai bine se vede în piață. Cu unu-doi ani în urmă piața Videle era cea mai scumpă; acum kilogramul de roșii este un leu. Pentru că posibilitatea de cumpărare este mică*” (reprezentant Primărie oraș Videle).

Situația financiară dificilă a unora dintre locuitorii acestor orașe, reiese și din **vânzarea „pe datorie” sau „la caiet”**, deși nerecunoscută sau puțin recunoscută – „*Nu se vinde la caiet în magazin*” (vânzător magazin alimentar, Zimnicea), „*Nu se vinde pe datorie în acest magazin. Doar la sat se vinde pe datorie*”.(vânzător magazin alimentar, Videle), Adevărul este însă că „*Se vinde pe datorie, dar nu la vedere și numai persoanelor pe care le cunoaștem. În toate magazinele din oraș se procedează la fel*” (vânzător magazin alimentar, Videle). Fenomenul vânzării „pe datorie”, cunoscut mai

ales în magazinele rurale, este prezent acum și în mediul urban. Este răspândit în rândurile populației cu venituri reduse, cum sunt anumite categorii de pensionari, șomeri, sau angajați cu salarii mici. Vânzarea pe datorie reprezintă o microstrategie economică de criză, care vine atât în întâmpinarea trebuințelor consumatorilor cu venituri extrem de mici, cât și în ajutorul comercianților interesați să-și vândă mărfurile.

În cazul *cheltuielilor pentru îmbrăcăminte și încălțăminte*, au existat două opțiuni: fie au fost reduse cheltuielile, cumpărând mai ieftin, fie au amânat procurarea de îmbrăcăminte și încălțăminte.

„Am redus cheltuielile la îmbrăcăminte” (salariat, Videle).

„Am redus până și din cheltuielile pentru îmbrăcăminte copilului” (îngrijitor grădiniță, Videle).

„Am mai renunțat și la îmbrăcăminte” (pensionar pe caz de boală, Videle).

„Am renunțat la haine” (șomer, Videle).

Cheltuielile pentru locuință, apă, electricitate și gaze reprezintă o altă categorie de cheltuieli avută în vedere de mulți dintre intervievați pentru a ține în echilibru bugetul gospodăriei eventual evitând ca o parte mare din buget să fie absorbită de acest tip de cheltuieli. Dintre acestea, cheltuielile pentru energia electrică sunt cel mai adesea vizate pentru a face economii, iar cei mai atenți la acestea par a fi pensionarii.

„Am redus cheltuielile, avem becuri economice” (pensionar, Videle).

„Nu aprindem bec decât când ne culcăm” (pensionar, Videle).

„Fac economie la energie, am doar frigider și mă uit puțin la televizor” (pensionar – pensie de urmaș, Videle).

Unii au optat pentru o modalitate de facturare a energiei electrice prin care plata consumului se face eșalonat în cursul anului și aceasta pentru că nu-și pot permite să depășească bugetul gospodăriei.

„Pentru că iarna încălzirea e cu energie electrică, plătesc vara mai mult ca să mă descurc” (pensionar pe caz de boală, Videle).

„Ne-am limitat la energie... plătim la cotă, avem becuri mici” (vânzător, Videle).

Cheltuielile pentru apă au fost și ele reduse pentru a face unele economii de buget. Au fost însă mai puțin menționate comparativ cu cheltuielile pentru energie.

„Fac economie la apă, care se plătește de două ori: o dată ca apă potabilă și a doua oară la preț de apă de canal” (menajeră - n.n.) (salariat, Videle).

Cheltuielile pentru mobilier, dotare, și întreținerea locuinței au fost amânate de către mulți dintre intervievați.

„Am renunțat la aparatură... ne-am fi dorit un televizor” (salariat, Videle).

„Am renunțat la mobilă nouă” (șomer, Videle).

„Nu am reușit să luăm frigider, să punem termopane și să izolăm magazinul” (vânzător, Videle).

„Am amânat cumpărarea de mobilă și am renunțat la modernizarea locuinței” (salariat, Videle).

Cheltuielile legate de sănătate, respectiv cele referitoare la consumul de medicamente au fost și ele ajustate, ca urmare a scăderii veniturilor.

„Vânzările la medicamente sunt așa și așa... unii cumpără cu «pastiluța» ” (farmacist, Videle).

Situația financiară dificilă a gospodăriilor și costul ridicat al medicamentelor fac ca procurarea acestora să fie în unele cazuri amânată.

„Am fost la doctor... mi-a dat tratament... costă 60 de lei... nu am cu ce să-l iau... poate o să-l iau din pensia părinților” (beneficiar ajutor social, Videle).

Un studiu realizat de compania de cercetare *Cegedim* arată că pe fondul crizei economice consumul de medicamente la nivelul orașelor mici a înregistrat o scădere. În anul 2009, conform acestui studiu, în orașele mici, consumul de medicamente a fost cu 18,2% mai redus față de anul 2008 și aceasta în condițiile în care la nivel național scăderea a fost de 1,7%. Motivul pentru care s-a înregistrat o scădere atât de mare a consumului de medicamente în orașele mici față de nivelul național l-ar reprezenta situația materială mai precară a locuitorilor din aceste orașe. (În studiul menționat orașele mici sunt considerate orașe sub 50.000 de locuitori.) (Medica Academica, *60% din populație consumă 18% din medicamente*, 2010.)

Principala cauză a neajunsurilor - șomajul. Cei mai mulți intervievați invocă șomajul ca efect / social și economic cu un mare impact asupra orașului.

„... sunt șomeri foarte mulți. Schela, Forajul și CFR-ul au redus locurile de muncă”. (pensionar pe caz de boală, Videle).

„În oraș la OMV, peste jumătate, poate trei sferturi dintre angajați nu mai lucrează. Piața a scăzut din cauză că nu mai există locuri de muncă”. (pensionar, Videle).

„Criza a afectat orașul în mod brutal – așa zice – nu sunt locuri de muncă, veniturile sunt mici, oamenii trăiesc greu. Totul stagnează”. (pensionar, Videle).

„În oraș, criza se resimte printr-o scădere a nivelului de trai” (salariat, Videle).

„... urmările crizei se văd: în piață, sâmbăta și duminica nu prea sunt cumpărători ” (salariat, Videle).

Serviciile publice au cunoscut și ele urmările crizei economice. **S-a redus iluminatul public** „lumina se aprinde mai târziu, se stinge mai devreme” (salariat, Videle).

6. CRIZA DIN AGRICULTURA ROMÂNIEI

Forță de muncă și exploatații agricole

Agricultura României se află în prezent, ca și în urmă cu două decenii, departe de realitățile europene, ca nivel de ocupare, volum al producției, tehnologie utilizată și nivel al veniturilor populației. În majoritatea țărilor din UE, agricultura este de fapt o industrie puternic susținută, de mulți ani, cu fonduri publice naționale și europene. Țările respective se preocupă continuu și intens de susținerea financiară a producției agricole pe fondul schimbărilor climatice, de stabilitatea prețurilor agricole sub presiunea căutării de resurse energetice alternative, de susținerea nivelului veniturilor populației ocupate în agricultură. Cheltuielile agricole europene sunt finanțate din două fonduri care intră în componența bugetului general al UE: *Fondul European de Garantare Agricolă* (finanțează plățile directe către agricultori, măsurile de reglementare a piețelor agricole, intervențiile și restituirile la export) și *Fondul European Agricol pentru Dezvoltare Rurală* (finanțează programele de dezvoltare rurală ale statelor membre).

În agricultura României, de mai multe decenii, criza economică a fost și este o stare de fond, cu care lumea aproape s-a obișnuit. Criza din anii 2008-2011 n-a făcut decât să acutizeze vechile probleme, a restrâns activitățile de export și a micșorat mai mult veniturile agricultorilor, care oricum erau cele mai scăzute din Europa.

Deși, ca în toate țările, și în România există ani agricoli mai buni sau mai slabi, cu producții mai bune sau mai slabe, asta nu decurge atât din performanțele diferite ale muncii – oamenii muncind pământul cam la fel, în fiecare an – și nici din ceea ce s-a întreprins în materie de reformă. După două decenii de schimbări de tot felul, la nivelul anului 2010, culturile de grâu, porumb sau floarea-soarelui aveau în România, randamente net inferioare celor europene – de 2,4, 3,4 sau 1,4 tone la hectar, comparativ cu media europeană de 3,6 pentru grâu, 5,3 pentru porumb și 2,3 pentru floarea-soarelui.

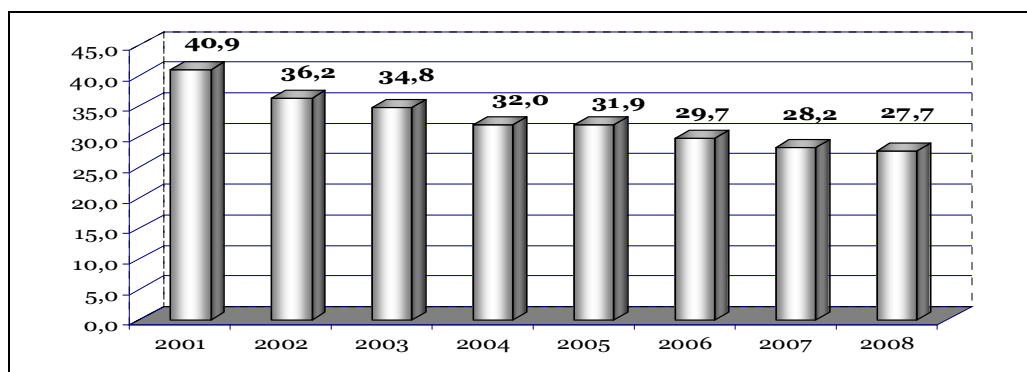
În prezent, atât întreprinzătorii cât și forța de muncă mai tânără evită, de regulă, sectorul agricol, nu atât pentru că nu se pot face bani în agricultura românească, ori n-ar fi locuri de muncă, și nici pentru că românii nu le-ar place munca în agricultură. Căpșunarii români din Spania au ajuns un mit. Numai că acolo, spre deosebire de România, cei care vor să investească în agricultură sunt încurajați și cointeresați, iar munca în agricultură este apreciată și plătită la valoarea pe care o are.

În țara noastră, agricultorii tradiționali dețin loturi mai mici sau mai mari, ei constituind forța de muncă de bază din agricultură. Există și o categorie puțin numeroasă de întreprinzători (*proprietarii* unor suprafețe mari, dar și

arendași ai unor loturi aparținând altor agricultori sau moștenitori ai pământului ce locuiesc în orașe), care acumulează capital serios din agricultură. Noua categorie de proprietari agricoli ce au apărut în urma reformei – *moștenitorii din orașe ai pământului* aparținând unor înaintași – este relativ numeroasă, dar cam înstrăinată de rațiunile și realitățile vieții în rural; ca urmare, mulți dintre ei își lasă pământul nelucrat ani la rând. Nu puțini se judecă încă prin tribunale, pentru vreo fâșie de pământ rămasă în litigiu, în speranța că, mai devreme sau mai târziu vor face bani din vânzarea moștenirii.

La sfârșitul anului 2008, dintr-un total al populației civile ocupate de 8,75 milioane persoane, activau în agricultură, vânătoare, și silvicultură circa 2,42 milioane persoane. În categoria *persoane ocupate* sunt incluse cele remunerate, cele care lucrează pe cont propriu și membrii neplătiți ai familiilor care lucrează în agricultură (***) *Agricultura României ...*, MADR, 2010). Forța de muncă în agricultura României este printre cele mai numeroase din Europa, dar ponderea sa în forța de muncă totală tinde să scadă – de la 40,9%, în anul 2001, a ajuns la 27,7%, în anul 2008 (*în țările occidentale – 4-5%*).

Graficul nr. 25: Ponderea populației ocupate în agricultură, vânătoare, silvicultură (%)

Sursa: *** *Agricultura României în cifre*, MADR, 2010

O tendință similară există și în alte țări ale UE ce dețin ponderi mari ale agriculturii în PIB. Reducerea populației ocupate în agricultura României, într-un timp relativ scurt, a decurs nu atât din supraocuparea forței de muncă în acest sector (o mare parte din terenul agricol românesc rămâne nelucrat, iar percepția multor agricultori este că forța de muncă ar fi, de fapt, insuficientă în agricultură), cât din riscul economic deosebit al anilor cu producții slabe, din retragerea multor persoane vârstnice din sfera ocupării, din nivelul relativ mic și incertitudinea veniturilor realizate, din orientarea tinerilor spre domenii ale muncii mai profitabile și mai atractive, din investițiile reduse efectuate în ultimii 20 de ani în servicii și în mica industrie din rural. Odată cu reducerea ocupării din agricultură, în România

nu a avut loc creșterea semnificativă a productivității muncii, așa cum ar fi fost de dorit pentru rentabilizarea sectorului, reducându-se totodată suprafața agricolă utilizată. Oscilațiile anuale ale productivității muncii au fost determinate îndeosebi de instabilitatea condițiilor climatice.

În alte țări ale UE, în anul 2007, cele mai mari cifre ale ocupării în agricultură se înregistrau în Polonia – 2.247.000 persoane, Spania – 926.000 persoane și Italia – 924.000 persoane.

Tabelul nr. 50: Forță de muncă și exploatații agricole, în România și unele țări din UE, în anul 2007

Țara	Forța de muncă în exploatații agricole (mii UAM*)	Forța de muncă cu timp integral în exploatații agricole		Exploatații agricole cu forță de muncă de tip familial (% din total)	Număr de exploatații agricole conduse de	
		(% în total)	din care femei (%)		persoane sub 35 de ani (mii)	persoane de 65 de ani și peste (mii)
UE-27	11.693	34	34	78	823	4.584
Bulgaria	491	38	39	85	15	222
Germania	609	50	28	69	28	27
Grecia	569	22	29	82	60	321
Spania	968	42	20	66	44	361
Polonia	2.263	34	42	95	294	388
România	2.205	4	42	90	167	1.762

Notă: * UAM - unități de muncă anuale

Sursa: ****Europe in figures 2011*, Eurostat, 2011

La sfârșitul anului 2007, din totalul de 3.931.350 exploatații agricole înregistrate în România, **3.913.651 (99,5%) erau exploatații individuale**. Acestea dețineau cam 65% din suprafața agricolă totală. Restul de 35% din suprafața agricolă era utilizat de **17.699 unități agricole cu personalitate juridică**.

Exploatațiile agricole românești utilizează în medie cam 3,5 ha/exploatație. Fermele individuale utilizează în medie 2,3 ha/fermă, iar fermele cu personalitate juridică 270,4 ha/fermă. Între suprafața medie a exploatației individuale din România și cea a fermelor din UE, există o diferență de cca. 19 ha/fermă (***) *Anuarul Statistic...*, INS, 2009, (***) *Europe...*, Eurostat 2011).

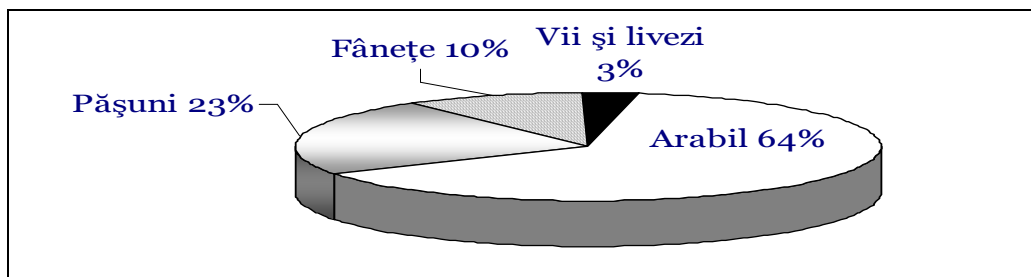
În context european, România se remarcă printr-un număr mare al exploatațiilor agricole conduse de persoane de 65 de ani și peste, dar și printr-un număr relativ mic de exploatații conduse de persoane sub 35 de ani (tabelul nr. 50).

Suprafața agricolă utilizată și valoarea producției

România dispune de resurse agricole destul de mari în context european. Suprafața agricolă este de 14,7 milioane de hectare (61,8% din suprafața totală a țării), din care 9,4 milioane sunt terenuri arabile (63,9%), 3,3 milioane hectare pășuni (22,4%), 1,5 milioane hectare fânețe (10,2%), 218.000 hectare vii (1,5%) și 206.000 hectare livezi și pepiniere (1,4%) (***) *Anuarul...*, INS, 2010). Cu o asemenea suprafață de lucru, în anii agricoli mai slabi, agricultorii din România generează cam 6-7% din PIB (anul 2007), iar în anii agricoli mai buni - în jur de 12-14% (anii 2004, 2011).

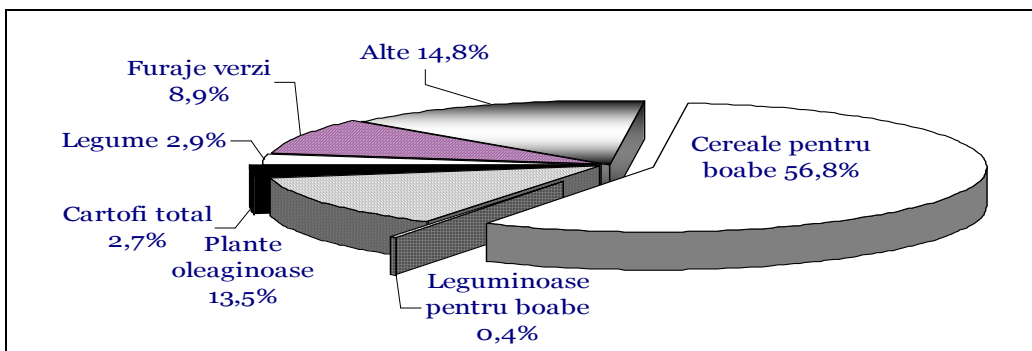
În anul 2010, circa 3 milioane hectare au fost lăsate nelucrate (***) *Fermierii: Din taxa...*, evz.ro, 2010). Dacă această suprafață ar fi cultivată, statul ar câștiga din impozite aproximativ 330 milioane euro. Nelucrate, terenurile creează unele riscuri pentru culturile din împrejurimi. În mare măsură, acest lucru se întâmplă deoarece o parte din populația rurală este formată din persoane în vârstă, care nu mai pot lucra pământul, sau nu au bani pentru a achiziționa utilaje, ori nu au încredere să-și dea terenurile în arendă.

Graficul nr. 26: Suprafața agricolă după modul de folosință

Sursa: *** *Agricultura României în cifre*, MADR, 2010

Graficul nr. 27: Suprafața arabilă după modul de folosință

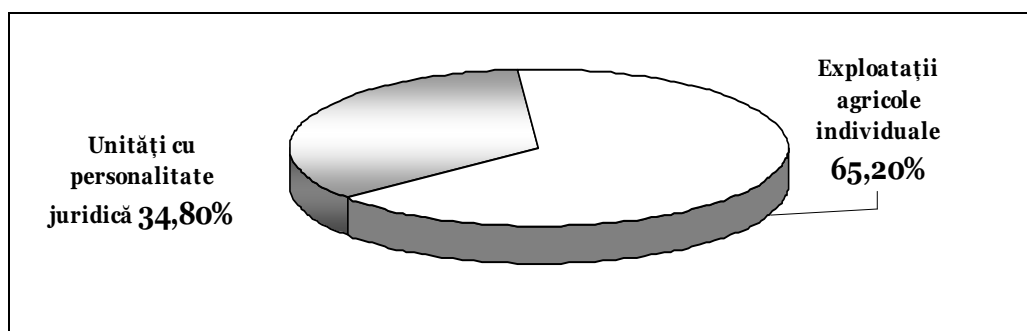

Sursa: *** *Agricultura României în cifre*, MADR, 2010

În ultimele două decenii, suprafața agricolă a României a scăzut continuu. Terenul care a ieșit din circuitul agricol a fost transferat către sectorul forestier sau în construcții. Includerea unor arii agricole în urban este specifică zonelor cu productivitate agricolă mai mare. Schimbarea folosinței terenului agricol în teren forestier s-a produs mai frecvent în zonele agricole defavorizate.

România se situează pe locul șase în UE în topul mărimii suprafeței agricole utilizate, după Franța, Spania, Germania, Marea Britanie și Polonia, și pe locul 5 în cel al suprafeței arabile, după Franța, Spania, Germania și Polonia. Fiecărui locuitor din România îi revin 0,41 ha teren arabil, adică dublu față de media UE-27 (0,212 ha/locuitor). România ocupă, la acest capitol, locul șase după țările baltice, Danemarca și Finlanda.

Graficul nr. 28: Utilizarea suprafeței agricole după forma de organizare în 2007 (%)

Sursa: *** *Agricultura României în cifre*, MADR, 2010

Pentru calcularea valorii producției agricole au fost utilizate prețurile la producător, la care s-au adăugat sumele subvențiilor pe produs și s-au scăzut impozitele pe produs.

Tabelul nr. 51: Producția ramurii agricultură în intervalul 2006-2009 (milioane lei)

Pro- ducția	2006		2007		2008		2009*	
	Prețuri curente	%	Prețuri curente	%	Prețuri curente	%	Prețuri curente	%
Vegetală	31.327,2	61,9	28.723,4	60,2	45.742,2	68,3	35.735,5	59,6
Animală	18.848,6	37,2	18.291,6	38,3	20.535,7	30,6	23.441,6	39,1
Servicii agricole	473,8	0,9	684,8	1,5	716,0	1,1	751,3	1,3
Total	50.649,6	100,0	47.699,9	100,0	66.993,9	100,0	59.928,4	100,0

Notă: * Date operative MADR – INS

Sursa: *** *Agricultura României în cifre*, MADR, 2010

Importanța acordată subvenționării agriculturii în Occident

După crearea Comunității Economice Europene (1951), politica agricolă dominantă din Occident s-a bazat pe *intervenția puterilor publice în controlul producției și susținerea veniturilor agricultorilor*. Occidentul recunoștea astfel, *caracterul strategic și vital al economiei agricole*, alături de cea energetică, în contextul economiei generale. Intervenția statelor în finanțarea agriculturii a influențat sensibil raportul cerere–ofertă, determinând instaurarea unui anumit echilibru pe piețele agricole (și implicit, pe celelalte piețe de mărfuri), întotdeauna cu costuri economice foarte ridicate. Când statele vest-europene au constatat că se confruntă, de fapt, cu aceleași dificultăți în organizarea și finanțarea agriculturii, s-au coalizat la nivelul Uniunii Europene, pentru a socializa mai larg și a susține mai consistent finanțarea sectorului agricol aferent fiecărui stat membru. Dar consecințele intervenției statelor și chiar a Consiliului UE în politica agricolă nu au fost întotdeauna și pentru toată lumea mulțumitoare. Când scădeau subvențiile, deveneau nemulțumiti agricultorii, când agricultorii măreau prețurile, deveneau nemulțumiti consumatorii, când creșteau subvențiile deveneau nemulțumiți plătitorii de taxe și impozite. Apoi se puneau problema reglementării și subvenționării exporturilor. Au fost inițiate numeroase reforme agricole, la nivelul fiecărui stat, dar și la nivelul UE, spre a-i calma pe cei revendicativi, dar și pentru a adapta piața agricolă occidentală la realitățile pieței globale.

Categorii de politici rurale și agricole

- **politicile de dezvoltare a infrastructurii și instituțiilor ;**
- **politicile demo-sociale și social-culturale adresate prevenirii depopulării zonelor rurale, păstrării și valorificării tezaurului cultural al acestora;**
- **subvențiile agricole prin care statele fac posibile anumite politici de prețuri;**
- **politicile de prețuri, în avantajul producătorilor, comercianților sau consumatorilor;**
- **politicile comerciale vizând interesele comerțului interior și exterior cu produse agricole;**
- **politicile de marketing - studierea comportamentului consumatorilor, controlul calității produselor comercializate și a activităților de comerț;**
- **fiscalizarea sau subvenționarea pe diferite etape ale producerii și comercializării produselor și serviciilor agroalimentare;**
- **politicile bancare și de creditare a agriculturii;**
- **politicile funciare de gestionare a suprafețelor agricole;**
- **politicile vizând dreptul de proprietate al deținătorilor de terenuri agricole ș.a.**

Cu toate ezitățile și imperfecțiunile sale, intervenția UE și a statelor occidentale în politica agricolă a făcut posibilă vânzarea pe termen lung a unui volum

impresionant de bunuri și servicii de larg consum, la prețuri subvenționate, ceea ce a contribuit la *consolidarea fenomenului consumist*, asimilat în timp și pe alte continente.

Politica Agricolă Comună (PAC)

Instituirea PAC s-a decis prin articolul 39 al Tratatului de la Roma (1957), principiile sale directe fiind precizate la Conferința Agricolă de la Stressa (1 iulie 1958). Comisia Europeană a început să aplice PAC în 1962. Primele politici comune au vizat sistemul prețurilor, limitarea producției și restrângerea ofertei la nivelul cererii. Politicile respective nu au avut efectele așteptate, iar PAC a suferit numeroase schimbări. Acordul de la Maastricht (reforma MacSharry din 1992) a modificat PAC în sensul reducerii prețurilor garantate, diminuării ofertei excesive și stabilizării veniturilor agricultorilor. Reducerea producției a avut ca obiectiv și disponibilizarea unor resurse prin eliminarea subvențiilor pentru exporturi. Au fost adoptate și politici de cointeresare a fermierilor în raționalizarea costurilor de producție și în ameliorarea calității produselor.

Agenda 2000 a modificat PAC în sensul creării „*modelului agricol european*”, stabilind orientări calitative pentru piața UE și din statele candidate la aderare. *Politica de piață* a devenit primul pilon al PAC, în timp ce *dezvoltarea rurală* a devenit al doilea. Dezvoltarea rurală a crescut în importanță după anul 2000, când s-au luat măsuri de sprijinire a *diversificării economice*, de *promovare a calității alimentelor*, de *creștere a bunăstării animalelor*, de *multifuncționalitate a agriculturii*, *protecția mediului* ș.a.

Până în anul 2007, finanțarea PAC s-a făcut din *Fondul European de Garantare Agricolă* (pilonul 1 din secțiunea „*Garantare*” și pilonul 2 din secțiunea „*Orientare*”). Cheltuielile pentru agricultură și dezvoltare rurală dețin cea mai mare pondere în bugetul comunitar.

Noul *model agricol european*, în condițiile exigențelor de mediu și a extinderii UE, este axat pe „*agricultura multifuncțională*” și are în vedere dezvoltarea durabilă. *Protecția mediului* se încadrează în al doilea pilon al PAC și se asociază cu funcțiile multiple ale agriculturii.

În deceniul '90, politica agricolă a țărilor occidentale a fost schimbată radical, realitățile pieței devenind (cel puțin la nivelul discursului general) suverane în stabilirea prețurilor. Au fost abandonate unele politici vechi iar statele au renunțat parțial la influențarea prețurilor și garantarea veniturilor agricultorilor. Totuși, deși productivitatea și eficiența economică a muncii din agricultură au devenit comparabile cu cele industriale, guvernele au continuat să sprijine, sub o formă sau alta, în special fermele mari care au primit (și primesc încă) peste 80% din totalul subvențiilor, în timp ce fermele mici (cele mai numeroase), au primit doar 20% din acestea.

În perioada 2007-2013, UE asimilează noi schimbări ale PAC. Aceasta cuprinde măsuri tranzitorii pentru vechile și noile state membre, urmărind să alinieze reglementările și practicile agricole din spațiul UE. Esența acestei perioade este *trecerea de la etapa reglementărilor de piață la etapa dezvoltării rurale și protecției mediului*.

Subvenționarea agriculturii pe termen lung a determinat *satisfacerea cererii interne de alimente*, în țările cu economii puternice, până la *pragul autosuficienței alimentare* și a creat premisele asigurării unui *nivel ridicat al securității alimentare*.

Protecționismul economic, sub diverse forme, față de produsele agricole din import a făcut istorie în economia occidentală vreme de decenii. Pe acest fond, în intervalul 1960-1980, s-au pus totuși bazele *economiei agroalimentare moderne, de tip occidental și a Politicii Agricole Comune la nivelul Uniunii Europene*. Pe lângă *fermele agricole* familiale, de mici s-au medii dimensiuni, în Occident, s-au organizat și ferme mari, finanțate masiv prin *politici structurale la nivel european*. Astfel au luat naștere *cooperarea agricolă*, inclusiv în unele sectoare din amonte și aval de agricultură și *sistemele de credit rural*.

După anul 1962, în CEE s-a practicat un *sistem rigid de prețuri pentru principalele produse agricole*, ceea ce a produs *distorsiuni în economia agricolă* prin crearea unor *mari excedente de produse agricole care ulterior erau distruse, pentru ca oferta suplimentară să nu determine scăderea prețurilor*. Imaginile privind producătorii agricoli nemulțumiți ce deversau laptele în rețeaua de canalizare a orașului prin anii '90 și nu numai, au făcut înconjurul lumii...

Cu timpul, pentru susținerea productivității muncii din agricultură, ameliorarea veniturilor producătorilor și subvenționarea exporturilor au fost necesare *subvenții bugetare tot mai ridicate*. *Stabilitatea prețurilor* a fost menținută printr-un efort susținut în domeniul fiscal, suportat de contribuabili. Cu timpul însă, dezechilibrele pieței agroalimentare s-au agravat, deoarece exporturile subvenționate nu reflectau efortul real și celelalte resurse investite în agricultură. Pe de altă parte, au crescut complexitatea și rigiditatea mecanismelor de subvenționare. Subvențiile la export au produs și ele mari distorsiuni ale prețurilor nu numai în Europa ci și pe piața mondială. Ca urmare, liberalizarea prețurilor și a schimburilor comerciale a devenit inevitabilă.

În pofida PAC, în anii '90, numărul exploatațiilor agricole occidentale a început să scadă, amenințând cu depopularea anumite regiuni rurale. *Organizația Mondială a Comerțului* a avut și ea un rol în acest proces, prin exercitarea unor presiuni susținute în sensul eliminării subvențiilor și liberalizării schimburilor internaționale cu produse agricole (***) *Studiul impactului aderării...*, ICEADR, ..., 2006).

Caracterul strategic al agriculturii a devenit larg recunoscut, mai ales de când omenirea a început să întrevadă zorii unei iminente crize alimentare la nivel global. Totuși, *nu toate țările dispun de potențial agricol* și, mai ales, nu toate țările cu potențial agricol ridicat și-au putut permite să subvenționeze pe termen lung agricultura. În țările în curs de dezvoltare, eforturile de ajustare a agriculturii la exigențele piețelor externe au început destul de târziu, odată cu urbanizarea, și nu în toate țările cu aceeași amploare. Unele politici agricole s-au aplicat ca urmare a presiunilor în direcția subvenționării prețurilor

alimentare și creșterii stabilității acestora. Treptat, în vederea stabilizării prețurilor la alimente, politicile agricole s-au concentrat pe sprijinirea producătorilor din țările cu economie agrară. În țările producătoare de petrol (ce nu au potențial agricol ridicat), susținerea agriculturii s-a efectuat, în general, prin creșterea puterii de cumpărare a consumatorilor. În țările sărace, subvenționarea agriculturii a fost și a rămas destul de scăzută și nesistematică, din cauza lipsei de resurse. Numai țările bogate au putut aloca fonduri substanțiale pentru modernizarea agriculturii și dezvoltarea zonelor rurale. În prezent, nu există în lume țări dezvoltate fără o politică alimentară bine articulată, inclusiv, acolo unde este cazul, prin subvenționarea agriculturii. Chiar și în țările unde potențialul agricol este slab, *autosuficiența alimentară constituie un obiectiv major al strategiei economice*.

Nici măcar în ultimul deceniu, când în economia occidentală a dominat neo-liberalismul, țările UE nu au renunțat la subvenționarea agriculturii, ci au finanțat-o sub diferite forme, mai nou, prin *dezvoltarea rurală și protecția mediului*.

Aplicarea diverselor metode de stabilizare a prețurilor produselor agricole, în general, nu a dat rezultatele așteptate, nici în comunism, nici în capitalism. Pe de altă parte, aplicarea principiilor neo-liberale în finanțarea agriculturii determină depopularea zonelor rurale (deși nimeni nu s-a încumetat să ducă un asemenea experiment până la ultimele lui consecințe) și desființarea fermelor agricole. Se pare că soluția, ca și în cazul finanțării serviciilor sociale, ar fi calea de mijloc – organizarea unui mix public-privat, atent monitorizat – pentru ca politicile să nu atingă o extremă sau alta.

Politicile agricole românești

Adevăratul început al austerității din România. Înainte de 1989, politica agricolă din România avea multe în comun cu cea a altor state comuniste, cu economie puternic centralizată. Prețurile produselor agricole nu se stabileau în piață, ci administrativ, iar finanțarea de către stat a agriculturii nu viza susținerea veniturilor agricultorilor, ci creșterea randamentelor la produsele vitale pentru export. Agricultură României nu era competitivă nici cu producția vegetală, nici cu cea animală. Decalajele de înzestrare tehnică, randamente la hectar sau pe animal, și cele privind gestionarea resurselor și funcționarea piețelor, erau considerabile față de țările dezvoltate. Aceasta nu-i împiedica însă pe reprezentanții puterii politice din vremea respectivă să trimită aproape toată producția agricolă la export, înfometând cronic populația. Sistemele de producție și retribuție nu cointeresau producătorii în obținerea unor performanțe deosebite, cooperativele agricole fiind organizate prin colectivizare forțată și nu prin libera opțiune a agricultorilor. Comerțul cu ridicata al produselor agricole era dirijat centralizat prin monopolul câtorva întreprinderi de stat. Comerțul cu amănuntul, susținut de micii producători individuali, era limitat, iar prețurile erau fixate prin mercurialul de stat. Cu toate acestea, penuria sistematică de alimente din magazinele alimentare survineau nu atât

din cauza agriculturii neperformante (oricât de mare ar fi fost producția, tot la export ar fi mers), cât din aceea a exportului excesiv, în vederea achitării datoriei externe. Așadar, și în această privință, țara noastră constituie o excepție în Europa actuală. ***Pentru România, pe motivul necesității de a achita datoriile externe efectuate de regimul comunist, austeritatea a început cu mult înainte de a se vorbi despre așa ceva în Europa sau în lume (în anii '80).***

În 1989, când populația a ieșit în stradă să răstoarne regimul Ceaușescu, aceasta era deja puternic subminată biologic și psihologic, prin anii lungi de înfometare și frig îndurat pe timpul iernii, prin frica de serviciile de opresiune ale regimului, prin deficiențele cronice ale serviciilor sociale și publice, prin corupția practică la nivelul tuturor instituțiilor statului – toate acestea fiind de neimaginat la vremea respectivă, ca și astăzi, pentru alte națiuni europene.

După toate acestea s-a produs întoarcerea României la o agricultură de subzistență. Într-o asemenea stare se afla agricultura României în anul 1991, când s-a inițiat o nouă reformă. În prima etapă, obiectivul principal al reformei a fost *reconstituirea drepturilor de proprietate asupra pământului agricol*. Retrocedarea terenurilor către foștii proprietari – începând din anul 1945 – sau moștenitorii acestora *în limita a 10 hectare, plus împroprietărirea celor fără pământ* (în limita disponibilului rămas în urma retrocedărilor), care au lucrat în CAP, fără a include și instrumentarul agricol. Cele 5.000 de CAP-uri au fost destructurate unele rapid, altele treptat. Astfel, România s-a întors în istorie, la o *agricultură de subzistență*, producția din anii ce au urmat fiind scăzută și generată autarhic, de cei circa patru milioane de proprietari ai terenurilor agricole.

Măsurile de reformă nu au fost însoțite de un sistem de finanțare care să permită modernizarea tehnică și tehnologică a muncii sau formarea unor rețele de comercializare a produselor. Retrocedarea proprietății s-a desfășurat lent, de-a lungul a mai mulți ani, fără o bază legislativă care să faciliteze formarea structurilor de piață funciară, fără instituirea unui criteriu de asigurare a performanțelor exploatațiilor agricole. Legislația funciară a permis parcelarea excesivă a terenurilor, privatizarea desfășurându-se adesea prin mijloace corupte, sau prin nerespectarea legii. Vreme de mai mulți ani, agriculturii românești i-a lipsit fundamentarea științifică a deciziilor de politică agricolă.

În asemenea condiții, până în anul 2005, 95,6% din suprafața agricolă a țării și circa 33% din cea împădurită au fost vândute sau retrocedate. Dar deși multe dintre titlurile de proprietate au fost emise destul de târziu, nu s-a efectuat o verificare a terenurilor din punct de vedere cadastral și acestea nu au fost înregistrate în *Cartea funciară*. Ca urmare, identificarea și delimitarea parcelelor retrocedate nu au fost întotdeauna corect realizate, devenind astfel obiectul unor litigii și dispute. În prezent, statul mai deține 0,5% din suprafața arabilă totală (367,2 mii ha), 0,7% din suprafața totală de pășuni (231,2 mii ha) și 0,2% din suprafața totală de fânețe (32,4 mii ha) (***) *Programul Național ..., MADR, 2009*).

Sprijinul financiar acordat de stat agriculturii. În intervalul 1991-1993, sprijinul financiar acordat agriculturii de la bugetul de stat a venit în *compensarea diferențelor de preț acordate procesatorilor din industria alimentară și doar în măsură mică agricultorilor*. Subvențiile au sprijinit de fapt consumatorii, prin *susținerea prețurilor de consum* cu 72,4% din alocațiile bugetare. Producătorii agricoli au fost ajutați prin acordarea unor *diferențe de preț* și a unor alocații bugetare sub formă de *prime pentru producțiile de cereale, carne și lapte*, și unele *acțiuni sanitar-veterinare*. Cea mai mare parte a subvențiilor bugetare au mers în zootehnie (cca. 78%). Comercializarea produselor s-a făcut prin întreprinderile de colectare și achiziții ale statului, la prețuri reduse, care nu au asigurat recuperarea integrală a costurilor de producție, ceea ce i-a demotivat pe mulți agricultori să-și continue activitatea.

Treptat, intervenția statului în stabilirea prețurilor s-a diminuat, atribuțiile acestuia limitându-se la *stabilirea prețurilor de contractare și achiziție pentru 20 de produse agricole și controlul prețurilor cu amănuntul pentru 12 produse alimentare*. Pentru asemenea produse s-au acordat subvenții și sectoarelor de prelucrare. Pentru restul produselor agricole, prețurile sau liberalizat. Cum era de așteptat, intervenția statului a generat puternice distorsiuni economice, deoarece prețurile *input*-urilor s-au liberalizat (au crescut) înaintea celor ale produselor agricole. Aceasta a dus la *decapitalizarea agricultorilor și agenților economici din sectorul agricol de stat, împiedicând formarea noilor exploatații agricole comerciale*.

În intervalul 1994-1996, politicile agricole i-au favorizat pe producători. Consumatorii nu au mai fost subvenționați direct, ci prin intermediul procesatorilor, care au fost condiționați să vândă unele produse la prețuri fixate administrativ, la nivel mai scăzut. S-au instituit mai multe feluri de subvenții la producător, prin *Legea nr. 83/1993 privind sprijinirea producătorilor agricoli* (subvenții la dobânzi pentru creditele de producție și investiții; prime de producție; alocații pentru realizarea unor inputuri; garanții pentru obținerea de credite; garantarea prețurilor de achiziție pentru produsele de importanță națională ș.a.). Ponderea cea mai mare a subvențiilor a mers spre prețurile a patru produse considerate de interes național: grâu, carne de porc și pasăre, și lapte. *În perioada 1994-1996, sprijinul financiar bugetar pentru agricultură a crescut de la cca. 400 mil ECU anual în anii 1992-1993 și 346,6 mil ECU în 1994, la 511,3 mil ECU în 1995 și 564 mil ECU în 1996. Cea mai mare parte din sprijin a revenit sectorului zootehnic.*

Între anii 1997-2000, s-au aplicat mai multe politici cu impact negativ asupra agriculturii, dintre care menționăm:

- *eliminarea sistemului prețurilor minim garantate* la cele patru produse de bază în alimentație;
- *reducerea subvențiilor la creditele* pentru agricultură;
- *accelerarea privatizării întreprinderilor agricole de stat și lichidarea unor IAS-uri.*

Până în anul 2000, principalele forme de sprijin financiar au fost orientate către *consumul populației*. *Controlul administrativ al prețurilor produselor agricole* în condițiile *liberalizării prețurilor la input-uri* a produs mari distorsiuni economice pe piața produselor agricole și a determinat *sărăcirea agricultorilor*. Sistemul „*cupoanelor agricole*” acordate celor ce dețineau suprafețe de cel puțin 0,5 ha, înființat pentru a sprijini achiziționarea unor *input-uri*, a fost un sprijin aproape nesemnificativ (în raport cu costurile reale ale producției) pentru agricultorii individuali. Această măsură nu a urmărit performanța exploatațiilor agricole, având mai mult efecte sociale. Sistemul respectiv a fost modificat ulterior, distribuind cupoane și societăților agricole constituite prin Legea nr. 36/1991 și Legea nr. 31/1990 ale societăților agricole privatizate sau cu capital majoritar privat. Alte formele de sprijin au constat în gratuități pentru depozitarea grâului, prime pentru export, sprijin acordat crescătorilor de animale ș.a. *Sprijinul financiar acordat în perioada 1997-2000 a fost inferior celui din anii 1995-1996*. Ca urmare, până în anul 2000, au scăzut sensibil producția de sfeclă de zahăr, efectivele de animale și producția animală, s-au degradat patrimoniul viticol și cel pomicol. Privatizările efectuate în sectorul de stat al agriculturii nu au avut fundamentare juridică și economică, iar lipsa controlului a permis comiterea multor fraude și distrugerii de patrimoniu.

Alocarea de la bugetul de stat a peste 6,5 miliarde euro pentru agricultură, în perioada 1991-2000, nu a facilitat modernizarea sectorului agricol și nu a favorizat apariția unei piețe agroalimentare cu mărfuri autohtone. În tot acest interval, veniturile agricultorilor au avut un trend descendent, menținând sub nivelul subsistenței mare parte a populației rurale. Sectorul privat din agricultură nu s-a consolidat, dimpotrivă, au fost închise numeroase unități de producție de legume, fructe și complexe zootehnice.

Din anul 2001, *bugetul de stat al agriculturii* a fost elaborat pe bază de *programe prioritare*. Aparent, s-au alocat sume mai mari pentru susținerea producției agricole și pentru modernizare, în scopul apropierii realităților din agricultura românească de cele din UE. În prețuri reale însă, sumele alocate s-au menținut la nivelul perioadei 1997-2000. Formele de sprijin financiar direct acordat exploatațiilor agricole s-au mai diversificat, dar sumele alocate în cadrul acestora au fost extrem de mici și nu au produs un impact deosebit asupra sectorului agricol.

În perioada 2001-2003, în centrul politicilor agricole au stat *îmbunătățirea ofertei interne și creșterea securității alimentare*. Sprijinul financiar adresat explicit exploatațiilor agricole medii și mari a utilizat aceleași instrumentele ca și în anii anteriori. OG nr. 108 din 2001, privind exploatațiile agricole (ulterior Legea nr. 166/2002) a dirijat sprijinul financiar doar către exploatațiile mai mari de 100 ha, cu peste 15 vaci de lapte etc. Fermele sub asemenea limite nu au fost eligibile. În anul 2002, Legea nr. 166/2002 a fost ameliorată, eliminându-se unele prevederi ce favorizau întreprinderile agricole mari și

lărgind accesul exploatațiilor mai mici (în anumite limite), în scopul creșterii ofertei de produse autohtone pe piața internă.

În anul 2001, circa 4,4 milioane de producători agricoli au primit sprijinul financiar de *un milion lei la hectar*, acordat exploatațiilor de până la 5 ha. Această formă de sprijin denumită *sprijin direct la hectarul cultivat*, a fost majorat, din anul 2003, la 2 milioane lei (ROL) pentru exploatațiile cu până la 5 ha și ulterior de 2,5 mil lei/ha. Tot atunci, s-a instituit un nou instrument financiar – *creditul agricol de producție, pentru sprijinirea exploatațiilor comerciale*, dar primele pentru producție au fost eliminate, cu excepția producției de carne și lapte.

Din anul 2002 s-au introdus mai multe forme de sprijin pentru *producția marfă în sectorul vegetal și zootehnic*, pentru *producătorii organizați în exploatații agricole fără personalitate juridică*, pentru *producătorii agricoli persoane fizice pentru societățile comerciale cu profil agricol și exploatațiile agricole cu personalitate juridică*. Cu toate acestea, *sistemul de sprijin al producătorilor agricoli nu s-a bazat pe obiective clare cu privire la tipul culturilor sau indicatorii de performanță și nu s-au făcut evaluări de impact*. Formelor autarhice de exploatare agricolă s-au conjugat cu formele ezitante de sprijin bugetar. Ca urmare, exploatațiile mici au funcționat inegal sau sporadic, valorificând puțin sau deloc propria producție pe piața internă sau la export. Încercările de creștere a veniturilor agricultorilor fără a se urmări apropierea de piață și crearea cadrului de funcționare pe principii economice au eșuat. Autoconsumul a crescut, iar piața internă s-a restrâns.

În anii 2004-2006 au existat unele demersuri de apropiere a politicii agricole naționale de PAC. În anul 2004 s-a acordat sprijin financiar de la bugetul de stat micilor exploatații (sub 5 ha) și sprijin pentru producția marfă. S-a menținut subvenționarea *input*-urilor și s-au făcut investiții în ferme, prioritar din surse externe nerambursabile. În anul 2005, s-au introdus *bonuri valorice atribuite gratuit*, cu finanțare de la bugetul de stat, pentru procurarea unor *input*-uri (semințe, îngrășăminte chimice, pesticide și motorină).

După o perioadă de creștere a economiei naționale (2000-2006), agricultura românească a reușit, în cele din urmă, să-și reducă ponderea în PIB sub 10%, ajungând, în anul 2006, la circa 8,8%. Deși aceasta reprezenta, la momentul respectiv, aproape dublul ponderii medii a agriculturii în PIB-ul UE (circa 4,5%), o asemenea pondere indică începutul diminuării importanței agriculturii în economia României, strict din perspectiva impactului negativ al fluctuațiilor ofertei agricole autohtone, în caz de condiții climatice defavorabile.

Cheltuielile publice pentru agricultură, în anii 2004-2006 au fost mai mari comparativ cu anii precedenți, prin asistența financiară de la UE. Sumele alocate de la bugetul național s-au redus însă de la 2.319,9 milioane RON (anul 2004) la 1.892,2 milioane RON în 2006. Prin rectificările bugetare din anul 2006, unele sume au mai fost suplimentate.

În anul 2006, s-a constituit un nou program pentru dezvoltarea producției vegetale, a zootehniei și a pisciculturii. Tot atunci s-a eliminat susținerea financiară pentru producția marfă din sectorul vegetal, menținându-se în sectorul zootehnic dar cu mult mai redusă. Au fost introduse subvenții pentru irigații, pentru achiziționarea de motorină, pentru acoperirea cheltuielilor de depozitare și pentru stimularea producției de export.

Tabelul nr. 52: Contribuția agriculturii la PIB, în perioada 1991-2010 (%)

Indicatori	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Contribuți agriculturii la PIB	18,9	19,0	21,0	19,9	19,8	19,2	19,0	14,4	13,3	11,1
Cheltuieli bugetare pentru agricultură în PIB total	0,7	2,7	1,8	1,4	1,9	2,0	1,2	1,0	0,7	0,9
Cheltuieli bugetare pentru agricultură în PIB agricol	4,0	14,3	8,5	6,9	9,4	10,4	6,7	6,7	5,1	8,2

Indicatori	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Contribuți agriculturii la PIB	13,4	11,4	11,6	12,8	8,9	8,1	5,8	6,6	6,4	6,0
Cheltuieli bugetare pentru agricultură în PIB total	0,8	0,6	0,7	0,9	0,7	0,6	...	2,6	3,0	...
Cheltuieli bugetare pentru agricultură în PIB agricol	6,1	5,5	5,7	6,9	7,7	7,1

Surse: *** *Studiul impactului aderării asupra producătorilor și consumatorilor, Abordări generale privind politica agricolă în România și pregătirea procesului de implementare a Politicii Agricole Comune, 2006, Institutul de Cercetare pentru Economia Agriculturii și Dezvoltare Rurală, IEA-INCE București A.S.E. București, U.S.A.M.V. București AGROSERV Management, Raport de cercetare*
 *** *Anuarul statistic al României 2010*, INS
 *** *Buletin statistic lunar nr. 1/2011*, INS, date provizorii
 *** *Raport privind situația macroeconomică pentru anul 2009 și proiecția acesteia pe anii 2010/1012*, <http://www.cdep.ro/proiecte/2008/700/10/1/raport.pdf>

Primele pentru producția de lapte s-au menținut, dar la nivel mai scăzut. Orientările principale în susținerea agriculturii au devenit *investițiile în ferme*, în special prin Programul „*Fermierul*” care s-a derulat destul de greu, accesul producătorilor mici și mijlocii fiind redus. Documentația obligatorie a fost dificil de completat, iar subvențiile prevăzute în program nu s-au acordat direct fermierilor, ci prin intermediul băncilor. Astfel, *obiectivul de creare a 6.000 de ferme familiale comerciale mijlocii* nu s-a realizat. Sumele preconizate pentru această destinație au fost însă direcționate către cofinanțarea proiectelor SAPARD și au beneficiat de ele prioritar fermele mari. Totuși, prin HG nr. 258/2006 au putut beneficia mai mulți agricultori de sprijin bugetar pentru *achiziționarea de dotări și instalații zootehnice și de prime anuale pentru producția de lapte livrată*.

În 2006 s-a suplimentat cu 200 milioane RON „*Programul de dezvoltare durabilă a sectorului zootehnic și piscicol*”. Acest program a avut ca scop *susținerea producției ecologice*, prin stimularea înființării de noi *ferme ecologice certificate și valorificarea unor resurse naturale din zonele montante* prin creșterea exporturilor.

Tabelul nr. 53: Valoarea producției agricole și valoarea adăugată în industriile agricole, la preț de producător (mil. euro) în unele state din UE

Țara	Valoarea adăugată			Producția vegetală			Producția animală		
	2005	2009	2010	2005	2009	2010	2005	2009	2010
Bulgaria	1.544	1.252	1.404	1.627	1.956	2.039	1.129	1.125	1.132
R. Cehă	970	634	960	1.674	1.927	2.160	1.574	1.522	1.612
Germania	12.920	12.916	15.043	18.167	20.902	21.766	19.042	19.657	21.394
Grecia	6.284	5.334	5.350	7.007	6.243	6.490	2.685	2.678	2.662
Spania	20.345	19.698	21.348	21.234	21.770	24.354	12.641	12.502	12.393
Ungaria	1793	1.643	1.968	3.020	3.233	3.777	2.118	2.078	2.139
România	6.003	5.964	6.399	7.687	8.414	10.141	4.051	3.833	3.811
Slovacia	382	228	316	891	851	930	760	751	720
Suedia	1.128	926	1.370	1.595	1.721	2.108	2.091	1.919	2.263
M. Britanie	6.842	7.152	7.292	7.512	7.769	8.485	11.287	11.858	12.608

Sursa: *** *Agricultural output, price indices and income*, Eurostat, 2011

Comparând totuși cifrele privind valoarea producției agricole a României de-a lungul a trei ani (tabelul nr. 53) cu cele aferente altor țări, observăm că România nu este nici printre primele, nici printre ultimele țări europene, la valoarea producției, sau valoarea adăugată în procesarea industrială a produselor agricole, la aceste capitole, apropiindu-se mult de Grecia. În acest context, devine aproape de neexplicat (dincolo de ipoteza unei organizări sub orice critică a procesului de valorificare a producției agricole pe plan intern) lipsa de

pe piețele autohtone a produselor agricole românești, ceea ce face din *România, o țară care nu concurează cu alte țări nici măcar la ea acasă, unde are avantajul economisirii cheltuielilor de transport.*

Comparativ cu ceea ce au primit alte sectoare ale economiei, sprijinul bugetului de stat pentru agricultură nu a fost cel mai scăzut. În perioada 1991-2005, susținerea bugetară a agriculturii, exprimată prin *alocații bugetare la hectar cultivat* s-a situat între un minim de 20,43 ECU/ha în 1991 și 26,79 Euro/ha în 2005. Cu toate acestea, efectele acestei susțineri au fost foarte slabe (***) *Studiul impactului aderării ...*, ICEADR ș.a., 2006, ****Carta Albă a IMM-urilor...*, CNIPMMR ș.a., 2011).

Dificultăți actuale ale agriculturii

Divizarea excesivă a loturilor agricole. Economia rurală românească este caracterizată prin ponderea ridicată a fermelor mici, ce produc în principal pentru autoconsum, comercializând pe piață doar marginal din produsele obținute. Din cauza modalității în care s-a realizat privatizarea proprietății agricole (prin divizarea loturilor), în România sunt înregistrate cele mai multe exploatații agricole din UE – 4.256.000, respectiv 29,36% din totalul fermelor din UE(****Agricultura prioritate națională...*, 2011, Afacerilacheie.net).

Marii agricultori ai României sunt atât de puțini încât aceștia au căpătat notorietate. În anul 2010, *SC Trei Brazi SRL* – cea mai extinsă fermă agricolă din România – s-a situat pe locul al treilea în topul european al celor mai consistente subvenții primite la hectar, după o fermă portugheză și o societate ungară. Firma *SC Trei Brazi SRL* a primit subvenții în valoare de 4,16 milioane de euro, pentru o suprafață de aproximativ 56.000 de hectare. A doua fermă agricolă din România este *Comcereal SA* care în anul 2010, a obținut subvenții europene de 2 milioane de euro, pentru o suprafață de 28.000 de hectare. Pe locul al treilea se situează *Interagro SA*, suprafața cu aproximativ 20.000 de hectare. Următoarele două societăți agricole românești au primit subvenții europene de aproximativ 800.000 de euro pentru suprafețe agricole de circa 11.000 de hectare. Ultimele cinci societăți din topul celor mai mari 10 companii agricole din România dețin în total o suprafață de aproximativ 50.000 de hectare.

În mod curent, subvențiile primite de producătorii agricoli din România sunt de 131 de euro la hectar, din care 80,36 euro provin de la UE, iar restul de 50,64 euro de la bugetul României (***) *Primii 10 agricultori...*, Afacerilacheie.NET, 2011).

Deficiențele procesului de reformă au generat și o seamă de litigii legate de proprietate, care secătuesc resursele agricultorilor (și așa destul de limitate) pe lângă faptul că supraîncarcă activitatea sistemului judiciar național.

Prețurile mici ale terenurilor agricole românești, comparativ cu media prețurilor europene, ignoră adevărul economic generând și alte efecte nedorite.

Prin amortizarea rapidă a investițiilor în terenuri arabile (în decurs de 5-10 ani), proprietarii își pot permite să lase terenul nelucrat. Alți proprietari de pământuri (ce nu pot fi numiți agricultori, acest atribut implicând o anumită demnitate și un anumit tip de comportament) cultivă superficial suprafețele agricole pe care le dețin, pentru ca apoi, prin “calamitatea” acestora, să poată încasa despăgubiri de la societățile de asigurări.

Atragerea insuficientă de fonduri europene și finanțarea slabă de la buget. După anul 1990, agricultura din România a beneficiat de asistență tehnică și economică din partea unor instituții ale UE sau de la alte instituții, prin diferite programe. Unele sursele de finanțare au oferit *fonduri rambursabile* – băncile, organizațiile nonguvernamentale etc., altele, *fonduri nerambursabile* – granturi și sprijin prin diferite programe pentru *agricultură și dezvoltare rurală*.

Programul PHARE a funcționat începând cu anul 1995. UE a utilizat acest program ca instrument de preaderare pentru sprijinirea dezvoltării instituționale, implementarea acquis-ului comunitar, dezvoltarea unei economii de piață funcționale și întărirea coeziunii economice și sociale. Prin acest program, până în 2005, României i-au fost alocate *360 milioane euro*, din care o parte – 36,4 mil. euro în perioada 2001-2003 și 75 mil. euro în perioada 2004-2006 – au revenit agriculturii și zonelor rurale.

Programul SAPARD (Programul Special de Preaderare pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală) creat în 1999 a avut ca obiectiv pregătirea implementării Politicii Agricole Comune, creșterea performanței în agricultură și dezvoltarea durabilă a zonelor rurale în țările candidate. România a parcurs mai multe etape pentru a putea beneficia de fondurile comunitare de preaderare alocate prin programul SAPARD.

Tabelul nr. 55: Alocările financiare prin Programul SAPARD, pe categorii de resurse, în intervalul 2000-2006 (milioane de euro)

Finanțator			
Comisia Europeană	Cofinanțarea statului român	Contribuția privată	TOTAL
1.142,62	379,42	862,59	2.384,63

Sursa: MAPDR și Agenția SAPARD, preluare din *** *Studiul impactului aderării...*, ICEADR, IEA-INCE București ș.a., 2006

În baza Legii nr. 157/22.09.2000 și aprobării Comisiei Europene a intrat în vigoare *Planul Național pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală (PNADR)*, care conține, pentru România, *11 măsuri prioritare care au fost finanțate prin programul SAPARD*.

Din anul 2007, România a beneficiat și de fonduri europene pentru agricultură sub formă de *plăți directe pe suprafață*. Condițiile de eligibilitate ale solicitanților se referă la utilizarea unei suprafețe agricole mai mari sau egale cu

1 ha, formată din loturi mai mari de 0,3 ha, în condiții agricole și de mediu corespunzătoare normelor în vigoare.

Pentru a atrage fondurile pentru plățile directe, statul român a asigurat administrarea și controlul cererilor fermierilor. În România, Sistemul Integrat de Administrare și Control (IACS) intră în atribuțiile Agenției de Plăți și Intervenție pentru Agricultură (APIA). Prin IACS sunt gestionate următoarele programe: SAPS (schema de plată unică pe suprafață), CNDP (plăți naționale directe complementare), LFA (plăți pentru zone defavorizate), măsuri de agromediu, un program pentru culturi energetice și, începând cu 2008, plăți tranzitorii pentru tomate. Deoarece plățile directe acordate fermierilor depind de suprafața de teren utilizată, identificarea exactă a parcelelor agricole are un rol foarte important.

Ajutoarele mult mai mari primite de agricultorii altor state din UE.

Agricultorii din țara noastră au fost net dezavantajați din perspectivă concurențială, în raport cu cei din alte state ale UE. Creditele agricole dificil de obținut din sistemul bancar românesc, inclusiv cele în completarea finanțării pentru proiectele finanțate parțial de UE, au întârziat dezvoltarea și modernizarea agriculturii și pieței interne românești.

În anul 2008, la nivelul UE, subvenția medie la hectar a fost de 219 euro, adică *de aproape șase ori mai mare decât subvenția acordată României*. Lucrul acesta s-a întâmplat din cauza obținerii unor condiții net dezavantajoase pentru agricultorii din România în procesul de negociere din momentul aderării la UE. Dintre plățile medii/hectar acordate de UE agricultorilor europeni, menționăm: Grecia (603 euro/ha); Olanda (425 euro/ha); Belgia (417 euro/ha); Danemarca (367 euro/ha); Germania (324 euro/ha); Irlanda (307 euro/ha); Italia (319 euro/ha); Franța (289 euro/ha); Luxemburg (263 euro/ha); Austria (223 euro/ha); Finlanda (232 euro/ha); Suedia (229 euro/ha); Malta (223 euro/ha); Marea Britanie (205 euro/ha); Cipru (171 euro/ha); Portugalia (153 euro/ha); Slovenia (143 euro/ha); Spania (193 euro/ha); Ungaria (161 euro/ha); Cehia (135 euro/ha); Slovacia (103 euro/ha); Polonia (101 euro/ha); Lituania (73 euro/ha); Estonia (57 euro/ha); Letonia (43 euro/ha); Bulgaria (41 euro/ha); *Romania (38 euro/ha)*.

Comparativ cu statele membre ale UE-15, sprijinul public pentru agricultura României per ansamblu, a fost extrem de redus – cca. 800 Euro la hectarul agricol de-a lungul a 15 ani, adică echivalentul subvențiilor pe 1-2 ani pe hectar în UE-15. *Pentru campania din anul 2009, sprijinul direct pe suprafață primit de la UE a fost de 71,12 euro/hectar (***) Studiul impactului aderării..., MADR, ICEADR, ș.a., 2006).*

Cu 2,1 miliarde de dolari, în anul 2009, România se afla pe poziția a opta în UE în topul fondurilor europene atrase în agricultură, cei mai mari beneficiari ai unor asemenea fonduri fiind Franța (cu 9,87 miliarde de euro), Spania (7,26), Germania (6,9), Italia (6,08), Marea Britanie (4,04), Polonia (3,72), Grecia (3,05) (***) *A opta țară din UE..., 2010, wall-stret.ro).*

În intervalul 1991-2006, agriculturii României i-au fost alocate de la bugetul de stat cca. 9 miliarde euro pentru modernizare, sprijinirea veniturilor producătorilor agricoli etc. La această sumă s-au adăugat alocațiile externe nerambursabile provenite în special de la UE și Banca Mondială.

În mod sistematic, România întârzie distribuția banilor veniți de la UE către fermierii autohtoni. De exemplu, până la mijlocul anului 2010, România a dat fermierilor români, 581 milioane euro din subvențiile directe pe suprafață (SAPS) aferente anului 2009, reușind în premieră să nu mai plătească penalizări către UE din acest motiv.

Tabelul nr. 54: Sprijin acordat de statul român agricultorilor, pe hectar cultivat, în intervalul 1991-2005

Anii	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
(ECU/Euro)	20,43	45,98	44,10	37,59	55,43	63,52	41,37	40,09

Anii	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
(ECU/Euro)	26,79	43,10	41,5	33,77	39,41	62,59	64,56

Surse: Calculat după: *** *Anuarul Statistic al României, 2004, 2005* INS, și *Bugetul de stat al MAPDR 1991-2006*, Zahiu L. (coord.), *Agricultura Uniunii Europene sub impactul Politicii Agricole Comune*, Ed. Ceres, București, 2006, *** *Ancheta structurală în agricultură*, 2005, preluare din *** *Studiul impactului aderării...*, ICEADR IEA-INCE București ș.a., 2006

Datele din tabelul nr. 54 relevă nivelul deosebit de scăzut al contribuțiilor bugetului de stat la finanțarea culturilor agricole. Aceasta se vede și din aceea că, în cadrul campaniei SAPS 2010, România a beneficiat de o alocație financiară de 700 milioane euro din Fondul European de Garantare Agricolă (adică 80,36 euro/ha cultivat).

Mult timp, România a fost singura țară europeană care nu a primit subvenții pe hectar pentru culturile bio. Abia în anul 2011, fermierii români au câpătat dreptul la un sprijin pentru culturile ecologice, sprijin ce poate ajunge până la 400 de euro pe hectar.

Tehnica, tehnologia și utilajele agricole precare. La finele anului 2009, dotarea cu mașini agricole a agriculturii din România încă era dintre cele mai slabe din Europa, fiecărui tractor românesc revenindu-i să lucreze aproximativ 54 de hectare, comparativ cu media de 13 hectare pe UE. Parcul românesc de tractoare deținea circa 170.000 unități, din care 80% erau depășite fizic sau moral. Dacă în Occident, tractoarele sunt considerate vechi la 3.500-4.000 de ore lucrate, în România, un tractor poate rămâne încă în funcțiune și după 12.000 ore de utilizare.

Consumul de îngrășăminte constituie una dintre condițiile obținerii unor producții agricole competitive. În statele europene, consumul mediu de îngrășământ activ la hectar este de 200-250 kg, în timp ce în România acesta nu depășește, în medie de 70 kg.

Datele privind *suprafața irigată* sunt contradictorii, variind în funcție de sursă, între 300.000 hectare și 563.000 hectare. Potrivit (***) *Producătorii agricoli...*, 2009, wall-stret.ro), în mai 2009, erau în stare de funcționare instalații de irigare pentru 563.000 de hectare de teren agricol, din care 553.000 hectare (99%) erau contractate de organizațiile utilizatorilor de apă pentru irigații. În prezent, România are un deficit masiv la acest capitol, de cel puțin 2,6 milioane hectare neudate. Înainte de 1989, în România se realizase o rețea de irigații destul de întinsă – 3,2 milioane hectare. Pe timpul reformei de după 1989, o mare parte a acesteia a fost distrusă, instalațiile fiind furate sau lăsate în părăsire. În prezent, pentru a repune pe teren un sistem de irigații similar celui din 1989, ar fi nevoie de 14 miliarde euro, întrucât refacerea sistemului de pe un hectar costă în jur de 7.000 de euro. (***) *Vrem minuni în agricultură...*, 2010, evz.ro, (***) *Distrugerea sistemelor de irigații...*, 2009, capital.ro).

Productivitatea scăzută a muncii din agricultură. Gradul de utilizare a persoanelor ocupate în agricultură este evaluat prin *volumul muncii totale exprimat în unități anuale de muncă* (UAM).

Productivitatea muncii în agricultură este calculată ca *valoare adăugată brută (VAB)* pe unitate de muncă anuală.

Tabelul nr. 56: Situația agricultorilor și a agriculturii în câteva țări din UE

Țara	Ponderea agriculturii (inclusiv vânătoare și pescuit) în VAB totală		Ponderea populației ocupate în agricultură în populația ocupată*	Dinamica populației ocupate în agricultură (%)	VAB în agricultură pe persoană ocupată în agricultură* (UE-27 = 100%)	
	2000	2009	2009	2009 față de 2000	2000	2009
UE-27	2,4	1,6	5,0	-24,9	100	100
Slovenia	4,5	3,9	3,8	-42,5	109,9	256,1
M. Britanie	1,0	0,7	1,0	-13,2	266,4	244,5
Germania	1,3	0,8	1,3	-21,7	235,1	194,2
Grecia	6,6	3,2	12,0	-2,6	132,8	79,4
Ungaria	5,4	3,3	11,0	-34,8	56,5	60,6
Bulgaria	13,6	5,6	10,7	-48,1	51,9	59,4
Irlanda	3,2	1,0	7,6	-3,9	132,8	52,9
Polonia	5,0	3,6	14,0	-11,3	47,3	51,6
România	12,1	7,0	23,4	-41,1	25,2	43,2

Notă: * estimări A. Dachin (2011), pe baza datelor Eurostat privind populația ocupată în agricultură (în unități anuale de muncă, echivalentul unui lucrător cu timp complet de muncă în activități agricole pe un an întreg)

Sursa: Eurostat Newsrelease 66/mai 2010 și baza de date Eurostat

Competitivitatea sectorului agricol al României este diminuată prin aceea că un număr mare de exploatații agricole (3,5 milioane de ferme) dețin terenuri

mai mici de un hectar, ceea ce nu le face eligibile pentru accesarea fondurilor europene. Multora dintre acestea le lipsește nu numai capitalul financiar, ci și pregătirea de specialitate a agricultorilor necesară pentru a lucra potrivit *standardelor europene* referitoare la *calitatea produselor, respectarea normelor de mediu și păstrarea siguranței alimentare*.

În România, productivitatea muncii din agricultură s-a diminuat după anul 1990, de la 23% la 12,1% în anul 2000. În perioada de creștere economică dintre anii 2000-2008, agricultura a generat o pondere de 14% în *valoarea adăugată brută* totală (maximă) în anul 2004 (an agricol bun), dar tendința de fond a fost de menținere a acesteia la valori de sub 10% (Dachin, 2011).

Variațiile anuale ale producției agricole au determinat re poziționări nete în ierarhia UE, nu doar pentru România, ci pentru toate statele (tabelul nr. 56). În anul 2000 (an agricol slab pentru România), productivitatea muncii din agricultură a reprezentat 25,2% din media UE-27, în timp ce, în anul 2009, aceasta a fost de 43,2%. Asemenea oscilații s-au produs și în cazul altor țări (Slovacia, Grecia). Problema este însă că în România, *chiar și în anii agricoli favorabili, nivelul productivității a rămas sub 50% din media UE-27* (Dachin, 2011).

În România volumul de muncă în agricultură reprezenta în anul 2006, 20,4% din media UE-27. În același an, ca și în cazul populației ocupate, volumul de muncă din agricultura României îl depășea pe cel realizat împreună de Franța, Germania și Spania (2.459,1 mii) – trei dintre cele mai mari țări din UE. Productivitatea muncii din România se afla la un nivel sensibil mai scăzut comparativ cu cel din UE. Per ansamblu însă, numărul de UAM din economia agricolă s-a redus continuu, atât în UE cât și în România. În UE-27, în perioada 2001-2006, numărul de UAM s-a redus cu 13,4 puncte procentuale, în UE-15 cu 9,0 puncte procentuale, iar în România cu 20,0 puncte procentuale. Deși decalajul dintre România și UE privind volumul de muncă în agricultură s-a redus, el este încă mare. Statistic, o persoană ocupată în exploatațiile agricole din România realizează numai 0,28% dintr-o UAM, față de 0,40% cât realizează în medie o persoană în UE-27, sau 0,45% în UE-15; la acest capitol, România ocupă penultimul loc în UE-27, situându-se doar înaintea Maltei. Țările cu medii mari de utilizare a UAM/persoană sunt Republica Cehă (77), Belgia (70), Olanda și Luxemburg (68), Franța (68) și Germania (67) (Popescu, 2010).

Productivitatea muncii din agricultură influențează mai mult productivitatea națională dacă populația ocupată în agricultură este mai numeroasă. Ori, România are cea mai mare pondere a populației ocupate în agricultură dintre țările UE-27.

Exportul sub potențial și importul masiv de produse agricole. Produsele românești sunt prezente cu mult sub potențialul real al agriculturii autohtone pe piețele externe, în timp ce importurile de produse agricole cresc de la an la an. O explicație ar fi, pe lângă slabele relații comerciale ale României cu alte state susceptibile de a importa produse agricole din România, faptul că produsele românești nu corespund întotdeauna standardelor de calitate cerute la export. În plus, românii se organizează greu și nu știu să-și vândă mărfurile,

nici măcar pe plan autohton. Fostul grâнар al Europei a devenit importator net de carne, fructe, legume și uneori chiar de cereale. De regulă, anii agricoli buni nu influențează zdrobitor prețurile la alimentele *made in Romania* comercializate pe plan intern și nici nu se prea resimt în stabilirea indicelui de inflație. Asta deoarece România nu a organizat piețe largi de desfacere pentru produsele sale agricole (în special pentru cereale). Producătorii români de cereale vând, de regulă, toamna, la prețuri mici, cea mai mare parte a producției la export, din lipsă de spații de depozitare și păstrare. Când pe plan internațional prețul cerealelor crește (spre primăvară, în anii agricoli mai slabi) România importă cereale (dacă nu cumva importă chiar cerealele exportate în toamnă...).

În anul 2009, România a exportat produse agroalimentare în valoare de 2,1 miliarde de euro și a importat de 3,4 miliarde de euro.

În anul 2010, România a avut un *deficit extern de peste 700 de milioane de euro* la capitolul *import/export de produse agricole*. Pe primele locuri în topul importurilor alimentare se situează carnea de porc (10,2% din total), zahărul (5,2%) și carnea de pasăre (4,2%). Cu un asemenea deficit la import/export, *România practică printre cele mai mari prețuri la alimente, din perspectiva veniturilor populației*, în context european. Randamentul scăzut al valorificării prin comerțul intern a producției autohtone de legume și fructe este reflectat și de consumul anual de fructe și legume pe locuitor în România, care este de aproximativ de 70-80 de kilograme, în timp ce media europeană atinge 90-100 de kilograme.

Standardul de viață al agricultorilor

Pierderi de venituri, în timpul crizei, pentru agricultorii din UE. Criza financiară globală declanșată în Occident la finele anului 2007 a determinat o scădere a veniturilor reale ale agricultorilor din UE. În intervalul *2005-2009, veniturile reale pe lucrător agricol în EU-27 au scăzut cu 0,3%*, în timp ce *input-ul de muncă în agricultură, a scăzut, în medie, cu 11,5%*. Aceasta în contextul în care, în intervalul 2000-2009, angajamentele în muncă din agricultura țărilor UE au scăzut cu 24,9% (***) *Agricultural income...*, Eurostat, 2010).

La nivel UE, *veniturile din agricultură pe UAM au scăzut cu 11,6% în 2009 față de 2008*, în principal, din cauza scăderii prețurilor recoltei. Această scădere abruptă a urmat după o altă scădere de 1,8% în 2008 față de 2007.

În anul 2009, criza financiară din Europa s-a manifestat pe fondul unui an agricol slab, când *producția, la preț de producător, a scăzut cu circa 10,7% față de anul 2008, ca efect al scăderii prețurilor producției agricole vegetale (-13%) și a producției animale (-9,3%)* în termeni reali.

Substanțial au scăzut prețurile cerealelor (-27,1%), semințelor de floarea soarelui (-24,8%), uleiului de măsline (-16,3%) și fructelor (-15,9%).

Valoarea producției animale a scăzut ca urmare a scăderii prețurilor la producător (-8,3%), dar și a scăderii volumului producției (cu 1,0%).

Astfel, s-a produs o decapitalizare a agricultorilor din UE. În același an au avut loc și scăderi în termeni reali ale subsidiilor primite de agricultori cu 0,5% ca urmare a scăderii contribuțiilor sociale prin taxe cu 0,2%.

Dar *nu toți agricultorii europeni au suferit pierderi la fel de mari*. Estimativ, la nivelul UE-27, în anul 2009 față de 2008, veniturile agricultorilor au scăzut în 21 de state, între care și România, și au crescut în șase state. Cele mai mari scăderi ale veniturilor s-au produs în Ungaria (-32,2%), Luxemburg (-25,2%), Irlanda (-23,6%), Germania (-21,0%), Italia (-20,6%), Austria (-19,4%) și Franța (-19,0%), iar cele mai mari creșteri s-au produs în Malta (7,8%), Danemarca, (4,3%) și Finlanda (2,6%).

Și *România a înregistrat o scădere dintre cele mai consistente* a veniturilor agricultorilor – cu mai mult de 18% – în 2009 comparativ cu 2008 (*Agricultural income...*, Eurostat, 2010).

Cum au resimțit criza financiară agricultorii români. Pentru a înțelege exact premisele economice ale standardului de viață al agricultorilor din România, inclusiv în perioada de criză, amintim că atât în intervalul 1990-2000 cât și după anul 2000, *veniturile tuturor angajaților din România au fost printre cele mai scăzute din Europa*.

În fapt, după veniturile angajaților bulgari, în intervalul 2001-2010, cele ale angajaților români au fost cele mai scăzute din Europa (tabelul nr. 57).

Tabelul nr. 57: Media câștigurilor anuale brute ale angajaților cu timp de muncă integral, din unele țări ale UE, în intervalul 2001-2010 (euro)

Țara	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Bulgaria	1514	1588	1678	1784	1978	2195	2626	3328	4085	...
R. Cehă	5142	6016	6137	6569	7405	8284	9071	10930	10596	11312
Danemarca	41661	43577	44692	46122	47529	48307	53165	55001	56044	...
Germania	35200	36400	37200	38100	38700	39364	40200	41400	41100	42400
Spania	17874	18462	19220	19931	20333	21402	21891	25208	26316	...
Ungaria	4898	5846	6447	7119	7798	7866	8952	10237	9603	10100
Polonia	7510	7173	6434	6230	6270	8178	...	10787	8399	...
România	1993	2075	2142	2414	3155	3713	4825	5457	5450	5891
Slovacia	3837	4582	4945	5706	6374	7040	8400	9707	10387	10777

Sursa: *** *Earnings in the business economy (average gross annual earnings of full-time employees)*, 2000-2010 (1), Eurostat, 2012

Atât în anii tranziției, cât și după anul 2000, *veniturile medii lunare pe persoană* ale angajaților din România au fost puternic diferențiate în plan ocupațional și rezidențial (tabelul nr. 58).

Într-un asemenea context mai larg, în intervalul 2008-2010, *veniturile agricultorilor români* ajungeau cam la jumătate din nivelul veniturilor salariaților români, apropiindu-se mult de cele ale șomerilor (tabelul nr. 58).

Pentru români, 2010 a fost un an agricol ceva mai bun – ponderea veniturilor agricultorilor în veniturile totale, crescând cu 4,7%, față de 2008. Prin urmare, dacă în trimestrele II ale anilor 2008-2010, salariații au obținut venituri medii lunare totale per persoană între 872 și 993 lei, *agricultorii au obținut tot atunci, venituri totale între 453 și 490 de lei*, adică aproape jumătate din veniturile salariaților.

Alături de veniturile bănești extrem de mici, de regulă, agricultorii înregistrează *cel mai ridicat consum de produse din producția propriei gospodării*. Pondere *contravalorii consumului de produse din gospodăria proprie* a fost între 35,5 % și 40,3%, în anii 2008-2010 (tabelul nr. 58).

După agricultori, cei care au realizat cel mai ridicat *consum al unor produse agroalimentare din resursele propriei gospodării* au fost pensionarii, urmași de șomeri. Dincolo de alte aspecte ale unui asemenea tip de consum, acest fapt vorbește totuși, despre orizontul economic extrem de limitat al microstrategiilor de supraviețuire, inițiate de aceste categorii sociale, constrânse de împrejurări să practice o agricultură de supraviețuire, deși poate le lipsesc îndemănările în acest sens.

Principial, cel puțin în faza de debut a unei crize economice, cheltuielile unei gospodării ce dispune, în mod curent, de un nivel relativ scăzut spre mediu, de resurse economice – nu se pot structura la fel ca înainte de criză, decât dacă, și atunci când nu era criză, resursele gospodăriei respective acopereau trebuințele doar la limita unei austerități decente. Când constatăm însă o evoluție de acest tip la nivelul *modelului de consum mediu* din România, atunci, cu siguranță, *marea majoritate a populației își permite prea puține cheltuieli suplimentare alături de cele cvaziobligatorii, indiferent dacă este sau nu criză economică*.

Numai astfel se explică faptul că, deși la nivel macro, cheltuielile de consum totale ale populației au acționat în sensul scăderii PIB-ului în anul 2009 (potrivit datelor INS, 2010), totuși, *cheltuielile medii lunare de consum ale unei gospodării autohtone, ajustate cu rata anuală a inflației s-au menținut la un nivel relativ constant, nu doar în anii de intensă creștere economică (2006-2008) ci și în anii de criză 2009 și 2010.*

Realitatea este că, pe tot parcursul anilor '90, dar și după anul 2000, marea masă a gospodăriilor românești și, cu atât mai mult cele din rural, au realizat un *consum centrat pe satisfacerea trebuințelor de bază*. Pondere *gospodăriilor de acest tip în totalul gospodăriilor din România* este atât de ridicată încât consumul gospodăriilor mai înstărite nu modifică în mod sensibil media generală. Acest lucru rezultă, de altfel, și din datele și analizele efectuate de Institutul de Cercetare a Calității Vieții din București.

Tabelul nr. 58: Nivelul și structura veniturilor populației din România – trimestrul II din anii 2008, 2009 și 2010

Ocupație Mediu rezidențial	Venituri totale medii lunare pe persoană (lei)	% DIN TOTAL							
		Venituri bănești	Din care:				Venituri în natură	Din care:	
			Salarii brute și alte drepturi salariale	Venituri din agricultură	Venituri din activități neagricole independente	Venituri din prestații sociale		Contra-valoare venituri în natură (salariați și beneficiari de prestații sociale)	Contra-valoare consum Produse din gospodăria proprie
Total 2008	701,65	84,0	52,4	3,0	3,1	21,5	16,0	3,1	12,9
Total 2009	804,19	84,9	52,3	3,0	2,8	23,9	15,1	2,7	12,4
Total 2010	805,95	85,8	50,7	3,3	2,9	25,6	14,2	1,9	12,3
Salariat 2008	872,62	90,0	82,0	0,3	0,8	5,2	10,0	3,4	6,6
Salariat 2009	989,96	90,4	82,3	0,6	0,6	5,5	9,6	2,7	6,9
Salariat 2010	993,82	90,9	81,3	0,7	0,5	6,8	9,1	2,1	7,0
Agricultor 2008	453,69	58,4	8,7	25,8	3,1	15,8	41,6	1,3	40,3
Agricultor 2009	497,42	61,6	12,4	28,7	2,0	13,3	38,4	1,1	37,3
Agricultor 2010	490,52	63,5	10,4	30,5	3,2	13,9	36,5	1,0	35,5
Șomer 2008	361,04	81,0	30,9	3,7	5,0	23,4	19,0	2,9	16,1
Șomer 2009	474,91	83,5	37,0	1,3	2,5	30,7	16,5	2,5	14,0
Șomer 2010	472,87	85,1	39,6	2,4	2,4	30,2	14,9	2,2	12,7
Pensionar 2008	662,39	80,5	23,7	2,2	1,6	48,9	19,5	3,0	16,5
Pensionar 2009	759,31	81,3	21,6	2,1	1,5	54,0	18,7	3,0	15,7
Pensionar 2010	777,96	82,6	20,7	2,5	1,1	55,7	17,4	2,0	15,4
URBAN 2008	823,01	91,0	65,6	0,3	2,6	19,5	9,0	3,6	5,4
URBAN 2009	948,66	91,5	63,9	0,6	2,2	22,0	8,5	3,2	5,3
URBAN 2010	951,00	92,4	62,4	0,5	2,4	23,9	7,6	2,1	5,5
RURAL 2008	553,31	71,4	28,5	7,7	4,2	25,0	28,6	2,2	26,6
RURAL 2009	628,31	72,8	31,1	7,4	3,9	27,6	27,2	1,7	25,5
RURAL 2010	629,41	73,7	29,2	8,5	4,0	28,7	26,3	1,6	24,7

Surse: *** Comunicate de presă nr. 201/2008, 199/2009, 206/2010, INS

Tabelul nr. 59: Nivelul și structura cheltuielilor populației din România – trimestrul II din anii 2008, 2009 și 2010

Ocupație Mediu rezidențial	Cheltuieli totale (lei)	% DIN TOTAL:						Contraval. consum produse agroalimentare din resurse proprii
		Cheltuieli bănești	Din care, cheltuieli bănești pentru:				Impozite, cotizații, taxe	
			Cheltuieli de consum	Alimente și băuturi	Mărfuri nealimentare	Servicii		
Total 2008	624,38	85,5	62,1	23,9	21,2	17,0	15,9	14,5
Total 2009	707,30	85,9	62,6	23,5	21,5	17,6	16,7	14,1
Total 2010	705,25	86,0	62,9	23,1	21,5	18,3	16,3	14,0
Salariat 2008	770,96	92,6	62,4	22,8	21,3	18,3	24,9	7,4
Salariat 2009	862,19	92,1	61,3	22,0	21,1	18,2	26,0	7,9
Salariat 2010	850,81	91,8	60,9	21,9	20,1	18,9	26,1	8,2
Agricultor 2008	420,28	56,5	42,8	19,9	14,3	8,6	2,4	43,5
Agricultor 2009	479,21	61,4	47,5	20,5	18,0	9,0	3,4	38,6
Agricultor 2010	466,05	62,6	48,2	20,3	19,2	8,8	3,0	37,4
Șomer 2008	371,94	84,4	69,3	30,3	21,3	17,7	7,6	15,6
Șomer 2009	450,77	85,3	71,8	30,4	19,7	21,7	10,2	14,7
Șomer 2010	466,22	87,1	73,4	29,1	20,5	23,8	10,5	12,9
Pensionar 2008	580,62	81,2	63,8	25,5	21,7	16,6	7,8	18,8
Pensionar 2009	661,63	82,0	65,6	24,9	22,8	17,9	7,8	18,0
Pensionar 2010	676,12	82,3	66,0	24,0	23,4	18,6	7,7	17,7
URBAN 2008	742,23	93,9	68,1	25,3	22,5	20,3	20,3	6,1
URBAN 2009	820,59	93,9	67,7	24,5	22,3	20,9	20,9	6,1
URBAN 2010	812,40	93,6	68,2	24,3	22,0	21,9	20,7	6,4
RURAL 2008	502,35	70,7	51,5	21,4	18,8	11,3	8,3	29,3
RURAL 2009	569,38	71,9	53,8	21,8	20,2	11,8	9,3	28,1
RURAL 2010	574,85	72,9	53,9	21,0	20,6	12,3	8,8	27,1

Sursa: INS, Comunicat de presă nr. 201/2008, 199/2009, 206/2010

Comparând datele *consumului de bunuri și servicii al populației din rural* – rezultate din cercetarea – *Diagnoza calității vieții*, pentru anii 2006 și 2010 – cu valoarea *coșului de consum minim decent* și a *coșului de subzistență*, calculate în ICCV București, termenii bunăstării populației din rural devin clari. Pentru comparație, sunt prezentate și date corespondente aferente populației din urban.

Tabelul nr. 60: Comparații între cheltuielile medii de consum ale populației și coșul de consum minim decent, respectiv coșul de subzistență

60.1: Gospodăria de 1 persoană din urban

Anii	1999 (ROL)	2006 (RON)	2010 (RON)
(1) Cheltuielile de consum medii	1.149.090	609	1.406
(2) Coșul de consum minim decent	1.664.019	494	629
(3) Coșul de subzistență	985.077	385	488
(1)/(2), în %	69,0	123,3	223,5
(1)/(3), în %	116,6	158,2	288,1

În anul 1999, gospodăria de 1 persoană din urban nu și-a putut asigura consumul minim decent, situație care s-a ameliorat după anul 2006.

60.2: Gospodăria de 1 persoană din rural

Anii	2006 (ROL)	2010 (ROL)
(1) Cheltuielile de consum medii	247	496
(2) Coșul de consum minim decent	494	629
(3) Coșul de subzistență	385	488
(1)/(2), în %	50,0	78,9
(1)/(3), în %	64,2	101,6

În rural, familia de 1 persoană, abia dacă și-a putut acoperi *trebuințele de subzistență* în anul 2010, dar nu și în anul 2006.

60.3: Gospodăria de 2 persoane din urban

Anii	1999 (ROL)	2006 (RON)	2010 (RON)
(1) Cheltuielile de consum medii	2.469.940	1.483	1.893
(2) Coșul de consum minim decent	3.229.315	940	1.199
(3) Coșul de subzistență	1.660.880	731	933
(1)/(2), în %	76,5	95,0	123,7
(1)/(3), în %	148,7	122,2	159,0

În urban, familia de 2 persoane, și-a putut acoperi *consumul minim decent* doar la nivelul anului 2010, dar nu și în anii anteriori.

60.4: Gospodăria de 2 persoane din rural

Anii	2006 (RON)	2010 (RON)
(1) Cheltuielile de consum medii	445	796
(2) Coșul de consum minim decent	812	1.037
(3) Coșul de subzistență	669	851
(1)/(2), în %	54,8	76,8
(1)/(3), în %	66,5	93,5

În rural, familia de 2 persoane, nu și-a putut acoperi nici măcar *trebuințele de subzistență* în anii 2006 și 2010. Mai mult, un an de creștere economică pentru restul populației – 2006 pare să fi fost mult mai dificil pentru gospodăria de 2 persoane de agricultori decât anul de criză 2010.

60.5: Gospodăria de 3 persoane din urban

Anii	1999 (ROL)	2006 (RON)	2010 (RON)
(1) Cheltuielile de consum medii	2.816.570	1.196	1.675
(2) Coșul de consum minim decent	3.996.493	1.288	1.640
(3) Coșul de subzistență	2.337.808	999	1.272
(1)/(2), în %	70,5	92,9	102,1
(1)/(3), în %	120,5	119,7	131,7

Gospodăria de 3 persoane din urban s-a descurcat foarte greu, reușind abia în anul 2010 să atingă pragul consumului minim decent.

60.6: Gospodăria de 3 persoane din rural

Anii	2006 (RON)	2010 (RON)
(1) Cheltuielile de consum medii	757	1.034
(2) Coșul de consum minim decent	1.114	1.419
(3) Coșul de subzistență	917	1.168
(1)/(2), în %	68,0	72,9
(1)/(3), în %	82,6	88,5

În rural însă, gospodăria de 3 persoane (care de regulă include 1 copil) nu și-a putut acoperi nici cheltuielile necesare consumului de subzistență.

60.7: Gospodăria de 4 persoane din urban

Anii	1999 (ROL)	2006 (RON)	2010 (RON)
(1) Cheltuielile de consum medii	2.967.780	1.502	2.026
(2) Coșul de consum minim decent	4.995.720	1.535	1.953
(3) Coșul de subzistență	3.028.664	1.192	1.516
(1)/(2), în %	59,4	97,9	103,7
(1)/(3), în %	98,0	126,0	133,6

Gospodăria de 4 persoane din urban, ca și cea de 3 persoane, s-a descurcat foarte greu, reușind abia în anul 2010 să atingă la limită pragul consumului minim decent.

60.8: Gospodăria de 4 persoane din rural

Anii	2006 (RON)	2010 (RON)
(1) Cheltuielile de consum medii	825	1.269
(2) Coșul de consum minim decent	1.329	1.686
(3) Coșul de subzistență	1.094	1.392
(1)/(2), în %	62,1	75,3
(1)/(3), în %	75,4	91,2

În rural însă, gospodăria de 4 persoane (care de regulă include cel puțin 1 copil dacă nu 2) ca și cea de 3 persoane, nu și-a putut acoperi nici cheltuielile necesare consumului de subzistență.

60.9: Gospodăria de 5 persoane din urban

Anii	1999 (ROL)	2006 (RON)	2010 (RON)
(1) Cheltuielile de consum medii	3.434.290	1.116	2.059
(2) Coșul de consum minim decent	5.828.636	1.783	2.272
(3) Coșul de subzistență	3.614.893	1.387	1.766
(1)/(2), în %	58,9	62,6	90,6
(1)/(3), în %	95,0	80,5	116,6

Gospodăria de 5 persoane din urban care, de regulă, include 3 copii, abia dacă și-a putut permite un consum de subzistență la nivelul anului 2010, ceea ce nu se poate afirma despre ceilalți ani.

60.10: Gospodăria de 5 persoane din rural

Anii	2006 (RON)	2010 (RON)
(1) Cheltuielile de consum medii	973	1.359
(2) Coșul de consum minim decent	1.541	1.960
(3) Coșul de subzistență	1.271	1.616
(1)/(2), în %	63,1	69,3
(1)/(3), în %	76,6	84,1

Note: 1. Datele privind *cheltuielile medii de consum* ale populației din România au fost calculate în cadrul cercetării *Diagnoza calității vieții*, coordonată de Ioan Mărginean, în Institutul de Cercetare a Calității Vieții (ICCV) din București;

2. *Coșul de consum minim decent* și *coșul de subzistență* au fost elaborate și calculate în cadrul ICCV, București, începând din anul 1990 până în prezent, de către Gheorghe Barbu și Adina Mihăilescu.

Sursa: Stanciu M. (coord.), Mihăilescu A., Humă C., *Efecte ale crizei asupra modelelor de consum ale populației din România*, Raport de cercetare, Arhiva ICCV, București, 2010

În rural, familia de 5 persoane, nu și-a putut acoperi nici măcar *trebuințele de subzistență*.

Așadar, potrivit declarațiilor populației, în rural, în mod sistematic, gospodăriile de 2, 3, 4 sau 5 persoane nu și-au putut acoperi nici măcar *trebuințele de subzistență*, nemaivorbind de *consumul minim decent*. Dacă în urban situația economică a unor gospodării este ceva mai bună, fără ca toate familiile din urban să-și acopere sistematic *trebuințele de subzistență* sau pe cele ale *consumului minim decent*, în rural, structura familiei nu pare a genera vreun avantaj în această privință. **Numeroase gospodării din rural dispun de resurse sub nivelul necesar acoperirii trebuințelor consumului minim decent și al consumului de subzistență, stabilite prin metoda normativă.**

Detalii suplimentare privind gradul de acoperire a trebuințelor de consum minime ale unor gospodării din România, pot fi găsite în anexa nr. 2 la finalul prezentei lucrări

7. CONCLUZII

Nivelul global

În septembrie 2011, populația globului a depășit 7 miliarde. Dacă în anul 1950, populația mondială era de 2,7 miliarde locuitori, în 1999 depășea 6 miliarde. Extrapolând trendul actual, în anul 2050, Pământul va trebui să hrănească 9 miliarde de oameni, ceea ce înseamnă că producția agricolă actuală va trebui să crească cu 70 %. Lumea parcurge în prezent un fenomen de *tranziție demografică* de la un număr ridicat al nașterilor și deceselor, la un regim așa-numit „modern”, caracterizat prin rata scăzută a natalității și creșterea speranței de viață. Deși cele două regimuri demografice între care se produce tranziția sunt relativ stabile, etapa de tranziție este dezzechilibrată, în sensul că numărul nașterilor este relativ stabil, în timp ce numărul deceselor scade, iar durata vieții crește ca urmare a progresului științelor medicale, a educației și igienei.

Demografia mondială actuală este dominată de populația asiatică. Aceasta locuiește pe o cincime din suprafața terestră, numărând peste 3,5 miliarde de locuitori. În China și India trăiește 38% din populația lumii (1,3 miliarde de chinezi și 1 miliard de indieni) iar în Africa - 600 milioane de locuitori, populația africană crescând cu un ritm de 30% pe an. Europa este continentul cel mai slab populat - 530 milioane locuitori, populație care deocamdată crește cu 0,22% pe an.

În plan regional decalajele economice și politice sunt foarte mari. Regiunile dezvoltate economic sunt *democrații industrializate cu creștere demografică lentă*, iar cele mai puțin dezvoltate sunt *țări nedemocratice cu creștere demografică rapidă*. Democrațiile industriale concentrau în anul 1950 - 20% din populația lumii, în 1985 - 16%, iar în 2025 populația acestora va scădea la mai puțin de 10% din populația lumii. Atunci, dintre democrațiile consolidate, doar S.U.A., Japonia și Germania vor conta ca „state mari prin populația lor. *Calitatea extrem de scăzută a activității de guvernare*, la scară mondială, determină accentuarea polarizării sociale și transformă zone tot mai largi din diferite țări, orașe și așezări rurale în comunități defavorizate, locuite preponderent de populație săracă.

Creșterea demografică a țărilor în curs de dezvoltare înseamnă, pe de o parte, *creșterea proporției copiilor și tinerilor*, iar pe de altă parte, *accelerarea urbanizării*. În timp ce în Europa numărul copiilor aflați în întreținere reprezintă doar 20% din populație, în țările în curs de dezvoltare, ponderea acestora este de 50%. În Europa, tinerii între 15-24 de ani reprezintă 15% din populație, în timp ce în Africa de Nord aceștia sunt mai mult de 20% din populație. Majoritatea tinerilor din țările subdezvoltate locuiesc în orașe. Fenomenul urbanizării are consecințe negative deoarece prin *exodul spre orașe*

a populației, zonele mai generoase pentru viață din rural sunt treptat abandonate. Acest fenomen are loc din cauza falimentului politic și administrativ al celor mai multe guverne care nu pot gestiona corespunzător resursele de care dispun. Dacă în anul 1985, 32% din populația mondială trăia în orașe, în anul 2000 aceasta a fost în jur de 40%, urmând ca, în anul 2025, să ajungă la 57%.

La sfârșitul acestui mileniu vor exista aproximativ 20 de metropole cu peste 11 milioane de locuitori fiecare, dintre care 17 în țări în curs de dezvoltare. Într-un asemenea context este de așteptat ca fenomenul migraționist să ia amploare foarte mare, formându-se trenduri noi sau accentuându-se cele actuale, care alimentează cu populație din țările subdezvoltate regiunile mai dezvoltate. Lipsa de locuri de muncă, de locuințe și șomajul determină o serie de consecințe negative ale fenomenului imigrației internaționale.

Creșterea demografică mai rapidă a țărilor în curs de dezvoltare nu este un fenomen neutru nici din perspectivă culturală și axiologică.

Aceasta înseamnă mai multe lucruri, dintre care amintim doar creșterea generală a intoleranței față de decalajele economice foarte mari, creșterea tensiunilor și chiar violenței sociale, proliferarea fundamentalismului islamic, corelat cu acțiunile xenofobe și, implicit, creșterea popularității partidelor de dreapta în Europa (***) *Evoluția și migrația populației...*, 2011).

O problemă a viitorului apropiat – raportul în scădere dintre populația activă și numărul de pensionari. Fondul Monetar Internațional estimează, în anul 2006 că raportul dintre populația activă și pensionari se va înjumătăți în Europa, până în 2050, de la patru la două persoane active pentru fiecare pensionar. Iar Comisia Europeană apreciază că forța de muncă din UE va scădea cu 48 de milioane de persoane, adică 16%, în perioada 2010-2050, în timp ce numărul persoanelor în vârstă va crește cu 58 de milioane de persoane, adică 77%.

Procesul de globalizare merită, între altele, să faciliteze un control social și economic înalt calificat la scară globală, în scopul propagării mai rapide a progresului tehnic și bunăstării, în toate domeniile vieții și existenței, are și efecte colaterale nedorite și neașteptate, reușind să amplifice unele riscuri economice și sociale, prin difuzarea rapidă a consecințelor manifestării lor în lumea întreagă.

Ignorarea legilor și echilibrelor economiei reale prin caracterul speculativ al economiei nominale va genera crize tot mai frecvente, dacă nu sunt analizate și înlăturate cauzele recente crize financiare.

Crearea unor fluxuri financiare speculative, fără corespondent în economia reală, la nivel transnațional dar și în interiorul națiunilor, a afectat grav evoluția normală a economiei reale, îndeosebi prin descurajarea factorilor de producție implicați în oferta de bunuri și servicii. Ca urmare, este neapărat necesară revizuirea valorii parametrilor cheie ai corespondențelor dintre economia reală și cea nominală, în scopul echilibrării acestora. Criza activelor imobiliare putrede declanșată în 2007 în SUA, extinsă apoi și în Europa, a afectat și

complicat puternic contextul economiei mondiale în 2009-2012. De regulă, creditele bancare cu utilizări speculative provoacă expansiuni dincolo de limitele economiei *reale*, ceea ce conduce la declanșarea unor crize economice proporționale cu amploarea expansiunilor respective. *Boom* –ul produselor financiare derivate în perioada 2000-2008 corelat cu *reglementarea minimală a sectoarelor financiare* din anii 1990-2008 (ca efect al neo-liberalismului și fundamentalismului pieței libere), iar pe de altă parte, *acumularea în scopul dezvoltării a unor datorii ce depășesc cu mult un nivel de solvabilitate rezonabil*, pe termen mediu și lung, de către persoane, întreprinderi, instituții și state, în condiții de *transparență redusă a operațiunilor bancare pe piața de capital*, au favorizat *creșterea periculoasă a operațiunilor în afara bilanțului*, întrucât acestea au generat profituri uriașe. Asemenea decizii de dezvoltare economică creează aparent *profitabilitate mare în domeniul financiar – bancar* (unde, pe această bază speculativă, se practică *salarii uriașe* deși, în esență, valoarea cea mai importantă produsă de bănci vizează doar mișcarea unor valori nominale) dar indică, implicit, crearea unor profituri relativ reduse în ramurile economiei reale (unde, deși se generează *valori de întrebuințare*, se practică *salarii mult mai mici* decât în instituțiile financiare). Totuși, valorile economice nominale devin total lipsite de semantică economică dacă rămân fără suport în sfera economiei reale. Printr-un asemenea fenomen, la aproape trei secole de la prima revoluție industrială, s-a produs inversarea rolurilor și poziționării economiei nominale față de economia reală: dacă raționamentul economic originar concepea economia monetară ca pe un catalizator pentru dezvoltarea și valorificarea factorilor de producție, în prezent, *economia reală este tratată ca un apendice al capitalului financiar speculativ transnațional*.

Supradimensionarea capitalismului financiar speculativ a provocat o reacție în lanț de subminare a capitalismului democratic, specifică crizei declanșate în 2007/2008 (Ionescu, L.C., 2011), reacție cuprinzând următoarele etape:

- a) *excesul de lichiditate* provocat prin dobânzile scăzute (Rezerva Federală a SUA, Banca Japoniei ș.a.) a generat o spirală a speculațiilor financiare, complet detașată de rațiunile, evoluția, structura și necesitățile economiei reale;
- b) *spargerea balonului imobiliar* a condus brusc la *penuria de lichidități*, ca preambul al riscului de faliment pentru mari grupuri financiar – bancare (exemplu emblematic: falimentul *Lehman Brothers*);
- c) *perturbarea gravă a fluxurilor circuitului economic* a determinat *blocajul investițiilor în sectoarele economiei reale*;
- d) *încercarea disperată a guvernelor de a salva unele instituții ale sistemului monetar – financiar internațional* (pornind de la principiul discriminatoriu *too big to fail* – *prea mare pentru a eșua*) a dus la *agravarea îndatorării statelor* (mari deficite bugetare vărsate în *amplificarea datoriei publice*);
- e) *austeritatea fiscală necesară pentru reducerea deficitelor bugetare și a*

datoriei publice și private a ajuns să frâneze relansarea economiei reale, ceea ce a creat un nou cerc vicios ce alimentează creșterea îndatorării publice la costuri din ce în ce mai mari. Un asemenea cerc vicios poate genera, în cel mai bun caz stagflație (SUA, Europa), sau deflație și stagnare (Japonia).

Singurele țări care au reușit să evite capcana unui asemenea cerc vicios sunt câteva economii emergente, unde interdependența dintre economia reală și fluxurile financiare investiționale încă păstrează o anumită proporționalitate (China, Brazilia, India, Rusia, Turcia, Coreea de Sud) din cauza relativei subdezvoltări a sistemului bancar din zonele respective. Pe acest fond, spre finele anului 2010, Banca Mondială a recunoscut că țările în curs de dezvoltare vor da, pentru o vreme, principalele impulsuri economiei globale. Țările respective contează în prezent pentru jumătate din creșterea economică mondială și conduc procesul de recuperare din domeniul comerțului. Dar, pe măsură ce acest proces se consolidează, *o lume multipolară începe să se manifeste*. Curentul actual de creștere economică din țările în curs de dezvoltare indică faptul că *ponderea activităților economice din țările în curs de dezvoltare o va depăși pe aceea a țărilor dezvoltate până în anul 2015*.

Supraproducțiile de bunuri și servicii și consumismul. Capitaliștii epocii moderne, în goana după profit, au pus bazele unei producții de bunuri și servicii imense, fără precedent ca volum și valoare economică, în istoria cunoscută a omenirii. În scopul generării cererii sociale pentru producțiile respective, tot ei au stimulat cu bani grei *consumismul* – fenomen profund distructiv la adresa mediului natural (și nu numai) – din care, omul de rând, cel ce constituie masa claselor de mijloc din țările civilizate, nu se mai poate retrage acum fără suferință. Asta pentru că acest tip de consumator deja și-a format *obiceiuri de consum de tip consumist*, cultivându-și totodată o serie de *așteptări de la societate*, ce par a fi devenit peste noapte, nesustenabile. Toate acestea se petrec în condițiile în care managerii de top ai economiei mondiale dirijează resurse tot mai consistente spre *servirea unor interese toxice*, total străine trebuințelor și aspirațiilor comunităților umane, și unele chiar ostile intereselor vieții în general. Pe un asemenea fond general, *criza ce a debutat în SUA anilor 2007/2008 a afectat ca un adevărat virus toate statele lumii în cadrul cărora consumismul constituie un comportament economic larg asimilat*. Ca urmare, în sfera de reflecție publică s-au ridicat întrebări privind *natura efectelor procesului de globalizare asupra securității economice mondiale, și raporturile obligatorii, pe termen lung, dintre economia reală (producătoare de bunuri și servicii) și economia nominală (atunci când aceasta devine producătoare de valori fictive)*.

Necesitatea reglementării pe baze economice și etice noi a sistemului financiar global. Reprezentanți ai țărilor din așa-numitul grup BRIC (Brazilia, Rusia, India, China) invocă adesea necesitatea aplicării unor reforme fundamentale în sfera sistemelor financiare internaționale (sistemele bancare, sistemele de asigurări, alte sisteme financiare, Banca Mondială și Fondul Monetar Internațional). O astfel de reformă vizează acordarea unei

posibilități mai largi și a unei puteri financiare mai substanțiale țărilor în curs de dezvoltare, pentru a avea inițiative și a participa la decizii în cadrul unor asemenea instituții. Țările ce dețin deja puterea însă au rezistat continuu unor astfel de schimbări. Și liderii ai țărilor dezvoltate au lansat asemenea idei de schimbare. De exemplu, guvernatorul adjunct al Băncii Angliei Sir John Gieve propune regândirea fundamentală a sistemului financiar global și reglementarea unor rezerve mai mari de capital și lichidități la nivelul instituțiilor financiare. El recomandă aceleași idei ca cele lansate de curând de liderii Franței și Germaniei - impunerea unor restricții serioase tendințelor de creștere sau compunere a riscurilor financiare. Lumea devine conștientă că încrederea generală ezită să revină pe piețele financiare, în lipsa unui proces de reformă fundamental privind sistemele financiare cu impact global.

De asemenea, Valentin Lazea (2011), economistul șef al Băncii Naționale a României afirmă *necesitatea reglementării mai stricte a sistemelor financiare și a reducerii acestora ca dimensiune* (număr de angajați, valoare adăugată în PIB). Astfel, profiturile din sectorul bancar vor scădea, la fel ca și bonusurile, ceea ce nu va fi un lucru rău, întrucât *mințile cele mai luminate se vor îndrepta spre alte domenii ale economiei, mai utile social, și nu spre inventarea unor instrumente financiare sofisticate, dar toxice*. Deficitele bugetare și datoriile publice trebuie monitorizate strict, atât de guverne, cât și de sectorul privat. *Limitarea creșterii acestora trebuie înscrisă în legi și în Constituții*. Tot Lazea pune în discuție *hazardul moral* generat prin:

- politicile monetare ultra-laxe, cu rate ale dobânzilor de politică monetară sub rata inflației (în SUA și în 23 din cele 27 de state ale UE), care îi recompensează pe debitori pe seama deponenților;
- politicile fiscale laxe (în SUA, dar și în unele state europene), care recompensează generația actuală pe seama generațiilor viitoare, ce vor trebui să achite nota de plată;
- salvarea băncilor cu bani publici, în condițiile în care acestea în prezent încă au permisiunea de a distribui dividende acționarilor, bonusuri managerilor și creșteri de salarii angajaților, deși datoria către bugetele de stat nu a fost achitată. În schimb s-a ales soluția suboptimală a taxării nediscriminatorii a tranzacțiilor financiare;
- tipărirea de dolari fără preocupare pentru inflația globală atât în cadrul Rezervei Federale a SUA, cât și în nenumăratele runde de Quantitative Easing (politică monetară neconvențională de a crea bani fictivi, inițiată de curând, inclusiv de BCE), cu efecte negative îndeosebi asupra țărilor mai sărace, unde ponderea alimentelor și energiei în coșul de consum este considerabilă.

Până în prezent, semnele că lecțiile crizei au fost înțelese și aplicate sunt foarte slabe. Marii capitaliști încă se tem de o implicare prea mare a statelor în economie, în urma constatării eșecului pieței de a reproduce bunăstarea socială, la un nivel satisfăcător pentru toate categoriile de populație. Aceștia continuă să

atribuie statelor un rol redus în economie, având tendința de a restrânge mai mult chiar și rolului acestuia în furnizarea de bunuri și servicii publice (apărare, ordine publică, sănătate, educați, infrastructură, asistență socială). Pe de altă parte, statele, de teama unor crize sociale prea profunde, nu lasă piața să-și asume funcția de asanare a mediului economic prin falimentarea afacerilor nerentabile (dovadă intervenția recentă pentru salvarea de la faliment a unor bănci). Marii afaceriști ai planetei însă, nu au ezitat să uite de principiile lor neintervenționiste, când a fost vorba ca statele să-i ajute pe ei, asumându-și inițiative de neacceptat din perspectivă socială și etică - privatizarea profiturilor și socializarea pierderilor.

Reconsiderarea lui Keynes. Britanicul John Maynard Keynes, considerat unul dintre cei mai influenți economiști ai secolului 20 și unul dintre părinții macroeconomiei moderne, a pledat pentru politicile intervenționiste în economia capitalistă, fiind convins că piețele complet libere pot deveni extrem de distructive, generând etape de boom dar și depresii economice. Pentru a preveni efectele antisociale ale unor asemenea fenomene, el a susținut utilizarea de către guverne a unor politici fiscale și monetare, contribuind astfel la recuperarea economică rapidă a omenirii, după al doilea război mondial. După 1970 însă, ideile lui au fost aproape abandonate în favoarea politicilor neo-liberale. Principalul biograf al lui Keynes, profesorul Robert Skidelsky (în *Gould*, 2008) susține că acest fapt a dus de fapt omenirea în criza în care se găsește astăzi. El afirmă că ceea ce alimentează continuu criza prezentă nu este economia în sine, cât politicile economice antiproductive. Așa numitul triumf al pieței libere globale, care a marcat lumea ultimelor trei decenii a fost, de fapt, triumful unei ideologii politice, care atunci când nu a dus lumea în faliment, a dus-o în dificultăți financiare fără precedent. Reprezentanții neo-liberalismului în economie au luptat feroce pentru ținerea guvernelor cât mai departe de manșele puterii economice și încredințarea acesteia unei "elite" economice restrânse. Aceasta însă nu a deținut nici competența și nici voința necesară de a controla și direcționa fluxurile de resurse planetare în folosul cât mai multora. Mai mult, a folosit puterea economică doar pentru a-i convinge pe alții că va fi bine pentru toată lumea dacă elita economică va fi cât mai puțin expusă controlului public, și nu va fi constrânsă prin reglementări și etici ale jocului economic. Ca rezultat, elita respectivă nu a ezitat să abuzeze de puterea economică, înhămând pe căutători de prosperitate dobândită repede, prin mijloace speculative, la carele intereselor proprii. Skidelsky afirmă că *procesul democratic a fost abuzat și manipulat în vederea concentrării puterii*, situație care astăzi lucrează împotriva ideilor de democrație, piață liberă și capitalism real. Astfel el ajunge la o concluzie cât se poate de incomodă, că *democrația și piața liberă*, în pofida asocierii lor frecvente de către politicienii ce doresc să devină convingători în sfera propriei lor doctrine, *sunt, în fapt, concepte incompatibile*. Prea multe guverne alese democratic își utilizează mandatul mai degrabă pentru difuzarea puterii și resurselor acumulate, în mediul lor de afaceri proxim, decât pentru creșterea acestora în sfera primară a economiilor naționale. Statele sau instituțiile cu adevărat democratice, pe de altă parte, își folosesc în mod deliberat puterea politică pentru a redistribui ceea ce altfel ar

deveni o putere economică de necontrolat în lumea capitaliștilor dominanți pe diverse piețe.

Multă lume se întoarce acum să-l restudieze pe Keynes, în pofida presei adverse pe care o stârnește încă acest nume în tabăra neo-liberalilor. Keynes constituie o amenințare la adresa profiturilor prea mari, obținute de regulă prin comportamente economice îndoielnice, aflate la marginea eticii economice. Cu sau fără voie însă, lumea va redeveni keynesistă, constatând că piețele libere nu funcționează de la sine pentru reproducerea și menținerea societăților care le generează. Cel puțin pentru un deceniu de acum înainte, fundamentalismul pieței libere pare să fi apus. Este vremea deci ca, mari îmbogățiți ai lumii financiare să se readapteze noii situații. Se pare că deja au și făcut-o. Ei sunt foarte îngrijorați acum ca, nu cumva, din nou, doctrina keynesistă să fie abuzată. Altă piesă cu aceleași personaje. Ceea ce i-a îmbogățit pe ei înainte de criză nu ar mai fi bun și nu ar mai funcționa pentru alții. Rămâne un mister totuși, de ce nu sunt credibili, iar încrederea generală refuză să se întoarcă pe piețele financiare.

Criza a amânat îndeplinirea obiectivelor de reducere a sărăciei.

Zilnic, aproape jumătate din populația lumii suportă, la modul dur, consecințele economice, financiare, sociale și emoționale ale crizei declanșate în 2008, fără a fi contribuit în vreun fel la declanșarea și persistența acesteia. În țările în curs de dezvoltare, parcă mai clar decât în alte părți ale lumii, starea de sărăcie nu survine doar din vina persoanelor direct afectate, fiind o consecință a unei combinații de influențe de ordin personal, regional, național și internațional. Anterior crizei, la nivel global, s-au constituit câteva strategii de combatere a sărăciei, cum sunt cele derivând din *Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului* formulate de ONU. Acestea prevăd reducerea la jumătate a populației ce trăiește cu 1 dolar/zi, până în anul 2015, sau înjumătățirea, între 1990 și 2015, a procentului de persoane care suferă din cauza foametei. Desigur, criza recentă a determinat reducerea fondurilor dirijate spre atingerea unor astfel de obiective și multe națiuni și-au ponderat entuziasmul de a contribui la inițiative de acest fel, dar oricum, asemenea inițiative încă există, chiar dacă nu-și ating integral obiectivele.

În timp ce media se concentrează pe efectele crizei financiare ce i-a afectat sau îi va afecta, pe unii dintre cei bogați sau pe cei din clasele de mijloc, efectele crizei alimentare afectează deja, mari majorități de populație din țările sărace. Acestea sunt vulnerabile în fața celor mai sensibile reduceri ale producției agricole globale. Criza alimentară are legătură cu politicile agricole și alimentare de tip neo-liberal, ce pledează pentru transformarea cerealelor în combustibili și nu în pâine. Astfel pâinea rămâne suficient de scumpă pentru ca mulți dintre cei săraci să nu o poată cumpăra. Profitul din buzunarul propriu se dovedește pentru mulți capitaliști mult mai important decât drepturile alimentare ale săracilor.

Politici neo-liberale cu efecte similare celor din domeniul alimentar pot fi identificate însă și în sfera producției și comercializării de medicamente

necesare populațiilor afectate de sărăcie. În mod curent, se fac investiții de mii și sute de miliarde de dolari în producțiile unor medicamente sofisticate, în industriile de cosmetice sau în industriile unor obiecte de lux, adresate unor trebuințe artificiale, ori cu caracter mai degrabă înalt preferențial și consumist, pentru care însă bogații lumii plătesc. Se ignoră total necesitatea unor producții de medicamente, sau de produse de strictă necesitate (îmbrăcăminte, încălțăminte, locuințe ș.a.), relativ ieftine, adresate populațiilor sărace, inclusiv din lumea a treia. Acolo, prin producții de medicamente ieftine, pe care nici un producător nu dorește să le fabrice, deoarece nu generează mari profituri, s-ar putea eradica rapid maladii ce afectează de decenii, zeci de milioane de copii și adulți.

Nerespectarea drepturilor omului s-a agravat pe timpul crizei.

Respectarea drepturilor omului a constituit o preocupare constantă a ONU, dar și a altor organizații internaționale, chiar în timpuri mai grele decât cele de astăzi. Iar astăzi, lumea înțelege, chiar mai bine decât în trecut, că drepturile sociale sunt strâns corelate cu drepturile economice ale omului. Cu toate acestea, *Amnesty International Report* din 2009 subliniază impactul negativ pe care actuala criză l-a avut în domeniul respectării drepturilor sociale ale omului și mai ales asupra drepturilor economice ale omului, în întreaga lume. Efectiv, criza financiară s-a transformat într-o *criză a drepturilor social-economice ale omului*. Ca urmare, *Amnesty International Report* a lansat un nou îndemn la *punerea în acord a noilor soluții economice și financiare adresate rezolvării problemelor crizei, cu prevederile drepturilor economice și sociale ale omului*. Din cauza lăcomiei marilor îmbogățiți din toate sferile economice, ca și a multora dintre angajații sistemelor bancare, *milioane de oameni au fost deposedați de bunurile lor obținute prin muncă cinstită, mulți ajungând chiar să trăiască în sărăcie*. Aceasta nu este retorică goală ci fapt real, vizibil, de altfel, prin manifestările de stradă ale populațiilor din întreaga lume. Nu întâmplător, omul generic al anului 2011 a fost *protestatarul*. Proteste ale celor ultragiați în ceea ce privește drepturile lor legitime s-au produs în toate țările afectate de recesiunea economică. Nu de puține ori însă, asemenea manifestări au fost tratate prin mijloace violente, un număr de oameni pierzându-și viața în asemenea împrejurări, alții fiind arestați (inclusiv în România) și condamnați de către autoritățile judecătorești din țările respective, alții au primit amenzi greu de suportat cu un salariu amputat prin austeritatea impusă chiar de voința autorilor morali ai crizei. În alte cazuri, asemenea proteste au rămas fără ecou (nimeni nu poate spune dacă acest lucru nu este cumva chiar mai rău decât reacția unor autorități violente), autoritățile ignorând total, poate chiar cu cinism, dificultățile reale și disperarea protestanților (românii au avut parte și de un asemenea tratament înainte de a se trece la violențe stradale). Banca Mondială, ca un contributor de seamă la punerea în scenă a tuturor evenimentelor ce compun globalizarea, nu a omis să avertizeze pe toată lumea, asupra *realei catastrofe umanitare ce s-a produs în urma acestei crize* (***) *Economic crisis...*, Amnesty International, 2009).

Modelul social european și globalizarea. După efectele pe care le-a

demonstrat până în prezent, globalizarea poate să pară un fenomen, deși ar trebui să fie un proces derulat prin intenția marilor gestionari ai puterii economice și politice globale. Globalizarea trebuie reconceptuată din perspectiva celor mai înalte principii ale viețuirii pe Pământ, începând cu *avantajul general pe termen lung*. Nu doar globalizatorii, dar și globalizații trebuie să aibă de câștigat. În procesul actual de globalizare, *modelul social european* - singurul care s-a dovedit a conferi o înaltă demnitate condiției umane – nu numai că nu este recunoscut la nivel global dar este chiar puternic subminat și contestat în valorile sale cele mai înalte. Există o goană nebună, la nivelul tuturor țărilor, după supremația economică în competiția globală. O țară nu este însă cel mai bun loc de viață pentru locuitorii săi dacă se înscrie prima în competiția economică mondială, ci numai dacă locuitorii săi reușesc să trăiască în demnitate și decență economică în țara lor. Globalizarea nu poate însemna binele absolut pentru unii și iadul pe Pământ pentru alții, ci înseamnă utilizarea cumpătată a resurselor Pământului în serviciul manifestării demne a conștiinței, identității și valorilor autentice ale tuturor popoarelor. Sistemul multipolar în care am ajuns să trăim ar trebui să vorbească despre pluralitate și nu despre învingători și învinși. *Principiile etice care trebuie repuse pe rol* trebuie să fie valabile pentru toți actorii sistemului global, fie ei actori statali, corporații, gospodării ale populației sau persoane fizice. *Statul bunăstării sociale de tip european nu este un ideal socialist sau un act de generozitate al marilor capitaliști*. Acesta este o *abordare responsabilă a riscurilor sociale* la care sunt expuși cetățenii oricărei țări (indiferent de ideologia politică dominantă), pe care orice guvernare are datoria de a le preveni și combate, prin măsuri sociale. Nu trebuie uitat că formele moderne ale statului bunăstării au apărut chiar într-o situație de criză, în Marea Britanie și SUA. Ca urmare, *retragerea sprijinului social în situații de criză constituie o aberație incomensurabilă*, dar nu este nicidecum o noutate nici în lume și cu atât mai puțin în România (țara noastră poate da lecții oricui despre supraviețuirea pe timp de criză, fără ajutor social). Departe de a fi demonetizate, statul bunăstării și solidaritatea socială sunt astăzi, credem, *o parte indispensabilă a soluțiilor de ieșire din criză* și a dezvoltării oricărui stat în viitor.

Diminuarea autonomiei statelor din cauza comportamentului financiar iresponsabil al guvernelor. Mulți politicieni și nu numai, privesc spre ieșirea lumii din actuala criză. Analistii competenți însă, care nu întotdeauna ies în prim planul discursului public, știu că aceasta este o criză de lungă durată, care nu va lua sfârșit până când nu va schimba din temelii lumea actuală, cu valorile sale de orientare consumistă.

Sunt însă și opinii potrivit cărora criza actuală ar fi putut să nu se manifeste. Vreme de decenii, cel puțin la nivel teoretic, numeroși analiști i-au prevenit pe liderii din politică și economie asupra pericolelor presupuse de *deficitul de reglementare din domeniul economic*. Asemenea remarci lansate frecvent însă cu prea puțin curaj, nu au determinat decât etichetarea analiștilor respectivi drept anti-capitaliști ori socialiști, mai ales în perioadele de *boom* economic. Măsuri pe care astăzi guvernele le iau fără rezervă pentru a menține corabia statală pe linia de plutire, ar fi fost de neimaginat cu 10 ani în urmă. Asemenea

măsuri – de creștere a reglementării și implicării statelor în economie, și chiar unele idei privind *diminuarea temporară a suveranității de decizie a unor state aflate în pragul falimentului*, de către organisme suprastatale, nu mai sunt considerate în prezent chiar atât de aberante. Ideologia *laissez faire* fără rezerve a eșuat. Desigur, este puțin probabil ca lumea să adopte vreo formă mai nouă sau mai veche de socialism. Orice economie capitalistă intens reglementată de stat este diferită de o economie socialistă, bazată pe comandă, dar este net diferită și de o economie neo-liberală. Cu alte cuvinte, există multe variante de capitalism, unele semănând mai mult cu socialismul decât cu neo-liberalismul practicat de lumea capitalistă a ultimelor cinci-șase decenii.

O altă certitudine a prezentului, deși puțini cutează să o recunoască acum – *coordonarea politicilor economice la nivel internațional, prin structuri de tipul FMI, BM, CE, OMC ș.a. nu constituie o măsură infailibilă în materie de dezvoltare*. Multe state care au apelat la intervenția unor asemenea instituții în demersul lor de dezvoltare nu au reușit decât să-și mărească exponențial masa de populație săracă. Intervenția unor asemenea instituții a accentuat dependența unor guverne de fluxurile financiare dirijate în lume prin intermediul unor instituțiilor respective, ceea ce a diminuat inițiativa națională în interiorul țărilor dar și pe plan internațional.

La nivel internațional, se va produce o scădere a rolului economic al Occidentului. Nu este cert în ce măsură economiile din grupul BRIC sau țări precum Australia sau Canada, vor reuși să devină vreodată pentru omenire locomotiva care a fost cândva Occidentul, cel puțin în materie de instituționalizare a solidarității sociale și protecției sociale. În orice caz, ieșirea din criză, prin utilizarea unor metode ce utilizează același tip de energii și același nivel de etică precum energiile și etica practică până în prezent în Zona Euro, este puțin probabilă. *Pentru depășirea situației actuale, țările europene și în special cele occidentale trebuie să reflecteze serios asupra semnificației și consecințelor social-economice pe termen lung ale dezvoltării pe bază de împrumuturi.* Între momentul apariției unei aspirații de dezvoltare și momentul materializării aspirației respective este absolută nevoie, atunci când un stat nu dispune de resursele necesare, de un interval de acumulare economică, prin eforturile proprii ale națiunii respective. Legile dezvoltării sociale funcționează în acest fel și nu fără o rațiune întemeiată dincolo de voința omului. Iar aceasta nu poate fi ignorată fără a suporta consecințele. *Transcenderea bruscă, prin efectuarea unor împrumuturi, a situației de națiune care nutrește anumite aspirații, la stadiul de națiune care deja a materializat aspirațiile respective, fără a fi depus încă eforturi în sensul respectiv, conține un potențial parazitar care, dacă atinge un anumit prag critic, amenință viitorul statului respectiv.* Este ceea ce se întâmplă, de fapt, astăzi în Occident, în Japonia și nu numai.

Dependența economică a unui stat de alt stat atrage, în mod necesar, pierderea autonomiei, pierderea liberului arbitru și în cele din urmă *pierderea identității naționale și culturale*. Este ceea ce pare a se contura astăzi în Zona Euro. O federalizare accentuată a zonei euro, implică un proces lent dar ireversibil de

cedare de suveranitate de către guvernele naționale către un *guvern unic european*, la început poate numai în politica monetară și fiscală, dar apoi și în politica de afaceri externe, de apărare ș.a.

Fiecare țară trebuie să lupte pentru propria sa autonomie. Nici o țară nu există pentru a deveni domeniu manufacturier în avantajul exclusiv al altor țări sau o țară eminentemente agrară sau doar o țară producătoare de servicii. Asemenea idei aparțin clar eticii neo-colonialiste. Este nevoie de echilibru economic în fiecare țară. *Fiecare stat trebuie să se poată dezvolta autonom și nu să fie aservit altora sau subordonat economic unor instituții suprastatale care pot să-i dicteze deciziile.* În fapt, *orice țară care renunță la ramura industrială, mai devreme sau mai târziu devine periferică economic deoarece pierde o bună parte din spiritul antreprenorial, devenind tot mai puțin prezentă în domeniul inovației și cercetării.* Europa a comis deja asemenea greșeli și astăzi plătește prețul. Problema este însă că a dus o politică similară și în statele nou intrate în UE, desființând o mare parte a industriilor românești, bulgărești, poloneze ș.a.

Punerea în discuție a celor mai larg asimilate valori. În lumea modernă, cele mai multe state au considerat că vor face o bună afacere dacă vor lua cu împrumut sume astronomice, pentru dezvoltare, mai ales dacă au putut, la rândul lor, să dea cu împrumut sume poate la fel de uriașe, dar cu dobânzi mai mari. Toate statele care au făcut asemenea tranzacții “avantajoase” au în prezent probleme extrem de serioase. Gravitatea problemelor lor actuale pune sub semnul întrebării valorile cele mai larg asimilate la nivel global: suveranitatea națională, democrația, solidaritatea intergenerațională, altruismul, umanismul, drepturile sociale, drepturile omului ș.a. Țări care în condiții normale ar fi putut să nu fie tulburate în bunăstarea lor de nimeni și de nimic, s-au trezit peste noapte falimentare din cauza unei guvernante diletante, a unei viziuni și practici greșite asupra gestionării resurselor proprii, dar mai ales a resurselor aparținând altor state, sau altor generații. Ceea ce unii numesc politici de creditare interstatale a transformat continentul european într-un spațiu economic extrem de fragil, susceptibil și complicat, în care nimeni nu mai vrea să aștepte, să crediteze sau să păsuiască pe nimeni deoarece a dispărut încrederea generală. Problema însă nu se limitează la simpla constatare a acestor fapte. Datoriile contractate trebuie achitate, indiferent de evoluția dobânzilor pe piețele financiare, de consecințele sociale sau de viitorul politico-administrativ al datornicilor. Asta pentru ca lumea să nu intre într-un alt război mondial, din care nimeni nu poate ști cum sau dacă va mai ieși. Iată cât de capitală și vitală poate fi respectarea sau, dimpotrivă, ignorarea unor valori...

Cu certitudine, trăim deja într-o lume ce a investit și investește masiv în direcții nocive, alienate, periculoase pentru dezvoltare. O lume înstrăinată de cele mai autentice și benefice rațiuni ale existenței. O lume obsedată de concurență, tehnologie și progres tehnic, dar cu toate acestea foarte îngrijorată că în curând va pieri de foame. O lume care își lasă copiii să moară în fiecare zi, în fiecare ceas, din cauza lipsei de pâine și educație. În țările cele mai prospere din Europa (ca să nu ne mai referim la alții), acționează foarte mulți oameni de

afaceri lipsiți de cea mai elementară moralitate. De-ar fi să luăm în calcul numai valoarea economiei subterane la nivelul anului 2010, vom constata că economia subterană a Germaniei costa 367 miliarde de euro – dublul PIB-ului României ; economia subterană a Italiei – 344 mld.euro, a Franței 228 mld.euro, a Spaniei – 212 mld.euro, a Irlandei – 200 mld.euro, a Marii Britanii – 185 mld euro ș.a. (graficul nr.5). Deci dacă bogații Pământului procedează astfel, ce să așteptăm de la săraci?

Ieșirea din criză nu poate avea loc fără întoarcerea la onestitate deopotrivă a statelor, instituțiilor și persoanelor. Numai aceasta va face posibilă recâștigarea încrederii. Recâștigarea încrederii pe piețele de capital nu poate avea loc fără întoarcerea omenirii în forță la valorile morale cele mai elevate. Nimeni nu mai poate avea încredere într-un sistem, indiferent de scopul existenței sale, dacă acel sistem funcționează sub auspiciile corupției sau ale ignorării interesului general.

Pe de altă parte, în era în care trăim, la un moment dat, însăși VIAȚA, ca și funcționarea societății globale pot să depindă de calitatea mesajelor lansate prin intermediul sistemelor de comunicare în masă. În prezent, sub motivația necesității de a-și crește audiența, mass-media susține un atac dur la adresa celor mai vitale valori ale omenirii. Situația trebuie evaluată și remediată grabnic. Prin aceste intermediu trebuie propagate mesajele unei morale superioare, ale unei atitudini noi față de problemele Pământului și implicit față de problema structurării unor noi modele de consum, mai puțin agresive la adresa mediului și mai puțin consumiste. Este nevoie de reformularea din temelii a principiilor ce stau la baza practicilor promoționale.

Este nevoie de o nouă atitudine politică la nivel global. Politica însăși trebuie reinventată, ca și modalitățile de a o aplica. Superficialitatea, caracterul duplicitar și iresponsabilitatea actuală a vieții politice de pe mapamond au atins apogeul.

România

De peste trei decenii, populația României trăiește în austeritate. În anul 1989, România avea un produs intern brut de 53,6 miliarde de dolari – unul dintre cele mai mici din Europa. În 2010, deși PIB-ul era de trei ori mai mare – 161 miliarde de dolari, acesta era, de asemenea, cel mai mic din Europa. În 1989, populația salariată era de 8,0 milioane de persoane, în timp ce astăzi, din 10 milioane de activi, doar 4,2 milioane mai sunt salariați. Atunci, salariul minim era de aproximativ 135 de dolari – astăzi este în jur de 210 dolari, dar dolarul poate cumpăra mult mai puțin decât în 1989. În asemenea condiții, la finele lui 1989 România exportase mărfuri în valoare de 5,9 miliarde de dolari, deși datoria externă a țării, în valoare de 12 miliarde dolari, fusese deja achitată din februarie, iar populația îndurase pentru asta, vreme de un deceniu, austerități economice de neimaginat. Iată de ce, *criza actuală a dezvoltării pe*

credit a capitalismului consumist, nu este ceva atât de nou pentru români, aceasta nefiind decât o continuare a unui episod extrem de dur prin care populația a mai trecut o dată, după care, a trebuit să suporte tranziția la capitalism. Odată cu aceasta, România a fost rapid înglodată în alte datorii pe care nici până în prezent nu le-a achitat – alte renunțări, alte amânări ale bunăstării, altă austeritate. Toate acestea, pentru a ajunge la normalitate, la un nivel al bunăstării decent, dacă nu ca acela din Occident, măcar ceva mai uman decât în comunism. Judecând însă după starea economiei după 20 de ani de reformă și după dinamica sărăciei din România, de-a lungul celor 22 de ani de capitalism, cu certitudine, tranziția nu s-a încheiat încă.

Abia în anul 2006 România a egalat (la paritatea dolarului SUA cu puterea de cumpărare de astăzi) PIB-ul pe locuitor realizat în 1988. Față de media europeană a produsului intern brut pe locuitor, care era, în 2007, de 26.208 de dolari și de cea mondială, de 8.191 de dolari, România avea un nivel de 7.523 de dolari, adică de aproape 3,5 ori mai scăzut decât cel european, și sub nivelul mediu mondial.

Criza de identitate a economiei și capitalismului românesc. România oscilează în prezent între două mari modele de dezvoltare : *modelul european* – reprezentat la vârf de Germania și Suedia și *modelul anglo-saxon* – reprezentat de SUA, Marea Britanie și Australia.

Modelul european este caracterizat prin:

1. Responsabilitate economică individuală medie și obligații sociale consistente din partea statului, în organizarea serviciilor publice și sociale, pe fondul colectării unor impozite relativ mari și a unei ample redistribuiri a veniturilor.
2. Solidaritate socială extinsă, cu facilități pentru toate categoriile considerate defavorizate și asistență socială relativ consistentă ca pondere în PIB.
3. Pondere importantă a sectorului de stat în PIB, inclusiv prin participării la întreprinderile de interes public.

Modelul anglo-saxon este caracterizat prin :

1. Responsabilitate economică individuală accentuată, impozite relativ mici și în consecință, existența unor obligații sociale minime din partea statului.
2. Servicii sociale în pachete minime pentru plătitorii de taxe, condiționate de conduita beneficiarilor și asistență socială relativ redusă ca pondere în PIB. Asigurări sociale private dezvoltate. Mobilitate socială ridicată.
3. Participare minimală a statului în economie, implicare puternică a sectorului privat în politică, dar și în organizarea unor servicii publice și sociale.

Deși este frecvent comparată cu țările din Uniunea Europeană pe toate liniile, inclusiv în materie de ofertă a serviciilor sociale, România tinde spre o responsabilizare economică a individului maximă, precum anglo-saxonii, dar pretinde taxe și impozite ca suedezii. Pachetul și calitatea serviciilor sociale oferite sunt însă sub orice critică. Cu cheltuieli publice între 29-35% din PIB, România nu reușește nici o protecție socială de model european, nici o dinamică economică de tip anglo-saxon.

Protecția socială. Riscurile persistenței unor dezechilibre și disfuncționalități pe termen lung în sistemul de protecție socială, amenință însăși baza socială a susținerii financiare a acestui sistem, ceea ce va determina accentuarea subfinanțării și în viitor. Din lipsă de resurse, dar și din lipsă de voință politică, România constituie perpetuu o excepție (negativă) în UE în materie de performanță economică, protecție socială și proporții ale distribuției bugetului public.

Prin menținerea pe termen lung în afara sistemului de protecție socială, a unor categorii de populație, în special agricultorii și persoanele ocupate în sectorul informal neagricol, în prezent neacoperite prin schemele de asigurări sociale, riscul extinderii sărăciei și al creșterii cererii de asistență socială se accentuează indefinit.

În România – puternic afectată de sărăcie în timpul tranziției la economia de piață – criza economică a pus probleme suplimentare amplificând riscul de sărăcie, din cauza scăderii veniturilor reale ale populației, în contextul scăderii numărului de salariați, a scăderii ocupării și a diminuării masive a implicării statului în susținerea protecției sociale. Din această cauză, o mare parte a populației României se află la limita rezistenței biologice, pe fondul alimentației deficitare, a condițiilor precare de locuit și a condițiilor de viață extrem de vitrege comparativ cu statele din UE, dar și la modul absolut, din perspectiva trebuințelor de supraviețuire.

Prestațiile sociale, de care beneficiază o parte a populației asigură cam o cincime (20%) din veniturile gospodăriilor (a doua proporție ca importanță, după ponderea veniturilor din salarii). Protecția socială are un număr relativ mare de beneficiari, dar nivelul veniturilor din prestațiile sociale este extrem de scăzut, nu doar în raport cu nevoile de protecție a beneficiarilor, ci și cu nivelul de protecție socială asigurat în țările europene.

Venituri și consum. *România înregistrează o inegalitate relativ ridicată a veniturilor, superioară celei medii la nivel UE. În perioada de criză, indicele Gini, care estimează inegalitatea veniturilor, s-a apropiat de valoarea de 33 în anul 2010 (valoare ce nu ia în calcul resursele din propria gospodărie ce intră în consumul familiei), de la 23 în 1990. Aceasta reprezintă una dintre cele mai mari creșteri ale inegalității veniturilor din Europa. Inegalitatea mare a veniturilor (adică redistribuția scăzută către păturile sociale defavorizate de piața muncii) este unul dintre motivele majore pentru care în România nu există încă o clasă de mijloc, ci numai o pătură extrem de subțire a elitei salariale. Țări care au un PIB pe locuitor dublu sau chiar mai mult decât dublul*

celui din România, nu au mai mulți miliardari decât România.

Formarea veniturilor gospodăriilor este caracterizată prin contribuția relativ scăzută a salariilor, care asigură doar jumătate din totalul veniturilor, precum și prin contribuția scăzută a veniturilor bănești din agricultură, în condițiile în care agricultorii reprezintă un sfert din populația ocupată. *Cea mai mare parte a veniturilor* populației este utilizată pentru *acoperirea trebuințelor de bază*, cheltuielile pentru consumul alimentar depășind ca pondere 40% din totalul cheltuielilor de consum (comparativ cu 10-12% în țările occidentale). Cam jumătate dintre gospodăriile românești nu pot face față cheltuielilor de consum cvazi-obligatorii cu venitul de care dispun. Acest fapt, în sine, mărește vulnerabilitatea lor în fața riscurilor pierderii sau diminuării veniturilor.

Veniturile gospodăriilor sunt extrem de sensibile la evoluțiile nefavorabile din economie, precum și la disfuncționalitățile pieței naționale și mondiale. Asta deoarece au un nivel general scăzut, veniturile medii reprezentând mai puțin de un sfert din media veniturilor gospodăriilor din vechile state membre ale UE-15 și jumătate din cele ale populației din primele zece state noi membre. Decalajul dintre veniturile românilor și cele ale altor europeni este determinat de diferențele privind nivelul și structura ocupării, de diferențele privind productivitatea muncii, dar și de politicile salariale.

Nivelul preponderent scăzut al veniturilor populației nu a permis realizarea unor economii în anii de creștere economică dinainte de criză, ceea ce a determinat degradarea accentuată a condițiilor de viață pe timpul crizei - degradare cu mult sub pragul consumului minim decent, aferent tuturor categoriilor de gospodării. În România, curentul electric, alimentele, ca și majoritatea bunurilor de consum sînt la fel de scumpe ca în Statele Unite, iar încălzirea locuinței este mai scumpă decît în Canada. Salariile (cel minim și cel mediu pe economie) sunt însă după Bulgaria, cele mai mici din Europa.

Reforma agricolă. Comparativ cu alte sectoare ale economiei, agricultura din România a beneficiat de politici de sprijin mai numeroase. Totuși, prea puține dintre politicile aplicate, s-au referit specific și explicit la viața socială din rural, la dezvoltarea infrastructurii, instituțiilor și comunităților rurale. Bani care au intrat în rural pentru finanțarea agriculturii, au fost sensibil mai puțini decît în alte țări din UE, în perioade similare. Aceștia au fost însă vitali deoarece au contribuit direct și indirect, nu atât la modernizarea agriculturii, cât la facilitarea supraviețuirii populației. Acest fenomen a fost inevitabil deoarece, din cauza deficitului de politici sociale vizînd agricultorii, care au persistat și se află încă, între cele mai sărace categorii sociale din România. Dacă pentru economia românească, în ansamblu, tranziția la economia de piață nu s-a încheiat acest lucru este cu atât mai valabil pentru rural.

Reforma agricolă, până în prezent, pare să fi eșuat. Producțiile agricole obținute sunt sub potențialul sectorului agricol național și cu mult sub cele europene. Productivitatea muncii din agricultură contribuie la diminuarea masivă a productivității muncii la nivel național. De două decenii, producția agricolă autohtonă este împiedicată (intenționat sau nu) să parcurgă un traseu normal

spre piața internă. Agricultură românească nu poate concura mărfurile de import nici măcar la ea acasă, unde nu plătește taxe vamale și suportă cheltuieli mai mici de transport.

Dificultățile reale ale vieții din rural, nivelul scăzut al veniturilor populației, subdezvoltarea cronică a *comunităților rurale și ale agriculturii*, după 20 de ani de reformă, vorbesc de la sine, despre autenticitatea demersului de transformare a societății românești inițiat de societatea occidentală după 1989.

Dintre problemele mai importante ale ruralului românesc amintim:

Probleme comunitare:

- lipsa infrastructurii (în special a rețelei de drumuri și comunicații) și a serviciilor care să susțină dezvoltarea acestor regiuni;
- valorificarea slabă a producțiilor agricole locale, chiar și în interiorul satelor;
- lipsa unor alternative de ocupare și obținere de venituri pentru populația rurală;
- slaba dezvoltare a serviciilor de sănătate, educație, asigurări și asistență socială;
- deficitul de politici sociale menite să cointereneze familiile tinere și unele categorii de specialiști să se stabilească și să lucreze în rural;
- capacități extrem de limitate ale administrațiilor locale de a atrage resurse financiare direct de la instituțiile internaționale.

Probleme ale agriculturii:

- divizarea excesivă a loturilor agricole – ceea ce implică o rentabilitate scăzută a lucrărilor agricole;
- lipsa unor investiții majore în agricultură pe fondul slabei susțineri bugetare a agriculturii și dificultăților de accesare a fondurilor europene;
- caracterul depășit al tehnicii și tehnologiilor agricole din dotarea gospodăriilor și fermelor și implicit, productivitatea scăzută a muncii;
- litigiile numeroase în curs, legate de dreptul de proprietate, care consumă o bună parte din veniturile agricultorilor;
- lipsa unor sisteme de colectare a produselor agro-alimentare sau organizarea deficitară a celor existente, ceea ce contribuie la irosirea sau valorificarea la nivel scăzut a unui volum mare de resurse economice ;
- prezența unor lanțuri lungi de intermediari între producători rurali și consumatori, cu impact în creșterea nejustificată a prețurilor produselor agro-alimentare.

Nu întâmplător, România se află în top 10 privind cedările ieftine de teren

agricol, alături de Liberia sau Laos. Atât deținătorii de loturi agricole din rural cât și cei din urban, sub presiunea situației economice foarte precare pe care o au și a imposibilității de a-și lucra în mod profitabil propriul lot agricol, înstrăinează pământul, adesea, pe sume de nimic.

Dacă ar beneficia de investițiile necesare, agricultura României, cu forța de muncă de care dispune, ar putea hrăni 80 de milioane de oameni. În prezent însă, România este înscrisă pe lista țărilor amenințate de criza alimentară, în condițiile în care, potrivit *Eurostat*, salariile românilor reprezintă doar 20% din nivelul mediei UE, iar valoarea coșului alimentar de bază ajunge la 66% din valoarea costului mediu european al acestuia. În România, ouăle, laptele și brânzeturile, se vând la prețuri apropiate de media UE, în timp ce prețul cărnii depășește jumătatea prețului mediu din UE (***) *România a exportat...*, wall-street, 2010, (***) *România vinde ieftin...*, 2011).

Sărăcie. Categoriile de populație cele mai expuse riscului de sărăcie în România sunt *famiile cu copii*, urmate de *vârșnicii singuri* și *șomeri*. *Pensionarii din agricultură și agricultorii* constituie o altă categorie aparte de săraci. O parte importantă a populației sărace supraviețuiește prin practicarea unei agriculturi de subzistență. Pe regiuni de dezvoltare, riscul de sărăcie este mai ridicat la populația din Nord-Est și Sud-Est.

Precaritatea situației economice pe termen lung la nivelul majorității populației generează transmiterea către următoarele generații a unor mentalități specifice categoriilor sociale sărace, afectând astfel, pe termen lung, ciclul de viață al unor mase largi de oameni.

Prin integrarea europeană România a fost obligată să-și desființeze în proporție covârșitoare propriul sistem bancar. La începutul anului 2012, doar două bănci autohtone mai dețineau capital românesc. Ce-i drept, acest fenomen a fost ajutat și de “oamenii de afaceri” din țară, care au stimulat suficient de convingător pe cei cu atribuții în aprobarea unor credite neperformante, reușind în acest fel să contribuie la falimentarea mai multor bănci. În scurt timp, întreaga economie românească a devenit dependentă de fluxurile de capital controlate de băncile cu capital străin, economia României având deschidere în proporție de peste 75% către economia UE. Ca urmare, România a devenit puternic expusă financiar la criza din Zona Euro, cu atât mai mult cu cât, într-o perioadă de gravă instabilitate monetară continentală, România este dirijată totuși, de conducerea statului, într-o direcție extrem de riscantă (intrarea în Zona Euro), puternic evitată de țări mai prudente precum Bulgaria sau R.Cehă. Sistemul bancar din România a fost și este încă grav afectat de criza datoriilor de stat din Zona Euro (economia națională fiind centrată pe utilizarea monedei euro, inclusiv prin utilizarea preponderentă a fondurilor europene pentru realizarea unor investiții) și de criza de finanțare prin care trec băncile europene. Toate acestea au determinat diminuarea substanțială a fondurilor disponibile pentru acordarea de credite pe plan intern, deteriorarea calității activelor, creșterea pierderilor și a presiunii pe piața de capital.

Cine spune că românii nu prea au inițiativă economică? Mulți dintre agenții economici ai României, ce-i drept, sunt mult mai săraci decât cei din Occident, dar asta nu îndreptățește pe nimeni la un spirit etic atât de precar. În anii de criză (ca și înainte de criza declanșată în 2009), doar economia subterană a Bulgariei avea o pondere mai ridicată în PIB decât cea a României. În anul 2011, ponderea economiei subterane în PIB era estimată la 29,6%, adică aproximativ cât bugetul de stat al României (*Schneider, Kepler, Analizele A. T. Kearney, 2011*). Acest indicator s-a menținut relativ constant pe toată perioada de criză (29,4% în 2008, 29,4% în 2009, 29,8% în 2010), ceea ce înseamnă că factorii de răspundere au cunoscut și controlat riguros fenomenul, dar ori nu au vrut, ori nu s-au încumetat să-l gestioneze mai puțin costisitor pentru țară.

Din 1990 până în prezent, în România nu s-a construit nimic de dimensiunea hidrocentralei de la Porțile de Fier, Transfăgărășanului, Casei Poporului sau a Metroului din București. În perioada de criză însă, România cea îndelung austeră, dar care face parte din NATO și UE, se îngrijorează de problemele țărilor care până acum s-au dezvoltat pe datorie și de ceea ce se va întâmpla cu Zona Euro. Desigur, riscul actual ca țările membre ale UE de la periferia Zonei Euro, printre care și România, să rămână într-o grupare defavorizată din perspectiva traseului fluxurilor de resurse în Europa, nu este neglijabil.

Bibliografie

- Abraham A., Sufaru I., *3 milioane de români, la muncă în străinătate*, Jurnalul Național, 5.02.2012, <http://www.jurnalul.ro/special/3-milioane-de-romani-la-munca-in-strainatate-528860.htm>
- Alloway T., *A (hard) Greek restructuring by the numbers*, Financial Times, may 2009, <http://ftalphaville.ft.com/blog/2011/05/09/563016/a-hard-greek-restructuring-by-the-numbers/>
- Asaftei B., *Economia subterană din Romania este egală cu bugetul de stat! Ponderea și valoarea economiei informale în UE*, Iulie 11, 2011, <http://www.econtext.ro/dosar--2/analiza/economia-subterana-din-romania-este-egala-cu-bugetul-de-stat-ponderea-si-valoarea-economiei-informale-in-ue.html>
- Baniță M., *De ce îndoapă oligarhia financiară Grecia cu bani*, Money.ro, 01 iunie, 2011, http://www.money.ro/de-ce-intoapa-oligarhia-financiara-grecia-cu-bani_981451.html
- Barbu Gh., *Nivelul minim de trai – concept și instrument operațional în realitatea românească*, Revista Calitatea Vieții 3-4, 1992, Ed. Academiei Române, București
- Berindei M., *1 milion de români muncesc 12 ore pe zi*, 2010, http://www.click.ro/actualitate/bucuresti/milion-romani-muncesc-ore-i_o_925107632.html, accesat în 20 iulie 2011
- Buitter W., Rahbari E., *Global Growth Generators, Moving beyond 'Emerging Markets' and 'BRIC' Citigroup Global Markets*, 21 February 2011
- Chistrugă M., *Evoluția dezvoltării economice a țărilor Europei Centrale și de Est în perioada post-integrare*, Chișinău, 2009, http://www.cnaa.md/files/theses/2009/13433/marcel_chistruga_abstract.pdf
- Chiujdea S., *Secretarul Trezoreriei americane: SUA nu vor intra niciodată în incapacitate de plată*, Adevărul, 26 mai 2011, http://www.adevarul.ro/international/sua/Secretarul_Trezoreriei_american-SUA_nu_vor_intra_niciodata_in_incapacitate_de_platao_487151913.html
- Ciocan C., *Trei motive pentru care Europa Centrala și de Est ar trebui să reziste mai bine furtunii decât după falimentul Lehman*, 17 Oct 2011, 13:01, Antena 3.ro, Economic Biz News, <http://m.antena3.ro/economic/biz-news/trei-motive-pentru-care-europa-centrala-si-de-est-ar-trebui-sa-reziste-mai-bine-furtunii-decat-dupa-falimentul-lehman-140468.html>
- Dachin A., *Contribuții ale agriculturii la fluctuațiile economice în România*, Economie teoretică și aplicată, Volumul XVIII, 2011, No. 1(554), Academia de Studii Economice, București

- Dan A.N., *Politici de locuire: România încotro? O analiză comparativă a României în contextul ECE și UE*, Ed. Universității din București, București, 2006
- Domnariu H., *Raportul național Eurobarometru 74*, Centrul pentru Studierea Opiniei și Pieței, 2011
- Dumitru E., *Datoriile uriașe ale Beijingului pot dărâma întregul sistem bancar al Chinei*, *Adevărul Financiar*, 24 noiembrie 2011, http://www.adevarul.ro/financiar/business_extern/Sistemul_bancar_chinez-construit_pe_nisipuri_miscatoare-risca_un_colaps_total_o_596940451.html?source=yahoo
- Gould B., *Who voted for the markets? The economic crisis makes it plain: we surrendered power to wealthy elites and fatally undermined democracy*, *The Guardian*, November 26, 2008
- Ionescu L.C., *Interdependența dintre economia nominală / monetară și economia reală în contextul crizei financiare internaționale*, Universitatea Financiar – Bancară, București, 2011,
- http://www.ufb.ro/files/2213/2101/1844/1_2011_10_Rev_1a_Ro_LC_Ionescu.pdf
- Ionescu V., *Summit-ul salvării euro: Ce prevede Pactul fiscal al celor 23*, 9. 12.2011, <http://cursdegovernare.ro/summit-ul-salvarii-euro-ce-prevede-pactul-fiscal-al-celor-23.html>
- Isărescu M., 2011, *Criza financiară internațională și provocări pentru politica monetară din România*, R20090226Guv[1].Ink- Krugman P., *The Madoff Economy*, *New York Times*, Opinion, December 19, 2008
- Lazea V., *Cele 5 forme ale hazardului moral din economia mondială. Pericolul care paște țările din periferia euro*, Joi, 06 Oct 2011, Curs de guvernare, Lumea post-criză. <http://cursdegovernare.ro/lumea-post-criza-valentin-lazea-cele-5-forme-ale-hazardului-moral-din-economia-mondiala.html>
- Lovasz A., *Global Crisis Highlights East's Transition Imbalances (Update2)*, http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=newsarchive&sid=asf1_.litQSs - November 2, 2009 06:35 EST
- Mihăilescu A., *Nivelurile minime de trai în condițiile actuale în mediul urban*, 2001, *Revista Calitatea Vieții* 1-2, Ed. Academiei Române, București
- Mihăilescu A., *Nivelurile minime de trai decent și de subzistență în România în mediul rural*, 2002, *Revista Calitatea Vieții* 1-4, Ed. Academiei Române, București
- Mihăilescu A., *Minimul de trai și costurile sociale concepte operaționale în analiza calității vieții*, 2004, Ed. A' 92, Iași
- Mincu I., *Alimentația rațională a omului sănătos*, 1975, Ed. Medicală, București,

- Negreanu L., *Isărescu: Economia României a fost aproape de stop cardiac*, 25 mai 2011, RL, Bani&Afaceri, <http://www.romanialibera.ro/bani-afaceri/economie/isarescu-economia-romaniei-a-fost-aproape-de-stop-cardiac-226349.html>
- Pană M., *Datoria externă a României, situația la zi: oficial ne merge bine. Unde ne așteaptă vârful de plată*, CursDeGuvernare.ro, 21.9.2011, <http://cursdegovernare.ro/datoria-externa-a-romaniei-situatia-la-zi-oficial-ne-merge-bine-unde-ne-asteapta-varful-de-plata.html>
- Pană M., *Competitivitatea: indicatorul care ține România departe de Occident*, Curs de Guvernare, 3.10.2011,
- <http://cursdegovernare.ro/competitivitatea-indicatorul-care-tine-romania-departe-de-occident.html>
- Pierson, P. (ed.) - *The New Politics of the Welfare State*, Oxford University Press, 2001
- Popescu M., *Ocuparea în agricultura României și creșterea productivității muncii . Decalaje față de Uniunea Europeană*, 24 Oct.2010, Agricultura României, <http://www.scribd.com/doc/40003981/OCUPAREA-IN-AGRICULTURA-ROMANIEI-%C5%9E-CRE%C5%9ETEREA-PRODUCTIVIT%C4%82%C5%A2II-MUNCII-DECALAJE-FA%C5%A2%C4%82-DE-UNIUNEA-EUROPEAN%C4%82>
- Schneider F., *The shadow economy in Europe*, în A.T.Kearney, *The shadow economy in Europe*, J.Kepler University, Austria, 2011
- Shah A., *Global financial crisis*, 2011,
- <http://www.globalissues.org/article/768/global-financial-crisis>
- Stanciu M. (coord.), Mihăilescu A., Humă C., *Efecte ale crizei asupra modelelor de consum ale populației din Romania*, Raport de cercetare, Arhiva ICCV, București, 2010
- Stanciu M. (coord.), Mihăilescu A., Ilie S., Humă C., Chiriac D., *Standardul de viață al populației din România în perioada de criză*, Raport de cercetare științifică pe anul 2011, Biblioteca ICCV București, 2011
- Stanciu M., Mihăilescu A., *Starea sărăciei din România în context european*, Raportul social al ICCV nr.4 – 2011 <on line> www.iccv.ro/node/277
- Stanciu M. (coord.), Chiriac D., Humă C., Mihăilescu A., *Dimensiunea ecologică a consumului de bunuri și servicii*, 2008, CIDE București-Ed.Expert, București
- Stiglitz J.E., *Nobel Laureate Joseph Stiglitz: Bail Out Wall Street Now, Change Terms Later*, Democracy Now!, The Guardian, October 2, 2008
- Stiglitz J.E., *În cădere liberă*, Ed. PUBLICA, 2010
- Stiglitz J.E., *The fruit of hypocrisy; Dishonesty in the finance sector dragged us here, and Washington looks ill-equipped to guide us out*, The Guardian, September 16, 2008

- Stoica A. , *Cine are cele mai multe datorii din Statele Unite?*, Curierul Național, 05 Februarie 2011
- Vasilescu A., *România este o țară foarte săracă*, Capital, 23 noiembrie 2011, <http://www.capital.ro/detalii-articole/stiri/adrian-vasilescu-romania-este-o-tara-foarte-saraca-156933.html>
- Zamfir C. (coord) – *România: răspunsuri la criză*, ICCV, 2011
- Zamfir C., Ilie S., Stănescu I. coord., *Raportul social al ICCV După 20 de ani : Opțiuni pentru România*, 2010, Academia Română, INCE, ICCV
- Zamfir C. (coord.), Ilie S., Stănescu I., Scutaru C., Zamfir E., *Raport social al ICCV Romania: răspunsuri la criză*, 2011, Academia Română, INCE C.Kirițescu, ICCV București
- Zamfir C. (coord.), *Dimensiuni ale sărăciei*, 1995, Ed. Expert, București
- Zamfir C., Vlăsceanu L. (coordonatori), *Dicționar de sociologie*, Editura Babel, București, 1993
- Waddan A., *The Politics of Social Welfare*, Biddles Limited, 1997
- *** *Agricultural output, price indices and income*, Eurostat, 2011, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Agricultural_output,_price_indices_and_income
- *** *Agricultura României în cifre*, MADR, 2010, <http://www.madr.ro/pages/raport/agricultura-romaniei-noiembrie-2010.pdf>
- *** *Agricultura prioritate națională...*, 2011, Afacerilacheie.net, http://www.afacerilacheie.net/index.php?pag=articole&categorie=oportunitati-de-afaceri&titlu=agricultura_prioritate-nationala-si-motor-de-crestere-economica -prevede-programul-usl&id_unit=942&page=18).
- *** *A opta țară din UE în funcție de fondurile pentru agricultură atrase în 2009*, 20 August 2010, wall-street.ro, accesat la 21 august 2010.
- *** *Active ageing in the EU, The employment rate for persons aged 60-64 increased from 23% in 2000 to 31% in 2010 ...and from 50% to 61% for those aged 55-59*, 8/2012
- *** *Agricultural income per worker*, Eurostat, 2010, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Agricultural_income_per_worker, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-10-018/EN/KS-SF-10-018-EN.PDF
- *** *Anuarul Statistic al județului Călărași 2009*, Direcția Regională de Statistică Călărași, 2010
- *** *Anuarul Statistic al României 2003*, INS, București, 2004
- *** *Anuarul Statistic al României 2008*, INS, București, 2008
- *** *Anuarul Statistic al României 2009*, INS, București, 2010
- *** *Anuarul Statistic al României 2010*, INS, București, 2010

- *** *Anuarul Statistic al județului Teleorman 2009*, Direcția Județeană de Statistică Teleorman, 2009
- *** *Banca Mondială: Creșterea economiei Chinei încetinește în 2011*, 13 ianuarie 2011, FINANTE-BANCI, <http://www.ziare-pe-net.ro/stiri/bm-cresterea-economiei-chinei-inctineste-in-2011-312405.html>
- *** *Cadru legislativ privind prestațiile sociale financiare și veniturile salariale*, IMF Survey Magazin, Interviu cu Șeful Misiunii FMI, J. Franks și Raportul FMI, din iulie 2011 <http://www.fmi.ro>
- *** *Carta Albă a IMM-urilor din România*, CNIPMMR, AIPPIMM, MIMMI, 2011, <http://www.cnipmmr.ro/publicatii/Carta/capitolul%20II.pdf>, accesat în ianuarie 2012
- *** *Câștigul salarial 2011*, Institutul Național de Statistică, 2011, <http://www.INS.ro/cms/rw/pages/comunicate/castigulSalarial.ro.do;jsessionid=0a02458c30d52c1439169952499bbeaead3671b57803.e38QbxesAhYTbioMeo>
- *** *Cât au cheltuit românii pe alimente, cafea și detergenți în primul semestru al anului*, 9.11.2011, <http://www.mediafax.ro/social/cat-au-cheltuit-romanii-pe-alimente-cafea-si-detergenti-in-primul-semestru-al-anului-8932612>
- *** *Cele două viteze ale României*, RL, 04.04.2011, <http://www.riscograma.ro/4182/cele-doua-viteze-ale-romaniei/>
- *** *China și Taiwan au semnat un acord istoric de liber schimb*, Ziare.com, 2011, <http://www.ziare.com/international/china/china-si-taiwan-au-semnat-un-acord-istoric-de-liber-schimb-1024996>
- *** *Condițiile de viață ale populației din România în anul 2009*, INS, 2010, http://www.adevarul.ro/life/viata/Studiu_INS_Conditii_de_trai_ADVFIL_20101118_0001.pdf
- *** *Condițiile de viață ale populației din România în anul 2008*, INS, 2009, http://www.maramures.insse.ro/?m=produse-si-servicii/publicatii-ins/2009/social/conditiile_de_viata_ale_populatiei_din_romania_2009
- *** *Condiții de viață și de muncă în Europa*, Fundația Europeană pentru Imbunătățirea Condițiilor de Viață și de Muncă, Eurofound, 2010, <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2010/16/ro/1/EF1016RO.pdf>
- *** *Cum mor încet și sigur micile orașe industriale*, Curierul Național, 2011, <http://stiri.rol.ro/cum-mor-inctet-si-sigur-micile-orase-industriale-705042.html>
- *** *De ce se prăbușește populația României*, riscograma, 15-01-2011, <http://www.riscograma.ro/3587/de-ce-se-prabu%C8%99e%C8%99te-popula%C8%9Bia-romaniei/>
- *** *Distrugerea sistemelor de irigații a secăruit potențialul agriculturii*, 09 Noiembrie 2009, capital.ro, accesat la 5 decembrie 2010

- *** *Earnings in the business economy (average gross annual earnings of full-time employees), 2000-2010 (1) (EUR).png*, Eurostat, 2012, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Wages_and_labour_costs
- *** *Economics, Beyond the Cycle, Inflation Themes, The China Domino has Fallen!*, <http://www.scribd.com/doc/56479179/China-Domino>, Societe Generale, 21 Mai, 2011
- *** *Economic crisis reveals deeper human rights problems*, Amnesty International, May 28, 2009
- *** *Employment, Social Affairs and Inclusion, Poverty and social exclusion*, European Commission, 2011,
- <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=751&langId=en>, accesat în 20 iulie 2011
- *** *Europe makes 2010 its year for fighting poverty and social exclusion Europe makes*, The European Magazine, 2011, <http://www.cafebabel.co.uk/article/33409/2010-year-poverty-europe-social-exclusion-facts.html>, accesat 25 07, 2010
- *** EUROPE. Eurostat poverty report, Eurostat, 2010, <http://www.vita.it/news/view/109141>
- *** *Europe in figures*, Eurostat yearbook 2010, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/product_details/publication?p_product_code=KS-CD-10-220
- *** *Europe in figures*, Eurostat yearbook 2011,
- http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/product_details/publication?p_product_code=KS-CD-11-001
- *** *European pensions nearing crisis point*, January, 12, 2012, <http://www.canada.com/nationalpost/financialpost/story.html?id=b624cae8-e5a7-4896-9331-4e57ba205cbb>
- *** *Evoluția și migrația populației conținut, analiză istorică, tendințe viitoare*, Bomba demografică, Referatele.com, 2011,
- <http://www.referatele.com/referate/geografie/online10/Evolutia-si-migratia-populatiei-continut--analiza-istorica--tendinte-viitoare-referatele-com.php>
- *** *Fermierii: Din taxa pe pârloagă, primarii vor plăti ajutoare sociale*, 30 Noiembrie 2010, evz.ro
- *** *File:Mean consumption expenditure of households, 2005(PPS). PNG*, Eurostat 2012,
- [http://epp.eurostat.ec.europa.eu_expenditure_of_households,_2005\(PPS\).PNG&filetimestamp=20090430100023](http://epp.eurostat.ec.europa.eu_expenditure_of_households,_2005(PPS).PNG&filetimestamp=20090430100023)

- *** *GDP per capita, consumption per capita and price level indices*, December 2011, Eurostat,
- http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/GDP_per_capita_consumption_per_capita_and_price_level_indices
- *** *GDP per capita in the Member States varied between 43% and 283% of the EU27 average*, Eurostat Newsrelease, 9/2011 - 21 June 2011
- *** *Happy Planet Index Report*, NEF 2006
- *** *Human Development Report*, UNDP, 1999
- *** *Indici anuali ai prețurilor de consum și rata anuală a inflației în perioada 1971-2010*, Institutul Național de Statistică, <http://www.INS.ro>.
- *** *Informare privind indicatorii de incluziune socială*, MMFPS, 2011, <http://www.mmuncii.ro/pub>; <http://www.mmuncii.ro/ro>, Cadru legislativ privind prestațiile sociale financiare și veniturile salariale corespunzătoare anului 2010
- *** *Interviu cu șeful Misiunii FMI, J. Franks și Raportul FMI*, IMF Survey Magazin, din iulie 2011, <http://www.fmi.ro/index.php?pid=28&dg=ro&mid>
- *** *Jumătate din populația activă a României are credite la bănci*, RL, Newsin, 25 august 2010,
- <http://www.romanialibera.ro/actualitate/educatie/jumatate-din-populatia-activa-a-romaniei-are-credite-la-banci-197438.html>
- *** *Key Figures on Europe 2009 Eurostat*, Pocketbook Series, p.89, <http://www.docstoc.com/docs/18268312/Key-Figures-on-Europe-2009---Eurostat-Pocketbook-Series>
- *** *Legea nr. 351 din 6 iulie 2001 privind aprobarea Planului de amenajare a teritoriului național - Secțiunea a IV-a - Rețeaua de localități*, Monitorul Oficial nr. 408 din 24 iulie 2001.
- *** *Legea nr. 416/2001, privind venitul minim garantat*, Monitorul Oficial, Partea I nr. 401 din 20 iulie 2001
- *** *Legea 118/2010 privind unele măsuri necesare în vederea restabilirii echilibrului bugetar*, Monitorul Oficial nr. 441 din 30 iunie 2010
- *** *Legea 119/2010 privind stabilirea unor măsuri în domeniul pensiilor*, Monitorul Oficial nr. 441 din 30 iunie 2010
- *** *Legea 273 din 29 iunie 2006 privind finanțele publice locale*, Monitorul Oficial 618 din 18 iulie 2006
- *** *Living Planet Report 2006*, The Global Conservation Organization, WWF,
- *** *Moody's: Sistemul bancar românesc riscă să fie grav afectat de crizele europene*, Mediafax, 17.12.2011,
- <http://www.mediafax.ro/economic/moody-s-sistemul-bancar-romanesc-risca-sa-fie-grav-afectat-de-crizele-europene-9051865>

- *** *Ordonanța de Urgență 63 din 30 iunie 2010 pentru modificarea și completarea Legii nr. 273/2006 privind finanțele publice locale, precum și pentru stabilirea unor măsuri financiare*, Monitorul Oficial 450 din 2 iulie 2010
- *** *Ordonanța de Urgență 107/2010 pentru modificarea și completarea Legii nr. 95/2006 privind reforma în domeniul sănătății*, Monitorul Oficial , Partea I nr. 830 din 10 decembrie 2010
- *** *Oug a dublat numărul de credite refinanțate. Câți-români și-au plătit anticipat împrumuturile*, 2011, <http://www.stiriaz.ro/ziare/articol/articol/oug--a-dublat-numarul-de-credite-refinantate-cati-romani-si-au-platit-anticipat-imprumuturile/sumar-articol/31855755/>
- *** *Planul Național de Dezvoltare 2007-2013*, Guvernul României, 2005
- *** *Primii 10 agricultori ai României subvenționați cu 13,2 milioane de euro*, Afacerilacheie.NET, 2011,
- http://www.afacerilacheie.net/articole/articole-afaceri/primii-10-agricultori-ai-romaniei-subventionati-cu-13_2-milioane-de-euro-901.html
- *** *Produsul intern brut în trimestrul IV și anul 2010*, INS, Comunicat de presă nr.44 din 3 martie 2011,
- <http://www.INS.ro/cms/files%5Cstatistici%5Ccomunicate%5Cpib%5Cpib-trim-IVr2010.pdf>, preluare de pe www.businessday.ro
- *** *Producătorii agricoli: Seceta ar putea afecta până la 80% din producția de cereale*, 29 Mai 2009, wall-street.ro, accesat la 12 aprilie 2010, <http://www.wall-street.ro/articol/Economie/65411/Producatorii-agricoli-Seceta-ar-putea-afecta-pana-la-80-din-productia-de-cereale.html>
- *** *Programul național pentru dezvoltare rurală 2007-2013*, versiunea decembrie 2009, 9017 KB, 859 pagini, madr.ro, accesat la 26 ianuarie 2010, http://www.madr.ro/pages/dezvoltare_rurala/PNDR_versiune_decembrie_2009.pdf
- *** *Raport privind incluziunea socială pe anul 2009*, MMFPS, 2009
- *** *Raport privind situația macroeconomică pentru anul 2009 și proiecția acesteia pe anii 2010/1012*,
- <http://www.cdep.ro/proiecte/2008/700/10/1/raport.pdf>, accesat în 31 ianuarie 2012
- *** *Recensământul populației și al locuințelor*. 18 martie 2002, vol.I – Populație – Structură demografică, INS, București, 2003
- *** *Regional Economic Prospects*, BERD, 2011
- *** *România are cele mai proaste condiții de locuit din UE*, 2011, <http://www.mediafax.ro/social/romania-are-cele-mai-proaste-conditii-de-locuit-din-ue-8006120>
- *** *România: Raport de evaluare a sărăciei*. Programul de asistență analitică și consiliere, anul fiscal 2007, Banca Mondială, INS, MMFES

- *** *Romania de șase ori în topul celor mai sărace regiuni din UE, 2011*, [http://www.9am.ro /top/Social/208388/Romania-de-sase-ori-in-topul-ceilor-mai-sarace-regiuni-din-UE.html](http://www.9am.ro/top/Social/208388/Romania-de-sase-ori-in-topul-ceilor-mai-sarace-regiuni-din-UE.html) (preluare date Eurostat)
- *** *România a exportat produse agroalimentare de 2,1 mld. euro anul trecut*, 26 Martie 2010, [wall-street.ro](http://www.wall-street.ro), accesat la 26 august 2010
- *** *România vinde ieftin și cumpără scump*, 29 iulie 2011, Dan Străuț, Ionuț Morariu, [adevarul.ro](http://www.adevarul.ro), accesat la 29 iulie 2011
- *** *Salariile în luna Octombrie 2010*, Comunicat INS, http://www.insse.ro/cms/files%5Cstatistici%5Ccomunicate%5Ccom_anuale%5Csalarii%5Csalarii-oct2010.pdf
- *** *Situația dramatică din sistemul de pensii românesc, în date statistice*, 25.01.2011, <http://www.ziare.com/pensii/sistemul-pensii/situatia-dramatica-din-sistemul-de-pensii-romanesc-in-date-statistice-1070929>
- *** *Strategia de dezvoltare durabilă a județului Teleorman 2010-2020*, Consiliul Județean Teleorman, 2010
- *** *Strategia de reformă în domeniul asistenței sociale*, MMFPS, 2011
- *** *Studiul impactului aderării asupra producătorilor și consumatorilor. Abordări generale privind politica agricolă în România și pregătirea procesului de implementare a Politicii Agricole Comune*, Institutul de Cercetare pentru Economia Agriculturii și Dezvoltare Rurală, IEA-INCE București A.S.E. București, U.S.A.M.V. București, AGROSERV Management, Proiect Sectorial 6.1.2 Ctr. 366/2006, Raport de cercetare, http://www.madr.ro/pages/cercetare/ps_612_faza_1.pdf
- *** *SUA au acumulat cea mai mare datorie din istoria lumii. Anii următori sunt apocaliptici, scrie presa americană*, 19 iunie 2011, [incont.ro](http://www.incont.ro), [stirileprotv.ro](http://www.stirileprotv.ro) , <http://admin.incont.ro/externe/sua-au-acumulat-cea-mai-mare-datorie-din-istoria-lumii-ldquo-anii-urmatori-sunt-apocaliptici-rdquo-scrie.html>
- *** *Sustainable development – Consumption and production*, Eurostat, 2009, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Sustainable_development_-_Consumption_and_production#Consumption_patterns, (Eurostat (tsdpc520)
- *** *6,8 milioane de hectare agricole nu sunt lucrate*, Standard.ro, 2008, http://www.standard.money.ro/articol_67946/6_8_milioane_de_hectare_agricole_nu_sunt_lucrate.html
- *** *60% din populație consumă 18% din medicamente*, Medica Academica, [www./medicaacademica.ro/2010/03/17/60-din-populatie-consuma-18-din-medicamente/](http://www.medicaacademica.ro/2010/03/17/60-din-populatie-consuma-18-din-medicamente/), Academia Oamenilor de Știință din România, 2010
- *** *The Global Competitiveness Report 2010-2011*, World Economic Forum, Geneva 2010, K.Schwab (ed.),

- http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitiveness_Report_2010-11.pdf
- *** *Topul celor mai îndatorate state din lume, 2011*, <http://www.gandul.info/international/topul-celor-mai-indatorate-state-din-lume-vezi-aici-in-ce-situatie-se-afla-romania-8418891>
- *** *Tradingeconomics.com*; India Central Statistical Organization <http://www.tradingeconomics.com/india/gdp-growth>
- *** *13 January 2012*, Eurostat, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-13012012-BP/EN/3-13012012-BP-EN.PDF
- *** *Vrem minuni în agricultură fără apă și subvenții*, 16 August 2010, evz.ro, accesat la 16 august 2010
- *** *World debt comparison, The Global debt clock, Our interactive overview of government debt across the planet*, The Economist, 1 November 2011, http://www.economist.com/content/global_debt_clock

Baze de date

- Agenția pentru Ocuparea Forței de Muncă Brăila, Statistica, disponibil la www.braila.ajofm.ro, accesat 5 aprilie 2011
- Agenția pentru Ocuparea Forței de Muncă Buzău, Statistica, disponibil la www.ajofmbuzau.ro, accesat 4 aprilie 2011
- Agenția pentru Ocuparea Forței de Muncă Constanța, Statistica, disponibil la www.constanta.anofm.ro, accesat 6 aprilie 2011
- Agenția pentru Ocuparea Forței de Muncă Hunedoara, Statistica, disponibil la www.ajofmd.ro, accesat 6 aprilie 2011
- <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> and /statistics_explained, EUROSTAT
- http://www.mmuncii.ro/pub/imagemanager/images/file/Rapoarte-Studii/280111_Analiza.pdf
- <http://www.mmuncii.ro/pub>; <http://www.mmuncii.ro/ro>
- <http://www.stiriaz.ro/ziare/articol/articol/oug--a-dublat-numarul-de-credite-refinantate-cati-romani-si-au-platit-anticipat-imprumuturile/sumar-articol/31855755/>
- Tempo - <https://statistici.INS.ro/shop/>, INS

Anexe

Anexa nr. 1

Orașe mici pe județe, dinamica numărului de locuitori: 2002-2009

Nr. crt.	Județe/Municipii/Orașe	Număr de locuitori (1.07.2002)	Număr de locuitori (1.07.2009)	Dinamică număr de locuitori (2002-2009)	
ALBA					
1	Aiud (municipiu)	27.519	26.130	-1.389	-5,0
2	Blaj (municipiu)	21.435	20.761	-674	-3,1
3	Sebeș (municipiu)	28.603	29.540	937	3,3
4	Abrud	6.014	5.805	-209	-3,5
5	Baia de Arieș	4.768	4.326	-442	-9,3
6	Câmpeni	8.287	7.764	-523	-6,3
7	Cugir	27.756	26.020	-1.736	-6,3
8	Ocna Mureș	15.857	15.119	-738	-4,7
9	Teiuș	7.403	7.414	11	0,1
10	Zlatna	8.781	8.204	-577	-6,6
ARAD					
1	Chișineu-Criș	8.554	8.272	-282	-3,3
2	Curtici	9.953	8.100	-1.853	-18,6
3	Ineu	10.228	9.528	-700	-6,8
4	Lipova	11.439	10.974	-465	-4,1
5	Nădlac	8.127	8.036	-91	-1,1
6	Pâncota	7.488	7.596	108	1,4
7	Pecica*	13.384	13.754	370	2,8
8	Sântana*	13.267	13.341	74	0,6
9	Sebiș	6.525	6.308	-217	-3,3
ARGES					
1	Costești	11.088	10.614	-474	-4,3
2	Ștefănești*	13.188	13.979	791	6,0
3	Topoloveni	10.592	10.545	-47	-0,4
BACĂU					
1	Moinesti (municipiu)	24.797	23.562	-1.235	-5,0
2	Buhuși	20.476	19.637	-839	-4,1
3	Comănești	24.811	23.415	-1.396	-5,6
4	Dărmănești	14.354	14.420	66	0,5
5	Slănic-Moldova	5.227	4.928	-299	-5,7
6	Târgu Ocna	13.436	12.862	-574	-4,3
BIHOR					
1	Beiuș (municipiu)	11.417	11.074	-343	-3,0
2	Marghita (municipiu)	17.680	17.193	-487	-2,8
3	Salonta (municipiu)	18.620	18.341	-279	-1,5
4	Aleșd	10.816	10.710	-106	-1,0
5	Nucet	2.465	2.417	-48	-1,9
6	Săcuieni*	11.670	11.737	67	0,6
7	Ștei	8.924	8.331	-593	-6,6
8	Valea lui Mihai	10.525	10.577	52	0,5
9	Vășcău	2.939	2.721	-218	-7,4

BISTRITA-NASAUD					
1	Beclean	11.370	11.574	204	1,8
2	Năsăud	11.102	10.906	-196	-1,8
3	Sângeorz-Băi	10.543	10.914	371	3,5
BOTOȘANI					
1	Dorohoi (municipiu)	32.143	29.869	-2.274	-7,1
2	Bucecea*	5.213	5.153	-60	-1,2
3	Dărăbani	12.131	11.641	-490	-4,0
4	Flămânzi*	12.082	11.957	-125	-1,0
5	Săveni	8.416	8.010	-406	-4,8
6	Ștefănești*	5.777	5.670	-107	-1,9
BRAȘOV					
1	Codlea (municipiu)	23.604	24.618	1.014	4,3
2	Ghimbav*	5.341	5.449	108	2,0
3	Predeal	5.617	5.200	-417	-7,4
4	Râșnov	15.520	16.332	812	5,2
5	Rupea	5.787	5.651	-136	-2,4
6	Victoria	9.669	8.784	-885	-9,2
7	Zărnești	25.446	25.743	297	1,2
BRĂILA					
1	Făurei	4.276	4.032	-244	-5,7
2	Ianca	11.528	11.163	-365	-3,2
3	Însurăței	7.438	7.090	-348	-4,7
BUZĂU					
1	Nehoiu	11.825	11.429	-396	-3,3
2	Pătârlagele*	8.179	7.864	-315	-3,9
3	Pogoanele	7.947	7.631	-316	-4,0
CARAȘ-SEVERIN					
1	Caransebeș (municipiu)	29.109	28.483	-626	-2,2
2	Anina	9331	8.802	-529	-5,7
3	Băile Herculane	6277	6.003	-274	-4,4
4	Bocșa	17455	17.093	-362	-2,1
5	Moldova Nouă	14369	13.198	-1.171	-8,1
6	Oravița	13769	12.664	-1.105	-8,0
7	Oțelu Roșu	12202	11.785	-417	-3,4
CĂLĂRAȘI					
1	Oltenița (municipiu)	28454	27.285	-1.169	-4,1
2	Budești	9.361	7.188	-2.173	-23,2
3	Fundulea	6.592	6.671	79	1,2
4	Lehliu Gară	6.372	6.319	-53	-0,8
CLUJ					
1	Câmpia Turzii (municipiu)	27.933	26.386	-1.547	-5,5
2	Gherla (mun)	23.007	22.066	-941	-4,1
3	Huedin	9.958	9.707	-251	-2,5
CONSTANȚA					
1	Băneasa*	5.508	5.510	2	0,0
2	Cernavodă	18.868	18.446	-422	-2,2
3	Eforie	9.212	10.248	1.036	11,2
4	Hârșova	10.497	10.442	-55	-0,5
5	Murfatlar (Basarabi)	10.663	10.884	221	2,1
6	Negru Vodă	5.555	5.540	-15	-0,3
7	Ovidiu	13.025	14.285	1.260	9,7
8	Techirghiol	7.040	7.486	446	6,3
COVASNA					

1	Târgu Secuiesc (municipiu)	20.844	19.978	-866	-4,2
2	Baraolt	9.926	9.469	-457	-4,6
3	Covasna	11.793	11.296	-497	-4,2
4	Întorsura Buzăului	9.193	9.003	-190	-2,1
DÂMBOVIȚA					
1	Moreni (municipiu)	21.384	20.535	-849	-4,0
2	Fieni	8.107	7.730	-377	-4,7
3	Găești	15.786	14.992	-794	-5,0
4	Pucioasa	15.847	15.330	-517	-3,3
5	Răcari*	6.698	6.590	-108	-1,6
6	Titu	10.422	10.092	-330	-3,2
DOLJ					
1	Băilești (municipiu)	20.780	19.645	-1.135	-5,5
2	Calafat (municipiu)	19.197	17.816	-1.381	-7,2
3	Bechet*	3.998	3.917	-81	-2,0
4	Dăbuleni*	13.403	12.819	-584	-4,4
5	Filiași	19.425	18.751	-674	-3,5
6	Segarcea	8.509	8.198	-311	-3,7
GALAȚI					
1	Berești	3.668	3.282	-386	-10,5
2	Târgu Bujor	7.881	7.568	-313	-4,0
GIURGIU					
1	Bolintin-Vale	11.778	12.384	606	5,1
2	Mihăilești	7.190	7.401	211	2,9
GORJ					
1	Motru (municipiu)	24.165	22.338	-1.827	-7,6
2	Bumbești-Jiu	10.811	10.473	-338	-3,1
3	Novaci	6.337	5.991	-346	-5,5
4	Rovinari	12.079	13.390	1.311	10,9
5	Târgu Cărbunești	8.958	8.999	41	0,5
6	Tismana*	7.909	7.784	-125	-1,6
7	Turceni*	8.399	8.197	-202	-2,4
8	Țicleni	5.188	5.260	72	1,4
HARGHITA					
1	Gheorgheni (municipiu)	20.359	19.649	-710	-3,5
2	Toplița (municipiu)	16.223	15.496	-727	-4,5
3	Băile Tușnad	1.760	1.618	-142	-8,1
4	Bălan	8.370	7.564	-806	-9,6
5	Borsec	2.853	2.772	-81	-2,8
6	Cristuru Secuiesc	10.095	10.309	214	2,1
7	Vlăhița	7.192	7.074	-118	-1,6
HUNEDOARA					
1	Brad (municipiu)	16.841	15.934	-907	-5,4
2	Lupeni (municipiu)	31.502	29.187	-2.315	-7,3
3	Orăștie (municipiu)	22.787	21.385	-1.402	-6,2
4	Vulcan (municipiu)	30.555	28.413	-2.142	-7,0
5	Aninoasa	5.129	4.725	-404	-7,9
6	Călan	13.461	12.802	-659	-4,9
7	Geoagiu	5.802	5.668	-134	-2,3
8	Hațeg	11.169	10.904	-265	-2,4
9	Petrila	26.379	24.961	-1.418	-5,4
10	Simeria	13.914	13.517	-397	-2,9
11	Uricani	10.460	9.495	-965	-9,2
IALOMIȚA					

1	Urziceni (municipiu)	17.677	17.192	-485	-2,7
2	Amara*	7.863	8.006	143	1,8
3	Căzănești*	3.506	3.510	4	0,1
4	Fierbinți-Târg*	4.760	4.673	-87	-1,8
5	Țândărei	12.821	12.885	64	0,5
IAȘI					
1	Hârlău	11.522	11.762	240	2,1
2	Târgu Frumos	13.401	13.343	-58	-0,4
3	Podul Iloaiei*	10.078	10.357	279	2,8
ILFOV					
1	Bragadiru*	8.326	9.813	1.487	17,9
2	Buftea	20.024	21.202	1.178	5,9
3	Chitila*	12.242	12.949	707	5,8
4	Măgurele*	7.792	8.442	650	8,3
5	Otopeni	9.659	11.219	1.560	16,2
6	Pantelimon*	17.084	19.972	2.888	16,9
7	Popești Leordeni*	14.712	16.169	1.457	9,9
MARAMUREȘ					
1	Baia Sprie	15.933	16.582	649	4,1
2	Borșa	27.677	28.276	599	2,2
3	Cavnic	5.345	5.180	-165	-3,1
4	Dragomirești*	3.197	3.159	-38	-1,2
5	Săliște de Sus*	5.176	5.091	-85	-1,6
6	Seini	10.060	10.238	178	1,8
7	Șomcuta Mare*	7.916	7.969	53	0,7
8	Tăuții-Măgherauș*	6.999	7.425	426	6,1
9	Târgu Lăpuș	13.731	12.997	-734	-5,3
10	Ulmeni*	7.420	7.459	39	0,5
11	Vișeu de Sus	17.135	16.437	-698	-4,1
MEHEDINȚI					
1	Orșova (municipiu)	13.802	12.759	-1.043	-7,6
2	Baia de Aramă	5.887	5.735	-152	-2,6
3	Strehaia	12.136	11.612	-524	-4,3
4	Vânju Mare	6.978	6.315	-663	-9,5
MUREȘ					
1	Târnăveni (municipiu)	27.805	25.852	-1.953	-7,0
2	Iernut	9.691	9.612	-79	-0,8
3	Luduș	18.308	17.633	-675	-3,7
4	Miercurea Nirajului*	6.279	6.231	-48	-0,8
5	Sârmașu*	7.636	7.512	-124	-1,6
6	Sângeorgiu de Pădure*	5.614	5.601	-13	-0,2
7	Sovata	12.021	9.673	-2.348	-19,5
8	Ungheni*	6.855	6.920	65	0,9
NEAMȚ					
1	Bicaz	8.856	8.471	-385	-4,3
2	Roznov*	9.229	9.410	181	2,0
3	Târgu Neamț	21.445	20.630	-815	-3,8
OLT					
1	Balș	22.444	20.992	-1.452	-6,5
2	Corabia	21.344	19.470	-1.874	-8,8
3	Drăgănești-Olt	12.652	12.190	-462	-3,7
4	Piatra-Olt	6.274	6.116	-158	-2,5
5	Potcoava*	5.987	5.905	-82	-1,4
6	Scornicești	12.829	12.471	-358	-2,8

PRAHOVA					
1	Azuga	5.337	4.942	-395	-7,4
2	Băicoi	19.964	19.646	-318	-1,6
3	Boldești-Scăeni	11.305	11.393	88	0,8
4	Breaza	18.260	17.501	-759	-4,2
5	Bușteni	10.646	10.021	-625	-5,9
6	Comarnic	13.492	12.983	-509	-3,8
7	Mizil	16.477	16.107	-370	-2,2
8	Plopeni	9.986	9.404	-582	-5,8
9	Sinaia	12.888	11.720	-1.168	-9,1
10	Slănic	7.235	6.595	-640	-8,8
11	Urlați	11.600	11.392	-208	-1,8
12	Vălenii de Munte	13.770	13.427	-343	-2,5
SATU MARE					
1	Carei (municipiu)	23.879	22.296	-1.583	-6,6
2	Ardud*	6.762	7.022	260	3,8
3	Livada*	7.026	7.032	6	0,1
4	Negrești-Oaș	15.345	15.011	-334	-2,2
5	Tășnad	9.692	9.353	-339	-3,5
SĂLAJ					
1	Cehu Silvaniei	8.307	7.891	-416	-5,0
2	Jibou	11.739	11.338	-401	-3,4
3	Șimleu Silvaniei	16.480	16.308	-172	-1,0
SIBIU					
1	Agnita	11.558	11.107	-451	-3,9
2	Avrig	14.401	14.363	-38	-0,3
3	Cisnădie	16.020	16.160	140	0,9
4	Copșa Mică	5.246	5.589	343	6,5
5	Dumbrăveni	8.244	8.322	78	0,9
6	Miercurea Sibiului*	4.138	4.274	136	3,3
7	Ocna Sibiului	4.210	4.233	23	0,5
8	Săliște*	5.830	5.855	25	0,4
9	Tâlmăciu	8.816	7.453	-1.363	-15,5
SUCEAVA					
1	Câmpulung Moldovenesc (municipiu)	20.674	19.624	-1.050	-5,1
2	Fălticeni (municipiu)	31.204	29.743	-1.461	-4,7
3	Rădăuți (municipiu)	29.809	29.259	-550	-1,8
4	Vatra Dornei (municipiu)	17.117	16.559	-558	-3,3
5	Broșteni*	6.535	6.357	-178	-2,7
6	Cajvana*	8.290	8.553	263	3,2
7	Dolhasca*	11.304	11.348	44	0,4
8	Frasin*	6.616	6.560	-56	-0,8
9	Gura Humorului	16.066	15.712	-354	-2,2
10	Liteni*	10.131	10.151	20	0,2
11	Milișăuți*	5.395	5.396	1	0,0
12	Salcea*	9.638	9.900	262	2,7
13	Siret	9.415	9.316	-99	-1,1
14	Solca	4.755	2.620	-2.135	-44,9
15	Vicovu de Sus*	14.600	14.840	240	1,6
TELEORMAN					

1	Turnu (municipiu)	Măgurele	31.453	28.675	-2.778	-8,8
2	Videle		11.953	11.671	-282	-2,4
3	Zimnicea		16.131	15.122	-1.009	-6,3
TIMIȘ						
1	Buziaș		7.740	7.590	-150	-1,9
2	Ceacova*		4.946	5.132	186	3,8
3	Deta		6.540	6.597	57	0,9
4	Făget		7.395	7.282	-113	-1,5
5	Gătaia*		6.092	6.170	78	1,3
6	Jimbolia		11.519	11.794	275	2,4
7	Recaș*		8.258	8.411	153	1,9
8	Sânnicolau Mare		13.385	13.278	-107	-0,8
TULCEA						
1	Babadag		10.343	10.218	-125	-1,2
2	Isaccea		5.350	5.334	-16	-0,3
3	Măcin		11.195	10.912	-283	-2,5
4	Sulina		4.819	4.391	-428	-8,9
VASLUI						
1	Huși (municipiu)		30.271	29.002	-1.269	-4,2
2	Murgeni*		7.808	7.868	60	0,8
3	Negrești		10.222	10.081	-141	-1,4
VĂLCEA						
1	Drăgășani (municipiu)		21.340	20.331	-1.009	-4,7
2	Băbeni*		9.676	9.819	143	1,5
3	Băile Govora		3.008	2.895	-113	-3,8
4	Băile Olănești		4.660	4.558	-102	-2,2
5	Bălcești		5.904	5.594	-310	-5,3
6	Berbești*		5.774	5.605	-169	-2,9
7	Brezoi		7.010	6.984	-26	-0,4
8	Călimănești		8.692	8.785	93	1,1
9	Horezu		6.998	6.682	-316	-4,5
10	Ocele Mari		3.460	3.500	40	1,2
VRANCEA						
1	Adjud (municipiu)		18.682	18.382	-300	-1,6
2	Mărășești		12.284	12.710	426	3,5
3	Odobesti		8.106	8.698	592	7,3
4	Panciu		9.149	8.658	-491	-5,4

Surse: *Anuarul Statistic al României 2003*, INS
Anuarul Statistic al României 2007, INS
Anuarul Statistic al României 2008, INS
Anuarul Statistic al României 2010, INS.

* Legea nr. 351 din 6 iulie 2001 privind aprobarea Planului de amenajare a teritoriului național - Secțiunea a IV-a - Rețeaua de localități